תלמוד בבלי · ראשונים · רשב״א · סדר נזיקין

רשב״א על עבודה זרה

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רשב"א על עבודה זרה

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשבא-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ה. 9
דף ו. 10
דף ו: 10
דף ז. 11
דף ח. 11
דף ח: 12
דף ט: 12
דף י. 13
דף יא: 13
דף יב. 14
דף יב: 16
דף יג. 18
דף יג: 23
דף יד. 23
דף יד: 25
דף טו. 26
דף טו: 28
דף טז. 29
דף טז: 32
דף יט: 33
דף כ: 34
דף כא. 35
דף כא: 37
דף כו. 38
דף כז. 40
דף כט. 40
דף כט: 41
דף ל. 41
דף לא. 45
דף לא: 47
דף לב. 48
דף לג. 48
דף לג: 53
דף לד. 56
דף לד: 57
דף לה. 58
דף לה: 58
דף לח. 62
דף לח: 65
דף לט. 69
דף לט: 69
דף מ. 70
דף מ: 74
דף מב: 76
דף מג: 78
דף מז. 78
דף מז: 79
דף מט: 82
דף נא. 83
דף נא: 85
דף נב. 93
דף נב: 94
דף נג. 95
דף נג: 96
דף נד. 98
דף נד: 100
דף נה. 101
דף נה: 101
דף נו: 103
דף נז. 106
דף נז: 110

דף נח. 113
דף נח: 115
דף נט. 119
דף נט: 120
דף ס. 125
דף ס: 130
דף סא. 132
דף סא: 137
דף סב. 139
דף סב: 139
דף סג. 141
דף סג: 142
דף סד. 145
דף סד: 146
דף סה. 147
דף סה: 148
דף סו: 149
דף סז. 151
דף סז: 152
דף סח. 152
דף סח: 153
דף סט. 153
דף סט: 156
דף ע. 156
דף ע: 158
דף עא. 160
דף עא: 165
דף עב. 167
דף עב: 170
דף עג. 172
דף עג: 185
דף עד. 191
דף עד: 198
דף עה. 203
דף עה: 205
דף עו. 210

דף ב.

לפני אידיהן של גויים שלשה ימים וכו'. אסיקנא בגמרא (ו, א) דהני שלשה ימים בלא אידיהן. ומיהו בגולה אינו אסור אלא יום האיד בלבד, כדאמר שמואל (ז, ב), בגולה אינו אסור אלא יום האיד בלבד, והלכה כמותו. וכן פסק הרי"ף והרב בעל התרומות ז"ל (ספר התרומה סי' קלד).

אסור לשאת ולתת עמהם. בגמרא (ו, א) איבעיא לן חטעמא דמתניתין, אי משום לפני עור בלחוד הוא, וכי אית ליה בהמה לדידיה שרי, או אפילו משום הרוחה היא, ואפילו אית ליה בהמה לדידיה, משום דאזיל ומודה על הרוחתו, ואיכא משום "לא ישמע על פיך" (שמות כג, יג). ולא איפשיטא בעיין בהדיא. ומיהו סוגיא דשמעתא מוכחא דמשום הרוחה היא, מדאמר בגמרא (ו, ב) בהדיא, בשלמא להשאילן דקא מרווח ליה, ורבא נמי (דקא) [קא] פשט, דבכולי מתניתין משום דמודה הוא. ואפילו אביי דקאמא דלשאול וללוות גזירות נינהו, בלהשאילן (והלואתן) [ולהלוותן] נראה דמודה משום [ד]משום דאזיל ומודה הוא. מדאמרינן אמר אביי גזירה לשאול אטו להשאיל, ולא קאמא אביי מתניתין משום "ולפני עור לא תתן מכשול" הוא, וגזירה הני אטו הני. ועוד, מדקאמר רבא, כלה משום דמודה הוא, ולא קאמא, משום דמודה הוא, שמע מינה דאביי במקצתן מודה דמשום דאזיל ומודה הוא, ובלשאול ולוות הוא דפליג, משום דבההיא פורתא לא אזיל ומודה. [ומיהו] לאו ראיה גמורה היא, דאיפשר לומר דלא [מיבעיא] להו בגמרא אלא בלשאת ולתת עמהם בלחוד, אבל בלהשאילן ולהוותן ולפרען על משום דאזיל ומודה הוא. ורבא דקאמא כלה משום דאזיל ומודה הוא, לאו כלה מתניתין קאמא, אלא כלפי שאמר אביי להשאילן ולהלוותן משום דאזיל ומודה, ולשאול מהם וליפרע מהם גזירה, אמר רבא – כלה, כלומר להשאילן ולשאול מהם לפרען וליפרע מהם, כלהו משום דאזיל ומודה. וזה עקר.

לשאת ולתת. יש מפרשים לקנות ולמכור. וטעמא דמילתא, משום דאזיל ומודה על מה שהוא מרויח ומשתכר במה שלקח או במה שמכר. ורבינו תם ז"ל מפרש: לשא ולתת – למכור לו, דבמכירה לבד איכא משא מעות ומתן המכר, וכתב שלא אסרו למכור להם אלא דברים הראויים לתקרובת, אבל שאר דברים שרי, דלא שייך אזיל ומודה במקח וממכר, כיון דתחת החפץ שקונה נותן מעות, או תחת המעות שלוקח נותן חפץ חליפין, וגם כן אינו בטוח שירויח בסחורה זו שקנה. והביא ראיה מדפריך תלמודא (ה, ב) ומי בעינן שלשה ימים, והתנן המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי וכו', ומשני, הכא דלהקרבה בעינן לה בעי תלתא יומי, אלמא מתניתין גמרי, [ד]במידי דתקרובת דוקא

קא מיירי. ומיהו נראה לי שזאת אינה ראיה גמורה, ודילמא הכי קאמא, הכא דלפעמים להקרבה בעי לה, ואז ודאי דין הוא דלבעי תלתא משום בקור, אסרו כל מקח וממכר כל תלתא יומי בדבר המתקיים, כדי שלא תחלוק בין מכר למכר, דאיפשר נמי דליום אידו בעי לה ואז ילך ויודה. ומן הטעם הזה אתה צריך לאסור דבר הראוי לתקרובת אפילו הוא דבר שאינו צריך ביקור, כגון כלי תשמיש, דאי לא, כיון שאינו בר ביקור אמאי בעינן כולי האי, אלא כדי שלא תחלוק בין מכר למכר הראוי להקריבו ביום אידו. ועוד הוא מביא ראיה מדאבעיא לן (ו, א), טעמא דלשאת ולתת משום הרוחה הוא, פירוש, שמשתכר ומרויח בסחורתו ואזיל ומודה, או משום לפני עור לא תתן [מכשול] הוא, דאינו אסור אלא מידי דתקרובת, ונפקא מינה כגון דאית ליה בהמה לדידיה, ואמאי לא קאמא ונפקא מינה למכור להם מידי דאינו ראוי לתקרובת, דאי אמרת משום הרוחה איכא, ואי אמרת משום ולפני עור ליתא, אלא שמע מינה שלא אסרו אלא מידי דתקרובת, ופירש דהרוחה אינו לשון שמרויח ומשתכר, אלא לשון ריוח ובהמות רבות שיכול להקריב אי זו מהן שירצה. והוצרך לפרש כי מה שאמר הגמרא בברייתא דרב זביד (ו, ב), דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא לוקחין מהם, לא – לוקחין מהם – במקח קאמא, אלא בדורון, דומיא דההוא דינרא דשדר ההוא מינאה לר' יהודה נשיאה (ו, ב). ונראה דהא נמי אינה ראיה, דהיכי לימא ונפקא מינה למכור להם מידי דאינו ראוי לתקרובת, שזו היתה עיקר שאלתו (או) [אי] איסורא דמתניתין בדברים הראוים לתקרובת דוקא ומשום לפני עור, או דילמא אפילו בדברים שאינם ראויים לתקרובת ומשום דאזיל ומודה על הריוח שהוא מרויח ומשתכר בו. אבל מאי דקאמא ונפקא מינה כגון דאית ליה בהמה לדידיה, היא נפקותא מחודשת וצריכא תלמוד, ולומר דאפילו בדברים הראויים לתקרובת גופייהו נמצא צד היתר, כגון דאית ליה בהמה לדידיה וכו'. ועוד, דמה שפירש לא לוקחין מהם בדורון, קשה, כי בודאי לא לוקחין מהם דומיא להם קאמא, דדבר והפכו הוא, ומה מוכרין במעות או בחליפין, (אבל) [כן] לא לוקחין במקח קאמא. ועוד, דלשון חכמים לעולם בלקיחה [בדרך מקח] אומר לשון לקיחה, לקח ממנו בדינר (בבא מציעא ס, ב), לוקחין מהם עבדים (להלן יג, א), ובקבלה אחרת שלא בדרך מקח אומר, המקבל ממנו אין רוח חכמים נוחה הימנו (בבא קמא צד, ב), והרבה בדומה לו. ועוד, לדבריו למה אסרו להלוותן ולפורען משום שהוא מרויח וממציא להם מעות, והלא לא אסרו ליקח מהם כל דבר ואע"פ שהמציא להם מעות, אלא שזו אינה קושיא כל כך, דאיכא למימר דבהלואה ופריעה שהוא מרויח עליו במה שלא היה לו כלל לא הוא ולא חליפיו, זה ודאי הרוחה גדולה לו ואזיל ומודה עליה, אבל במקח וממכר, אף

על פי שהוא מרויחו במעות מחסרו בחליפיו ולא אזיל ומודה.
ומכל מקום עדיין קשה דאפילו לדבריו שאסר למכור לו מידי דתקרובת [בלבד] מכל מקום היה לו לאסור לקנות מהם כל דבר במעות משום הרוחה, דמידי דתקרובת או נויין הוא, כדתנן (נא, ב) מצא בראשו מעות וכו' הרי אלו מותרין, ואוקימנא לה בגמרא (שם) בכיס תלוי בצווארו, (הוא) [הא] מונחין לפניו אסורין משום נויין. אי נמי שנותן מהם לכומר ביום אידם, וכיון דקימא לן דטעמא דמתניתין משום הרוחה הוא, ואע"ג דאיכא למימר דכולהו אית להו מעות אם מעט ואם הרבה שיספיק להם לאותו תקרובת, שאין נותנין לכומר אלא דבר מועט, מכל מקום הוא אסור, דלטעמא דהרוחה אפילו כי אית ליה נמי לדידיה אסור. ועוד שיש כאן הרוחה גדולה, שאם לא היה לוקח ממנו אותו חפץ לא היה נותן לכומר כלום, לפי שאין דרכם לתת להם חפץ ששוה הרבה, ועכשיו תהיה לו הרוחה לתת לו כמה שירצה בין רב למעט. ויש לומר לדבריו, דלא שייך למימר הרוחה אלא בריבוי דברים שיש שינוי בגופם, כגון בהמות שזו שמנה וזו כחושה, ויש בזה הרוחה לפי חפץ המקריב, שיש רוצה (בהכחשה) [בכחושה] ויש רוצה בשמנה, אבל במעות כל שם מעות אחד הוא, וכיון שיש לומר שיש לו שיספיק למתן הכומר, אם אנו ממציאין לו יותר אין בכך כלום, דלמה ילך ויודה על זה, והוא כבר היה בידו די ספקו.
נמצא עכשיו לפי פסק הלכה, לדברי רבינו תם ז"ל מותר לקנות ממנו כל דבר, ואפילו ביום אידו, דלא אזיל ומודה, ומותר למכור לו כל דבר שאינו ראוי לתקרובת, ואסור ליקח ממנו שום דבר בדורון, ואסור למכור לו כל דבר הראוי לתקרובת ואפילו אית ליה לדידיה, משום הרוחה, ובלבד [שהוא] דבר המתקיים עד יום אידו, ולדברי שאר המפרשים אסור למכור להם כל דבר המתקיים עד יום אידם, אבל דבר שאינו מתקיים עד יום אידם הוא מותר, דודאי לאכילת השתא קא בעי ליה, ולא אזיל ומודה ביום אידו, דלאו מודה אלא בדבר דקאי קמיה ביום אידו, ואסור לקנות מהם דברים שאינם מתקיימים כגון ירק וכיוצא בו, דמתוך שאינו מתקיים מתאוה למוכרו ואזיל ומודה, וכדאמר בגמרא ברייתא דרב זביד (ו, ב), דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא לוקחין מהם, אבל לקנות מהם דברים המתקיימים מותר, וכן פירש רש"י ז"ל בשמועה זו, ולקמן גבי מתניתין דחנויות המעוטרות ושאינם מעוטרות (יב, ב, ד"ה שאין), משום דסתם מוכר דבר המתקיים הוא עצב, ולא אזיל ומודה. ומה שאמר בברייתא אחריתי (ו, ב) באסרו לשאת ולתת עמהם, לא אמרו אלא בדבר המקתיים, לא קאי אלא אמכירה לבד, כי מכירה עצמה יש בה משא ומתן, משא המעות ומתן החפץ, אבל הקנייה לא אסרו בו

דבר המתקיים, אבל הראב"ד ז"ל (ו, ב) מוסיף בה דברים, דלוקח מהם אסור בכל דבר כי מכל מקום [המעות] מתקיימים הם בידם.

להשאילן ולשאול מהם וכו'. נראה דאפילו לדברי רבינו תם ז"ל אסור להשאילן ולהלוותן אפילו דברים שאינם ראויין לתקרובת כמו שכתבנו למעלה (סוף ד"ה לשאת). דכיון שהוא מרויחו במה שלא היה לו כלל לא הוא ולא חלופו, בהרוחה גדולה כזו ודאי אזיל ומודה. והגע עצמך, דאלו לשאול וללוות שמיעטו מהם אסור משום דמגו דחשיבא ליה מילתא אזיל ומודה, כל שכן ה[מ]שאילן וה[מ]לוה להם שמרויחו שאסור, ואפילו במידי דאינו ראוי לתקרובת.

ולהלוותן וללוות מהם. פירש רבינו תם: דדוקא בחנם, אבל ברבית מותר, דלעולם מיצר הוא ולא אזיל ומודה, וכדאמר בקדושין (כ, א), ליזבון איניש ברתיה ולא לוזיף ברביתא.

לפורען וליפרע מהם. אסיקנא בגמרא (ו, ב) דהלכה כרבי יהושע בן קרחא דאמר מלוה בשטר אין נפרעין ממנו [מלוה על פה נפרעין ממנו], לפי שאינו אלא כמציל מידן. וכתב הרב בעל התרומות זצ"ל (ספר התרומה סי' קלד): דאפילו מלוה בשטר יש להתיר לתבוע וליפרע מן הגוי ביום אידו, מדאמר בירושלמי אפילו מלוה בשטר אובדת היא שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מהם, ונראה לי דהא דירושלמי פליג אדידן, דאם כן איך נמצא לעולם אין נפרעין מהם, ואם תמצא לומר שפסקו (דרבי) [כרבי] יהודה ודלא מטעמא, הא נמי דלא כגמרין, דהא רב הונא פסק כרבי יהושע בן קרחא דאמר דוקא במלוה על פה (כרבי יהושע בן קרחא) ודלא כרבי יהודה.

ויום אידו שאסרו במתניתין אפילו התדיר, ואף על פי שאינובא מזמן רחוק לזמן חרחוק, ולא חכמו שכתבו בשם רש"י ז"ל. והראיה מדאמר בגמרא (ז, ב), אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל, נוצרי לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור, פירוש העושה יום ראשון של שבת לשם הנוצרי לעולם אסור לשאת ולתת. ומסתברא שזהו עקר דברי רב תחליפא, דאי לא מאי קמ"ל פשיטא.

כתב בעל התרומות (ספר התרומה סי' קלה) בשם רש"י ז"ל, דעכשיו הוא מותר לשאת ולתת עמהם ואפילו ביום אידם, דקים לן בגוייהו דבזמן הזה לא אדיקי כולי האי ולא אזלי ומודו. ומהאי טעמא נמי שרי תלמודא פרקא בתרא (סד, ב), כדאמר, רב יהודה שדר קורבנא לאבי דורני ביום אידו, אמר קים ליה בגויה דלא פלח לע"ז, וכן (סה, א) רבא שלח קורבנא לבר ששך אפילו ביום אידו, אמר קים לי בגויה דלא פלח לע"ז. וכי תימא הואיל וגזרו אע"פ שבטל דבר לא בטלה גזרה, הא אמר שמואל (יא, ב) בגולה אינו אסור אלא יום האיד בלבד, אלמא לפי המקומות אסרו ולפיהן התירו, הילכך אפילו

יום האיד מתירין. ועוד כתב דמותר משום איבה, כדאמרינן בגמרא (ו, ב), ההוא מינאה דשדר דינרא קיסרנאה לר' יהודה נשיאה, יתיב ריש לקיש קמיה, אמר היכי איעביד, אשקליה אזיל ומודה, לא אשקליה הוה להו איבה וכו'. ואף על גב דאמר ליה טול וזורקו לבור לפניו, יש לומר כל היכא דאיכא למיעבד תקנתא דרך חסידות ולהתרחק עבדינן. (והא) [וכן] לקמן פרק אין מעמידין (כו, א) יהודית מולדת ארמית בשכר, ומפרש רב יוסף משום איבה, אבל לא בחנם. ועוד יש להתיר משום שהוא כמחניף לו, וכדאמרינן בירושלמי (בסוגיין) תאני עבר ונשא ונתן אסור בגוי שאינו מכירו, אבל בגוי דמכירו מותר דאינו אלא כמחניף לו, תאני נכנס לעיר ומצאן שמחים שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם.

עוד יש מתירין לקנות מהם בירוד וביום השוק ואפילו ביום האיד כל דבר שהוא צריך ללוקחו, דדילמא לא משכח ליה אלא בירוד וביום השוק, והוה ליה לגבי דידיה דבר האבד. וגבייהו דידהו ליכא רווחא, דירוד זילי (וגרעי) [תרעי] טפי משאר יומי. והיינו דאמר לקמן (יג, ב) מיעוטינהו הוא, כל היכא דממעט להו שפיר דמי, דממעט להו רוחא. ומוכחי להאי טעמא מההיא דגרסי עלה במשקין (מועד קטן י, ב), רבינא מסיק זוזי בבני אקרא, אתא לקמיה דרב אשי, א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו, כפרקמטיא האבודה דאמי ושרי, ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא (יג, א), הולכין בירוד של גויים ולוקחין מהם עבדים ושפחות וכו' מפני שהוא כמציל מידם, אלמא היינו טעמא לירוד. ושמעינן מיהא שאם היתה לו פרקמטיא האבודה מוכרה בירוד, וכן כתב רבינו האיי זצ"ל.

דף ה:

גמרא, **ומי בעינן כולי האי, והא תנן בארבעה פרקים בשנה וכו'**. תמיהא לי ומאי קושיא, דאפילו תימא דלאכילה דהשתא בעינן לה, איכא למיחש דילמא מתוך שע"ז שגורה בפיו כל תוך שלשה ימים שלפני אידו, מפני שהוא טרוד בענייני תקרובת האיד, שמא ילך ויודה מעתה בכל מה שהוא לוקח, וכטעמא דר' ישמעאל בג' דלאחריו, [ומאן הוא] דאמר דנחלוק בין טעמא דתנא קמא לטעמא דרבי ישמעאל באיסור (שלישי) [שלשה] שלפניו. וניחא לי, דאי איפשר לומר דתנא קמא משום שם ע"ז ששגורה בפיו ויודה מעתה, דאם כן בריתא דקתני (ו, ב) דאינו אסור למכור לו אלא דבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים לא אמאן תרמיה, לא כתנא קמא ולא כרבי ישמעאל, דכיון דחיישינן דילמא מעתה ילך ויודה אין חלוק בין דבר המתקיים לדבר שאינו מתקיים, אלא ודאי

שמע מינה דטעמא דתנא קמא משום דאזיל ומודה ביום אידו הוא, ולא אזיל ומודה אלא בדבר שהוא לפניו קיים ביום אידו.

דף ו.

ודילמא נח גופיה (**טרפא**) [**טריפה**] **הוה**. קשיא לי והלא נח היה אחר המבול שלש מאות שנה וקימא לן דטרפה אינו חיה. ואם תאמר דהכי קאמר, נהח גופיה כי קאמא ליה רחמנא – "אתך" (בראשית ו, יט), לא ידע דאזהריה על טריפה, דאיהו לא ידע דדילמא טריפה הוה, לא היא, דאם כן מאי קא משני ליה – "תמים" כתיב ביה (שם, ט), דמי אמר ליה רחמנא שהוא תמים, והלא לא כתיב אלא – "כי אותך ראיתי צדיק לפני" (שם ז, א). ואם תאמר דאליבא דמאן דאמר טרפה חיה קא מקשה, לא היא, דאם כן הוה ליה למימר הא ניחא למאן דאמר טרפה אינה חיה אלא למאן דאמר טרפה חיה דילמא נח גופיה טרפה הוה, כדמקשי הניחא למאן דאמר טרפה אינה יולדת, ויש לומר דלא אמר טרפה אינה חיה אלא בבהמה ובעוף, אבל באדם איפשר דאית ביה טרפיות דהוא חי בהן, אף על פי שכנגדן אינו חי בבהמה.

איבעיא [**להו**] **אסור לשאת ולתת עמהם משום הרוחה הוא**. פירוש דוקא טעמא דלשאת ולתת עמהם קא מיבעיא לן, דדילמא במקח וממכר לא אזיל ומודה, אבל אידך דמתניתין בודאי איכא משום דאזיל ומודה, ולפורען ולהלוותן ולהשאילן ליכא משום לפני עור, אלא משום הרוחה ואזיל ומודה.

דף ו:

איבעיא להו נשא ונתן מהו. פירוש בלפניהם, רבי יוחנן אמר אסור וריש לקיש אמר מותר, אבל ביום אידם לכולי עלמא אסור. ובלפניהם פסק הרי"ף ז"ל הלכה כר"ל, דתניא כוותיה – אידיהן של גויים נשא ונתן אסור, אידיהן אין לפני אידיהן לא. אבל כתב בתרומות (ספר התרומה סי' קלד) דהלכתא כרבי יוחנן, מדלא חשיב לה בהחולץ (יבמות לו א) בהני תלת דהלכה כריש לקיש לגבי ר' יוחנן, וליכא למימר משום הכי לא אצטריך למיחשבה לה התם משום דתניא כוותיה דר"ל, [דהא קא חשיב התם חליצת מעוברת ואע"ג דתניא כוותיה דריש לקיש, ועוד] דאמר לקמן (ז, ב) דרבנן בתראי סבירא להו נשא ונתן אסור, וקאי ר' יוחנן כוותייהו. ונראה דמה שהביא ראיה מדלא חשיב לה בהדי הני תלת ליתא, דהא לא אצטריך ליה למיחשבה התם משום דתניא כוותיה, והא דחשיב התם חליצת מעוברת ואע"ג דתניא כוותיה, ההיא לא חשיב לה התם לצריכותא

למילף דהלכתא כוותיה בההיא, דאדרבא עלה דההיא קא מייתי הני תרתי אחריני, קנין פירות, וכתב לשון מתנה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף, והכי קאמא, כי היכי דבהאי הלכתא כוותיה מדתניא כוותיה, הכי נמי הלכתא כוותיה בהני תרתי, ובהנהו אצטריך לאורויי דהלכתא כותיה דלא תניא בהו כוותיה, אבל הא דהכא אמאי תיתי לה התם, אי לאורויי דהלכתא כוותיה, הא לא אצטריך, דהא תניא בהדיא כוותיה.

דף ז.

תנו רבנן הנשאל לחכם וטמא לא ישאל לחכם ויטהר וכו'. יש מפרשים משום כבודו של ראשון, אבל אם טהרו או התירו טהור ומותר. ונראין דברי הראב"ד ז"ל, שכתב אינו רשאי ואין לו היתר קאמא, דכיון דאסרו אסורא רביעא עליה ונעשית חתיכה דאיסורא. דהכי תניא פרק אלו טרפות (חולין מד, ב), חכם שטמא אין חבירו רשאי לטהר, אסר אין חבירו רשאי להתיר, מדאמר אינו רשאי משמע דאם התירו אינו (מטהר) [מותר]. [ועוד] מדקתני ואם היו שנים אחד מתיר ואחד אוסר, אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו, אלמא היכא דלא היו שנים, אלא שהאחד אסר בפני עצמו, אין חברו רשאי להתיר אפילו גדול בחכמה ובמנין. ודברים אלו בדבר שאין בו מחלוקת אלא משקול הדעת, (אלא) [אבל] אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר, כדתנן בבכורות פרק עד כמה (בכורות כח, ב) ומייתי לה בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לג, א), מעשה בפרה של בית מנחם שניטלה האים שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים, ומעשה בא לפני חכמים והתירוה, ואמר התם דאלו הואי פרה הוה הדרה, כיון שטעה בדבר משנה, אבל בשקול הדעת ודאי לא, מפני שנעשית חתיכה דאיסורא. והני מילי בטומאה וטהרה ואיסור והיתר, אבל בזכות וחיוב, חבירו המומחה ממנו חוזר ומזכה, אי נמי בטהרה והיתר לטומאה ואסור.

ואם היו שנים. כלומר, שנשאלה שאלה בפניהם, כגון זו הולכין אחר חכמה ומנין, ואם היו שקולין, בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל. ובשם רבינו ז"ל דכל (היכא דאמר כי האידנא) [איכא דאמרי הכי] דיינינן, דבשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל, כדין שני חכמים שקולים החולקים.

דף ח.

מתני', **יום תגלחת זקנו וכו'**. פירש הראב"ד ז"ל: דבמלך לבדו מיירי, אבל שאר גויים אינם עושים יום איד כלל ביום תגלחת זקנם ובלוריתם, וכן ביום עלותם מן הים, מדקא

נסיב סיפא וגוי שעשה משתה לבנו, מכלל דעד השתא על המלך הוא מדבר. ועוד מדגרסינן פרק רבי ישמעאל (ס, ב) נפל לבור ועלה, ואמרינן עלה לא שאנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור, בהדי דקא סליק מנסך ליה, דדמי ליה כיום אידו. מדקאמא דדמי ליה ולא קאמא משום דהוי הליה יום אידו, אלמא לאו יום אידו ממש הוא, ואם לא שהיין מזומן הוא לידו לא היה עובד בו ע"ז, ואין לך בית האיסורין גדול מזה. ואע"פ שיש מגדולי הדור שחולקין עליו, נראין דבריו. וכן כתב, דמתניתין דקתני "אינו אסור אלא אותו האיש ואותו היום בלבד", דאכולהו קאי, מדקא פסיק לכולהו בחדא פיסקא, ועוד דכתב בו יום תגלחת זקנו ובלוריתו, ומהיכא תיתי דכל בני מלכות יעשו איד בשביל תגלחת זקנו של מלך. ועוד יש לי ללמד עליו ממקום אחר, מדאמר בגמרא גבי קלנדה אין אסורה אלא לעובדיה בלבד, מתניתין נמי דייקא, דקתני יום תגלחת זקנו ובלוריתו, ויום שעלה בו מן הים, ויום שיצא מבית האיסורין, וגוי שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד, מדצרפינהו ואייתינהו לכולהו שמע מינה דאותו היום ואותו האיש אכולהו קאי, דאי לא, הוה ליה למימר מתניתין נמי [דייקא] דקתני וגוי [שעשה] משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום וכו'.

גמרא: **רומי שעשתה קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה הם משתעבדות לה, אין אסורה אלא לעובדיה בלבד**. פירוש: אע"פ שאותן עיירות עושות עמה קלנדה, לא, מפני שאינם עובדות לה אלא מיראת המלך ולא אזלי ומודו. וכן מוכח בתוספות (תוספתא פ"א ה"ב) דגרסינן התם, עיר אחת עושה ועיר אחת אינה עושה, משפחה אחת עושה ומשפחה אחת אינה עושה, העושים אסורין שאינם עושים מותרים, קלנדה אע"פ שהכל עושים אותה, אינה אסורה אלא לפולחין בלבד, פירוש: הפולחין לשמה.

דף ח:

כל תלתין יומין, בין שאמר משום הלולא וכו'. ודוקא לאכול עמו, משום דקא אזיל ומודה ממשתיו ומפת בג סעודתו, אבל לשאת ולתת עמו אינו אסור אלא ביום המשתה לבד, כדקתני במתניתין וגוי שעשה משתה לבנו [אינו] אסור אלא אותו יום בלבד.

דף ט:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה בשבועי, נטפי חדא שדתא, ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי וכו'. פירש רש"י ז"ל: דקיימא לן דשביעית בזמן הזה נהגא, ואפילו לרבי מודה דמדרבנן נהגא, וכן כתב הראב"ד ז"ל. ובגרסת מימריה

[דרב הונא בריה] דרב יהושע וירושו נחלקו בהן רש"י ור"ח ז"ל ורוב המפרשים אחריהם, וראיותיהן הן חקוקות בספריהם, ולא באתי לכתוב רק פסק דבריהם, כי לפי דברי רש"י ז"ל שנת השמטה היא שנת שבעה עשר לפרט, ולפי דברי ר"ח תהיה שנת י"ח לפרט.

דף י.

אמר להו רב נחמן האי ספרא דוקנא כתביה וכו'. ולא אמרינן בכי הא יד בעל השטר על התחתונה, דכיון דכולהו סופרים למלכות יון הם מונים לעולם ואיפשר להעמיד חשבונו של זה על הנכון, לא אמרינן מאוחר הוא. אבל לרב אחא בר יעקב דסבר למימר כי לחשבון אחר אנו רגילין למנות, אמרין יד בעל השטר על התחתונה ומאוחר הוא, ואין תולין לומר שסופר זה אחז לו דרך אחרת לחשבונו.

דף יא:

אמר ליה רב חנן בר רב חסדא מאי קבועים הם, אמר ליה הכי אמר אבוה דאמך שקבועין הם לעולם, כלה שתא פלחי לה. פירש רש"י ז"ל: כל ימות השנה עושין עובדיהן יום איד ומקריבין זבחים ואסורין במשא ומתן לעולם. ותמיהא לן דאם כן מילתיה דשמואל דאמר ובגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד, לא קאי אהני חמשה דקביעי, דאפילו שמואל הא קא מודה דבים אידם מיהא אסור, ואם כן למה באו דברי שמואל אחר דברי רב חנן בר רב חסדא, והלא לא היו צריכין לבוא דברי שמואל אלא קודם דברי רב חנן אחר שנתפרשו הני דמתניתין ולהתיר שלשה לפני אידיהם, אלא נראה (שהוא) לפרש דהאי דקאמא כולה שתא פלחי, בעבודת הקרבת זבחין וניסוכין, כדרך שעושין היום לפני ראש הטעות שמזבלין כומריה לפניו בכל יום, ומקצת העם הולכים ומודים לפניה בכל עת, וכך היו נוהגין באותן חמשה בלבד, מה שלא היו כן לכל השאר אלא יום אחד ואפילו כומריה, ולהני ה' (הני) היתה להן גם כן יום אחד בשנה או שנים לעבוד אותה הימוניא כל העם יחד, והיו עושין אותו יום איד. והשתא אתי שפיר, דכיון דכולה שתא פלחי לה, ובכל יום הם הולכים ומודים לה, מן הדין היה לאסור להתעסק עמהם כלה שתא, ואתא שמואל למימר דפילו הני דקביעי, אע"ג דכולה שתא אזלי ופלחי לה, בגולה שאנו מתייראין מהם ושאנו צריכין להם יותר, אינו אסור אלא יום האיד בלבד, שבאותו יום הם אדוקין בה יותר, ובודאי אזלי ומודו ואזלין ומקריבין אם מזבינינן להו מידי, אבל כלה שתא דאינן אדוקין כל כך וצריכינן להו מותר, כן נראה לי.

דף יב.

אמר אביי לא חשו חכמים משום בשר נבלה. וכדפירש רש"י ז"ל ששתי קדרות אלו אחת של התר ואחת של נבלה, ולא חשו חכמים משום בשר נבלה דאמר אביי, (לימר) [לומר] שלא חשו שיקח גוי נבלה מקדרתו ויתן לקדרתו כי מהדר ישראל אפיה, ואע"ג דאיכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא מחזקינן איסורא, ודכוותא לא ניחוש הכא לדמי ע"ז ואע"ג דאסורי מדאורייתא. ורבא אמר, האי לא חשו, לא לבשר נבלה קאמא, דניליף מינה דכוותה דלא ניחוש לדמי ע"ז, דהא לא דמו, דגבי בשר נבלה ליכא למיחש, משום דלית ליה הנאה לגוי דנישדי נבלה בקדרה, ואי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא, אבל הכא מתכוין גוי לעשות רצון חבירו, אבל הכי קאמא, לא חשו להם משום בשולי גויים, דדילמא (סמוך) [סמיך] (ל)ישראל על גוי לבישולה וקא אכיל בישול גויים דרבנן. ובמילתיה דרבה בר עולא אפילו ביום אידם של בני עזה לא שרי ר' יוחנן לשאת ולתת עמהם עם בני עטלוזה, ולא דמו לשתי קדרות, דהתם ליכא למיחש לבישולי גויים מכי חתא ישראל חדא זימנא בגחלים. והקשו לפירושו, חדא, דהיכי הוה סלקא דעתיה דאביי למיחש, דהא לא חיישינן בשום דוכתא דילמא עביד גוי מידי להעביר ישראל במקום דלית להו הנאה, דכל חששין (דידהו) [דעבדו] להנאתן הוא, כדאמרינן לקמן (לד, ב), קיסטא דמוריסא בלומא דחמרא בד' לומי. ועוד, דיוצא ונכנס בכל מקום מותר בין ביין נסך בין באסורי נבלה כדאיתא פירקא קמא דחולין (ג, א), ואפילו לאביי דאמר התם נכנס ויוצא לכתחלה לא, בעומד על גביו מיהא מודה ואפילו לכתחלה, ואפילו בדבר שהגוי תופס בידו, כגון שוחט וישראל עומד על גביו, כל שכן הכא דשניהם שם וכל אחד משמר את שלו, ועוד דהכא בדיעבד איירינן דישראל וגוי ששפתו קאמא, ועוד, דמה שפירש בדרבא לא חשו משום בשולי גויים דילמא סמיך ישראל על גוי לבשולה, אינו נכון, דמכיון ששפת הישראל את קדרתו בכירה על גבי האור, שוב אין מקום לחוש לבשולי גויים, ואפילו הגוי מגיסה ומבשלה וכדאמרינן בפרק אין מעמידין (לח, א), שופתת אשה על גבי כירה ובאת גויה ומגיסה בה עד שתבא מן המרחץ או מן השוק ואינה חוששת. ויפה פירשה רבינו הרב ר' יונה נ"כ שפירש, ולא חיישינן דילמא מהדר ישראל אפיה, ושדי גוי נבלה במשגה בקדרתו של ישראל ושלא במתכוין, דפעמים דאדם טועה בקדרות השפותות סמוכות זו לזו כשרוצה ליתן באחת ונותן באחרת, ופעמים שאין הישראל זכור במנין החתיכות ואתי למיכל בשר נבלה, ואפילו הכי לא חיישינן להכי דלא מחזקינן אסורא, הכא נמי לא חשו חכמים משום דמי ע"ז ביד גוי, דלא חיישינן שביאו בני עטליזא של עזה דמי ע"ז מעזה ששם הע"ז ויום האיד ומוכרין שם הע"ז,

דאחזוקי איסורא לא מחזקינן בעטלוזה שלא הוחזק שם איסור, אע"פ שסמוכה לעזה הרבה. והא דקאמא דילמא מהדר הישראל אפיה לאו למימרא דאי מהדר הישראל אפיה חיישינן, אלא הכי קאמר לא אמרינן אי מהדר הישראל אפיה שדי גוי נבלה, אלא אע"ג דמהדר ישראל אפיה לא מחזקינן איסורא. ורבא אמר לא חשו להם משום בשולי גויים, שמא יסלק הגוי את הקדרה מעל האש בעוד שישראל יוצא ונכנס ויתקן האש ויחזירנה, ולא חיישינן לכך אע"ג דלא מירתת לכך משום דאינו יודע שתאסר קדרתו של ישראל בכך, ועוד שפעמים שעושה כך דרך מקרה ושגגה מפני שהוא צריך לכך בשביל קדרתו, ואפילו הכי לא מחזיקנן איסורא בדרבנן, הכא נמי לא חשו חכמים משום יום אידיהם, דילמא האי גוי דעטלוזא שייך בתר בני עזה וישראל זה נושא ונותן עמו ביום אידו.

ומה שלא פירשה רבא כאביי, משום דסבירא ליה דדמי ע"ז ביד גוי מותרין, כדאסיקנא פרק השוכר את הפועל (סד, א), אי נמי סבירא ליה לרבא שלא נסתפק ריש לקיש על דמי ע"ז ביד גוי, דודאי כולי האי לא מחזקינן איסורא לחוש למיעוט מעות שהם מדמי ע"ז, כמו שאין אנו חוששין בשאר הירודין, כדתניא (לג, א) גוי ההולך לירוד בין בהליכה בין בחזרה מותר, ומשום ירוד אין לחוש לכך ואפילו בשל עזה. ולפיכך לא למד רבא דלא חיישינן לדמי ע"ז ממה שאין אנו חוששין דילמא שדי גוי נבלה בקדרה בשגגה, וכל שכן דלא חיישינן ליום אידם שהוא מדרבנן, דלא דמי, דהכא ודאי לא מחזקי איסורא, אבל בירוד ע"ז ודאי ראוי להסתפק באסור יום אידם אם לא מפני שאסור יום אידם דרבנן כאסור בשולי גויים, אע"פ שהדבר ראוי לחוש שיוריד הקדרה מעל האש לתקנו, בדרבנן לא החמירו לחוש.

רבה בר עולא [**אמר**] **לא חשו חכמים משום צנורא וכו'**. סבירא ליה לרבה בר עולא דודאי לאסור יום אידם יש לחוש בסתם.

[**בזמן**] **שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור**. פירש רש"י ז"ל: שמא יחשדוהו שנראה כמהלך שם לעבדה. ונראה לי דדוקא בישראל שאינו דר שם, ובשאין יהודים דרים שם, אבל אם יהודים דרים שם מותר, דהוה ליה כשאין הדרך מיוחדת לאותו מקום [ד]מותר, דתלינן דלמקום אחר הוא הולך משם, והכי נמי תלינן דלביתו או לבית ישראל חבירו הוא הולך. וכן נראה מן הירושלמי, דגרסינן התם, תנינן ג' ירודין הן, ירוד עזה, ירוד עכו, ירוד של בטנה, והמחוור שבכלם ירוד של בטנה, מהו לילך שם, אם היה אכסנאי אסור, בן עיר מותר, שיירה מותר, שכן דרך שיירה לילך בכל [מקום]. ומכל מקום יש ללמוד מכאן, דאפילו ישראל הדר בעיר שיש בה ע"ז, ביום איד אסור לילך לרחוב שהע"ז שם אם אין אותו רחוב פתוח לשווקים אחרים, מפני [שנראה] שמהלך לעבודה, כפירושו

של רש"י ז"ל, וכל שכן שהוא אסור ליכנס לעולם בחצר ע"ז ואפילו לדבר עם אחד מהם, מפני החשד. ואיפשר דאפילו על עסקי רבים ואפילו על פקוח נפשות אסור ליכנס שם. ויש להביא ראיה על זה, מדאמר לקמן מעיין המושך מים לפני הע"ז לא ישחה וישתה משום שנראה כמשתחוה, ואוקימנא לה אפילו היכא דמאית אי לא שתי, וכל זה אינו אלא משום חשד הרואים, הכי נמי כיון דאיכא חשד ע"ז אפילו במקום סכנת נפשות אסור. כל זה נראה לי לפי פירוש רש"י ז"ל שפירש דנראה כהולך לעבדה.

אבל רבינו הרב רבינו יונה נ"ר כתב דלא אסרו לילך אלא בירוד של ע"ז, לפי שהגויים מתקבצים מכמה מקומות והולכים שם, ולפיכך אסור שלא יהא נראה כאחד מהם הולך לסחורה ולכבד ע"ז. אבל בעיר שעושים שם יום איד ואין הולכים שם משאר מקומות, לא מצינו שאסרו לילך דרך שם לעיר אחרת דלא אתי למחשדיה. ותניא בתוספתא (פ"א ה"ג), ירוד שבאותו הדרך אין הולכין לאותו הדרך וכו', מדתני לה גבי ירוד וגבי אידיהן של גויים לא תאני לה, אלמא אין אסור להלוך דרך שם אלא בירוד של ע"ז. ומכל מקום מה שכתבתי נראה, שאם מטעם שנראה כהולך לכבד אסור, כל שכן בנראה כהולך לעבדה, כן נראה לי.

אבל מעין דאיכא סכנה דאי לא שתי מאית אימא לא צריכא. מיהא שמעינן דאסור לשחות לפני ע"ז לעולם, ואפילו במקום סכנת נפשות, ואפילו אין אדם רואהו, והרי זה בכלל בכל מתרפאין חוץ מע"ז (פסחים כה, א).

דף יב:

מתני' **עיר שיש בה ע"ז והיו בה חנויות מעוטרות ושאינם מעוטרות**. פירוש שיש בה יום איד לע"ז, וכדקתני רישא (יא, ב), עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר, ואיתמר עלה בגמרא לא חשו חכמים להן משום אידיהן ומשום לפני אידיהן.

חנויות מעוטרות. סימן הוא לע"ז שנוטלין ממנו מכס, ואותו מכס שנוטלין משם הוא מיוחד לקנות ע"ז ותשמישיה, וחנויות שאינם מעוטרות אינם נוטלות מכס מהם. לפיכך אסור ליקח ולמכור כלום באותן החנויות מעוטרות מפני שנמצא מהנה לע"ז, אבל שאינם מעוטרות מותר דהא לא שקלי מיניה מכסא. ואפילו אם היו סמוכות הרבה למעוטרות שרי, ולא גזרינן מתוך שיהא טרוד במשא ומתן שמא ישכח וישא ויתן עם בני מעוטרות הסמוכות. וזה היה מעשה ולא גזרו, ואמרו מעוטרות אסורות שאינם מעוטרות מותרות, דלא גזרינן.

והאי דנקט הכא שיש בה ע"ז – כלומר יום איד, לאו דוקא, דאיסורא דהכא הא ליתא

אלא משום שמהנה לע"ז, אלא אורחא דמילתא נקט, שדרכם היה לעשות יום השוק ביום האיד. עוד איפשר לי לומר דכל סתם ירוד שאסור דוקא כשהוא ביום איד, דיום אידו מוכיח עליו שהמכס לע"ז, אבל ירוד דאינו קבוע ביום האיד אינו אסור מן הסתם, דאלו היה לע"ז, ביום האיד היו קובעין אותו. וא"ת ביום אידם חנויות שאינם מעוטרות היאך מותרות, דהא איסורא דלשאת ולתת עמהם מיהא איתא, כבר פירש רש"י ז"ל: דלמזבן מנייהו דבר המתקיים שרי, דסתם מוכר עצב הוא, ולא התירו כאן אלא לקנות דבר המתקיים אבל למכור אסור. ולפי מה שכתבתי (ב, א סוד"ה נמצא) לדעת הראב"ד ז"ל שאפילו לקנות מהם אסור, משנתינו בירוד שאינו קבוע ביום איד.

וא"ת לפי מה שפירשנו משנתינו, אי בירוד שביום אידם, מאי שנא חנויות המעוטרות דנקט משום דשקיל מניה (מקצא) [מיכסא] לע"ז ונמצא מהנה לע"ז, לומר כל היכי דשקילי מיניה גוי מיכסא אסור, דהא ביום אידו כיון דקא רווח דשקיל מיכסא ואיהו לא מזבין מידי מדידיה דלצטער, אזיל ומודה. ויש לומר, דחנויות שאינם מעוטרות לא שקיל מנייהו מיכסא אפילו שום אדם, ואי נמי שקיל איכא למימר דהאי לפני דלפני הוא, דכיון דההיא הנאה לא מטי מיד ישראל ליד גוי דשקיל מכסא לית לן בה (כנ"ל) [כלל], אבל כי הוי מכסא לע"ז אסור הוא מטעמא אחרינא דמהני לע"ז אסור.

ונראה לי עוד, דהא דאמר דשאינם מעוטרות מותרות, דוקא כשיש שם מעוטרות ושאינם מעוטרות, דמעוטרות מוכיחות על שאינם מעוטרות דלא שקלי מנייהו מיכסא, אבל היכא דאין שם מעוטרות כלל כלן אסורות, דסתם ירודין של גויים לע"ז הן, עד דידעינן שניתנה אותה מלכות או מדינה לצורך הנאתן כדגרסינן בתוספתא (פ"א ה"ג), והראיה, מדתניא (בשמעתין) הנושא והנותן בירוד של גויים בהמה תעקר וכו', ותניא הולכין לירוד של גויים ולוקחין מהם בהמה שדות וכרמים, ואלמא סתם ירוד לע"ז הוא, דהא לא הזכירו הכא מעוטרות ושאינם מעוטרות, ואסור לישא וליתן עמהם משום דחיישינן דילמא שקילי מניה מכסא לע"ז.

גמרא: **אמר רשב"ל לא שאנו אלא מעוטרות בוורד והדס**. שהן נויי ע"ז ומתהני מריחא דע"ז. דאע"פ שאין מתכוין, וקיימא לן (פסחים כו, ב) דאיפשר ולא קא מתכוין שרי, חיישינן דילמא מתוך טרדתו במשא ומתן יתכוין להריח ולאו אדעתיה. ואע"ג דריחא לאו מילתא היא כדקאמ לקמן (סו, ב) בבת תיהא, הני מילי גבי יין דלאו לריחא עביד, אבל ורד והדס לריחא עבידי ודרך הוא זה ואסור, וכדאמר רבא בפרק כל שעה (פסחים כה, ב) גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו.

נהנה אסור מהנה מותר. קשה לי, וכי לית ליה לריש לקיש מתניתין דקתני אסור לשאת ולתת עמהם להשאילן ולהלוותן ולפורען, וכולהו הא ליתנהו אלא משום דקא מרווח להו ואזיל ומקריב ממאי דזבין להו, אי נמי דאזילי ומודו, וריש לקיש גופיה הא קא מודה לעיל (ו, ב) דביום אידו אם נשא ונתן אסור, וכדתניא בברייתא, ואם מהניא בכלל העם אסור דילמא אזלי ומקרבי, מהנה לכומריה בדבר שודאין מקריבין לא כל שכן. ויש לומר דסבר ריש לקיש דהכא לפני דלפני הוא, דהנאת המכס לא מטיא (לישראל לע"ז דלכומרים) [מיד הישראל ליד הכומרים], דאיהו בהדי תגר הוא דקא זבין ומזבין, וע"ז מידיה דתגר הוא דשקלה, הילכך לפני דלפני הוא, ומשום דמהנה לע"ז נמי מותר, דקסבר נהנה אסור מהנה מותר. ור' יוחנן סבר אע"ג דלפני דלפני הוא, ולא מפקדי אלפני דלפני, וכדאמר לקמן (יד, א) גבי חבילה של לבונה, התם הוא דלא ידעי בבירור דאזיל ומזבין לאחר, ולפני דלפני דאינו בריא אלא ספק שרי, אבל הכא משום ודאי מהנה לע"ז נגעו בה, וקל וחומר הדברים, ומה נהנה אסור מהנה לא כל שכן, כן נראה לי.

דף יג.

הולכין לירוד של גוים ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות שדות וכרמים. פירוש: אע"פ שאסור ליכנס לעיר שיש בה ירוד לע"ז ולא מתוכה לעיר אחרת, כדאמר לעיל (יא, ב), בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור, בזמן שהוא צריך ליקח מהם אלו מותר. והכי תניא בתוספתא (פ"א ה"ג), ירוד שבאותו כרך אין הולכין לאותו הכרך לא לעיירות הסמוכות וכו' מפני שהוא כנראה הולך לירוד וכו', ירוד שנתנה מלכות ושנתנה מדינה ושנתנו גדולי מדינה מותר, אין אסור אלא ירוד ע"ז בלבד, הולכין לירוד של גויים ומתרפאין מהם ריפוי ממון אבל לא רפוי נפשות, ולוקחין מהם בתים שדות וכרמים מפני שהוא כמציל מידן.

וכתב רבינו הרב ר' יונה זצ"ל, דדוקא ליקח מהם אלו הולכין לירוד של גויים, מפני שכל אלו אין אדם מוכר אותם אלא מתוך חסרון כיס ומעוני, הילכך משום מיעוטינהו שפיר דאמי לילך לשם וליקח מהם אלו, ואע"פ שאסרו לילך לעיר שיש בה ע"ז. אבל כסות וכלים העשויים (לע"ז) [לסחורה] ודאי אסורין שאין זה מציל מידם וממעטם אלא מהנה ומעשיר. וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם, תני לקח משם כסות תשרף בהמה תעקר מעות יוליכם לים המלח, ניחא כסות תשרף, מעות יוליכם לים המלח, בהמה תעקר, והא תאני הולכין לירוד ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות. וזהו שהוצרך ריש [לקיש] לקמן לתת טעם להיתר עבדים ושפחות מפני שמכניסן תחת כנפי השכינה, ואתא רב

אשי ואמר דאפילו בבהמה נמי איכא צער למוכרים ומתמעטים בכך הילכך מותר, והיינו נמי שהוצרכה הברייתא להאריך בלשון ולחשוב וליזיל כרוכלא עבדים ושפחות שדות וכרמים, ואם לא מטעם זה היה לו לתנא למתני ולוקחין מהם כל דבר. והא דאמר לקמן (יג ע"ב) ר' יעקב זבן סנדלא, ר' ירמיה זבן פיתא, הא לא קשיא, דאינהו לא אזלי להתם למזבן אלא דהתם הוו דיירי, ואשמעינן תלמודא דשרי כל דלא לקחו אלא מבעלי בתים שאין נותנין מכס, אבל ודאי אסור לילך לשם ליקח בגדים וכלים ודברים שאינם מתקיימים, לפי שאסור לילך לירוד, ולא התירו לילך אלא כדי ליקח בהמה ועבדים ושפחות שהן יישוב ללוקח ומיעוט אצל המוכרים. ומיהו נראה לי דירושלמי דקא מייתי מניה ראיה לא מיחוור, דאין שיטתו הולכת על דרך שיטת גמרא שלנו, דלפי שיטת הירושלמי זה משמע דסבירא ליה דמי שנשא ונתן בירוד של גויים אע"ג דלא שקלי מניה מכסא לע"ז קנסי ליה ובהמה תעקר אמרינן, מדאקשינן מהא דתניא הולכין לירוד של גויים וכו', וההיא בלוקח מבעל הבית דלא שקלי מניה מכסא מתוקמא, ולפום גמרא דילן לא קנסינן ליה אלא בדשקלי מניה מכסא לע"ז דמהני, או במניח עטרה בראשו דנהנה, כדאמרינן יהודי הנמצא שם מה יעשה (מניח) [יניח נמצא נהנה לא יניח] נמצא מהנה, מכאן אמרו הנושא והנותן בירוד של גויים בהמה תעקר וכו', אלמא לא קנסינן ליה אלא היכא דנהנה או מהנה, אבל משום הולך גרידא לא.

ובריתא זו דהולך לירוד של גויים, פירש רש"י ז"ל: אפילו לירוד הקבוע ביום האיד, ואם תאמר והלא אסור לשאת ולתת עמהם, כבר פירש הוא ז"ל: שלא אסרו אלא למכור אבל ליקח מהם דבר המתקיים מותר דסתם מוכר עצב הוא, וכמו שכתבתי למעלה (יב, ב, ד"ה והאי). ותמהו עליו רבים, מדאמר לקמן ר' יעקב זבן סנדלא, ר' ירמיה זבן פיתא, ואין לך דבר שאינו מתקיים יותר מן הפת שהוא נפסד ומתעפש, ואין לך שמח מן הפלטר המוכר פתו ומשתכר בו הרבה, והיכי זבן ר' ירמיה ליתסר משום שאינו מתקיים, ותניא (ו, ב) דבר שאין מתקיים אין לוקחין מהם. ועוד, דלפי פירושו אסור לשאת ולתת דמתניתין למכור להם דוקא הוא דקא אסרינן, הא לקנות דברים המתקיימים מותר, וזה תימה, שאין לך שמח יותר מן התגרים כשמוכרים סחורתם ואף על פי שהיא מתקיימת, והם מתייגעים ומחזרין למוכרה וזהו עיקר חיותן ואומנותן. ונראה לי שאין זה קשה כל כך, דלא התירו כאן לילך לירוד שלהן לקנות מהם אלא אלו שהן הרוחה אצל הלוקח ומיעוט וחסרון אצל המוכרים, כמו שכתבתי למעלה (ד"ה וכתב), וכדאמר עלה לקמן (יג ע"ב) כל היכא דממעט להו שפיר דמי, אפילו לילך לירוד שלהם שהוא עשוי לשם ע"ז ולחשיבותא, וקתני נמי (ב, א) ר' יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר, ואמרו

לו אף על פי שהוא מצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן. אלמא כל שהוא מציל מידם או מצערו ביום אידו מותר לכולי עלמא, ואפילו ללכת לירוד שלהם, (ולא עוד אלא דאסור ומשא ומתן של יום אידם אף על גב דלא ממעט להו) דאסור משא ומתן אינו אלא משום דאזיל ומודה, ולעולם לא אזלי ומודו כשמוכרים דברים המתקיימים דאין להם ריוח כל כך בדבר, שאם לא ימכרנו היום ימכרנו למחר, אבל ודאי כשמוכרים דבר שאינו מתקיים אזיל ומודה, מפני שהיה מתאוה הרבה למוכרו, ומתיירא בכל עת שמא יתפסד קודם שימכרנו. והא דרבי ירמיה איכא דגריס זבן פיתא, ואיכא דגריס זבן ביתא. ואף על גב דגרסאות אלו אינם נכונות בעיני, חדא, דאתמר עלה כל חד וחד סבר חבראי מתגר זבן, וביתא לא מתגר זבני להו לאינשי ואינם נעשים סחורה באחר, ועוד, דגרסינן עלה בירושלמי, ואתה לא לקחת גלוסקין מימיך, אלמא פיתא גרסינן. מכל מקום איכא למימר דחיי נפש שרי, דהכי גרסינן בירושלמי, רבי חייא בר בבא שלח מזבן ליה סנדל מן ירוד דצור, אמר רבי יעקב בר אחא ואתה מלוקחי ירוד, אמר ליה ואתה לא לקחת גלוסקין מימיך, אמר ליה שניא היא, דאמר רבי יוחנן לא אסרו דבר שחיי נפש.

ויש מפרשים: בירוד של ע"ז שאינו יום איד, ואי לאו משום מיכסא שרי דלא אזלי ומודו. וקשה, דאם כן מאי הא דקאמא עלה לקמן כל היכא דממעט להו שפיר דאמי, דהא כיון דליכא יום איד ולא שקלי מניה מכסא, כדאוקי לה רבי יוחנן בלוקח מבעל הבית דלא שקלי מניה מכסא, אם כן אפילו לזבוני להו ולהרויחם שפיר דמי, ולמה אין לוקחין מבעל הבית כל מידי בלאו טעמא דמעוטינהו. וכתב הרמב"ן נ"ר דאיכא למימר דמשום הכי אסור למכור להם משום שע"ז מתעלה בהם כשהם מתאספין ומביאין סחורה ובאין למכור בירוד שלה, אבל ליקח מהם כל היכא דממעט להו לא מתחשבא, ובירושלמי אמר ר' אבהו אסור לעשות חבלא בירוד, ותני כן לא ישאל בשלומו במקום שהוא מתחשב.

ויש מפרשים: שהירוד הזה הוא ביום האיד, ואפילו הכי היכא דלא שקלי מניה מכסא מותר לקנות כל דבר שהוא צריך ללוקחו בירוד שלא יזדמן לו כל כך שלא בזמן הירוד, ומשום הרוחתו של ישראל מותר, ועוד, דממעט להו למוכרים מהרוחתן דבזמן ירוד זילי תרעי, והיינו דקאמא מעוטינהו הוא, כלומר דממעט להו רווחא. ומייתי ראיה מהא דגרסינן במסכת מועד קטן (י, ב), רבינא הוה ליה זוזי בו חוזאי אתא לקמיה דרב אסי אמר ליה מהו למיזל עלייהו האידנא, אמר ליה כיון דהאידנא משכחת להו לכולהו, בשאר יומי לא משכחת להו שפיר דמי, ותנן נמי גבי עבודה זרה כי האי גוונא, הולכין לירוד של גויים לוקחין מהם וכו' עד מפני שהוא כמציל מידם, אלמא היינו טעמא לירוד, ומיהו [שמעינן] שמוכרין פרקמטייא האבודה בירוד של גויים משום רווחא דישראל,

וכן כתב רבינו האיי גאון ז"ל בתשובה.
כללא, דנקיטינן מהנאי שמעתתא, דאין הולכין לירוד של גויים כלל ואפילו לסתם שלהם, משום דסתם ירוד של גויים לע"ז, דברייתא אין הולכין לירוד של גויים סתמא תניא, ואף על פי שאין שם חנויות כלל, אלא אם כן הוא ירוד שנתנה אותו מלכות או מדינה או גדולי מדינה, דאז מותר כדברי התוספתא (פ"א ה"ג), אבל בסתם אסור, ואף על פי שלא ישא ויתן אלא עם בעלי בתים דלא שקלי מנייהו מכסא. וטעמא דמילתא, מפני שנראה כמהלך (לדבר בע"ז) [לכבד לע"ז] בסחורתו עם שאר הגויים המתאספים שם מכאן ומכאן. אבל אם צריך ליקח מהם בהמה עבדים ושפחות שדות וכרמים, [וכן] אם צריך לדון ולערער על אחד ולהציל מידם מותר לילך וליקח מבעלי בתים שאינם קבועים, דלא שקלי מנייהו מכסא לעבודה זרה, אבל מבעגל הבית קבוע דשקלי מניה מכסא לעבודה זרה, וכל שכן מתגר אסור, משום דמהנה הוא לעבודה זרה ואסור, דהלכתא כרבי יוחנן דאסר. והיכא דיש שם חנויות מעוטרות ושאינם מעוטרות, המעוטרות אסורות, ואפילו מעוטרות בפירות, דסימן הוא דשקלי מנייהו מכסא לע"ז, וכל שכן במעוטרות בוורד והדס דאיכא תרתי לריעותא, חדא דשקלי מניה מכסא ונמצא מהנה, וחדא דחיישינן אדטריד למשקל (ולמשקל) [ולמיתב] מתהני מריחא ולאו אדעתיה, וכתיב: לא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) [ד]נהנה אסור, וחנויות שאינם מעוטרות מותרות, דלא שקלי מנייהו מכסא, ואף על פי שקרובות הרבה למעוטרות, ולא גזרינן דאדשקיל משאינם מעוטרות דילמא משתלי ושקיל מן המעוטרות, וזו היא ששנינו זה היה מעשה ואמרו מעוטרות אסורות, [ושאינם מעוטרות מותרות]. ואף על פי שעושין יום אחד ביום הירוד מותר ליקח מהם כל דבר שהוא צריך, מפניש אינו נמצא כל כך שלא בשעת הירוד, ועוד דממעט להו הריוח, דבירוד זילי תרעי, ומציל מידם הריוח שלהם הוא זה. וכן מותר (להם למכור) [למכור להם] כל פרקמטיא המתפסדת שאינו אלא כמציל מידם, וכמעשה דרבינא ורב אשי במסכת מועד קטן (ו, ב), וכן השיב רבינו האיי גאון ז"ל בתשובה, ובלבד דלא שקלי מניה מכסא לעבודה זרה, ואף על גב דשקלי מניה מכסא אחד מן הגויים מותר. ואף על גב דאיכא למיחש דילמא האי גוי דשקיל מיכסא אזיל ומודה, אפילו הכי מותר, דאנן אלפני עור מפקדינן, והאי לפני דלפני הוא, דהא לא שקיל גוי מיכסא מידא דישראל אלא מחנות התגר גוי, הילכך מותר. כל זה נראה לפסק הלכה. ואנו כבר כתבנו למעלה (ב, א, ד"ה כתב) היתר לכל שאר הדברים בזה הזמן לישא וליתן אפילו ביום אידם מטעם איבה, ומטעם שאינו אלא כמחניף, ומטעם דהשתא לא אדיקי כולי האי ולא אזלי ומודו.

ואם הקדיש וכו' מעות וכלים יוליך הנאה לים המלח. קשיא ליה לרבינו תם ז"ל, מן ההיא דגרסינן בערכין פרק המקדיש שדהו (ערכין כט, א), ההוא גברא דאחרמינהו לנכסי בפומבדיתא, אתא לקמיה דרב יהודה אמר ליה שקול ארבע זוזי [ואחיל] עלייהו ושדי בנהרא ולישתרו לך, כמאן כשמואל וכו', והכא נמי ליפרוק ולישדינהו לנהרא, וניחא ליה דהתם מקרקעי ולית להו תקנתא אלא בפדייה, וכיון דמוקמת לה אפדיון עביד לה דשמואל, אבל הכא מטלטלי נינהו, וכיון דאיפשר הוא להוליכן לים המלח קנסינן ליה ומוליכם בעצמן. אבל הרי"ף ז"ל כתב הכא: ואי פריק להו בשוה פרוטה שפיר דאמי. ונראה שדעת רבינו זצ"ל הוא בענין הזה דהכא תני דינא והתם בערכין אשמעינן רב יהודה תקנתא, ודברי טעם הם.

הא דתניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה, פירש רש"י ז"ל: דהאי תנא סבירא ליה דסתם חרמין לבדק הבית, [והכי משמע] מדאקשי אביי ונשחטיה משחט, ואי בקדשי מזבח הוה ליה שחוטי חוץ. והקשה הרמב"ן נ"ר היכי פריק רב מפני שנראה כמטיל מום בקדשים, ואקשינן נמי נראה מטיל מום מעליא הוא, כלומר, ומדאורייתא עבר דכתיב: "כל מום לא יהיה בו" (ויקרא כב, כא), ואי בקדשי בדק הבית הא לא מיתסר דאורייתא, והיכא אמרינן נמי הני מילי בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה והוינן וליהוי כמטיל מום בבעלי מומין וכו'. ועוד, כיון דסבירא ליה למקשה דמטיל מום מעליא הוא, מאי קשיא ליה מעיקרא ולמאי אצטריך לפרוקא דאביי משום בזיון דקדשים. לכך נראה דמעיקרא [מ]חרמין מקשין דהיינו בדק הבית, וכלה נמי מקדישין ומעריכין אפילו בשל בדק הבית היא, דומיא (דערכין) [דחרמין] דלא מתסר בהו מומא. ואוקמה אביי משום בזיון דקדשים, ורבא חדית ואמר דהכא בתמימים עסקינן משום מום, וכיון שהקדיש למזבח או לבדק הבית כיון דתמימים וחזו למזבח אסור להטיל בהן מום. ועליה קא מתמה תלמודא כיון דמשום גזירת מום נגעו בה אלמא בקדשי מזבח היא, אי נמי בראויין למזבח והקדישן לבדק הבית דמידי מזבח לא נפקי לעולם, אי הכי היכי אמרת נראה, מטיל, מום מעליא הוא ובודאי אסור, אי דאוריתא בהקדש מזבח ממש, אי דרבנן במתפיס תמימים לבדק הבית, ומכל מקום לא שייך למימר בהו נראה כמטיל, ומיהו בבעלי מומין לבדק הבית מותר, אי נמי התם משום נראה כמטיל, ודעדיפא מניה מתרץ דבכולהו ליכא אלא נראה, עד כאן.

דף יג:

מתני' **אלו דברים אסורים למכור לגויים האצטרובילים ובנות שוח**. פירוש: מפני שאלו היו רגילין להקריב, וכל אשר נמצא אתו אפילו מתחלת השנה מצניעו ליום האיד, והרי זה ודאי כמוכר לצורך עבודה זרה, שמפני שלא היו נמצאין בכל עת היו לוקחין אותן בכל עת ומצניעין אותן ליום אידם. אבל במקומות שהיו רגילין להקריב בהמה ושאר דברים הנמצאים תדיר, אין איסור למכור להם אלא אם כן פירש לעבודה זרה הוא לוקחין, או אם קרוב ליום אידם ג' ימים כרישא דמתניתין. אבל בדורות האלו שאין דרכן להקריב הני דמתניתין, מותר למוכרה להם ואין בכך כלום, חוץ מן הלבונה שעדיין דרכו של כומרין ללוקחה לקטרת זרה בכל עת, ואפילו למכור לו כל ימות השנה [אסור].

דף יד.

גמרא **ולבונה אמר רבי יצחק אמר רשב"ל לבונה זכה**. פירש רש"י ז"ל: מין לבונה הוא. ונראה לי דבזמן הזה כל לבונה אסור למכור לכל גלח. חדא, שאין אנו יודעין איזו לבונה זכה, דהא הני כפירושן לע"ז נינהו, ועוד מפני שבכל יום רגילין להקטיר קטרת זכה כלבונה לפיכך אסור. ואפילו אם יאמר מעצמו דלחולה שיש לו או לדברים אחרים הוא צריך לה איפשר לומר דאסור, דחיישינן דילמא איערומי איערים, כדאמר בשמעתין לקמן (יד ע"ב), תרנגול לבן קטוע למי מהו למכור לו תרנגול לבן שלם, וקיימא לן דאסור כדאמר אם תמצי לומר איערומי הוא דקא מערים ואסור, ותרנגול קטוע הרי הוא כאלו פירש דלאו לע"ז בעי לה אפילו הכי אסור, והכא נמי לא שנא. אבל היכא דידעינן אנן דיש לו חולה שהצטרך לו לבונה זו איפשר דאז מותר, כדאמרינן בשמעתין גבי תרנגול לבן, וגוי שעשה משתה לבנו או שהיה לו חולה בתוך ביתו מותר, ופירש רש"י ז"ל: אפילו אמר תרנגול לבן למי. אבל לפום מה דפירש שם הראב"ד ז"ל דתרנגול זה דוקא מותר לגוי שעשה משתה לבנו אבל אם אמר תרנגול לבן למי אסור ואף על פי שיש לו חולה בתוך ביתו, איפשר דגבי לבונה נמי אף על פי שאנו יודעין שיש לו חולה בתוך ביתו דאיפשר דלרפואת תחבושת הוא צריך, [נמי אסור], ואף על פי שיש לחלק בזה מעט, מכל מקום כיון שהם רגילין כל כך להקטיר ממנה בכל עת, יש לאסור מיהא משום משא ומתן של יום אידיהן דכל יום ויום להקטרה כיום אידיהן הוא. וכדאקשינן לקמן וגוי שעשה משתה לבנו מי שרי, והא תנן גוי שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו האיש ואותו היום בלבד, אותו היום מיהא אסור, ומשני בטזוג, שמע מינה דאפילו יש לו חולה בתוך ביתו ביום אידו אסור דגזרינן דילמא אזיל ומקריב, הכא נמי חיישינן.

כן נראה לי, ומיהו ודאי אין נראה אלא בכומר, אבל בשאר גויים דלא מקטרי מינה לא. עוד נראה לי, דעכשיו שאין יודעין שאנו נמנעים מלמכור להם לבונה, כל שאמר לצורך חולה או לעשן בה את הבית וכיוצא בזה אני צריך, מותר, שאין עכשיו [חשש] דמערימין בדבר זה כיון שאינם יודעין שאנו נמנעין מלמכור להם לבונה.

תנא מכלן מוכרין להם חבילות. פירוש: דלסחורה ולא להקטירה. ובירושלמי גרסינן: אם היה כומר אסור, רופא מותר, תגר מותר, תגר חשוד אסור. ונראה מתוך הירושלמי הזה דלרופא אפילו פחות מחבלה מותר, דאי חבלה קאמא מאי שנא רופא דנקט אפילו כל אדם, אלא ודאי נראה דירושלמי זה לצדדין קתני, ומילי פסיקתא קתני, דבירוד בין קליל בין חבלה אסור, וכן תגר חשוד, פירוש: חשוד להקריבן שהוא אדוק, ורופא בין חבלה בין קליל מותר, דאיכא למיתלי דלחולה בעי לה, וכדאמר לקמן גבי תרנגול לבן שאם היה לו חולה בתוך ביתו מותר, ואיפשר שזה ראיה קצת למה שכתבנו למעלה דכל שיש לו חולה בתוך ביתו מותר, כן נראה לי.

תניא נמי הכי אמר רבי יהודה אימתי תרנגול לבן אסור למכור בזמן שאמר זה. פירוש: תרנגול לבן זה, ופירש רש"י ז"ל: דהאי זה לאו דוקא, אלא שאמר תרנגול לבן למי, אלאמר זה וזה, כלומר תרנגול לבן ושחור למי, מותר למכור לו שניהם יחד, אבל לבדו אסור, ואפילו אמר זה, כלומר: תרנגול לבן למי, גוי שעשה משתה לבנו מותר, דלסעודה קא בעי לה משום נויי, ולחולה קא בעי ליה משום חרפואה. כך נראה שיטת רש"י ז"ל, דלרבי יהודה אפילו כי אמר תרנגול לבן ושחור למי, מותר למכור לו תרנגול לבן עם השחורים, דהיינו בין התרנגולים דקאמר ר' [יהודה] במתניתין, וכן משמע מן הירושלמי, דגרסינן עלה התם, אמר רבי בון בר חייא, תרנגול למכור תרנגול למכור, מוכר לו תרנגול [לבן], תרנגול לבן [ושחור] למכור, נימא בינו ובין עצמו אסור, בינו לבין התרנגולין מותר. אלמא אע"ג דקאמא תרנגול לבן למי, בין התרנגולין לר' יהודה מותר. ומיהו קשה, חדא, דאם איתא דזה וזה פירושו תרנגול לבן ושחור למי, אמאי שני בלישניה, דמעיקרא אמרינן תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי, והשתא קאמא זה וזה, הוה ליה למימר, הכא במאי עסקינן, דאמר תרנגול לבן ושחור למי, וכלישנא נמי דירושלמי, ועוד, דלפום סוגיית השמועה משמע דכל היכא דאדכר לבן מקמי דחזי ליה, אסור למכור לו לעולם תרנגול לבן ואפילו בין תרנגולין אפילו לרבי יהודה, מדאמר – היכי דאמי, אילימא דקאמא תרנגול לבן למי תרנגול לבן למי, בין התרנגולין מאי הוי, אלמא משמע דכל היכא דאדכר לבן, אף על גב דזבין בהדי שחור אסיר, והאי דאדכר בהדי שחור מידי חששא לא מפיק לן, דדילמא האי לעבודה זרה בעי והאי לאכילה בעי ותרוייהו אצטריכו ליה. והכי נמי

מכרעא סברא, דהא כי אמר תרנגול לבן למי בפני עצמו חיישינן דלעבודה זרה קא בעי ליה ולא תלינן בחולה ובסעודה בסתם, אם כן הזכרת שחור ואדום מאי מפיק לן מחששא זו, דאטו מאן דשקיל שחור ואדום לא מקריב לעבודה זרה לבן לעולם, והא דאיבעיא לן לקמן תרנגול לבן למי ויהבו ליה שחור ושקל אדום ושקל, מיח אמרינן מדיהבי ליה שחור ושקל לאו לעבודה זרה קא בעי ליה, דאלמא שמעת מינה דאף על גב דבעי תרנגול לבן איכא (איפא) [אופן] דמותר למכור לו לבן, התם הא פירש רש"י ז"ל עצמו דיהבו ליה שחור לבדו ואדום לבדו ושקל, שזו הוכחה גדולה המוציאה מידי כל ספק דלאו לעבודה זרה קא בעי לה מדשקל שחור לבדו, ואפילו הכי סלקא בתיקו ולחומרא, דמאחר דאדכר לבן אין היתר לאיסורו. ועוד דאיפשר לומרד דאבעיא ראשונה תרנגול [לבן] קטוע למי קאי, והכי קאמא, אם תמצי לומר כי קאמא תרנגול קטוע, בדבורא בעלמא חיישינן דילמא איערומי קא מערים, תרנגול לבן קטוע למי ויהבו ליה שחור ושקל דהשתא איכא תרתי לטיבותא, חדא בדבורא דאמר קטוע, וחדא במעשה, דכי יהבי ליה שחור לבדו שקל ואדום ושקל, אבל לעולם לא איבעיא להו בתרנגול לבן שלם למי, דזה וזה אסור לעולם בכל ענין. וכן נראה שפירש הראב"ד ז"ל, שהוא פירש בזמן שאמר זה, פירוש: והוא לבן, אבל אמר זה וזה, והוא שחור ולבן, מותר למכור את שניהם, או אפילו הלבן לבדו, וגוי שעשה משתה לבנו וכו', נראה לי דוקא שמצאו עומד לפני ישראל ואומר לו מכור לי תרנגול זה אף על פי שהוא לבן מותר, אבל אם היה שואל אותו תרנגול לבן למי, אף על פי שהוא עושה משתה לבנו אסור, דאי לאכילה מכל מקום לבן למה, עד כאן. משמע לרב זצ"ל דדוקא דקאמא זה וזה, כגון שהיו תרנגולין הרבה מוטלין לפני הישראל, והוא מבקש לקנות הלבן והשחור, דאז ודאי דין הוא שיהא מותר, דאחר שהוא קונה השחור יש כאן הוכחה דלאכילה קא בעי ליה, והאי דקא זבין לבן לית כאן הוכחה קפידה, אלא דילמא מכי חזי ליה נתיישבה בו דעתו יותר, או משום מראהו או משום שנראה לו יותר שמן וטוב, ואפילו הכי היכא דלא תבע מניה אלא לבדו אסור, כיון דלית כאן הוכחת אכילה, אבל ודאי אפילו בין התרנגולין כי תבע ליה בקפידא דעד דלא חזי שאיל עליה ואמר תרנגול לבן למי ודאי אסור, כן נראה.

דף יד:

תרנגול לבן קטוע למי וכו'. אפילו אליבא דרבנן קא מיבעיא, דאף על גב דלא שמעינן להו דשרו לקטוע אצבעו ולמכור, דילמא התם הוא משום דגזרינן כיון דאיהו שלם קא תבע, אף על גב דאנן קטעינן ליה, מאן דחזי דאיהו תבע שלם ואנן זבני ליה, ולא רמי

אדעתיה למיחזי אי קטע ליה לאצבעיה, אתי איהו למימר דאפילו שלם מותר למכור לו, הילכך גזרינן לקטוע ולמכור אטו שלם, אבל הכא מכי חזי כולי עלמא דאיהו קטוע תבע, ודאי לאו לעבודה זרה בעי, או דילמא איערומי קא מערים וכו'.

תרנגול לבן למי ויהבו שחור ושקל וכו'. פירש רש"י ז"ל: דאליבא דרבי יהודה קא בעי ולא לרבנן, אפילו בין התרנגולין אסור. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר, דרבי יהודה נמי הא אסר בין התרגולין היכא דאמר תרנגול לבן למי כדאמר לעיל, לפיכך נראה לפרש דאפילו לרבנן קא בעי, דאלו במתניתין כיון דחזינן תרנגולין טובא ותרנגול לבן בהדייהו, איפשר שלוקח כולם משום אותו לבן, אבל כי יהבו ליה שחור ושקל ולא חזי לבן, איכא למימר ודאי לאו לע"ז קא בעי, עד כאן. והראב"ד ז"ל נראה דפירש: דהאיבעיא אבעיא דתרנגול קטוע למי קיימא, וכמו שכתבתי למעלה (יד, א, ד"ה תניא), והכי קאמא, אם תמצי לומר בתרנגול קטוע איערומי קא מערים בדבורא בעלמא, אמר תרנגול קטוע למי ויהבו ליה שחור ושקל וכו', התם הוא דבדבורא בעלמא מיערים, אבל הכא אי לעבודה זרה בעי ליה לא הוה זבין מילתא דלא צריך, ועוד דקאמר קטוע.

דף טו.

גוי חס על בהמתו שלא תעקר. דאפילו [בזכר] נמי חייש דילמא מכחשי, וכדאיתא לקמן בריש פרק אין מעמידין (כב, ב), ואפילו הכי היכא דאחמור אחמור ואסור למכור, ומשום חומרא דרביעה. ובירושלמי נסיב לה טעמא אחרינא, דגרסינן התם: מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין, למה מפני שמוציאה מידי גיזה, הגע עצמך שהיתה עז מפני שמוציאה מן הבכורה, הגע עצמך שהיה זכר מפני שמוציאו מידי מתנות, מעתה (סמים) [חיטין] לא ימכר מפני שמוציאם [מן החלה].

אגרא קניא שאלה קניא. פירוש: ובמקום שנהגו למכור מיהא, דלא חשידי ארביעה, אמאי אסור. אבל ודאי במקום דחשידי ארביעה אפילו אי הוה סבירא לן דשכירות קניא הוה אסרינן משום שאלה, דבימי שאלתא, דילמא רביע לה, דהא גופא דישראל הוא ובעינה הדרא ואינו חס עליה. והכי נמי משמע בירושלמי דמפרש טעמא גבי נסיוני, פעמים שהוא מוכרה לו משום נסיון והוא מחזיר אחר שלשה ימים, ונמצא עובר עברה בבהמתו של ישראל.

ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה. פירש רש"י ז"ל: אף על פי שמזונותיה על הישראל אינו נעשה גזלן אם האכילה תרומת כהן, לפי שהתרומה ממון שאין לו תובעין היא שהרי נותנין אותה לכל כהן שירצה, ואם רצה היה יכול ליתנה

לכהן זה אשר השכיר לו פרתו, ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה הרבה כרשיני תרומה, דמה לו להקפיד הרי אינה מיוחדת לו, לפיכך מותר, שיודע שנותן לבהמתו מאותן כרשינין הרבה בעין יפה יותר משאלו היה שלו, ניחא ליה ואינו גזלן, עכ"ל ז"ל. וקשיא לי, חדא, דהא הכא לא קאמא ובלבד שיאכילנה בעין יפה יותר משאלו היה שלו, ואם לא האכילה אלא כפי שיעורה, מה תועלת יש בזה לכהן בעל הפרה שתנוח דעתו בזה שיראה אותן כרשינין כאלו קבלו במתנת תרומה מישראל זה. ועוד, דאפילו יהיב ליה בעין יפה, כיון דלא זכי ליה לכהן לא על ידו ולא על יד שלוחו, ויש על ישראל זה להאכיל את הבהמה משלו, ידי נתינת תרומה היאך יצא, דאדרבא הוה ליה פורע חובו בתרומה, והגע עצמך אלו הוה ליה לכהן מנה מלוה אצל ישראל, והוה ליה לישראל תרומה שויא מנה ופרס,ואמר ליה ישראל לכהן רצונך שתמחול לי מנה דאית לך גבאי ויהיבנא לך תרומה דשויא מנה ופרס וכהן נתרצה בכך, בכי הא מישרי, והלא זה פורע הוא את חובו בתרומתו, והא נמי לא שנא. ועוד, דאם כן מאחר דכלה מתניתין בין רישא בין סיפא מיירי אף בשמזונותיה על השוכר, אמאי קא נטר לפרש הכי עד סיפא, לימא ישראל ששכר מכהן מכהן אף על פי שחייב במזונותיה יאכילנה כרשיני תרומה, וכהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה, ואנא ידענא דאפילו כשחייב במזונותיה קאמא, דמדרישא בשחייב במזונותיה סיפא נמי בשחייב במזונותיה, אבל השתא דלא פריש הכי אלא בסופא משמע דדוקא הכא הוא דחייב אבל רישא לא, אלא ודאי נראה לפרש דרישא דוקא בשאינו חייב במזונותיה, ומשום סופא נקט לה, כן נראה לי. וכן פירש הראב"ד.

אי משום נסיוני הא לא ידע ליה לקליה דאזלא מחמתיה. ואם תאמר, אכתי איכא משום נסיוני דקא עביד בה מלאכה ואיכא משום למען ינוח וגו' (שמות כג, יב). יש (לקשות) [לדחוק] דלא מנסו לה אלא בחצר, והולכת משאוי בחצר לא מיקרייא מלאכה דניחוש לה, אבל משום מחמר איכא בכל דהו. אי נמי יש לומר דמשום איסור גזירת מלאכת בהמתו שאינו תלוי בגופו לא היו אוסרים לגרום פסידא.

כיון דלפי דשעתיה הוא [**מזבין**] **לא מושל ולא מוגר**. ואם תאמר מכל מקום מאן דחזי ליה ברשותיה דגוי ולא ידע דעל ידי ספסירא אזדבינא אזיל ומזבין ליה נמי ובלא ספסירא, וכדקאמר לקמן (טז, א) גבי שבורה, כיון דמרביעין עליה ויולדת אתי לשהוייא ואיכא משום גזירת הרואין דאתו למיזבן אפילו שלמין. ויש לומר דספסירא קלא אית ליה, וכולהו ידעי דעל ידי ספסירא אזדבן, כן נראה לי.

רב הונא זבין ההיא פרה לגוי [וכו'] אמר ליה אימר לשחיטה זבנה. פירש רש"י ז"ל: אימר לשחיטה זבנה ותלינן לקולא, ומתניתין דקתני אין מוכרין, בבהמה טמאה אפילו בסתמא, ובטהורה במפרש ליה גוי דלקיומא בעי(נן). ולא נהירא דהא אפילו שור של פטם דסתמא קאי לשחיטה, לקמן בשמעתא (טז, א) בעיא ולא איפשיטא, ובעל מנת לשחוט פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה לקמן (כ, ב), וקיימא לן כרבי (יהודה) [מאיר] דאסר. ועוד דשבורה נמי אסרי רבנן, וההיא ודאי לא במפרש (לראייה) [לקיומא] מיירי, דאם כן בהכי לא היה מתיר ר' יהודה, דטעמא דר' יהודה דמתיר מפורש הוא (טז, א) משום דלא מקבלא זכר ולא אתי לשהוייה. ואף על פי שיש מתרצין קושיות אלו לדברי רש"י ז"ל, פירוקין דחוקין הן, ואין סומכין עליהן. ורבינו האיי גאון ז"ל פירש בספר מקח וממכר (סוף שער י) טעמא דרב הונא משום שנראה לו שהנכרי הזה לא היה לוקחה אלא כדי לשוחטה. והרמב"ן נ"ר פירש דלעולם לסתם נכרי אסור, והכא לטבח הוא מוכרה שדרכו למזבן לרדיא ולשחיטה, וכיון דרגיל דזבין להכי ולהכי תלינן דלשחיטה בעי לה, אבל סתם אינשי לרדיא זביני, ורב חסדא הוה סלקא דעתיה למיסר אפילו בטבח דאיהו נמי פעמים דזבין לרדיא ואזלינן בתר רובא דעלמא דזבני לרדיא.

דף טו:

אלו הן כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית. פירוש: לישראל החשוד על השביעית, והכי נמי מיפרשא ההוא דלעיל דפרה ושדה [ניר] בישראל חשוד. והקשה רבנו תם ז"ל (גיטין סא, א, תוד"ה משאלת) מההיא דתנן בשביעית (פ"ה מ"ט) וכן בפרק הניזקין (גיטין שם), משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה ריחים ותנור, והוא מפרק לה דהתם משום איבה שרי לה ומשום דרכי שלום, אבל הכא גבי מכירה ליכא משום דרכי שלום, שאם אינו רוצה למכור כליו מי יכוף אותו בכך. וכתב הרמב"ן נ"ר דאין זה נכון, דאין לך איבה גדולה יותר מן האומן שדרכו למכור כליו, ולכולי עלמא מזבין ולהאי לא מזבין. ופירש הוא נ"ר דהתם איכא למיתלא ותלינן, וכך פירש בירושלמי פרק ה' דשביעית (ה"ד), ר' זעירא בעי קומי ר' מונא מתניתין בסתם אבל במפרש לא, אמר לו וסתמו לא כפירושו, אני אומר נפה לספור בה מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון בה סמנים, תנור [לטמון] בה אונין של פשתין. ואם תאמר אם כן למה לי שאמר עליה (במתני' שביעית שם) מפני דרכי שלום, דהא בלאו הכי כל היכא דאיכא למתלי תלינן, יש לומר דשאלה כיון דלא מטא הנאה לידיה הוה אמינא לא נשאיל ולא ניקום בספק איסורא, אלא מפני דרכי שלום הוא דשרו רבנן.

רבא זבין חמרא וכו'. ומסקנא דאסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי. וכתב הראב"ד ז"ל ולאו לפני דלפני הוא אלא לפני עור ממש הוא, דהא ישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת, וגזירה משום נסיוני. ואי קשיא לך ליתלי נמי הכא שמא יחזיקנה לעצמו או ימכרנה לישראל, איכא למימר כיון דתגר הוא ליכא למימר יחזיקנה לעצמו, ואי אמרת שמא ימכרנה לישראל בכי האי גוונא לא תלינן, חדא, דכיון דישראל חשוד הוא למכור לגוי, לא שני ליה בין גוי לישראל כלל, מידי דהוה אמכירת בהמה לגוי דלא תלינן אלא בשחיטה, ולא אמרינן שמא לא יעשה בה מלאכת שבת, אלא אמרינן כיון דלא שני ליה לגוי בין חול לשבת לאו תליה היא והוא הדין פרה החורשת דלא תליא אלא בשחיטה, ולא אמרינן שמא לא יחרוש בה בשביעית, דכיון דחשוד הוא אי לחרישה זבנה לא שני ליה בין שביעית למוצאי שביעית, הכא נמי כיון דחשוד הוא למכור לגוי לא שני ליה בין גוי לישראל, ועוד דלא תלי אלא במידי דאית ליה הנאה בגויה כגון פרה לשחיטה כי שמא לבשר הוא צריך, וכגון שדה ניר, (שהמציייר) [שהמביר] שדהו הנאה יש לו, אבל הכא מאי הנאה אית ליה בין מכירת ישראל למכירת גוי, עד כאן.

דף טז.

והאידנא דמזבנינן לפרסאי דמגנו עלן. כתב הר"ז הלוי ז"ל: והאידנא דמזבני סוסים ופרדים [לעובדי כוכבים] דמגנו עילוון, מידי דהוה אתריסין וכלי זיין דמזבנינן להו לפרסאי דמגנו עלן, מיהו שאלה ושכירות ודאי אסור. ואיכא מאן דאמר ביום ה' בסתם מותר להשאילן ולהשכירן, מידי דהוה אכלים לב"ש שמצווה מן התורה על שביתתן לדבריהם ולא אסרו אלא בערב שבת אבל בחמישי מותר, ומפורש בבריתא בשבת בפרק ראשון (יט, א), עד כאן. ולא נהירא, דאיסור שאלה ושכירות אין לו שיעור. ותדע לך, דהא עיקר איסור מכירה משום שאלה ושכירות הוא, ולא יהא עיקר קל מן הטפל, למכור אסור לעולם, ולהשכיר ולהשאיל לא יהא אסור אלא ביום ששי, בתמיהא.

ולענין פסק הלכה, האידנא מותר למכור לגויים בהמה דקה, ולהעמיד בהמה שלנו בפונדקאות של גויים, ואפילו נקבות אצל זכרים וזכרים אצל נקבות, ומוסרין בהמה לרועה שלהן, דלא חשידי ארביעה, דלא אסרו אלא במקומות שחשודין על הרביעה, ולענין מכירת בהמה גסה, על ידי סרסור לעולם מותר, דליכא משום נסיוני דלא ידעא לה לקליה, ולא משום שאלה ושכירות דלא מושל ולא מוגר משום דלא נגלו מומה, ועל ידי הבעלים בלא סרסור, לטבח דזבין לשחיטה ואף על פי שפעמים לוקח גם כן לחרישה מותר דתלינן לקולא, וכן לגוי שעושה סעודה שיש לתלות דלשחיטה בעי לה

מותר, כדברי רבנו האיי ז"ל והראב"ד ז"ל שהסכים לדבריו. אבל בהמה טמאה דודאי היא עומדת למלאכה, ובהמה טהורה לסתם אנשים דלא טבחים הם, ושלא בשעת משתיהם, נהגו העם היתר ואין להם על מה שיסמוכו, ותינח סוסים ופרדים דהרי הן ככלי זיין דמגנו בהו עלן, אבל חמורים ושוורים העומדים לחרישה היאך מוכרים להן, ועוד היאך (מוכרין) [משכירין] להם ומשאילין להם סמוך לשבת, וכתב בעל התרומות (ספר התרומה סי' קמא) בשם רבנו יצחק ב"ר אברהם ז"ל: דלא אסרו אלא בדורות הראשונים שהיו ישראל שכונים הרבה יחד והיו יכולין למכור זה לזה ואין להם הפסד בדבר, אבל עכשיו שאנו מפוזרים ביניהם איכא הפסד אם לא היינו מוכרים להם, וכי האי גוונא אמרינן לקמן אין מוכרין כלי זיין לגויים משום דמגנו עלייהו, ופריך אי הכי אפילו חטי ושערי נמי לא, ומשני אי איפשר הכי נמי, פירוש: אי אפשר בלא הפסד. ולזה הטעם אין להתיר לקנות בהמות כדי למוכרן דאיהו קא גרים לנפשיה ההוא הפסד. וכן נמי שאלה ושכירות ביום ששי לא ידענו טעם להתירו, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין. ולא עוד אלא שנראה לי שעכשיו גדול יותר האיסור, כי מאחר שנהגו למכור לגוי כך (אסור) [נהגו] למכור לישראל החשוד, [וזה] חמור מלמכור לגוי, דאלו לגויים על ידי ספסירא שרי, ולישראל החשוד למכור לגוי אפילו על ידי ספסירא אסור, דטעמא דאסרינן למכור לישראל החשוד אינו מטעם נסיוני דידן, אלא משום נסיוני דידיה כשימכרנה לגוי, ולדידן אסור לזבונה ניהליה משום לפני עור, ואיפשר כי כל זה בכלל מה שאמר דלא איפשר שצריכין אנו לסחור ולהרויח עמהם, האלהים יתברך יאיר לנו נתיב ויצילנו מן המכשול.

אמר להם לכשתלד. אלמא לא מקבלא זכר, ולשחיטה קא בעי לה, אבל רבנן סבירא להו דאיפשר להעמידה ולהרביע עליה את הזכר, ומשהי לה.

וכתב הראב"ד ז"ל: דנראה, דמודה רבי יהודה בזכר דאיפשר להרביעו על הנקבה, ולא פליג אלא בנקבה. ונראה לי דרבי יהודה בכל שבורים זכרים ונקבות פליג, דאם לא כן הוה ליה למתני במתניתין רבי יהודה מתיר בנקבה שבורה, דכיון דתאני ברישא עגלים וסייחים שבורים ושלמים והוא לא פליג אלא במקצת שבורים לא הוה ליה למסתם לישניה. ועוד דגרסינן בירושלמי: והלא מביא עליה זכר ויולדת, אמר להם אף אני לא אמרתי אלא בזכר שאינו יכול להתרפא, אמרו לו והלא הוא מביא לו נקבה והיא רובעת ממנו ויולדת, אלמא משמע מגרסה זו ירושלמי דרבי יהודה אזכר פליג. ואף על גב דירושלמי לא אזיל לשטת גמרין, דאלו בירושלמי אמרינן דלא פליג אלא אזכר, ובגמרא דילן אמר דפליג אנקבה מטעמא דלא מקבלה זכר, מכל מקום ילפינן מניה דאדרבא טפי

איכא לאוקומי פלוגתייהו דרבי יהודה בזכר מבנקבה, דאלו אליבא דגרסת הירושלמי פליג רבי יהודה [בזכר] ובנקבה מודה להו לרבנן, הילכך לדידן דסבירא לן דפליג אף אנקבה כל שכן דפליג אזכר, כן נראה לי. והלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים, ואפילו שבורה אין מוכרין להם אלא על ידי סרסור, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת פרק כ (ה"ג).

ולטעמיך שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא. פירש הראב"ד ז"ל: אם איתא דחי לא נפיק ליה מאיסור דדילמא משהו ליה, למה חסר רבואן שלא להקריבו ביום אידם אלא למחרתו כיון דאכתי רביעא עליה איסורא אחרינא, דמה לי חד איסור מה ליתרי אסורי, הוה ליה למבטל לה לגמרי, אלא ודאי למבטל לה [לגמרי] קא בעי וכו', ולפירושו קשה דמאי קושיא, אטו מאן דאיכא עליה תרי אסורי אי לא מצי מיבטיל תרוייהו לא מיבטיל חדא מנייהו, ותו דהא אמר דקשה הוא למעקר בחדא זימנא ופורתא פורתא עקר לה, ואם כן מאי קשיא ליה ליבטלה לגמרי, ויש מפרשים ולטעמיך דפריש לך דמשום חשש אסור הוא דעקר לה למילתא, למה ליה לחסר רבואן לדחוייה למחר, דאיסור יום אידן בכי הא ליכא, דלא אסרו אלא למכור ולתת אי משום דאזיל ומודה אי משום דלפני עור, אבל במס המוטל וקבוע על עבדיו לא אזיל ומודה, ומשום לפני עור נמי ליכא דלדידיה טובא הוה ליה, והיכא דאית ליה בהמה נמי לדידיה הא אסיקנא לעיל (ו, א) דליכא משום לפני עור, ופירוש נכון הוא.

קשה לי, למה לא הקשה ולטעמיך שאין מקריבין אותו כל עיקר מאי טעמא, דכיון דמקריבין אותו למחר ושחוט מעתה אין כאן איסור, ולמה חסר רבואן שלא להקריבו כל עקר, ואינה קושיא, דבשלמא בין מקריבו לשאינו מקריבו כלל שפיר קא מחסר (ודקא ניזי) [דכדאי] הוא לחסר ממון להסיר מעליהם מס קבוע, וכל שכן שגנאי היה לו דרבנן לא בני מתן מס נינהו, אלא בין חי לשחוט אי לאו משלם אסורא מאי נפקא ליה מינה, וכן בין היום או למחר מאי איכא, ומשום הכי פריך ליה מרישא שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא.

ומסקנא: דשור של פטם אף על גב דסתמא לשחיטה קאי, אסור, משום דמשהו ליה, וכדאמר רב אשי אמר לי זבידא, בר תורי משהינן ליה ועביד מלאכה על חד תרין, ודוקא לסתם גויים דזביני לרדיא ולנכסתא, אבל לטבח דרובה לשחיטה זבין, אי נמי לגוי דאית ליה סעודה אי איכא למיתלי דלסעודתיה בעי לה שפיר דמי, ואפילו שור שאינו של פטם כעובדיה דרב הונא דלעיל (טו, א). והרי"ף ז"ל השמיטה מהלכותיו, ולא ידעתי טעם לדבריו.

דף טז:

ורב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה. פירש רש"י ז"ל: ומתניתין רבי יהודה הוא דמתיר בשבורה, וארי כיון דלאו בר מלאכה הוא הרי הוא כשבור ומותר, אבל לרבנן דאסרי בשבורה ארי נמי לדידהו אסור. וקשה לי דהא טעמא דרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה בשבורה מפורש הוא בגמרא משום דמרביעין עליה ויולדת ומשהי לה, ומאן דחזי ליה ביד גוי יליף מינה לזבוני שלימא ונפיק מיניה חורבא. אבל בארי דלאו בר מלאכה כלל הוא מאי חורבא נפיק מינה, דהא לא אתי למילף לזבוני בהמה בת מלאכה אטו ארי דלאו בר מלאכה הוא כלל. וראיה לדבר סוס דכיון דלאו בר מלאכה שחייבין עליה חטאת הוא שרינן ליה (יד, ב) ואפילו רבי דאסר (טז, א) הא קא יהיב טעמא משום דאתי לכלל מלאכה, דכשיזקין מטחינו בריחיים, הא לאו הכי שרי, והילכך ארי דלעולם לא אתי לכלל מלאכה אפילו רבנן שרו. והא דנקט רב אשי לישנא דשבור הוא אצל מלאכה, לאו למימרא דלא שרינן ליה אלא אליבא דמאן דשרי בעלמא שבור, אלא כיון דקאמר רבה בר עולא בארי שבור, אמר ליה רב אשי לא צריכינן לאוקומה למתניתין בשבור דוקא ואליבא דרבי יהודה, אלא אפילו בארי שלם ואליבא דרבנן, דכיון דלאו בר מלאכה הוא כלל הרי הוא לכולי עלמא כשבור לרבי יהודה.

כשם שאין מוכרין להם בהמה גסה, כך אין מוכרין להם חיה גסה, ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה. פירוש: שאין חוששין לרביעה, חיה גסה אין מוכרין להם משום מלאכה, דחיה גסה מלאכה עבדא, כדאמר לקמן דטחני ריחייא בערודי, כך היא גירסת רש"י ז"ל. אבל (הר"י) [הר"ח] והראב"ד ז"ל גרסי, ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה דקה אין מוכרין להם. ותמה על עצמך דעד עכשיו היינו מחזירין לומר דאפילו חיה גסה ליהוי כבהמה דקה למלאכה משום דאין במיני החיות בני מלאכה על הרוב, וכדמתמהינן לקמן וחיה גסה מאי מלאכה עבדא, ויתיב דאיכא ערוד דעבדי ביה מלאכה, ועד עכשיו כולהו בחיה דקה מודו מיהא, וכדאתקיף רב נחמן ומאן לימא לן דארי חיה גסה הוא, והיכי אמרינן השתא דתיהוי כח חיה חמור מכח בהמה, דבהמה דקה ליתא בת מלאכה ושריא, וחיה דקה תיהוי בת מלאכה ותאסר. ועוד דאם כן הוה ליה למימר תיובתא דכולהו תיובתא. ועוד דאם איתא, לקמן כי קא בעי וחיה מאי מלאכה עבדא, אכל חיה קא בעי ומאי קא מהדר ליה מערוד, דערוד חיה גסה הוא ואיפשר דעבדי ביה מלאכה, אבל אחיה דקה מאי קא מהדר דמאי מלאכה עבדי בה. ומשום הכי נראה גרסתו של רש"י ז"ל נכונה ועקר. וכן נראה מתוך דברי הרי"ף ז"ל שכתב בהלכותיו אמר רב חנן בר רבא חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפרכוס אבל לא למכירה, וכן הלכתא,

דאלו לגרסתו של ר"ח ז"ל אפילו חיה דקה אסירא.
ולענין פסק הלכה נראה [דארי] תרבות ודוב תרבות שאין בהם נזק לרבים מוכרין להם כמו שכתבתי למעלה (ד"ה ורב אשי), אבל לפירוש רש"י ז"ל אין מוכרין להם. וחיה גסה אחרת אין מוכרין להם דעבדי בה מלאכה, כגון ערודי דטחני בהו ריחייא. וחיה דקה מוכרין דלאו בת מלאכה היא, ובמקום שנהגו למכור להם בהמה דקה, אבל במקום שנהגו שלא למכור בהמה דקה חיה דקה נמי אין מוכרין משום חשש רביעא.

דף יט:

מתני' **הגיע לכיפה מקום ששם מניחין עבודה זרה אסור לבנותה**. משום דהוי תשמיש עבודה זרה. ואף על גב דתשמיש עבודה זרה לא מתסרי אינהו גופייהו עד דשיעבדו, אפילו הכי אסור לישראל לבנותו לעשות דבר שהוא תשמיש לעבודה זרה. אבל דימוסיאות שהוא אבן אחת שמקריבין עליה זבחים לעבודה זרה, דהוי תשמיש דתשמיש לעבודה זרה מותר, כיון דבשעת בנין עדיין לא נעבדו לעבודה זרה.
גמרא: **הניחא למאן דאמר עבודה זרה של נכרי**. כלומר שעשאה ישראל למוכרה לגוי, אינה אסורה עד שתעבד, לפיכך אם בנה שם מותר. אלא למאן דאמר אסורה מיד, אמאי שכרו מותר, דהא שכר עבודה זרה קא שקיל, ואמר רבא בר עולא, עבודה זרה מאן קא גרים לה להקרות עבודה זרה, מכוש אחרון כשהיא נגמרת, ומכוש אחרון אין בו שוה פרוטה, והילכך שכר אותו מכוש מותר. דשכר הנאה אינו אסור אלא מקנס חכמים, כדאיתא לקמן בריש פרק השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך (סב, א), ופחות משוה פרוטה לא חשיב. ושכר מכושים ראשונים לאו שכר עבודה זרה נינהו, דאכתי לא הויא עבודה זרה. ושכירות ישנה מתחלה ועד סוף, והילכך עבר ובנה שכרו מותר. ומיהו לכתחלה לא יבנה בניני עבודה זרה וכל שכן עבודה זרה עצמה.
ופסקן של דברים כך הוא: דעבודה זרה עצמה ומשמשיה, כגון מקומות שבונין להעמיד שם עבודה זרה עצמה, אסור לכתחלה לבנותן, אבל אם עבר ובנה שכרו מותר. דהכי אסיקנא בקדושין פרק האומר (סג, א) גבי מתניתין דעל מנת שאעשה עמך כפועל, דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, ואין אומן קונה בשבח כלי. ועבודה זרה לא הויא אלא במכוש אחרון, ומכוש אחרון לית בזה שוה פרוטה, הילכך עבר ובנה שכרו מותר. ותשמיש דתשמיש דעבודה זרה אפילו לכתחילה בונין עמהם, והיינו מתניתין דתנן אבל בונין עמהם דימוסיאות, וכל שכן הבתים שמוכרים להעמיד העבודה זרה באחד

ממקומותיהן שמותר לבנותן עד מקום שמעמידין שם העבודה זרה עצמה, וכשמגיע שם מסלק ידו ממנו, וכדתנן הגיע לכיפה מקום שמעמידין שם העבודה זרה, אסור לבנותה.

מתני׳: **אין מוכרין להם במחובר לקרקע**. פירוש: בארץ ישראל או בסוריא, שאסרו למכור להם קרקע משום לא תחנם (דברים ז, ב), דחניית ארץ ישראל חשיבא, ובמחובר לקרקע משום חניית קרקע נגעו בה. ואף על גב דקתני סתמא, אין מוכרין, לאו בכל אתר קא אסר, דהשתא בחוצה לארץ מוכרין קרקע עצמה, מחובר שאינו אלא משום מכירת קרקע לא כל שכן. אלא אמתניתין דלקמן (כ, ב) סמיך, דקתני אין משכירין להם בתים באץ ישראל ואין צריך לומר שדות.

אבל מוכר משיקוץ. [ותימה] דהא פשיטא דאמאי סליק אדעתא דידן למיסר משיקוץ, יש לומר דתנא הוא לגלויי רישא, דלא תימא דמחובר לקרקע אינו אסור אלא למכור לו אילן לפירותיו לבד [עד] שייבש האילן, דסתם לוקח אילן מחובר לקרקע להעמידו לפירותיו הוא לוקחו, והילכך הוא אסור דחניית קרקע הוא זה (למי) [לימי] העץ, אבל מחובר על מנת לקוץ יהא מותר כרבי יהודה דהעומד לקוץ כנקצץ דמי וחניית קרקע אין כאן, קא משמע לן אבל מוכר הוא משיקוץ דוקא, אבל על מנת לקוץ לא דילמא משהי ליה ולא קייץ.

דף כ:

[גמרא] **על מנת לשחוט ושוחט דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר אין מוכרין אלא שחוטה**. וכתב הרי״ף ז״ל בהלכותיו והלכתא כרבי מאיר דסתם מתניתין כוותיה. והגיה עליו הר׳ אפרים מי יימר דסתם מתניתין כוותיה, והא אמר עלה מנא הני מילי, אמר רבי יוסי בר חנינא אמר קרא (דברים ז, ב) לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע, ובהמה מאי חנייה בקרקע איכא. וכתב הרמב״ן נ״ר, ולאו קושיא היא כלל, דבמחובר לקרקע סתם מתניתין דלא כרבי יהודה דלא שרינן על מנת לקוץ דילמא משהי ליה ולא קייץ, ופלוגתייהו בבהמה על מנת לשחוט נמי בהא שייכא, וכל דכן הוא, והא נמי עוד דסתם רישא דמתניתין כוותיה דקתני (יד, ב) אין מוכרין להם בהמה גסה, ולא קתני אבל מוכר הוא על מנת לשחוט, ואף על גב דבדרבי יהודה [נמי] לא קתני לה, משום דלית הלכתא כוותיה לא תנא לסבריה עד סיפא במחובר לקרקע, עד כאן. ועוד נראה לי, דאם איתא כשנסתפק להם בבהמה על מנת לשחוט מהו, ופירש טעם הספק התם הוא דלא ברשותיה קיימי דלא משהו ליה אבל בהמה דברשותיה קיימא משהי לה, הוה להו למימרא התם דאית בהו משום חניית קרקע הוא דאסר רבי מאיר בעל מנת לקוץ אבל

בהמה על מנת לשחוט שרי, דכח היתירא הוא דעדיף למהדר עליה. והרב רבי אפרים כתב דהלכתא ודאי כרבי מאיר מטעמא אחרינא, משום דגזירה היא דקא גזר, והלכה כרבי מאיר בגזירותיו. וכתב עליו הרמב"ן ז"ל ולאו דוקא הוא, דעל מנת לשחוט דפליגי בה לאו גזירה היא אלא בטעמא פליגי, ואף על גב דעקר מילתא גזירה היא, הא ליכא בעיקר מילתא פלוגתא דמר לימא גזרינן ומר לימא לא גזרינן. והרמב"ם ז"ל כתב פרק כ' בהלכות שבת (ה"ד): ומותר למכור לגוי פרה לשחיטה ושוחט בפניו, ולא ימכור סתם אפילו שור של פטם שמא ישהה אותו ויעבוד בו. ונראה מדבריו שפסק כרבי יהודה דאמר מוכר על מנת לשחוט ושוחטו. וכן נראה גם כן ממה שכתב בפרק עשירי מהלכות עבודה זרה וחוקי הגויים (ה"ד) שכתב: שמותר למכור לו מחובר לקרקע על מנת לקוץ. ואולי פסק כן מפני הבעיא שבאה בגמרא בבהמה על מנת לשחוט דהיא אליבא דרבי יהודה, ואם איתא דלית הלכתא כרבי יהודה היאך שאלו אליבא דידיה. ועם כל זה הוא תימא לפי שסתם מתניתין כרבי מאיר, ודברי תימה הן.

דף כא.

חדא חנייה בקרקע. ואסור משום לא תחנם (דברים ז, ב), וחדא דקא מפקע ליה ממעשר, דקסבר יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר. ובתים נמי מפקע להו ממזוזה, מזוזה לא אפקעתא דבתי היא, דחובת הדר היא, כדכתיב: מזוזות ביתך (דברים ו, ט), ודרשינן (יומא יא, ב) דרך ביאתך. קשיא לי שדות נמי כיון דסבירא לן דיש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר מה איכפת לן, דהא ההיא ארעא לא מיחייבא וכענין שאמר במזוזה. יש לומר דהכי קאמר בתי לא איכפת לן אי מפקעינן להו ממזוזה, דמזוזה חובת הדר הואי לשומרו מן המזיקין, ואם הגוי אינו משמר ואינו ניצל מאי איכפת לן, אבל אפקעתא דשדה אית בה נזקא לישראל דממעט חלק הלוי, ותקנת חכמים היא, כן נראה לי.

קסבר כבוש יחיד שמיה כבוש, ושדות דאיכא תרתי גזרינן, בתים דליכא אלא חדא לא גזרינן. דאף על גב דשמיה כבוש אין דינה כדין ארץ ישראל לגזור בה בכל גזירות ארץ ישראל. כדגרסינן בגטין (ח, א), בשלשה דברים שותה סוריא לארץ ישראל ובשלשה שותה לחוצה לארץ, ואמר התם, קסבר כבוש יחיד דשמיה כבוש, ואפילו הכי אין דינה כדין ארץ ישראל. וטעמא מאי, משום דשלא כסדר עשה דוד, [ה]תורה אמר[ה]: "והוריש ה' את [כל] הגויים [האלה] מלפניכם" (דברים יא, כג), ואחר כך "כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה" (שם, כד), אפילו חוצה לארץ, והוא הניח את שכניו והלך וכבש ארצות, והכי איתא בספרי (שם). מפירוש הראב"ד ז"ל.

אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו'. וכתב הראב"ד ז"ל: אומר [אני], דוקא שכירות אבל מכירה שרי, דכי קא מעייל לביתיה דנפשיה קא מעייל, וקרא: ד"לא תביא" (דברים ז, כו) אסמכתא היא ולאו איסורא דאורייתא, דלא אסרה תורה אלא [ב]הכנסת ישראל עצמו אבל גרמא דעל ידי גוי לא. ונראה לי שזה מפורש הוא בגמרא, דלעיל בפרקין (טו, א) בפלוגתא דשכירות אי קניא אי לא קניא אמרינן, תא שמע אף במקום שדאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו שמכניס לתוכה עבודה זרה, ואי סלקא דעתך שכירות קניא כי קא מעייל לביתיה קא מעייל, אלמא כל היכא דאית ביה קנייה גמורה לא איכפת לן דלביתיה קא מעייל. ועוד דבהדיא קתני במתניתין דלרבי מאיר בחוצה לארץ מוכרין להו בתים ולרבי יוסי אף בסוריא, וכיון דהתירו למכר, גוי בביתיה מאי דבעי עביד, דבשלמא בשכירות כיון דאתני בהדיה לאוקומי בהו חיותא ולמנכש בהו פירי בלחוד, אי דאיר בהו מצי מעכב עליה, אבל במכירה מכי מזבנה ניהליה מי מעכב עליה.

ולענין פסק הלכה, הלכה כרבי יוסי, כדאמרינן אמר רבי יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי, ובארץ ישראל אין מוכרין להם בתים, אבל משכירין לאוצרות ופונדקיאות, אבל לא בית דירה משום לא תביא תועבה אל ביתך (דברים ז, כו), [כי] בארץ ישראל אנו מצווין שלא להכניס עבודה זרה בארצינו, וחייבים אנו לעוקרה משם בכל מקום שהוא ברשותינו. ובסוריא נמי אין משכירין לבית דירה, דגזרי סוריא אטו ארץ ישראל אף על גב דכבוש יחיד לא שמיה כבוש, ומשום דמקרבא לארץ ישראל. אבל למכירה אפילו לבית דירה בסוריא מותר, דכי קא מעייל לביתיה קא מעייל. ובחוצה לארץ מוכרין להם ומשכירין ואפילו לבית דירה, דקרא דלא תביא, היא אסמכתא דרבנן, דגופיה דקרא לא משתעי אלא בהבאת ישראל עצמו, ובארץ גזרו וגדרו משום קדושת הארץ אבל בחוצה לארץ לא. והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם, הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו אפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו אפילו לבית דירה. ואף ר"ח ז"ל כתב בפירושיו: וחזינא נמי מנהגא דעלמא להשכיר ולא ראיתי מי שמחה בכך. ונראה לי דמתניתין נמי הכי דייקא מדנקט אף במקום שאמרו להשכיר, דאם איתא דאף בחוצה לארץ הדברים אמורים, ליתני אף במקום שאמרו (לשכור) [למכור] אין משכירין לבית דירה, ואנא ידענא דכל שכן במקום שאמר להשכיר שאינו משכיר לבית דירה. אלא שאתה יכול לדחוק ולדחות דמשום הכי נקט אף במקום שאמר להשכיר משום דקא בעי למסתם בה כרבי מאיר וכדאמר בגמרא סתמא כרבי מאיר. ומכל מקום אכתי הוה מצי למיתני אף במקום שאמר להשכיר ולמכור. ואף על גב דבתוספתא משמע בחלוף דקתני התם (פ"ב

ה"ג), רבי יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין בתים, בסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו, כאן וכאן לא ישכיר ישראל את ביתו לגוי מפני שכידוע מכניס לתוכה עבודה זרה, ולכאורה האי כאן וכאן משמע דקאי אארץ ישראל וחוצה לארץ, אפילו הכי איפשר לומר דהאי כאן וכאן לא קאי אלא אארישא אארץ ישראל וסוריא, אבל חוצה לארץ שרי הואיל ושרו לה בגמרא דבני מערבא בהדיא. וכתב הרמב"ן ז"ל: ואם איפשר בעל נפש צריך לפרוש מלהשכיר אפילו בחוצה לארץ.

דף כא:

אבל שדה לגוי מאי שרי. מאי טעמא, דאמרי הרואים אותו זורע וקוצר בשבת, אריסותיה קא עביד למחצה לשליש ולרביע, ואף על גב דקא מתהני ישראל מאותה מלאכה דקא שקיל מנאתיה בפירי אפילו הכי שרי, דגוי אינו עושה מלאכה בשביל הישראל אלא בשלו הוא עושה. וכן הלכה כסתם משנה וכרשב"ג, ודלא כרשב"א דאסר אי לאו דגוי אמרינן ליה וצאית ולא עביד מלאכה בשבת.

והא דתלינן טעמא דהתירא באריסות יותר מבשכירות, משום דבהכי אורחא טפי, וכדאמר סתם שדות לאריסות קיימי, אבל כל שכן שהשכירות מותרת, שאין הישראל נוטל בגופו של קרקע כלום, וגוי כי קא עביד בדידיה קא עביד לגמרי. ואיפשר נמי דלהכי נקט טעמא דאריסות משום דאשמועינן רבותא טפי דאפילו כי תלו לה באריסות שרי. וכן נמי מותר לישראל לתת שדהו לגוי לחרוש ולזרוע אותו בקבלנות כלומר בדבר קצוב והגוי עושה בו מלאכה אפילו בשבת ואריך, דגוי כי קא עביד לדעתא דנפשיה קא עביד, דהא קביל עליה כלהו מלאכות בדבר קצוב אם יום או יומיים וטרח (בהם) [בדידיה]. ודמיא הא למה שאמר במועד קטן (יא, ב), האריסין והחכירין והקבלנין הרי אלו יעשו, אלמא מלאכה דידהו חשיבא. ולא דמיא לישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות דאסיקנא לקמן דאסור לומר לגוי טול אתה חלקך בשבת ואני אטול חלקי בחול, דהתם אישראל גופיה רמיא עבידתא למיעבד והילכך אסור דשלוחיה הוא, ובשל ישראל קא טרח, אבל הכא אגוי רמיא ובדידיה קא טרח. ואיקשיא לך הא איתמר במועד קטן בפרק מי שהפך (מועד קטן יב, א) מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ומפרש לה בשבת, כבר תרצה הרמב"ן ז"ל בפירושיו דהתם מיירי בקבולת של בנין שאינו נוטל בגוף הקרקע, ונראה כשכיר יום, ואסור משום מראית העין כיון שהוא בתוך התחום. והרב בעל התרומות כתב (ספר התרומה סי' קמה וסי' קיז) דקבולת שאינו נוטל חלק בגוף הקרקע אלא שמקבל בכך וכך מעות אפילו בשדה וכרם אסור, ומביא ראיה מההיא

דלקמן דישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות, ואנו כבר כתבנו שיש לחלק ביניהם ואינו דומה. ועל כרחין אית לן למימר הכי, דהתם משום שלוחא דישראל קא אסרינן ואפילו מחוץ לתחום נמי אסור, ותו דהתם הא קא שקיל גוי בפירי גופייהו, ואפילו הכי אסור. ועוד מביא ראיה ממה שאמר בירושלמי כאן (ה"א) ובמסכת שבת בפרקא קמא (ה"ח), דגרסינן התם, אמר רבי [שמעון בן] אלעזר בקבולת מותר בשכר אסור, במה דברים אמורים בתלוש, אבל במחובר בין כך ובין כך אסור, ופסיק התם דהלכה כרשב"א. ונראה שגם זו אינה ראיה דאיפשר לומר דההיא נמי מיירי בקבולת של בנין, ומאי דאיתמר התם בירושלמי ומאי דאיתמר בגמרא דילן בפרק מי שהפך דא ודא אחת היא, וכולהו משום מראית העין נגעי ביה, אבל בקבולת של שדה לזריעה וקצירה וחרישה דתלו באריסות שרי, דאמר באריסותיה קא עביד וכו'. אלא שקשה מעט לשון תלוש ומחובר דקתני בירושלמי, דכלים וקרקעות הוה ליה למימר. והרמב"ם ז"ל כתב (הלכות שבת פ"ו הי"ד) כסברת הרב בעל התרומות ז"ל, וזה לשונו שכתב: לפיכך הפוסק עם הגוי לבנות לו חצרו או כותל[ו] או לקצור שדהו, או ששכרו שנה או שתים לבנות לו חצרו או ליטע לו כרמים, אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור לו להניחו לעשותה בשבת, מפני הרואין אשר אינם יודעים שפסק עם הגוי, עד כאן. ותמה על עצמך אם כן [האיך] הוא מותר להשכיר שדהו וכרמו לגוי, שהרואה אותו זורע וקוצר ועוקר ונוטע אומר של ישראל הן. וכבר יראה כי כל קבולת במחובר כבנין בית אסור, וגם ר"ת כשבנה ביתו לא סמך על הוראתו ואסר.

דף כו.

מתני': **אבל עובדת כוכבים מילדת בת ישראל**. ובתלמוד המערב [בפרקין ה"א] אמרו: מילדת מבחוץ אבל לא מבפנים, לא תכניס ידה בפנים שמא תמוך העובר במעיה, ולא תשקנה כוס עקרין, ואם היתה חכמה מותר, כהדא (שם ה"ב) אם היה רופא אומן מותר. ולגדולי הדור ראיתי, שזה שהתירו בחכמה דוקא בהשקאת כוס עקרין, שאף ברופא אומן דוקא התירו בחולי מפני שרפואתו מחזיקתו אצל הבריות ולא מרע נפשיה, אבל מילדת אפשר לה לתלות ברוב ציריה והפלגת קישוייה (בית הבחירה).

אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל ברשותה. משמע דחלב הכותית שרי. ואיכא למידק דבפרק חרש (יבמות קיד, א) משמע שאינו מותר אלא במקום סכנה, דתניא התם תינוק יונק מן הכותית ומן בהמה טמאה ואין חוששין משום יונק שקץ, ואוקימנא התם משום סכנה, כלומר, דליכא מינקת ישראלית, ולא בעי אומדנא דסתם תינוק מסוכן הוא

אצל חלב, וכתב שם ר"ח ז"ל דמהא שמעינן דאסור להניק בנה של ישראלית מן הכותית, אלא במקום סכנה כבהמה טמאה, והכא נמי משמע בתוספתא דשבת דתניא התם (פרק י הי"ד): אין יונקין מן הכותית ומן הבהמה טמאה. ויש מי שאומר דודאי הכי הוא קושטא דמילתא דחלב כותית לא משתרי אלא במקום סכנה, ושמעתין דהכא נמי במקום סכנה מיירי. וכי תימא אם כן מה טעם דרבי מאיר דאסר בגמרא אפילו באחרות עומדות על גבה ומאי טעמייהו דרבנן נמי דלא שרו אלא באחרות עומדות על גבה, איכא למימר כגון שאפשר לו להביא מינקת ממקום קרוב, רבי מאיר סבר כיון דאיכא תקנתא חיישינן לשפיכות דמים, ורבנן סברי באחרות עומדות על גבה ליכא למיחש לשפיכות דמים, וכיון דהשתא ליכא מניקות וסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, שרינן ליה חלב כותית, אבל בדאיכא מינקת ישראלית חלב כותית אסור. וכן נראה מן הירושלמי דהכא משום סכנה הוא דשרי, דגרסינן בירושלמי (ה"א) אבל כותית מניקה בנה של ישראל דכתיב (ישעיה מט, כג) "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך". תני יונק תינוק מן הכותית ומן הבהמה טמאה,ומביאין לו חלב מכל מקום ואין חוששין לא משום יונק שקץ ולא משום טומאה, אלמא מתניתין דהכא דומיא דההיא דבהמה טמאה היא, ומשום סכנה כדאוקימנא התם, דהא אמתניתין דהכא מייתו לה. אבל הרשב"א ז"ל כתב: דמדינא חלב הכותית מותר. דכיון דאסיקנא בפרק אף על פי (כתובות ס.) דחלב מהלכי שתים מותר מנא תיתי שיהא יותר אסור חלב כותית מחלב של ישראלית, אלא לפי שממדת חסידות הוא שלא להניק מחלב כותית לפי שטבען של ישראל רחמנין וביישנין אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן, משום הכי עריבו לה כותית בהדי בהמה טמאה, אבל לא שיהא דינן שוה – שבהמה טמאה אסור מן הדין וכותית אינו אלא ממדת חסידות. והכי נמי מוכח במדרש ואלה שמות רבה (פ"א, כ"ה) דאמרינן (שמות ב, ז) וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, וכי אסור היה לו למשה לינק מחלב מצרית, לא כן תנינא אבל כותית מניקה בנה של ישראל ברשותה, אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן, ולמה פסלן, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמי יינק מן מצרית, והיינו דכתיב (ישעיה כח, ט) "את מי יורה דעה" וגו' (ר"ן).

גמרא: **וחכמים אומרים עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה וכו'**. כתב הרשב"א דכל שברשות של הישראלית אחרים עומדים על גבה קרינן ליה, וכדתנן (לקמן סא, א) בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור עד שיהא יושב ומשמר, אף על פי שנכנס ויוצא מותר, אלמא נכנס ויוצא כיושב ומשמר על גבה דמי, מאי אמרת שאני הכא דתינוק מונח בידה ואפשר דמזקת ליה ביני ביני, לא היא, דההיא

סבריה דאביי היא התם ברישׁ פרק הכל שוחטין (חולין ג, א) ופליג אדרבא בההיא, כדאמר התם (שם ע"ב) אביי לא אמר כרבא, התם לא נגע הכא נגע, ואנן קיימא לן כרבא, דאלמא אף במה שבידו כל שנכנס ויוצא כיושב ומשמר על גבה דמי. והתוס' כתבו דאפילו יש יוצא ונכנס, מזמן השכיבה ואילך אסור להניחו יחיד (שלטי הגבורים).

אמר רב יוסף בשכר שרי משום איבה. כתב הרשב"א הא דשרי בשכר דוקא במילדת [ש]ידוע שמתעסקת בכך שאז יהיה לה איבה אם לא תעשה, אבל אשה שאינה רגילה בכך אפילו בשכר אסור, דליכא איבה, דמצי למימר איני בקיאה בכך (שלטי הגבורים וטור סי' קנד).

דף כז.

ברופא מומחה. אבל המינין, כגון אלו שעובדין אותו האיש, ומן הגוי שיאמר לחש עבודה זרה אסור, וכן נמי כתב הרשב"א ז"ל בשם רבו, אבל מגוי שאינו אדוק ולא מין ובסתם לחש נראה שמותר, שאין סכנה בלחש ואין חוששין מן הסתם שילחוש בשם עבודה זרה. והביא ראיה מהירושלמי דאמר בפרק שמנה שרצים (שבת פי"ד ה"ד) בן דמא נשכו נחש ובא יעקב איש כפר סכניה לרפאותו בשם ישו בן פנדירא ולא הניחו רבי ישמעאל, אבל אם אינו מזכיר שם עבודה זרה ודאי מותר. וכן נמי מגוי שיאמר ליקח מים של עבודה זרה או מן אילן פלוני שלפני עבודה זרה אסור. ודוקא כשיאמר הגוי שלא יועילו מים אחרים או עצים אחרים, כי אם שלפני עבודה זרה פלונית, אבל אם אמר הגוי קח מן המים או מן אילן פלוני ולא הזכיר לו שם עבודה זרה, ואין האילן מצוי או המים כי אם שם, מותר ליקח ממנו, כיון שאילו היה מוצאו במקום אחר היה מועיל, דאיתא בירושלמי (שם) וכן נמי כתב הרשב"א ז"ל, כשאמר הבא עלין סתם והביא עלין של עבודה זרה מותר. וכן מבואר בירושלמי (בפרקין ה"ב) וכן נמי כתב הר"ף ז"ל (ארחות חיים הלכות ע"ז סימן ה).

דף כט.

ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה. ובחנם לראות במראה אם הוא נאה אסור משום "לא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה), מדהתירו לבית רבי מפני שהם זקוקים למלכות (ירושלמי בפרקין ה"ב). והרמנ"ע מתיר לראות במראה כשהוא מסתפר לעצמו כדי שלא יחתוך את עצמו, ואין בזה משום לא ילבש גבר. ואומרים שהשר משנץ היה נוהג כשהיו עיניו כואבות היה מכסה פניו בבגד חוץ מן העינים ומסתכל במראה.

והרשב"א ז"ל כתב הלכך כל מקום שנהגו האנשים כנשים אין כאן משום שמלת אשה, ושרי, עכ"ל (שם סי' ו').

דף כט:

אי משום נסוכי לא מנסיך וכו'. אלמא חומץ שלנו שנגע בו עו"ג מותר ואפילו בשתיה, דהא אמרינן דלא מנסיך, ומאמתי יקרא חומץ, גרסינן בפרק אין מעמידין (להלן ל, א) אמר רבא האי חמרא דאיקרים, עד תלתא יומי יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך, מכאן ואילך אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך. ורבא דבעי תלתא יומי אזיל לטעמיה דאמר בפרק המוכר פירות (בבא בתרא צו, א) וכן בעבודה זרה בפרק השוכר (סו, ב) ריחיה חלא וטעמיה חמרא, חמרא. ורבינו יעקב ז"ל היה נוהג איסור בחומץ שלנו כשנגע בו עו"ג, לפי שאין אנו בקיאין מתי קרוי חומץ, ומעשים בכל יום שיש קורין אותו חומץ, ואחרים שותין אותו. ושמעתי משמו שהיה מתירו לאחר י"ב חודש. ומיהו מעיקר גמרין אינו נראה כן, דודאי יש יינות שבתולדתן חומצין קצת ואינו חימוץ אלא שאינן מבושלין כל הצורך ועוד כוח הבוסר ניכר בהן, ובאותן יש להחמיר, אבל יין שהיה תחילתו נטעם כיין ואח"כ הקרים, בודאי זה שינוי הוא שהגיע לו והתחיל להחמיץ, וכל שקבל השנוי אין בין התחלת השינוי לגמר החימוץ לעולם יותר משלשה ימים. ותדע לך שהרי בבודק את החבית להיות מפריש עליה ואח"כ נמצא חומץ דאפליגו בה ריב"ל ורבי יוחנן בפרק המוכר פירות (שם), אמרו: כל ג' ימים ודאי מכאן ואילך ספק, ולכולי עלמא מוכח התם דאלו ידיעה מאמתי עקר, דלאחר שלשה ימים ודאי חומץ וחוזר ותורם, וחלא סופתקא מיקרי, וכן פירש ר"ח ז"ל: לאחר שלשה חומץ סופתקא הוא ואין בו משום יין נסך, ומיהו המחמיר תבוא עליו ברכה, ומכל מקום כשמשליכים ממנו על הקרקע ומבעבע שמעתי כי אין בו ספק, שאלולי הוא חומץ לא היה מבעבע, שאין היין מבעבע, והחומץ מבעבע. וכן אמר במדרש ירושלמי חמרא סביך ובסימא סלות (תוה"ב בית חמישי ריש ש"ג).

דף ל.

אלונתית כברייתא מותרת וכו'. ופירש רש"י ז"ל: אלונתית כבריתא שלא היה יין מתחילתו ביד עו"ג אלא שלקחה עשויה מישראל, דתו לא מנסך לה, ורבנו תם ז"ל הקשה לפירושו, חדא דלישנא דכברייתא לא משמע הכין, [ועוד] דאלונתית נמי משמע בלא יין, דאמרינן (חולין ו, א) הלוקח יין לתת לתוך האלונתית, ולא קאמר לעשות ממנו אלונתית,

והוא ז"ל פירש: כברייתא (בתחלה) [בתחלת] בריתה, שכשנותנין אותה בהפתיק ובאוצר אין נותנין בה יין דמיסרא סרי, ואין נותנין בה יין אלא משעה שמושכין אותה מן החבית כדי לשתותו מיד או למכרו בחנות מיד ומשום הכי קאמר דאלונתית שמשכוה מן החבית כבר אסורה שמא נתנו בה יין, אבל הבא מן החבית שהוא מקום בריתה מותרת, דבידוע שלא נתן לתוכה יין עדיין. וכן פירש ר"ח ז"ל אלונתית כברייתה מותרת שאין בה יין. ומכל מקום מדברי רש"י ז"ל אנו למדין לתבשיל שנתנו לתוכו יין ונגע בו עו"ג שאינו נאסר, שלא גזרו אלא על יין שלא נתערב בתבשיל וכיוצא בו, וכ"כ הרב בעל התרומות ז"ל. ותניא בתוספתא (פ"ה ה"ו) אלונתית של עו"ג אסורה מפני שתחלתה יין. אלמא מדמסיים בה מפני שתחלתה יין שמע מינה דאלונתית שלנו שנתן בה יין מותרת דלא מנסכי לה (תוה"ב בית חמישי שער ג).

אנומלין – יין דבש ופלפלין. וכתב הרמב"ם ז"ל (הל' מאכלות אסורות פי"א ה"י): גאוני המערב אמרו שאם נתערב ביין מעט דבש או מעט שאור, הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל ובשכרא שאינו מתנסך, ומותר לשתות עם העו"ג. ואין דברים אלו מחוורין שלא כל שאינו מתנסך על גבי המבח אין בו משום יין נסך, שהרי יין מזוג אין מנסכין אותו על גבי המזבח, ואפילו הכי יש בו משום יין נסך, כדאמר התם (לקמן בשמעתין) אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום גילוי, ויש בו משום יין נסך, והרמב"ן ז"ל הקשה דדלמא אף על גב דאנן לא מנסכינן ליה על גבי המזבח אינהו מנסכי ליה, דהא בשאר קרבנות מחוסר אבר יש להן דוקין שבעין אין להם, ואנן אפילו בדוקין שבעין פסלינן להו, ועוד שכל שלא נשתנה שמו וריחו ושם יין סתם עליו אסרו משום בנותיהן, וחומץ ויין מבושל היינו טעמא משום דאין טעמו יין ואין שמן יין סתם ולפיכך לא גזרו בהן, ועוד שאף הן אין מנסכין אותן וכדאמרינן גבי חומץ אי משום נסוכי לא מנסיך. והילכך יין אף על פי שנתנו בו מעט דבש משום יין נסך יש בו, ויינמלין דבש ופלפלין מרובין יש בו ולא גרע מיין מבושל. והרמב"ן ז"ל הביא ראיה על יינמלין שאין בו משום יין נסך מדגרסינן בירושלמי: רבי יצחק בר' נחמן בשם ריב"ל היה אומר, מתוק מר חד אין בהם משום גילוי, ר' סימון בשם ריב"ל, המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי ולא משום יין נסך, ר' סימון מפרש החד קונדיטון, וקונדיטון הוא יינמלין דאמרינן במדרש פרשת בחדש השלישי (פסיקתא דר"כ פיס' יב) נמשלה התורה לקונדיטון, מה קונדיטון יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כך, אלמא יינמלין אין בו משום יין נסך. ומכל מקום לא במעט דבש ומעט פלפלין מתירין אותו, עד שיהא בו הרבה דבש והרבה פלפלין, ואומר הרמב"ן ז"ל שאין להתירו עד שיהא בו שליש דבש ושליש פלפלין שכן דרכן

לעשותו שליש דבש ושליש פלפלין. וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם, בר יודנא הוה ליה קונדיטון מגלי, שאל לרבנין ואסרון, ולא כך אמר ר' יצחק בשם ריב"ל המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי, רבנין דקסרין בשם רבי יודא בר טיטוס, בההוא דשחיק חד לתלתא, ולפיכך אין להתירו אלא אם כן בכיוצא בזה. וכתב הוא ז"ל שאם יש בו על חד תלתא פלפלין נראה שאף על פי שאין בו דבש אין בו משום יין נסך כיון שנשתנה טעמו כל כך על ידי הפלפלין. ותדע שהרי פירש בגמרא שלנו החד יין ופלפלין, ואפשר שהוא קונדיטון האמור בירושלמי, ואף על פי שאמרו בירושלמי דבש ופלפל, מפני שכן דרך העושים קונדיטון כתקנו עושין אותו כך,ך ולא שיהא בו משום יין נסך בלא דבש. ומדברי רבינו, אותו שאנו עושין בדבש ותבלין יש בו משום יין נסך שאין בו שליש פלפלין ולא אחד מעשרה. ולולי שאמרה רבינו הייתי אומר שמותר לפי שגם הוא נשתנה טעמו וריחו ושמו, [ש]אין קורין אותו סתם יין. והמחמיר תבוא עליו ברכה (תוה"ב שם). **אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך**. ובאיזה מזיגה אמרו, יש מי שאומר דדוקא שאין במזגו יתר משלשה חלקי מים וכמזיגת דרבא דאמר (ב"ב צו, ב) כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא, אבל בשנמזג יתר מיכן לאו חמרא הוא אלא מיא, ואף על גב דאית ביה טעם חמרא קיוהא בעלמא הוא, וכדאמרינן בפרק המוכר פירות (שם) גבי מתמד דאפליגו בה רבנן ואחרים, דתניא אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואחד שמרי יין מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו, אחרים אומרים שמרים שיש בהן טעם יין מברכין עליהן בורא פרי הגפן, ואמר רבא היכא דרמא תלתא ואתא ארבעה כולי עלמא לא פליגי דחמרא מעליא הוא, רבא לטעמיה דאמר כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא, כי פליגי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא, והלכתא כרבנן, דאמרינן התם רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין הלכה כאחרים. ואף על גב דאית בהו טעם יין לאו חמרא הוא אלא קיוהא בעלמא, וכדגרסינן התם בעא מיניה ר"נ בר יצחק מר' חייא בר אבין שמרים שיש בהן טעם יין מהו, אמר ליה מי סברת חמרא הוא קיוהא בעלמא הוא, אלמא כל שמזגו ביתר מעל חד תלתא מיא מיא בעלמא הוה והילכך אין בו משום יין נסך. ויש אומרים שלא אמרו אלא במתמד בשמרים או בפורצנין אבל ביין עצמו אף על פי שיש בו יתר מעל חד תלתא מיא כל שיש בו טעם יין ומראה יין יש בו משום יין נסך, דטעם יין גמור יש כאן ולא קיוהא בעלמא, ויש אומרים דאפילו בפורצנין הנדרכים ברגל אפילו רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא או אפילו תלתא ופחות מיכן חוששין לו ליין, שלא אמרו רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא אלא בשמרים ופורצנין דידהו דנדרכין בגת וכל לחלוחית שבהן יוצא על ידי גלגל וקורה. ומעשים בכל

יום בנדרכין ברגל דרמו תלתא ולא אתו תרי ואפילו הכי טעמינן ביה טעם חמרא מעליא, ועוד דלפעמים נמצאים בהן גרעיני עינב שלא נעצרו, והאי דלא אתי אפילו מאי דרמי בהו משום דפורצני גופייהו בלעי מיא ומפקא חמרא, ואפשר דבמאי דנפיק איכא חד לתלתא מיא. והראב"ד ז"ל כתב בתשובה דלענין יין נסך אפילו בשמרים הנדרכין בגת אי רמא תלתא ואתו תלתא לעולם אסור, ודייק לה מהא דתניא בפרק המוכר פירות (בבא בתרא צז, א) שמרים של תרומה ראשון ושני אסור ושלישי מותר, רבי מאיר אומר שלישי בנותן טעם. של מעשר ראשון אסור שני מותר, רבי מאיר אומר שני בנותן טעם, ושל הקדש שלישי אסור רביעי מותר, רבי מאיר אומר רביעי בנותן טעם. והתניא של הקדש לעולם אסור ושל מעשר לעולם מותר, ופרקינן מעשר אמעשר לא קשיא, הא במעשר ודאי הא במעשר דמאי, הקדש אהקדש לא קשיא, כאן בקדושת דמים כאן בקדושת הגוף, ויין נסך חמור הוא כהקדש. ומיהו לאו ראיה היא דהתם שהיה מתחילתו יין של הקדש והלכך מחמירין בו שלא לבטלו במים שתמדוהו, ואיפשר דהוא הדין למתמד בשמרים של יין נסך ואף על גב דלא הוי אלא קיוהא בעלמא. אבל במתמד בשמרי יין כשר אי רמא תלתא ולא אתו ארבעה לאו חמרא הוא אלא קיוהא, ואין איסור יין נסך יורד בו, ובנדרכין בגת, וכמו שכתבנו דכל דלא מקרי יין לא גזרו ביה רבנן. וקל וחומר הדברים, יין מבושל לא גזרו ביה משום דלא מקרי יין סתם ואף על פי שמברכין עליו בורא פרי הגפן, כל שכן זה שאינו נקרא יין ואין בו טעם גמור של יין אלא קיוהא בעלמא. ואיפשר נמי דאפילו יין נסך גמור כל שנתערב בששה חלקי מים שהוא מותר וכדעת רבינו יצחק הזקן ז"ל, וכמו שאני עתיד לכתוב בשער דיני תערובות (שער ה) בע"ה ב"ה (תוה"ב שם).

יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך. באיזה בישול אמרו, פירש הראב"ד ז"ל בפסחים בשם רבנו האיי גאון ז"ל, הכי דייקו גאונים ראשונים ז"ל: כיון שהרתיח נעשה מבושל ואין בו משום גילוי ולא משום יין נסך, וכן כתוב בספר תרומות (סי' קנו), אף על פי שחולקין בפרק כירה (שבת מ, ב) גבי שמן אי הפשרו זהו בישולו או לא, לאחר שהרתיח על האש מותר בו מגע עו"ג, דאז קרוי מבושל לכולי עלמא. והרמב"ן ז"ל כתב שאינו קרוי מבושל על ידי רתיחה עד שיתמעט ממדתו על ידי בישולו, מדגרסינן בירושלמי כאן ובמסכת תרומות פרק יא (הלכה א) אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעטו ממידתו. ומסתברא שאין זה כנגד קבלתם של גאונים ז"ל, שאי אפשר לרתיחה בלא מיעוט מדה, אלא שאין חסרונו אלא כפי רתיחתו, ועוד שאין דרכן של מבשלין לבשלו כל כך מעט שלא יודע חסרון מידתו, ובירושלמי לפי שסתם מבשלין מבשלין עד

שתתמעט מידתו אמרו כן, ואף על פי שסתם בישול אפילו בשאין חסרון מדתו ניכר, וסוף דבר קבלתן של גאונים ז"ל תכריע, שקבלתן תורה היא (תוה"ב שם).

דף לא.

דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עובד כוכבים ומלאוהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל, ר"א אומר מותר בשתיה וחכמים אוסרים. זה הגירסא הנכונה, ויש גורסין ומפתח או חותם ביד ישראל. ואפילו לפי הספרים דגרסי ומפתח וחותם מפרשים הם דמפתח או חותם קאמר דבאחד מהם סגי. ויש ראיה לדבריהם מדאמרינן התם, אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם אחד ביד נכרי חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד, ורבי יוחנן אומר אפילו יין משתמר בחותם אחד, הא רבי אליעזר והא רבנן, דאלמא לרבי אליעזר בחותם אחד סגיא ולא בעינן מפתח וחותם. ואינו מחוור שהרי פסק רב כאן כרבי אליעזר, דאמר רב חסדא אמר רב הלכה כרבי אליעזר ואילו רב בעצמו אמר באותו פרק (לט, א) (חבית) [חבי"ת] צריך חותם בתוך חותם, ואף על גב דבההיא סוגיא משמע דבישראל החשוד מיירי, מכל מקום הוא הדין בנכרי, והכין איתא בירושלמי דמייתי הא פלוגתא (דחבית) [דחבי"ת] דרב ושמואל גבי הא פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן, דאלמא בחד גוונא מיירי. וכן כתב הלכות פסוקות דמר יהודאי גאון ז"ל דרבי אליעזר ורבנן בנכרי פליגי, והכין ודאי משמע, דהא רב אשי דהוא בתרא משמע דבעי ביין שלנו ביד עו"ג חותם בתוך חותם, דתנן בפרק אין מעמידין (כט, ב), אלו דברים של עו"ג אסורין ואיסורן איסור הנאה, היין, והחומץ של עו"ג שהיה תחילתו יין, ואקשינן (שם) פשיטא משום דהחמיץ פקע איסוריה מיניה, ופריק רב אשי הא קמ"ל דחומץ שלנו ביד עו"ג לא בעי חותם בתוך חותם, אלמא לדידיה היין שלנו ביד עו"ג בעי חותם בתוך חותם, וההיא ודאי משמע דאליבא דהלכתא נסיב לה, דאי אליבא דרבנן הכין הוה ליה למימר דחומץ שלנו ביד נכרים (דרבנן) [לרבנן] לא בעי חותם בתוך חותם. אלא הגירסא הראשונה נראת, ומפתח וחותם גרסינן, וקולו של רבי אליעזר דעביד מפתח אחד עם חותם (בשני) [כשני] חותמות, ואף על פי שאפשר לזייף המפתח ולא יהא ניכר, אפילו כן סבירא ליה לרבי אליעזר דכולי האי לא טרח, ורבנן סברי דלעולם אסור עד שיהו שם שני חותמות, ופלוגתא דר' (אליעזר) [אלעזר] ורבי יוחנן דהכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין ורבי יוחנן אמר אפילו בחותם אחד, במפתח וחותם קאמר ולעשותן כשני חותמות, ולעולם שני חותמות בעינן אלא שמפתח אחד עולה במקום חותם אחד. והשתא ניחא מאי דפסק רב בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן כרבי אליעזר, ופסק בחבי"ת דבעינן חותם בתוך חותם,

ולאו דוקא אלא אפילו מפתח וחותם כשני חותמות ולאפוקי דלא סגי ליה בחותם אחד בלחוד. וכזה נראה שהיה דעת בעל הלכות גדולות שכתב כלשון הזה (ריש הלכות יין נסך): תנו רבנן אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עו"ג ומלאוהו יין ומפתח וחותם ביד ישראל, ר' אליעזר מתיר בשתיה וחכמים אוסרים, והלכתא כרבי אליעזר, אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מן היי ורבי יוחנן אמר אפילו יין משתמר חותם בתוך חותם, והלכתא כרבי יוחנן. אלו דבריו ז"ל, ומכאן אתה למד שהסכים לפירוש שכתבנו. וכן נראה גם מהלכות הרב אלפסי ז"ל שפסק כרבי אליעזר וכתבה להההיא דרב אשי לגבי חומץ (תוה"ב שם).

ואלא מיהו יש לעיין לפי פסק זה מה שאמרו בשבת בפרק כל כתבי הקדש (קכב, א) התיר להם רבי חנינא לבית רבי יין הבא בקרונות של עו"ג בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר לה כרבי אליעזר או משום אימתא דבי נשיאה, והתם חותם אחד בלחוד הוה וביד עו"ג ממש הוה אלמא רבי אליעזר בחותם לבדו מתירו. ומסתברא לי דהתם נמי מפתח היה בידן של בית רבי דשלהן היה, וכגון שייחד לו קרן זוית בקרון והניחו שם היין, ומפתח בידן. וגרסינן בירושלמי (במכלתין פ"ה ה"ה): גמרא: המניח יין בקרון, אמר רבי יוחנן מעשה בקרון אחד של בית רבי שהפליגה יותר מארבעת מילין אתא עובדא קמי רבי ואכשרון. ונראה שזה הוא המעשה שאמרו שם בפרק כל כתבי הקדש ובחותם אחד כמו שאמרו שם בגמרא, ומקום מיוחד היה להם ומפתח בידם, דכל שאין שם שני חותמות אף על פי שיש שם מפתח וחותם חותם אחד סתם קרי ליה, ולא עדיף מפלוגתא דרבי (אליעזר) [אלעזר] ורבי יוחנן בהכל משתמר בחותם אחד דמפרשינן דחותם אחד עם מפתח קאמר. ולפי פירוש זה הא דאמרינן בפרק השוכר (סט, ב), וכי מאחר דקיימא לן כרשב"ג דלא חייש לשיתומתא וכרבי אליעזר דלא חייש לזיופא מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עו"ג, הכי פירושה: מאי טעמא לא מותבינן חמרא ביד עו"ג ונשכור את מקומו ומפתח ביד ישראל, ופריק משום שיבא, ופירש הרב אלפסי ז"ל, שיבא – שמניחין נקב במגופת החבית לאחר שטחין את פיה כדי שיצא הרוח ממנו ולא ישבר את הכלי וחוששין שמא יכניס משם שפופרת וישתה.

ונמצא עכשיו לפי פירוש זה דלעולם יין צריך שני חותמות בין שהפקידו אצל עו"ג בין שהפקידו אצל ישראל החשוד לנסך את היין, ומיהו במפתח וחותם סגי דכשני חותמות נינהו, ולרבי אליעזר דקיימא לן כוותיה, ואי איכא שיבי אפילו בכמה חותמות לא סגי דאיכא למיחש דילמא שתי ע"י מיניקת ומנסכו (תוה"ב שם שער ד).

אכיף פומא לגאו וצייר וחתים אפילו פומא לעיל הוי חותם בתוך חותם. וכתב הראב"ד ז"ל דכל שני קשרים משונים הוי חותם בתוך חותם, ודוקא בשהכיר את קשריו שלא נשתנו, ודוקא במפקיד יינו אצל עו"ג וחוזר ורואה את קשריו, כי מי שעשה הקשר בקי בו בטביעות עינא, אבל השולח את יינו אצל חבירו על ידי עו"ג אין סימני הקשרה מועילין אלא סימן כתיבה בלבד על גבי הטיט בפי החבית כדי שיהא ניכר שלא נשתנה ביד נכרי, כי סימן זה אינו יוצא מתחת יד עו"ג, וכדגרסינן בברייתא השולח חבית של יין ביד כותי וציר ומורייס ביד עו"ג, אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור. ולפי פירוש זה כל שאנו משלחין בשר או יין ביד נכרי חתומים בכתב, אינו צריך לחזור אחר החותם אם נשתנה אם לאו, אבל בשאר החותמות צריך לחזור אחריהן אם נשתנו אם לאו. ויש מי שאומר שאפילו בשאר סימנין אין צריך לחזור אחריהן אם נשתנו, וכל שמודיע למי שנשתלחו לו שיש על גבה סימן כן וכן שרי. והא דאמרינן בברייתא אם מכיר חותמו וסתמו, לאו דוקא שיכירנו בטביעות העין קאמר אלא שיהיה כעין חותמו וסתמו קאמר, שאם חתמו באחד מן הענינין צריך שיכיר שיהא בו כעין אותו חותם, ולא שנשתנה לחותם אחר שאינו ממין חותמו וסתמו, ורבינו יצחק הזקן זצ"ל פירש דברייתא דקתני אם מכיר חותמו וסתמו לאו למימרא שצריך לחזור אחריו ולדקדק אם מכירו אם לאו, אלא הכי קא אמר – אם כשחזר על חותמו מכירו כשר ואם לאו אסור, דמוכחא מילתא ודאי שנשתנה ונזדייף אחר שאינו מכירו, אבל אם לא הלך ולא ראה כלל אלא שהישראל השני מצאו חתום מותר. והכין ודאי מסתברא דהא אמרינן דלא טרח ומזייף, והילכך כל שלא ראינוהו שנשתנה חזקה לא טרח ומזייף. ומכל מקום נכון הדבר להודיע בכתב למי שנשתלח לו איזה סימן עשה בו. וכן כתב רבינו יצחק ז"ל. עוד שמעתי בשם רבינו יצחק ז"ל דשני אותיות כשני חותמות ולא טרח ומזייף להו, וטעמא דמסתבר הוא.

ואם תאמר אף על פי שחתם את החבית או את הקנקן בכמה חותמות ניחוש שמא יקוב חור בחבית כעין ברזא ויוציא ממנה, לא היא דהא קיימא לן כרשב"ג דאמר בפרק השוכר (סט, א) דלשיתומא לא חיישינן, ואפילו לרבנן נמי דחיישינן לשיתומא, הני מילי שיתומא דמגופה, אבל בגופה של חבית לא, דקשה הוא לינקב. וצריך לחתום בפי כל נקבי הברזות כמו שצריך לחתום בפי החבית (תוה"ב שם).

דף לא:

ותרויהו משום חתנות וכו'. ומכל מקום קיל טפי משאר דברים שגזרו עליהן משום חתנות כפת ושלקות, וכמו שאמרנו (לעיל שם) דהנהו אסירו אפילו מייתו ליה לישראל

לתוך ביתו, וטעמא כדאמרן דלא שייך ביה חתנות כולי האי דלא מזמני עליה וליכא קרובי דעתא כולי האי, ובית דין נמי לא גזרו עליו אלא ישראל קדושים אמרו שינהגו בו איסור בבתיהם של עו"ג להרחקה יתירתא מבנותיהן, והיינו דאמרינן מפני מה אמרו שכר של עו"ג אסור, ולא אמרו מפני מה גזרו על שכר העו"ג. ולפיכך בעל נפש צריך לעשות בו הרחקה טפי שלא לשתותו בפתח חנותם עד שיביאנו ברשותו כרב אחא. ומיהו הלכתא כרב פפא דמפקי ליה בבבא דחנותא ושתי דכל בדרבנן הלכה כדברי המיקל (תוה"ב בית חמישי שער ראשון).

משום שמצא דשמצא. כלומר, משום יינן, ואף על פי שאין יינן אסור אלא משום חשד, ואפשר דאפילו לכל אדם אסור, דאי לא הא אתי למישתי מיינן וכחדא גזירה היא, וטוב להזהר (תוה"ב שם).

דף לב.

הדרדורים והרוקבאות של נכרים ויין ישראל כנוס בהן אסור בשתיה ומותר בהנאה. ומסתברא שאם יש בתוכו מים כדי שתהא קליפת הכלי מתבטלת בתוכן לפי שיעור אחד בששה מותר אפילו בשתיה, דהא קיימא לן כמאן דאמר (עג, א) רואין את מינו כמי שאינו ושאינו מינו מים רבין עליו ומבטלים אותו, הילכך לפי מה שכתבנו (לעיל שם) שאין בו איסור אלא כדי קליפה אפילו לכשאתה אוסר כל הקליפות כאילו הן יין הרי כתבנו למעלה (בשער חמישי) בשם רבינו יצחק ז"ל שהיין נותן טעם לפגם בתוך ששה חלקי מים (תוה"ב בית חמישי שער שישי).

אמר רבא גזירה שמא יבקע נודו ויטול ויתפרנו על גבי נודו. וקשיא לי, אם כן מצינו כלי יין נסך חייבין בביעור שאף בבית יהא אסור לקיימו גזירה שמא יבקע נודו ויתפרנו על גבי נודו. ויש לומר דלא אסרו אלא לעשותו שטיחין על גבי חמור שמוליך עליו תמיד יינו של ישראל, ובדרך שאין לו דברים אחרים לתפור על גבי נודו חיישינן שמא יבקע ויתפרנו, הא בלאו הכי לא חיישינן כלל (תוה"ב בית חמישי שער שלישי).

דף לג.

נודות דעו"ג גרודין מותרין חדשים זפותין אסורין. כך היא הגירסא הנכונה, וזו היא גרסתן של רש"י ור"ת ז"ל, ובההיא שמעתא גופא גרסינן באידך ברייתא קנקנים חדשים מותרין ישנים או מזופתין אסורין, כלומר ישנים אף על פי שאינן מזופתין או חדשים מזופתין אסורין ונודות אין מכניסן לקיום אבל קנקנים מכניסן לקיום והיינו דהוה סבור

רב אחא בריה דרבא למימר הפרש בדין הכשר מלוי ועירוי בין נודות לקנקנים כדאמרינן התם סבר רב אחא בריה דרבא קמיה דרב אשי למימר הני מילי נודות אבל קנקנים לא, ובהדיא אמרינן בפרק השוכר דקנקנים הוי דבר שמכניסן לקיום, דתניא התם (עד, ב) הגת והמחץ והמשפך של עו"ג רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין, ומודה רבי בקנקנים של עו"ג שהם אסורין, ומה הפרש בין זה לזה, זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום, ופירושא דברייתא הכי, נודות העו"ג אפילו מזופתין ואפילו ישנים כלומר שנתיישנו בתשמישן ביד עו"ג גרודין מותרין, כלומר, אם גרר זפתן מותרין, ולא מותרין לגמרי קאמר דאינן צריכין הכשר אחר, אלא לומר שאם קלף זפתן אינן צריכין מלוי ועירוי שהוא הכשר גדול, אלא בשכשוך בעלמא סגי להו כדין כל כלי שאינו מכניסו לקיום, וקא משמע לן שאין זפתן מבליען יותר ממה שהיו בולעים אם לא היו זפותין, ואין צריכין קילוף אלא מפני היין שנבלע בין הזפת ודפני הכלי, ותדע לך שאין הזפת מבליעו יותר, דתניא בפרק השוכר (שם) "הגת והמחץ והמשפך של עו"ג רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין, ושל עץ ושל אבן ינגב, ואם היו זפותין אסורין". ואקשינן: "הגת והמחץ והמשפך של נכרי ר"מ מתיר בניגוב, והתנן של חרס אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה", ואם איתא דעל ידי זפיתה בולעין טפי מאי קושיא, שאני הכא שזפתן מבליען וכדקתני אף על פי שקלף את הזפת, וההיא דרבי בשאינן זפותין, וכדקתני בשלעץ ושל אבן אם היו מזופתין אסורין, אלמא עד השתא בלא זפותין קא מיירי, אלא ודאי כדאמרן שאין זיפתן מבליען יותר ממה שהיו בולעין בלא זיפתא.

ואי קשיא לך. הא דגרסינן בירושלמי (ה"ד), "אמר ר' בא כשהלך רבי עקיבא לזפיון שאלון ליה קנקנים במה היא טהרתן, אמר מזה למדתי עליה, מה אם בשעת שאינן זפותות אתמר מותרות, בשעת שהן זפותות ונקלף הזפת לא כל שכן, וכשבאתי אצל חברי אמרו לי, על ידי זפת הן בולעות", דאלמא משמע לכאורה דכל כלי בולע טפי על ידי הזפת וצריך הכשר גדול. נראה לי דהתם בקנקנים דמכניסן לקיום מיירי והכי פירושא, דאינהו בעי מיניה קנקנים המכניסן לקיום אם מזופתין ונקלף זפתן במה תהיה טהרתן ובחדשים קא בעו מיניה, ואמר להן מותרין לגמרי בלא שום הכשר, דהא לא נשתמשו בהן ביין כל עיקר, וסמכינן בהא אהכרת העין שלא נכנס בהן יין כלל, והכי קאמר להו, ומה אם בשעה (שאינה) [שאינן] זפותות אנו סומכין על הכרת העין שלא להצריכן שום הכשר ואף על פי שאם נשתמשובהן לא היה שום דבר (מפסיד) [מפסיק] בין היין לקנקנים ובולעים הן בודאי, במזופתין ונקלף זפתן וניכר שלא נתנו בהן יין לא כל שכן, שאפילו תמצא לומר שנתנו בהן יין אין בהן איסור כל כך שהרי זפתן (מפסיד)

[מפסיק] וחוצץ ועומד בפני היין, וכשבא אצל חבריו אמרו לו, בשעת זפתן הן בולעות, (לומר) [כלומר] דבשעת זפיתה נותנין בהן יין, ובכי הא אין סומכין על הכרת העין, דודאי נכנס בהן יין כיון שמכניסין אותן לקיום, אבל שאינן זפותין מותרין, לפי שאינו ודאי שנתנו בהן יין, ואם נתנו בהן ניכר היה בעין. זהו שנראה לי בפירושיו, ואילו היה דעת הירושלמי שעל ידי הזפיתה בולעין יותר אין משגיחין בו לפי שאין שיטת גמרתנו הולכת בכך וכמו שכתבנו.

ומיהו צריך לקלף זפתן ואף על פי שלא נתן בהן יין אלא פעם אחת, מפני שהיין נבלע בין הזפת ודפני הכלי, אי נמי שהזפת בולע היין הרבה, והיינו דקתני חדשים מזופתין אסורין, כלומר אפילו בחדשים שלא נשתמש בהן יין אסורין, שעל ידי הזפיתה נאסרו בנתינת יין שבשעת זפיתה, ואסורין דקתני עד שיקלפם קאמר, ולא שצריך לקלף על כל פנים, שאילו רצה להכשירן על ידי מילוי ועירוי כל שכן שהוכשרו, דלא עדיף קליפה והדחה ממילוי ועירוי, שהמים גם כן נבלעין מיד ומפליטים את היין שבזפת, ועוד דכבולעו על ידי זפת כך פולטו בזפת, אבל חדשים (שאינו) [שאינן] זפותים מותרים בלא הכשר כלל ובלא הדחה, שהרי ניכר לעין שלא נשתמש בהן ביין כל עיקר.

ואם תאמר אם הדבר כן שאין מכניסים את הנודות לקיום תיקשי לך עובדא דבר עידי טייעא דגרסינן התם: "בר עידי טייעא אנס זיקי מרב יצחק בר יוסף, רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהליה, אתא שאיל בי מדרשא, אמר ליה רב ירמיה, כך הורה ר' אמי הלכה למעשה, ממלאן ומערן מים ג' ימים", ולמה הוצרכנו למילוי ועירוי, בהדחה הוה סגי להו ככובי דארמאי (להלן ע"ב), יש לומר דזפותים היו וכדי להצילם מידי קליפה אמרו.

ואם תאמר עוד, אם כן מפני מה נחלקו על רבן גמליאל כל סייעתו, דגרסינן התם (לב, א): "הדרודריא והרוקבאות של עו"ג ויין ישראל כנוס בתוכן אסור בשתיה ומותר בהנאה, העיד רבי שמעון בן גדע לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעכו ולא הודו לו", ורוקבאות היינו נודות כדמתרגמינן (בראשית כא, יד) חמת מים, רוקבא (דמיא) [דמיא]. ויש לומר דסייעתו סבורים דנודות מכניסים לקיום הן, ולפי זה קיימא לן כרבן גמליאל, דמעשה רב, ובנו נמי הודה לו, ושמא כל סייעתו, דהא אקשינן התם "ולא הודו לו, ורמינהי יין הבא ברוקבאות של עו"ג אסור בשתיה ומותר בהנאה, העיד רבי שמעון גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעכו והודה לו", ופרקינן: מאי לא הודו לו דקאמר התם כל סייעתו אבל בנו מודה, ואיבעית אימא (גודא) [גודע] לחוד וגודא לחוד", ולומר דגודע אמר לא הודו וגודא אמר שאף סייעתו הודו לו, דכיון דלמר ולמר עשה בו רבן גמליאל מעשה ושתה ממנו ומר אמר הודו לו

סייעתו, אף על גב דמר אמר לא הודו לו, מקבלין עדותו של גודא שאמר הודו לו דבשל דבריהם הלך אחר המיקל. ודרדוריא של עץ הרי הן כנודות של עור, ועל שניהם העידו ששתה רבן גמליאל יין הכנוס בתוכו, כלומר, אחר שכשוך. ואלא מיהו אם הכניס בתוכו יין לקיום, או במקומות שמכניסים אותם לקיום צריכים הן מילוי ועירוי (תוה"ב בית חמישי שער ששי).

תניא קנקנים של עובדי כוכבים חדשים מותרים ישנים או מזופתים אסורים. סתם קנקנים שדברו חכמים בכל מקום של חרס הם, וכבר פירשנו דקנקנים מכניסים אותן לקיום, ולפיכך שנו דאם חדשים הן שניכר לעין שלא הכניסו בהן יין מותרים, לומר שסומכין עליהן על מראית העין. ודוקא בשלא זפתן נכרי אבל זפותין אסורים, או מפני שבשעה שזופתן נותן לתוכו יין, או מפני שאין ניכר היטב אם נתן לתוכן יין לאחר מיכן אם לאו, וכן ישנים אף על פי (שאינה) [שאינן] זפותים אסורין, וישנים קרי להו כל שנשתמש בהן העו"ג ביין ואפילו פעם אחת, דכל שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בהן רבנן, כדאיתא בשלהי פרק השוכר (עד, ב) ובשם רבינו יצחק הזקן ז"ל אמרו דבימים ההם היו רגילים לתת בהן יין בשעת זפיתה ולפיכך אינו ניכר אם נתן בהן יין אחר כך פעם (אחת) [אחרת] אם לאו, אבל עכשיו שאין נותנין בהן יין בשעת זפיתה אם היה נותן בהן יין לאחר זפיתה ניכר היה, ולפיכך הלוקח בראלש מזופתים, אם רואה זפתן מצהיב וניכר לו שלא נתן בהן העו"ג יין מותרין בלא שום הכשר.

ואם תאמר אחר שאמרנו שהקנקנים שאמרו של חרס הן, למה לי דנקט קנקנים שמכניסים לקיום, אפילו כל שאר הכלים של חרס שאין מכניסים אותן לקיום אם היה תחילת תשמישם על ידי עו"ג אסורים, וצריכין הכשר גדול (במכניסו) [כמכניסו] לקיום לפי שהוא בולע הרבה בתחילת תשמישו, וכן דעת הגאונים ז"ל וכמו שאני עתיד לכתוב (להלן שם והו"ד לקמן (לג, ב), ד"ה כסי). יש לומר דהכא להודיעך כח דהתירא נקט קנקנים ולומר שאפילו בשמכניסים לקיום דאיכא תרתי לריעותא, חדא דהן של חרס, ועוד שמכניסין לקיום, אפילו הכי יש להן הכשר במילוי וערוי (תוה"ב שם).

כיצד עו"ג נותן לתוכו יין ישראל נותן לתוכן מים. כבר ביארנו למעלה בשער השלישי של בית זה שאין מבטלין איסור לכתחילה, ואפילו איסור משהו אין מבטלין לכתחילה, ומיהו אם נבלע איסור מועט בתוך כלי מותר, אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו היתר בשפע, מותר להשתמש בו לכתחלה כיון שהאיסור מועט ואי אפשר לבוא בו לידי נתינת טעם, דתניא בפרק אין מעמידין קנקנים של עו"ג חדשים מותרין ישנים או מזופתין אסורין כיצד עו"ג נותן לתוכו יין ישראל נותן לתוכן מים, נכרי נותן לתוכן יין ישראל

נותן לתוכן ציר או מורייס ואינו חושש, כלומר, ישראל נותן לתוכן מים ושותה אותן, ואיבעיא להו התם מהו לתת לתוכו שכר, ואסיקנא דשרי, דגרסינן התם רב יצחק בריה דרב יהודה שרא לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא ביה שיכרא, אזל רמא ביה חמרא, ואפילו הכי לא חש לה למילתא, אמר אקראי בעלמא הוא. וטעמא דהא מילתא, דיין הבלוע בכלי דבר מועט הוא, דכל שמשתמשים בו בצונן אין בלעו אלא מועט, וכיון שכן וכלי זה משתמשים בו היתר בשפע, אי אפשר לבוא בו לידי נתינת טעם, ולפיכך אפילו לכתחילה מותר, ולפיכך איסור משהו שנבלע בתוך קדירה או בתוך הקנקנים וכיוצא בזה, מותר להשתמש בו לכתחילה, ואפילו בבן יומו, לפי שאי אפשר לבוא בו לעולם לידי נתינת טעם, אבל אם נבלע בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט כקערה וכיוצא בזה אסור להשתמש בו אפילו בשפוד, גזרה שמא ישתמש בדבר מועט ויבוא בו לידי נתינת טעם (תוה"ב בית רביעי שער רביעי).

וכתב בעל התרומות ז"ל (סי' קסא) דכלי עץ אם קלף אותו בקרדום מותר, דעירוי לא מפליט יותר מכדי קליפה, וכן אמר לי מורי הרב רבי יונה זצ"ל לפי שהיין נבלע בצונן ודבר מועט הוא, וזהו ששנינו נכרי נותן לתוכו יין וישראל נותן לתוכו מים ואיו חושש, כלומר, משתמש בהן על ידי מים ואינו חושש, אף על פי שהיין הנבלע נפלט על ידי אותן מים וקיימא לן שאין מבטלין איסור לכתחילה, הכא שרי לפי שהיין הנבלע מועט, והקנקן כלי שאין דרכן להשתמש בו בדבר מועט אלא בדבר מרובה ולפיכך כיון שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם מותר לבטלו לכתחילה. והרמב"ן ז"ל (לג, ב, סוד"ה והאי מאני) חלק בדבר זה שאין קליפה מתרת, ושל דבריהם להן שומעין שאמרו להקל, ועוד דמסתבר טעמייהו (תוה"ב בית חמישי שער ו).

כיצד, עו"ג נותן לתוכו יין וישראל נותן לתוכה מים, עו"ג נותן לתוכם יין וישראל נותן לתוכם ציר או מורייס ואינו חושש. ופירש רש"י ז"ל: ישראל נותן לתוכה מים ג' ימים ומערה מעת לעת ומותרת, ועו"ג נותן לתוכה יין וישראל נותן לתוכה ציר ומורייס ומותרים. ונראים דבריו, מדאמרינן התם בסמוך: ציר שורף אור לא כל שכן, דאלמא נותן לתוכה ציר או מורייס דקתני להכשיר קאמר, ודכוותה נמי הא דקתני ישראל נותן לתוכן מים להכשירם קאמר. אלא דקשיא לי קצת שאילו כן הוה ליה לפרושי נותן לתוכן מים ג' פעמים, ועוד דכיון דכאיל ותני נותן לתוכן ציר או מורייס, אם בהכשירן של קנקנים קא מיירי יש במשמע שנתינת מים כנתינת ציר, ובודאי בנתינת ציר אין צריך ג' ימים ולמלאות ולערות, והיאך כלל ושנה סתם שני הכשרין שאין ענינם וזמנם שוה ולא דומה זה לזה כלל ולא פירש. ונראה לי דברייתא תרתי קתני, תנא נותן לתוכן מים לאשמועינן

שמותר להשתמש בהן במשקה, ואף על פי שהמשקין שנותן לתוכן מפליטין את היין שבתוכם ומתערבת אותה פליטה במשקין אינו חושש, ואחר כך השמיענו שאם נתן לתוכה ציר או מורייס שוב אינו חושש לאיסור אותן כלים ונותן לתוכם מים כל זמן שירצה שכבר הוכשרו, ואף על פי שלא נתן בהם ציר או מורייס אלא לפי שעה. והיינו נמי דפלגינהו ותני להו, דאי לא ליערבינהו ולתנינהו, נכרי נותן לתוכם יין וישראל נותן לתוכם מים או ציר ומורייס ואינו חושש (תוה"ב שם).

אם נתן בהן ציר או מורייס ועמדו בהן קצת מותרין, ולא נתפרש זמן עמידתן, ואפשר כשיעור שיחמו באש ותשיר זפתן, לפי שהן מדמין אותו לו.

דבר זה שאמרו שהציר והמורייס מכשיר את הכלים מפני שהמלח שבהן שורף, נראה לי דדוקא ציר או מורייס, ואין דנים מהן למים ומלח, שאין אומרים בטבעים זו דומה לזו, שמא המלח בתערובת הציר והמורייס פועל כן, אבל לא להתערב בתוך המים (שם).

דף לג:

קנסא פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר. דכיון שמשים הגחלים מבפנים חאיס דילמא פקען ולא משהא להו בגוויהו כל צרכו. וכתב הרב בעל התרומות ז"ל בשם רבינו יצחק זצ"ל (סי' קסא) שאם עשה אש מבפנים כל כך שלא יוכל ליגע בידו בדפני הכלי מבחוץ, אז חשוב כמו הגעלה. ולדידי קשה לי דאם כן היא [אמאי] שנו סתם קנסא חד שרי וחד אסר והלכתא כמאן דאסר, ולא פליג בין נתחמם כל כך ללא נתחמם כל כך ופסיק כמאן דאסר, אלא ודאי סתמן של דברים משמע דלא שנא הכי ולא שנא הכי אסור, גזירה דילמא חאיס עלייהו דילמא פקען, וכענין שאמרו בזבחים פרק דם חטאת גמרא אחד שבישל בו (צה, ב) וכן בפרק כל שעה בפסחים (ל, ב). ואיפשר שהוא ז"ל מפרש דאמילתיה דרב אשי קיימי דאמר לא תימא דנתרא, אלא כיון דרפאי אף על גב דלא נתר, ועלה פליגי רב אחא ורבינא אי רפאה איהו בקינסא מבפנים, אי מהני או לא וחד שרי ברפוי על ידי קינסא, אבל היסק גמרה מבפנים כל שכן דמועיל ושפיר דמי, וכן נראה מדברי רש"י ז"ל וז"ל: קינסא, הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זיפתו, והילכתא כמאן דאסר, דלא דמי להחזירו לכבשן, דהתם כיון שהוסקו מבחוץ עד שנשרה זיפתן כבר נתלבנו, אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זפתן נושרת, עד כאן. ולפי דבריהם ניקל ביין נסך לפי שהוא נבלע בצונן, וכמו שכתבתי למעלה בבית התערובות (בית רביעי שער ד) בענין כלי חרס יש לו הכשר בהחזרת כבשונות (תוה"ב שם).

אמר רבי יוסנא אמר רבי אמי כלי נתר אין לו טהרה עולמית, מאי כלי נתר, אמר רבי יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף. וכתב הרמב"ן ז"ל דלאו דוקא עולמית, אלא שאין להם הכשר מיד ואפילו במילוי ועירוי, אבל ביישון י"ב חודש ודאי ניתרין, דלא גרעי מחרצנים וזגין ודורדיא דארמאי, דכולהו לאחר י"ב חודש מותרין (להלן לד, א). ואינו מחוור בעיני שאין זה עולמית, דאדרבה טהרה עולמית יש להן, אלא שאין להן טהרה יומיות, לא ביום אחד על ידי ציר ומורייס, ולא בשלשה ימים על ידי מילוי ועירוי. ועוד, מסתברא שאילו היה להן טהרה ביישון, אף בהגעלה או בחזרתן לכבשן האש נכשרין מיד, ואם כן האיך פסיק ואמר שאין להן טהרה עולמית. ונראין דברי הראב"ד ז"ל שפירש דהו להו כחרס הדרייני, ואפילו לאחר י"ב חודש אסורין, ואסורין בהנאה. ומה שהביא ראיה מחרצנים וזגין אינה, דקים להו לרבנן דאין לחות היין שבחרצנים ושבזגין מתקיים אלא עד י"ב חדש אבל לאחר מיכן עץ בעלמא הן, וכן הטעם בדורדיא, דלאחר י"ב חדש לחותו כלה ונעשה עפר בעלמא (תוה"ב שם).

כסי רב אסי אסר ורב אשי שרי וכו'. ופירש הרב אלפסי ז"ל: כסי דפחרא ששתה בהן הנכרי בתחילת תשמישן, ואמרינן עלה, פעם ראשונה כ"ע לא פליגי דאסיר, כי פליגי בפעם שנייה, ואיכא דאמרי, פעם ראשונה ושניה כ"ע לא פליגי דאסיר, כי פליגי בפעם שלישית, והלכתא פעם ראשון ושנייה אסור, שלישית מותר. פירוש: בששתה העו"ג פעם ראשונה שבתחילת תשמישן, וכן בשנייה, כגון ששתה בו ישראל פעם ראשונה ובפעם שנייה שתה בה העו"ג, אסור עד שימלאנו ויערנו בכלי שמכניסו לקיום, לפי שבפעם הראשונה יבש הרבה ושואב הרבה, וכן בפעם השנייה שעדיין אינו שבע מלבלוע בפעם אחת, אבל משנייה ואילך, כלומר: אם שתה בו ישראל פעם ראשונה ושנייה ושתה בו העו"ג בפעם השלישית, מותר, שכבר שבע ביד ישראל ומעתה אינו בולע, כשאר הכלים של עץ ושל עור שאין מכניסים לקיום. וכן דעת הגאונים ז"ל, וכן פר"ח ז"ל. ורבנו תם והרמב"ם ז"ל (הל' מאכלות אסורות פי"א הי"א) פירשו: אי שתי בהו עו"ג והדיחוהו אחריו, בפעם ראשונה ושנייה של הדחה אסור, דעדיין צחצוחי היין עליו, אבל משנייה ואילך מותר, שכבר כלו צחצוחי היין. והביא רבנו תם ז"ל ראיה, מדתנא במסכת טהרות (פ"ה ה"ג) חרסן של זב ושל זבה ראשון ושני טמא, שלישי טהור, שלא הלכו ממנו צחצוחי זיבה עד פעם שלישית. ובמגילת אסתר רבתי (מגילה יג, ב) אמרו: "ודתיהם שונות מכל עם" (אסתר ג, ח) שאם נפל זבוב בכוס זורקו ושותהו, ואם אדני המלך נגע בו שופכו, ולא עוד אלא שמדיח הכוס שלשה פעמים. ואיפשר כן שצריך הדחה ג' פעמים וכן נהגו. אבל אין פירושם עולה בשמועה יפה, דאם כן היאך סתמו

רב אשי ורב אסי כל כך לשונם ואמרו: כסי מר אסר ומר שרי, ומאי איירי עד השתא בשכשוכי כלים כמה פעמים צריך עד שאמרו הם סתמא, כסי מר אסר ומר שרי. ועוד, מאי קאמר בתר הכי אשתי בהו נכרי פעם ראשונה כולי עלמא לא פליגי דאסור, דאטו עד השתא לאו בששתה בהו איירינן דאיצטריך השתא למימר אי שתו בהו נכרי, ועוד, אי בהכשרן קא מיירי מאי אריא דאמרינן ליה בכסי ולא אמרו גבי חוצבי שחימי ופתואתא דבי מכסי דאמר רב פפא משכשכה במים, התם הוה להו למימר פעם ראשונה ושנייה רב אסי אסר ורב אשי שרי, אלא ודאי פירושם של גאונים ז"ל עיקר ועליהם יש לסמוך שקבלתם תורה היא.

ואם תאמר. דאם כן תקשי לן דרב פפא דגרסינן התם: אמר רב פפא הני חצבי שחימי דארמאי דבר שאין מכניסו לקיום הוא, וכל דבר שאין מכניסו לקיום משכשכו במים ואינו חושש, ואמר רב פפא הני פתואתא (דביה) [דבי] מכסי דבר שאין מכניסו לקיום הוא. יש מי שפירש דהתם בשהיה תחילת תשמישן ע"י ישראל, ואינו מחוור בעיני, חדא דמה ליה למימרא הני חיצבי שחימי ופתואתא דבר שאין מכניסו לקיום הוא. ועוד, דמדקאמרי חיצבי שחימי דארמאי משמע דתחילת תשמישן ביד ארמאי הוה. ועל כן נראה לי, דחרסן של אלו קשה ועפרן אינובולע הרבה דאינו כשאר כלי חרס, ולפיכך אפילו תחילת תשמישן ביד נכרים הרי הן ככלי עץ. ועל כן נראה לי עיקר, נוסחאות שמצאתי דגרסי: הני חיצבי שחימי דארמאי כיון דלא בלעי טובא ודבר שאין מכניסו לקיום הוא, משכשכו במים ואינו חושש, וכן נמי פתואתא דבי מכסי מהאי טעמא נמי הוא.

ומכל מקום נראה לי. דדין זה שאמרו בכסי, פעם ראשונה ושניה אסור, לא אמרו אלא בכסי בלבד, לפי שאין היין משתהא שם, אלא לפי שעה נותן בו יין ושותהו מיד ומערו, ולפיכך אין הכוס יכול לבלוע די ספיקו בפעם אחת, אבל בשאר כלים שמשתהא בו היין קצת, כל שהיה תחילת תשמישו על ידי ישראל אפילו בפעם אחת מותר, שבאותו פעם שאב כל צרכו ושבע, והיינו דנקטי לה בכסי (תוה"ב שם).

אמר רב זביד: **האי מאני דקוניא, חיורא ואוכמא שרי, ירוקא אסור משום דמיצריף**. וכתב הרמב"ן ז"ל: "מסתברא דירוקי דאסירי הרי הן ככלי מחפורת של צריף ואין להן טהרה עולמית". ונראין דבריו, דירוקי נמי מההוא טעמא הוא דאסירי משום דמצריף. וכתב הרמב"ם ז"ל (הלכות מאכלות אסורות פי"א הי"ט): "אם היו ירוקין אסורין מפני שהן בולעין [וכו'], ויראה לי שאין זה אלא בשכנסו לקיום, אבל אם לא כנסו לקיום מדיחן ומותרין ואפילו הן של חרס", עד כאן. ואם כדבריו אוכמי וחיורי אפילו בשמכניסו לקיום

מותרין בשכשוך בעלמא דכלי מתכות הן. ומכלל דבריו דכלי מתכת אפילו במכניסו לקיום אינו צריך מילוי ועירוי, אלא בהדחה בעלמא סגי. וכן דעת הראב"ד ז"ל דכלי קוניא אוכמי וחיורי דלית בהו קרטופני וכלי מתכות אפילו הכניסן לקיום אין צריכין מילוי ועירוי, והביא ראיה מדלא מפלגינן במאני דקוניא בין מכניסו ובין אין מכניסו לקיום, אלא סתמא אמר רב זביד מאני דקוניא חיורי ואוכמי שרי. ועוד הביא ראיה מדתניא בשלהי פרק השוכר (ע"ה ב') הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי [וכו'], ישנים, דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון הכוסות והצלוחיות מדיחן ומטבילן והן טהורין, וכלי מתכות אמורין בפרשה כדאיתא התם, אלמא כלי מתכות בדבר שאין מכניסו לקיום אקילו ביה רבנן שלא להצריכם אלא הדחה, אע"ג דגבי משפך של עץ אחמירו להצריכו ניגוב (עד, ב), הילכך לגבי מכניסו לקיום נמי סגי להו בניגוב, דלא בלע מידי בצונן. עד כאן דברי הרב ז"ל וממנו למדנו דבר זה, אעפ"י שאין ראייתו מן הברייתא ראיה, דכלי עץ אפילו שיש לו בית קיבול, אם אינו מכניסו לקיום בהדחה נמי סגי ליה, ומשפך שאני דכלי הקת מדה אחרת יש להן, כמו שנכתוב לפנינו בע"ה ב"ה.

ומכל מקום מה שכתב הרמב"ם ז"ל: דירוקא אם אינו מכניסו לקיום דבהדחה סגי, נראה שהלך בה לשטתו, שהוא ז"ל סבר בכל כלי חרס שאם אינו מכניסו לקיום אינו צריך אלא הדחה בעלמא וכמו שכתבנו למעלה, וזה שלא כשיטת הגאונים ז"ל, אבל לדעת הגאונים ז"ל שהחמירו בכלי חרס בשתחלת תשמישן על ידי עו"ג וכמו שכתבתי (שם), מסתברא דירוקא בשאינו מכניסו לקיום לא גרע מכלי חרס דעלמא שאינו שוע, ואם תחלת תשמישו ביד נכרי אף הוא צריך מילוי ועירוי (תוה"ב שם).

דף לד.

אמר רב זביד דורדיא דחמרא דארמאי לבתר תריסר ירחי שתא שרו וכו', ואמר רב אחא בריה דרב איקא הני פורצני דארמאי לבתר תריסר ירחי שתא שרו. ושמעתי משם רבנו יעקב ז"ל דאינו קרוי דורדיא אלא לאחר שנתמדו ונתמצה יין לגמרי על ידי שתמדן, אבל קודם לכן לא דורדיא מקרי אלא שמרים, ולעולם אסורין ואפילו לאחר י"ב חדש [הואיל] ויין הרבה בהן. ואם נתן מהן בעיסה כדרך שעושין במקומות שמיבשין השמרים בתנור ומחמיצין בהן את העיסה כל הפת אסורה דכל דעביד לטעמא אפילו באלף לא בטיל. ותנן במסכת תרומות (פ"י מ"ב) תפוח שרסקו ונתנו בעיסה [וחמצה] אסורה. ובתוספתא מסכת תרומות בפרק אחרון (הי"ב) תניא: שמרי נכרי שיבשו אסורין בהנאה, וסתם שיבשו לאחר שנים עשר חדש קאמר, דהא מפרשינן יבשים דמתניתין לאחר שנים עשר

חדש, וכל תוך שנים עשר חדש לחין קרינן להו. ולפי דבר זה צריך לעיין בתמצית היין הנדבק בדופני הקנקנים שקורין ריש, אם יש לו היתר לעולם ואפילו לאחר שנים עשר חדש. ואיפשר שהוא מתייבש ביותר וכלה כל לחלוחית שבו, ואפילו שורין אותו במים אינו חוזר ללחותו, מה שאין כן בשמרים. ומעשים בכל יום שמשתמשים בקנקנים של נכרים לאחר שנים עשר חדש ואין מקלפין, והנח להם לישראל, אף על פי שאינן נביאים בני נביאים הן (תוה"ב בית חמישי שער ג').

אמר רב פפא האי אבטא דטייעי בתר תריסר ירחי שתא שרו. והם הנודות והכלים הקטנים שהסוחרים מוליכין בהן יין תדיר בדרכים, וכששותין זה נותנין בו אחר מחירתה, וכן עושין תדיר, ומתוך כך בולע הרבה כאילו הכניסו לקיום, ולפיכך אותן בראלש שמוליכין בידן עוברי דרכים, הכשר גדול הן צריכין (תוה"ב בית חמישי שער ו).

דף לד:

פעם ראשון ושני מותר שלישי אסור וכו' ההוא ארבא דמורייסא דאתי לנמלא דעכו וכו'. אף על פי שהמוריס נאסר במנין כמו הגבינה וכאותן השנויין במשנתינו, מכל מקום לא אסרו לחלוטין כל מוריס, ולא בכל מקום ובכל זמן כיין וכגבינה ושאר האיסורים, שלא אסרו אלא המוריס שדרכן לתת לתוכו יין, כדאמרן פעם ראשון ושני מותר ושלישי אסור, ואף השלישי לא אסרו אלא במקום שהיין מצוי ודמיו קלין כדמי המוריס, כדאמרינן בגמרא: ההיא ארבא דמורייסא דאתא לנמלא דעכו, אותיב ר' אבא דמן עכו נטורי בהדה, אמר ליה רבא לר' אבא דמן עכו, עד האידנא מאן נטרה, אמר ליה ועד האידנא למאי ניחוש לה דמערבי בה חמרא, קיסתא דמוריסא בלומא קסתא דחמרא בארבע לומי. ומיהו אם הביאו ע"ג אחר שנעשה במקום שהיין מצוי בזול אסור משום תערובת, דהא ר' אבא אותיב בהדא נטורה מדאתא לעכו, ועוד דאמר ליה רבא לר' אבא בההוא עובדא: דילמא על ידא דצור אתא דשוי חמרא.

מכל מקום שמעינן מכל הני. דלא אסרוהו לחלוטין, אלא במקום דאיכא חשש תערובת יין, והילכך מסתברא דלא נאסר אלא בזמן שרגילין לתת לתוכו יין, אבל בזמן שאין דרכן לתת לתוכו יין, כגון הללו שעושין ומביאין במקומות הללו, מותר בין ראשון ושני ושלישי. וכן נראה מדברי רבנו תם ז"ל שכתב: הגוריס במקום שדרכן לתת לתוכו יין אסור, ואם היה היין יקר מן המורייס מותר, עד כאן. וכל שכן המוריס שבקיאי האומנין אומרין שהיין פוגמו. ואפשר שעל זה סמכו בדורות האלו ליקח המוריס בכל מקום מכל אדם, לפי שלא נהגו עכשיו לתת בו יין כלל, וכל שכן דבמקומות האלו שאין דרכן לתת

לתוכו יין שמפקידין אותו בידי עו"ג, דכיון דאין דרכן לתת לתוכו יין למאי ניחוש ליה, אפילו תימא דשקיל עו"ג ממוריסא ומחליף ליה, אמאי מסיק אדעתיה לחלופי ולמישקל מוריסא ולערב חמרא דלאו אורחיה, אדמחלף ליה בחמרא דאית ליה דמי מחליף ליה במיא דלית ליה (דמיה) [דמי] (תוה"ב בית שלישי שער ו).

דף לה.

שמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה. והקשה הרב ר' יוסף בן מג"ש ז"ל מאי שנא נבלה דנקט, אפילו עור קיבת שחוטה נמי משום בשר בחלב. ועוד היכי מיתסרא בכל שהוא, ליבעי נתינת טעם וכדתנן בחולין (קטז, ב) המעמיד בעור קיבה, אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה. וניחא ליה דאי משום בשר בחלב לא הוה מיתסרא אלא בנתינת טעם, משום דכיון דתרוויהו דהיתירא נינהו ואינן נאסרות אלא על ידי תערובתן בעינן נותן טעם, דדרך נותן טעם בישול אסרה תורה, אבל נבלה דאיסורא, כיון דאוקומי קא מוקים חשיב ליה כאילו בעיניה ולא בטיל. והראב"ד ז"ל תירץ דלבשר בחלב לא חיישינן, דאפילו ודאי דרבנן הוא, דצונן בצונן מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו, והויא לה ספיקא דרבנן ולקולא. ודקא קשיא לך מאי טעמא לא אזלינן ביה בנותן טעם, לא קשיא, דכל דבר של נכרים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעימין אותן לקפילא, אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותם לעולם כדי שלא יפרוצו, שהרי למאן דאמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין אנו הולכין בה אחר נותן טעם, וכן בשמן של עו"ג למאן דאמר משום זליפתן של כלים אסורין (לו, א), וכן בקורט של חלתית (לט, א), אלמא כל דבר של עו"ג לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם (תוה"ב שם).

דף לה:

השתא דאתית להכי לגבינה נמי איכא דקאי ביני אטפי. כלומר, הא דאמרן אי דקא בעי ליה לגבינה הכי נמי דשרי לא היא, דהא איכא למיחש לצחצוחי חלב טמא, דילמא קאי ביני אטפי, לפיכך חלב הנמצא ביד נכרי לעולם אין לו תקנה, וכן חמאה הנמצאת בידו לעולם אסורה, משום חשש דקאי בינה. והר"מ במז"ל (הלכות מאכלות אסורות פ"ג הט"ו) כתב: החמאה של נכרים, מקצת הגאונים אסרוה מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי (ריקום) [הקום] שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו, וכל חלב שלהן חוששין שמא עירב בו חלב טמא. ואין טעם דברים אלו מחוורין בעיני, וזה יצא לו לרב ז"ל מן העיקר שתלה בו טעם איסור הגבינה. שהוא ז"ל כתב (שם הי"ג) שאיסורו

מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של נבילה, והואיל ודבר האסור הוא הכל אסור, וזה בשיטת תירוצו של הרב אבן מיגש ז"ל שכתבנו למעלה. ולפיכך הוא ז"ל סבור שמן הדין היה לנו להתיר את החמאה שיש בה תערובת מעט חלב טמא מפני שבטל במיעוטו, ולא נאסרה החמאה אלא מפני שהקום של חלב טמא אינו מעורב בחמאה, ואין דרכו בזה הדבר ישר, ולא טעם איסורו מחוור, לפי שהגבינה הרבה טעמים יש בה, ואחד משום דקאי ביני אטפי (לה, א: א"ר חנינא לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב), ואף על פי שהוא דבר מועט אין הולכין באיסורי נכרים אלו בנתינת טעם, וכתירוצו שלראב"ד ז"ל שכתבנו למעלה והוא העיקר, ולולי זה היה לנו להתיר את החמאה, שהטעם שכתב הרב ז"ל: מפני שהקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה שיבטל במיעוטו, אינו מחוור כלל, שהביטול ברוב דעלמא אינו מצד שהמיעוט מתערב בתוך הרוב, שהרי חיטים של תרומה או גרוגרות של תרומה (תרומות פ"ד מ"ח) שנפלו לתוך החולין, אף על פי שזה בפני עצמו עומד וזה בפני עצמו עומד בטלין בשיעורן שכל שאין אתה יכול לברוח דבר מתוך דבר, אלו היית אוסר הרוב מפני המיעוט נמצא שאין המיעוט בטל אלא בבלול לח כגון יין או שמן וכיוצא בזה אבל חתיכה בחתיכות גדולות לא, וגדולה מזו אמרו (שם משנה יב) בשתי קופות בשתי עיירות שמצטרפות ומעלות את האיסור, כל שכן בקום שבחמאה שאי אתה יכול לברור אותו מתוך החמאה ולסלקו, דרוב כל האיסורין המתבטלין ברוב בטלין בכיוצא בזה, אלא שלא הלכו בדברים אלו אחר הרוב או אחר נתינת הטעם כמו שאמרנו.

עוד כתב הרב ז"ל (שם הט"ז): "יראה לי שאם לקח חמאה מן העו"ג ובשלה עד שהלכו צחצוחי החלב הרי זו מותרת, שאם תאמר שנתערבו עמה ונתבשל הכל בטלו במיעוטן". גם זה אינו מחוור כלל, תדע לך, שהרי הקשו בגמ' חלב למאי ניחוש ליה, אי משום איערובי טהור קאים טמא לא קאים, ואמרינן אי דבעו ליה לגבינה הכי נמי, הכא במאי עסקינן דבעי ליה לכמכא, ואסיקנא דאפילו בעי ליה לגבינה, משום דאיכא דקאי ביני אטפי, ולומר דחלב שחלבו עו"ג דקתני במתניתין מילתא פסיקתא קתני, לא שנא בעי ליה לכמכא ולא שנא בעי ליה לגבינה ולא שנא בעי ליה לחמאה, ואם איתא אי בעי ליה לגבינה או לחמאה לשתרי, ויבשל עד שיהלכו צחצוחי חלב שבהם, אלא שכל זה מן העיקר שאמרנו שכל איסורי נכרים כאלו הלכו בהן לחומרא. והראב"ד ז"ל כתב עליו בהשגות במקום זה (הו"ד במ"מ שם), דבר זה אינו, שכל האסורין הנוהגין בגבינה נוהגין בחמאה. ומה כתב שהלך האיסור ונתמעט ונתבטל, כמה מכוער שנקנה מהם חשש איסור מפני בטולו ברוב. עד כאן (תוה"ב שם).

א"ר חלבו אפילו למאן דאמר פלטר עו"ג הני מילי במקום שאין בו פלטר ישראל אבל במקום שיש בו פלטר ישראל אסור, ורבי יוחנן אמר אפילו תימא פלטר עו"ג הני מילי בשדה, אבל בעיר לא, משום חתנות. ויש לפרש דרבי יוחנן לא פליג אדר' חלבו, אלא לטפויי היתרא קאתי, דאפילו בעיר כל היכא דליכא פלטר ישראל, מפלטר עו"ג שרי מדר' חלבו, ואתי ר' יוחנן למימר דבשדה אף על גב דאיכא בעיר הסמוכה לו פלטר ישראל, לא מטרחינן ליה לשדורי ולמזבן מההוא פלטר ישראל שבעיר, כיון שבשדה מיהא אין פת פלטר ישראל מצויה. וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל, שהוא ז"ל הביא בהלכות הא דגרסינן בירושלמי: במקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא דליהוי פת של עו"ג אסורה, ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש, משמע דכל היכא דליכא פלטר ישראל התירוה ואפילו בעיר, ואף על גב דלפום (גמריה) [גמרין] משמע דפת לא הותרה בבית דין כדאמר רב כהנא פת לא התירוה, וכדאמרינן התם (לז, א), מיסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה, אמר לו: שמלאי לא היית אתמול עמנו בבית המדרש כשהתרנו את השמן, אמר לו: בימינו תתיר את הפת, ואמר לו: אם כן קרו לן בי דינא שריא, והא דרבי חלבו ורבי יוחנן דהכא למאן דאמר התיר רבי את הפת קאמר ולדידהו לא סבירא להו, מכל מקום מדשקלי וטרו בה ר' חלבו ור' יוחנן, משמע דנהוג בה היתר, ובכל כי הא דליכא פלטר ישראל מניחין אותן על היתירן ליקח מפלטר עו"ג, וטעמא דמילתא משום דגזרת הפת הוה לה גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה, וכל גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה יכול בית דין לבטל דברי בית דין חברו אף על פי שאינו גדול כמוהו בחכמה ומנין, כדאיתא התם בפרק אין מעמידין (לו, א), ולפיכך עמעמו עליה אמוראי והתירוה מפני חיי נפש כדאיתא בירושלמי, ולפיכך פסק הרב אלפסי ז"ל בהלכות כדברי הירושלמי.

ומיהו דוקא מן הפלטר. דבגמרא דילן פלטר עו"ג הזכירו, ואיתמר נמי בירושלמי פלטר, ודוקא במקום שאין פלטר ישראל וכדאמר ר' חלבו, אבל מבעל הבית אפילו אין לו מה יאכל אסור, אלא אם כן משום סכנת נפש כגון שהתענה הרבה, וכתב הרמב"ם ז"ל כגון שהתענה שלשה ימים. והרמב"ן ז"ל כתב: ראיתי מי שכתב, מצאתי בתשובת הגאונים ז"ל, מותר לאכול פת של עו"ג בשבת אם אין לו פת אחרת, דבשבת אסור להתענות, הלכך מותר, ולפי מה שפירשנו, אף בחול בכי האי גוונא כגון שאין שם פלטר ישראל ואין לו פת אחרת מותר, אלא שהתירו בשבת אפילו מבעל הבית אם אין שם פלטר, עד כאן. ומורי הרב ז"ל כתב: ואלו בני אדם שמתאכסנין עם הנכרים, אין להם לאכול מפת בעלי בתים, אלא יש להם לחזר וליקח מן הפלטר, עד כאן.

והאוכל לחם של בעלי בתים. אפילו חוץ לביתו של עו"ג ואפילו שלא בעיר שאין שם חשש חתנות עובר על גזירות בית דין, שבכל מקום אסרוהו, ואם תלמיד חכם הוא אסור לספר שמועה משמו, דגרסינן התם: איבו מנכית ואכיל אמצרי דמתא, אמר להו רבא, לא תשתעי מיניה דאיבו, דאכיל נהמא דארמאי.

וטעמא דפלטר דשרי. דכיון דעשוי למכור לכל אין בלקיחתו קירוב הדעת כל כך, אבל בבעל בית יש בו קירוב הדעת טפי, ואיכא למיגזר ביה טפי משום חתנות. ואלא מיהו במקום שיש פלטר ישראל אפילו מפלטר עו"ג אסור, שלא התירו אלא במקום שאין פת ישראל מצויה ומשום חיי נפש, כדאיתא בירושלמי, ומי שיש בידו פת או שיש פלטר ישראל, ויש פלטר עו"ג עושה יפה ממנו או ממין אחר שאין בידו של פלטר ישראל, מותר לקנות מפלטר עו"ג, דכיון דהותרה לגמרי הותרה כל היכא דליכא פלטר ישראל כמוהו, דכיון שדעתו של זה נוחה יותר בפלטר זה מפני חשיבותו בעיניו, הרי זה כפת דחוקה לו, וכן נהגו, וכן דעת מורי ז"ל.

וליקח מבעל הבית פת של פלטר או ליקח מפלטר פת של בעל הבית. יש לדקדק אם נלך בהן בתר מעיקרא או בתר בסוף, ומסתברא דלבתר מעיקרא אזלינן בהו להקל ולהחמיר, והלכך פת של פלטר שנמצאת ביד בעל הבית מותרת כדמעיקרו, ופת של בעל הבית שנמצא ביד פלטר אסור כדמעיקרו, וכן נראית דעת הראב"ד ז"ל. ויש להביא ראיה מהא דגרסינן בפרק השוכר את הפועל שבעבודת אלילים (סה, ב): ההוא ביתא דחיטי דנפל עליה חביתא דיין נסך, שרייה רבא לזבוני לעו"ג, איתביה רבה בר ליואי לרבא, בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לנכרי ולא יעשה ממנו מרדעת לחמור, אבל עושה אותו תכריכין למת, לא ימכרנו לנכרי מאי טעמא, לאו משום דילמא אתו לזבוני לישראל, הכא נמי דילמא אתו לזבוני לישראל, הדר שרא למיטחניה ולמיפיה ולזבוניה לנכרים שלא בפני ישראל, אלמא שלא בפני ישראל דוקא, אבל בפני ישראל לא, דחיישינן דלמא אזל ישראל וזבין מיניה דנכרי כיון דחזא דמישראל הוה. שמעינן מינה דכל דנאפה בהיתר אע"ג דזבין ליה נכרי לא חשבינן ליה כפת של עו"ג, דלא גזרו חתנות אלא בפת האפויה באיסור ביד עו"ג, ומינה דכל שנאפה ביד עו"ג בעל הבית אסור. ועוד דאי לא תימא הכי, אינו אסור אלא לישראל הלוקחו בעצמו אבל לקח זה מותר לישראל אחר ואינו, אלא כמו שאמרנו (תוה"ב בית שלישי שער ז').

דף לח.

אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב, כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים, בסורא מתני הכי, בפומבדיתא מתנו א"ר שמואל בר רב יצחק [אמר רב], כל שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת אין בו משום בשולי עו"ג, מאי בינייהו, איכא בינייהו דגים קטנים ארדי ודייסא. פירוש: דגים קטנים וארדי אין נאכלין כמות שהן חיין ואינן עולין על שלחן מלכים ללפת את הפת, הילכך למאן דכאיל כל שנאכל כמות שהוא חי, הני יש בהן משום בישולי עו"ג, אבל למאן דכאיל כל שאין עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת הני אינן עולין, והילכך אין בהן משום בישולי עו"ג, וההפך בדייסא שהיא נאכל כמות שהיא חיה ועולה על שולחן מלכים, והילכך למאן דכאיל כל שנאכל כמות שהוא חי, דייסא נאכלת כמות שהיא חיה ואין בה משום בישולי עו"ג, ולמאן דכאיל כל שאינו עולה, דייסא עולה ויש בה משום בישולי נכרים, וכן כתבו ר"ח והראב"ד ז"ל דחטים, שנאכלים הן כמות שהן חיין, וכן מצאתי בירושלמי מפורש: מוטלייה ופנקדיסין וקובסיות וקליות והמין שלהן הרי אלו מותרין, ניחא כולהון שהן יכולין להשרות ולהדר לכמות שהן, קליות מה, א"ר יוסי ב"ר בון בשם רב, כל אוכל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים, אלא דקשיא לי דבכולהו נוסחאי הכי איתי בהו, כל שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת את הפת, וכן בהלכות הרב אלפסי ז"ל, ואם כן היאך איפשר לומר דדייסא עולה על שולחן מלכים ללפת, ולא אמרינן בעלמא (ביצה טז, א) הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא. ויש לי לומר דלא אמרו ללפת את הפת אלא דוקא במיני לפתן, כלומר, שאין בכל מיני ליפתן משום בישולי נכרים אלא במיני לפתן החשובים, שעולין מחמת חשיבותן על שולחן מלכים ללפת את הפת, לפי שאין קירוב הדעת אלא בהם, אבל מאכלין הנאכלין בתורת מאכל ולא בתורת לפתן לא בעינן שעולים על שלחן מלכים ללפת, אלא כל שעולין על שולחן מלכים לאכול יש בהם משום בישולי עו"ג, והילכך דייסא נמי שפיר סלקא למלכים ואסירא אליבא דפומבדיתאי דאמרי כל שאינו עולה על שולחן מלכים.

ולענין פסק הלכה: פסק רבינו תם ז"ל (ספר הישר חה"ח סי' תשכא) כתרין לישני להקל, דכל שאינו עולה על שולחן מלכים אין בו משום בישולי נכרים, וכל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עו"ג, דפומבדיתאי אוסופי היתר אלישנא דסוראי, והילכך אין איסור בישולי נכרים אלא בדבר חשוב שעולה על שולחן מלכים, והוא שאינו נאכל כמות שהוא חי ובישולו של נכרים הכשירו לאכילה. וכן נראה שפסק ר"ח ז"ל שכתב התם גבי דבש (לט, ב) ומדחזינן ברוב הגמרא דמוקים להו בנאכל כמות שהוא חי אין בו משום

בישולי עו"ג, שמע מינה דהאי לישנא דוקא. מיהו כיון דחזינן באידך פירקין דפירש ואמר דר' יוחנן כאידך לישנא סבירא ליה, כל שאינו על שלחן מלכים לאכול בו את הפת, הילכך בעינן תרי לישני. עד כאן לשון הרב ז"ל, והא דר' יוחנן דכתב הרב ז"ל איתא בפרק ר' ישמעאל, דגרסינן התם (נט, א) ר' הונא בר אבאאיקלע לבי גבלא, חזא תרמוסא דשלקי ליה נכרים ואכלי ליה ישראל, ולא אמר להו ולא מידי, אתא לקמיה דר' יוחנן, אמר ליה, צא והכריז על תרמוסן משום בישולי נכרים, ופריש התם דטעמא דר' יוחנן לפי שאינן בני תורה, ואקשינן הא בני תורה שרו והאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים, הא אינו נאכל, יש בו משום בישולי נכרים, ופרקינן ר' יוחנן כאידך לישנא דרב סבירא ליה, דאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב, כל שאינו על שולחן מלכים לאכול בו את הפת אין בו משום בישולי נכרים, וטעמא דאינן בני תורה, הא ישנן בני תורה שרי. וכן פסק הרמב"ם ז"ל (הל' מאכלות אסורות פי"ז הי"ד והט"ו) וזה לשונו: "לא גזרו אלא על שאינו נאכל כמות שהוא חי, כגון דג ובשר וביצה וירקות, במה דברים אמורים בדבר שהוא עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת כגון בשר ודגים וביצה, אבל דבר שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת, כגון תרמוסין ששלקו אותם נכרים, אף על פי שאין נאכלין חיין הרי אלו מותרין", עד כאן. והא דאמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחין אין בהם משום בישולי נכרים דמשמע טעמא דמלוחין הא שאינן מלוחין יש בהן משום בישולי נכרים ואף על פי שאינן עולין על שולחן מלכים לאכול בהן את הפת כדאיתא בגמרא וכדכתיבנא לעיל, לא קשיא, דאיפשר דמלוחין עולין הן על שולחן מלכים מחמת מלחן, ואי נמי אין עולין ורב אסי כאידך לישנא סבירא ליה, אפילו הכי אנן לא קיימא לן הכי מדמשמע מההיא דתרמוסא דפרק ר' ישמעאל, דגמרא כאידך לישנא דפומבדיתאי סבירא ליה, מדמוקי טעמא דר' יוחנן בהיפך וכדכתב ר"ח, וקיימא לן כלישנא דגמרא. והרב אלפסי ז"ל שכתבה להההיא דרב אסי אמר רב איפשר דסבירא ליה כלישנא קמא, דאמרינן דמחמת מלחן עולין על שולחן מלכים, ואפילו הכי כיון דנאכלין חיין מחמת מלחן אין בשולן קרוי בישולי עו"ג. והרמב"ן ז"ל כתב: מחוורתא דפסקה כלישנא דסוראי, דבעיין ופשטין באהיני שליקי כוותייהו". פירוש לדבריו, דגרסינן התם (לח, ב): בעו מיניה מרב אסי, הני אהיני שלקי דארמאי מאי, פירוש תמרים שלוקים, אמר להו חוליי לא קא מיבעיא לן דודאי שרו, מרירי לא קא מיבעיא לן דודאי אסירי כי קא מיבעי לן בי מיצעי מאי, אמר להו מאי איבעיא להו, דרב אסר ומנו לוי, וסבור הרב ז"ל דאהיני מרירי ובי מצעי אינן עולין על שלחן מלכים, ואפילו הכי איבעיא להו מציעאי מאי ופשיט להו לוי דבין מרירי בין בי

מצעי אסירי, לפי שאינן נאכלין להדיא כמות שהן חיין. ואין ראיית רבינו מחוורת בעיני, דבין הני ובין הני כל שמתקן ע"י האש עולין הן על שולחן מלכים (תוה"ב שם).

אמר רב אסי אמר רב, דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בישולי נכרים. כלומר, אם בשלחן נכרי, לפי שהן נאכלין כמו שהן חיין. ואיכא מאן דאמר דהא דרב אסי אתיא כסוראי דמתנו כל שנאכל כמו שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים, דהא משמע דדוקא מלוחים הוא דאין בהן משום בישולי נכרים, הא שאינן מלוחין יש בהן משום בישולי עו"ג, ואע"ג דאינן עולין על שולחן מלכים כדאמרן לעיל. ולאו ראיה היא דאיפשר דמחמת מלחן עולין הן על שולחן מלכים להטעים, וקטנים בעלמא שאינם מלוחין הן שאינן עולין על שולחן מלכים (תוה"ב שם).

מהו דתימא הרסנא עיקר, קמ"ל וכו'. ושמעינן מהכא, כל היכא דמערב דברים שאין בהם משום בישולי נכרים ונתבשלו על ידי נכרי הולכין אחר עיקרו של תבשיל, אם עיקרו מדברים שיש בהן משום בישולי נכרים אסור, ואם עיקרו מדברים שאין בהן משום בישולי נכרים מותר, לעולם מניחין את הטפלה והולכין אחר העיקר, ולפיכך כתב הרב בעל התרומות ז"ל בשם רבינו יצחק ז"ל (סי' כ"ז ד"ה והא) שאותן אובלייש של נכרים שמערבין בהם ביצים במקום שנהגו לאכול פת של נכרים מותרות, שהביצים טפלה הן לפת (תוה"ב שם).

תניא נמי הכי, מניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא נכרי ומהפך בו עד שיבוא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש. והיכא דהניח ישראל על גבי גחלים ובא נכרי והפך בו, ואינו יודע אם סלקו מעל גבי האור והחזירו אם לאו, מסתברא דאין חוששין לכך, חדא דספקא דרבנן הוא ולקולא, ועוד דמה הנאה יש לו לנכרי בסלוקו ובחזרתו. ועוד שמעינן לה מדתניא: (ישראל שהניח) [מניח ישראל] בשר על גבי גחלים ובא נכרי (והפך) [ומהפך] בו עד שיבוא מבית הכנסת או מבית המדרש ואינו חושש, וכן (אשה ששפתה) [שופתת אשה] קדרה על גבי כירה ובאת נכרית ומגיסה בה עד שתבוא מן השוק או מבית המרחץ ואינה חוששת. וסתמא דמילתא בשאין שם שומר שידע אם סלקו מעל גבי האש היא מתניתא. וגם ר"ח ז"ל כן פירש, וזה לשונו: והני מילי היכא דליכא חשש דילמא חליף לה, כגון שיש עליה שומר שלא תחליף לה, או שסגרה הדלת עליה ונעלה בפניה כראוי שלא תוכל לצאת ולהביא דבר האסור ולהחליף, וכגון שיודעת שאין אתה בבית שום דבר אסור, אלמא כל היכא דליכא למיחש לחלופי, לא חיישינן דילמא שקיל לה נכרי מעל האור ומחזירה (תוה"ב שם).

דף לח:

איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנא אמר רבי יוחנן בין שהניח נכרי והיפך בו ישראל בין שהניח ישראל והיפך בו נכרי מותר, ואינו אסור עד שתהא הנחתו וגמרו ביד נכרי. וכתב ר"ח ז"ל סוגיין דשמעתא נכרי שלקח בשר של ישראל ונתנו על גבי האור אם נתבשלו כמאכל בן דרוסאי אסור אף על גב שנגמר ביד ישראל, אבל אם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר. ויש מתירין אפילו הגיע למאכל בן דרוסאי ביד נכרי, דלא אמרו כמאכל בן דרוסאי להחמיר אלא להקל, וראייתם מדאמרינן סתם הניח נכרי והיפך בו ישראל מותר, ואם כדברי ר"ח ז"ל הוה ליה למימר היפך בו ישראל עד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי, ומסתברא לי כדברי ר"ח ז"ל, חדא דסוגיין בכולא שמעתין בהכין רהטא דכל היכא דהגיע למאכל בן דרוסאי מבושל קרי, דהא אפילו מאן דהוה סביר ליה למימר דהניח ישראל והפך נכרי אסור עד שתהא הנחתו וגמרו ביד ישראל, מודה הוא מיהא דהיכא דהגיע למאכל בן דרוסאי אי מהפיך ביה נכרי שרי דמבושל ביד ישראל קרינן להו, ותו לא מיתסר בגמרו ביד נכרי, ואין הכי נמי היכא דנתבשל כמאכל בן דרוסאי ביד נכרי מבושל קרינן ליה, והנחתו וגמרו ביד נכרי חשבינן ליה. ועוד מדאמרינן התם, האי נכרי דחריך רישא שרי למיכל מריש אוניה, ומפרש טעמא בגמרא משום דלעבורי שער קא מכוין ולא לבשולי, אלמא כל היכא דמכוין לבשולי בשולי כי האי גוונא אסור, והדעת מכרעת דבחריכת הראש כדי להעביר שער אי אפשר שנצלו האזנים צליה גמורה,ודי אם יגיעו בכך למאכל בן דרוסאי. והילכך בין הניח נכרי והיפך ישראל בין הניח ישראל והיפך נכרי, כל שיד ישראל מעורבת בו מותר, לא אמרו אסור אלא בהנחתו וגמרו ביד נכרי. הניח ישראל והפך נכרי לאחר שהגיע למאכל בן דרוסאי מותר, ואפילו קירב הנכרי בישולו, כגון שהניח ישראל על גבי גחלים עוממות ולא הוה מתבשל עד שתי שעות והפך נכרי ונתבשל בשעה אחת מותר, דקרובי בישולא לאו כלום הוא. הניח ישראל ע"ג גחלים עוממות לגמרי עד שלא היה מתבשל שם בלא היפוך ובא נכרי והפך בו אסור, דהרי זה כהנחתו וגמרו ביד נכרי. ומסתברא לי דאם היה יכול להגיע למאכל בן דרוסאי בלא הפוכו של נכרי מותר דהא לכולי עלמא היכא דנתבשל על ידי ישראל כמאכל בן דרוסאי תו לית ביה משום בישולי נכרים, והילכך כל שיכול לבוא למאכל בן דרוסאי על ידי הנחתו של ישראל הרי הוא כאילו בא לכך ומותר (תוה"ב שם).

אמר רבי יוחנן שלש מלאכות בפת, הילכך האי ריפתא דשגר עו"ג ואפה עו"ג אסור, שגר ישראל ואפה עו"ג מותר, שגר עו"ג ואפה ישראל שרי, שגר עו"ג ואפיה וישראל

מהפך בגחלים שרי. ואף על גב דבשאר בישולי עו"ג כל היכא דבשל עו"ג אף על גב דשגר ישראל לא מהני כדבעינא למיכתב קמן, בפת הקלו והתירו בשגר ישראל או שהפך בגחלים, משום דעיקר חיי נפש בפת. וישראל מחתה בגחלים מותר שאמרו, פירש רש"י ז"ל: משום דבחתיית גחלת האש מתרומם ויוצא חומן של גחלים. והרמב"ם ז"ל כתב (הל' מאכלות אסורות פי"ז הי"ג): "אפילו לא זרק ישראל אלא עץ אחד לתוך התנור התיר כל הפת שבו, שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה". עד כאן. והרמב"ן ז"ל (לעיל לה, ב) תפס עליו שאין חתיות גחלים מכשיר אלא מפני שמסייע הרבה באפיית הפת, שעל ידיה חומן של גחלים יוצא כמו שפירש רש"י ז"ל, והוה ליה כההיא דאמרינן לעיל מינה (ע"א) דמעיקרא בשיל בתרתי שעי והשתא בשיל בחדא שעתא ומעשיו של ישראל ניכרין בפת והילכך מותר, אבל אם הפך בו מעט ולא הוציא מהם אור אלא היפוך בעלמא, אף חיתוי כזה אינו מועיל, שהרי הנחתו וגמרו ביד נכרי הוא, ומכאן אתה למד שהזורק עץ לתנור לא עשה ולא כלום, דהא בלא עצו נמי הוה בשיל, ואין מעשיו של ישראל ניכרין בפת כלל, והויא לה כההיא שאמרו (שם): היכי דמי, אי לימא דכי לא מהפיך בה נמי בשיל מאי עביד, אלמא כל היכא דלא מינכר בישולו לא כלום הוא. ומיהו נראה שאם הביא ישראל גחלים שמדליקין בהן את האש מותר, דהוה ליה שגירה ביד ישראל כיון שהביא עיקר האש שהוחם ממנו. אלו דברי הרב, וכך כתב גם מורי הרב ז"ל, דמדינא דגמרא אין לנו להתיר בהשלכת קיסם בתנור, דמלישנא דאמר רבי יוחנן שלש מלאכות שלש מלאכות יש בה משמע דבאחת משלש מלאכות אלו הידועות לאפיית הפת שתיעשה ביד ישראל מותרים, אבל השלכת העץ לתנור מיעוט המלאכה אחת היא שמסייע מעט לשגירת התנור, אלא כן נראין הדברים, דבמקומות שנהגו לאכול פת נכרים מן הפלטר, היו מקילין בפת של ישראל בהשלכת קיסם לתנור להרחקה מהם, ובמקומות שלא נהגו לאכול פתם הצריכו אחת משלש מלאכות, עד כאן דברי מורי. ומסתברא שאין לך כל קיסם וקיסם שאינו מוסיף בחום התנור ומקרב בשול, וכלזה מקולותיו של פת, ומנהגן של ישראל תורה היא (תוה"ב שם).

דג מליח חזקיה שרי ורבי יוחנן אסר. ופירש רש"י ז"ל: דבדג שמלחו נכרי פליגי, כלומר, דחזקיה סבר דמליחה אינו בישול ואפילו בדג, ואף על פי שהוא קל להיות נכשר לאכילה על ידי מליחה, ורבי יוחנן סבר דמליחתו זהו בשולו, וכן פירשה גם הרמב"ם ז"ל (הל' מאכלות אסורות פי"ז הי"ז). אבל הראב"ד ז"ל כתב דלמליחה לא אשכחן שום איסור, דעיקר הגזרה משום בישולי נכרים הוא, ויוצאה מן המשנה דקתני השלקות (לה, ב), אלמא תולדות האור לבד אסרו אבל לא מליחה, והדעת מכרעת שאין קרוב הדעת

במליחה. וכך כתב הרמב"ן ז"ל, ומביא ראיה ממתניתין דבפרק אין מעמידין (לט, ב) דשרי כבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ, אף על פי שהכבוש הרי הוא כמבושל, אלמא לא אסרו אלא תולדות האור לבד. ופלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן לא בשמלחו נכרי פליגי, אלא בדג מליח שצלאו עו"ג פליגי, דחזקיה סבר דנאכל הוא כמות שהוא חי על ידי מלחו ולפיכך אין בו משום בישולי נכרים דהוה ליה כגמרו ביד נכרי לבד בלא התחלתו דמותר, ואפילו מלחו נכרי ובשלו, דהתחלתו על ידי מליחה אינה אוסרת, הילכך התחלתו בהיתר היתה ואין בו באיסור אלא גמרו, וגמרו לבד אינו אוסרו. ורבי יוחנן אסר לפי שאינו נאכל להדיא על ידי מליחתו, והילכך הוה ליה כשאר דברים שאין נאכלין כמו שהן חיין דיש בהן משום בישולי נכרים, אבל במליח מודה הוא ר' יוחנן דאינו נאסר, דלא אסרו אלא מבושל על ידי האור. ועוד נראה לי ראיה מפורשת מדאמרינן בגמרא גבי השלקות (לז, ב): מנא הני מילי, וסלקא דעתין מעיקרא דאורייתא היא, ומייתי לה מדכתיב (דברים ב, כח): "אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי", מה מים שלא נשתנו מברייתן על ידי האור, אף כל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור, אלמא לא אסרו אלא על ידי האור. ואף על גב דאקשינן אטו אור כתיב, לאו למימרא דאפילו שלא על ידי האור אסור, אלא לדחויי מדאורייתא ולאוקומא בדרבנן ולעולם על ידי האור, דאינהו ודאי מידע ידיע עיקרא דמילתא אי דוקא על ידי האור או אפילו שלא על ידי האור, דבהא לא פליגי, וכיון דמעיקרא הוה מפרשי מה מים שלא נשתנו על ידי האור אף כל שלא נשתנה על ידי האור, שמע מינה דעיקר גזרה במה שנשתנה על ידי האור בלבד היא. ומכל מקום לכשתמצי לומר דמליחת נכרי היא מחלוקת, הלכה כחזקיה ובר קפרא דשרו, כדכתיבנא בסמוך (להלן ד"ה ולענין פסק הלכה).ובירושלמי דנדרים פרק הנודר מן המבושל (פ"ו, ה"א) אמרו במעושן שאין בו משום בישולי נכרים (תוה"ב שם).

ולענין פסק הלכה: בפלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן בדג מליח ובביצה צלויה ופסק אביי כותיה בביצה, הלכתא כותיה, אבל בדג מליח הלכתא כחזקיה ובר קפרא דשרו, דרבים נינהו, ואף על פי שהרב אלפסי ז"ל כתב ההיא דרב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי נכרים, דמשמע קטנים אין, לפי שנאכלין להדיא על ידי מלחן, הא גדולים לא, (ו)איפשר שהוא ז"ל מפרש פלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן בדג שמלחו נכרי כדברי רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל. ומורי הרב ז"ל אומר דאחר שהוכחנו ופירשנו דדג מליח שצלאו נכרי קאמר, הלכתא כרבי יוחנן דאסר, מהא דרב אסי אמר רב דמשמע הא גדולים יש בהן משום בישולי נכרים. ואני תמה היאך איפשר לפסוק כרבי יוחנן, דהא

חזקיה רביה דרבי יוחנן הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, וכל שכן דלית הלכתא כותיה דרב במקום חזקיה, דהשתא לגבי רבי יוחנן לית הלכתא כותיה לגבי חזקיה דהוא רביה דרבי יוחנן הלכתא כותיה, והילכך אפילו אמר רב אסי משמיה דרב בהדיא דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי נכרים אבל גדולים יש בהן משום בישולי נכרים, אפילו כן היה לנו לפסוק כחזקיה כמו שכתבנו, וכל שכן דחזקיה ובר קפרא שרו, וכל שכן דרב אסי לא אמר בהדיא. והילכך בין דגים קטנים בין דגים גדולים מותרין. וכן פסק הרמב"ן ז"ל בדגים גדולים שצלאן נכרי להתיר, כחזקיה ובר קפרא (תוה"ב שם).

אמר חזקיה לא שנו אלא שדרכן אבל בידוע אסור בהנאה, מאי שנא ממוריס לרבנן דשרו, התם לעבורי זוהמא הכא למתוקי טעמא, ורבי יוחנן אמר בידוע נמי מותר, ומאי שנא ממוריס לר' מאיר אסר בהנאה, התם אית ליה טעמא וממשא, הכא לית ליה לא טעמא ולא ממשא. וכתב הרב אלפסי ז"ל: והלכתא כחזקיה דרביה דרבי יוחנן הוא, ומכאן לנותן חומץ לתוך גריסין צוננין שמכשירן שהוא אוסר את הכל בהנאה והראב"ד ז"ל כתב בפירושיו בסוף השוכר שבע"א (עד, א) דלחזקיה אפילו יין במים, כל שהן ראויין לשתיה בתורת יין מחמת היין ואפילו על ידי הדחק, אסור בהנאה, וכמו שאני כותב בשער חמישי של בית היין (בית חמישי), ואינו מחוור, וכמו שכתבתי שם. ומורי הרב ר' יונה ז"ל כתב דחזקיה אליבא דרבי מאיר ורבנן דמתניתין קאמר, דאית ליה אפילו בסתם יינן יין ביין אסור כולו בהנאה, אבל אנן הא קיימא לן כרשב"ג בסתם יינן, דאפילו יין ביין ימכר כולו לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו (עד, א), וכל שכן יין לתוך כבשין, ואלא מיהו נפקא מפלוגתייהו דלחזקיה ימכרו כולן חוץ מדמי יין נסך שבהן, ולרבי יוחנן אפילו בידוע כולן מותרין, וזה נראה נכון ועיקר. ובין כך ובין כך, כל שדרכן לתת לתוכן יין או חומץ אסורין באכילה (תוה"ב בית שלישי סוף שער ששי).

ומה שאמרו דאית ביה טעמו וממשו של יין פירש הראב"ד ז"ל דברים כפשוטן, שיש בו טעם יין ומראית יין. ואינו נכון, דאם כן למה חילקו בין מורייס אומן לשל הדיוט ובין ראשון לשני ושלישי (לד, ב), הכל לפי המראה ולפי הטעם. ועוד דבההוא דאתא לנמילה דעכו (שם), יבדקוהו במראה או בטעם ע"י קופילה כיון דאפשר לעמוד על בוריו, ואל יסמכו על טעם דהתם לא שכיח חמרא וטעמא דעיקולי ופשורי דהוו אידא דצור.

לכך הנכון כמו שפירש הרב רבנו יונה ז"ל דעיקרו וממשו שאמרו לא טעם הניכר לחיך וכל שכן מראה היין, אלא כלפי שהקשו שם ממורייס לכבשים לרבי מאיר, דהכא אסר בהנאה והתם שרי, הוצרכו לומר שאינו דומה, דבמורייס היין שבו נאכל עמו ממש, ואם אינו נרגש, והוא המכשירו לאכילה, מה שאין כן בכבשים שאין הרוטב שלהם

נאכל אלא הירק. וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל, ולזה הפירש הסכים מורי הרשב"א נר"ו. (ריטב"א לד, ב ד"ה מתניתין).

דף לט.

אמר רב חבי"ת אסור בחותם אחד, חמפ"ג מותר בחותם אחד וכו' ושמואל אומר בי"ת אסור בחותם אחד, מח"ג מותר בחותם אחד וכו'. ומפרשי לה כולהו רבוותא ז"ל להההיא בישראל החשוד, וממקומו הוא מוכרע, דתניא התם אין לוקחין ימ"ח מח"ג אלא מן המומחה, דאלמא כל אותן שמועות מחמת חשד ישראל החשוד הן, לא במפקיד אצל עו"ג דוקא, והילכך אף במפקיד אצל ישראל החשוד חוששין לחליפי איסור, וצריך חותם בתוך חותם בכל שיש לחוש לאיסורי תורה כחבי"ת. ואף על פי שסתם יינן אינו אלא מדרבנן החמירו בו כשל תורה, משום דחיבת ניסוך עליהם וטרחי ומזייפי חותם אחד, ובשל דברים בחותם אחד כחמפ"ג. (תוה"ב בית רביעי שער ב').

דף לט:

ת"ר אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא וכו' אלא מן המומחה וכולן אם נתארח וכו'. שנינו בברייתא בריש פרק קמא דחולין (ו, א), הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל אינו חושש לשאור ותבלין שבה לא משום שביעית ולא משום מעשה. במה דברים אמורים בשאומר לה עשי משלי, אבל אם אמר לה (עשה) [עשי] לי משליכי, חושש לשאור ותבלין שבה משום שביעית ומשום מעשה, כלומר, בשאמר לה עשי משלי אנו חושש, לפי שאין עמי הארץ חשודין להחליף, אבל בזמן שאמר לה עשי ליה משליכי חושש, ואפילו אמרה לו מעושה הוא, שהם אינן נאמנין להעיד במה שהם חשודין בו. וממנו אתה למד לחשוד על גבינות הנכרים שמורת ליתן לו גבינה לבשל לו, אבל בזמן שאמר לו בשל לי גבינה חושש משום גבינה של נכרים, ואם נתארח אצלו אסור לאכול מגבינתו, אבל אם הוא אינו חשוד אלא למכור ממנה לרבים אסור ליקח ממנו. ואם נתארח אצלו או ששגר לו לתוך ביתו מותר, דאינו מניח אצלו ולא משגר לו אלא ממה שהוא אוכל, דתניא בפרק אין מעמידין אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא אלא מן המומחה, וכולן אם מתארח אצל בעל הבית מותר, מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי אם שיגר לו בעל הבית לביתו מותר, מאי טעמא דבעל הבית לא שביק היתירא ואכיל איסורא, וכי משדר ליה, ממאי דמנח קמיה משדר ליה. (תוה"ב בית ד' שער ב').

וטרית טרופה. ופירש רש"י ז"ל (במתני' לה, ב) שרית מין דגים קטנים מלוחים, וכתב הרמב"ן ז"ל ומדברי כולם נלמוד שאין אנו אוסרין אותה משום מליחתן ואין חוששין שמא נמלחו עם הטמאים ביחד ואסורין, ולא נתברר הטעם. ואם תאמר טמאין בטהורין נותן טעם לפגם הוא, והרי בפרק כל הבשר (חולין קיג, א) אמרו בהדיא שאם טמא מליח וטהור תפל אסורים, ומסקנא אף שניהם מלוחין אסורין, ואי משום דלא מחזקינן איסורא, כל היכא דשכיח מחזקינן, אלא משמע משום דטמאין בטהורין לא מימלחי, דטהורין צריכי לאפושי עלייהו מלחא טפי טובא מטמאין. אי נמי משום דספיקא דרבנן היא ולקולא. ובספר העיטור נמי מתיר דגים מלוחין של נכרים, אלא שנהגו בם איסור. עד כאן. ובמקומנו נהגו בו היתר ובשער התערובת (בית ד שער א') יתבאר בע"ה דין דגים טהורין שמלחן עם דגים טמאין. (תוה"ב בית ג' שער א').

אי זהו ציר שיש בו דגה כל שכלבית אחת או שתי כלביות משוטטות בה. כלבית, פירש"י ז"ל: שהוא דג טמא וגדל בציר דגים טהורין ואינו גדל בשל טמאין. ור"ח ז"ל פירש: שהוא דג טהור קטן, ודג אחד טהור מתיר את הכל. והקשה עליו הרמב"ן ז"ל, דהא בטרית טרופה בעינן שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד ואחד, וניחא (לי) [ליה] דכיון דציר דגים זיעא בעלמא הוא ואיסורו מדבריהם כדמפורש במסכת חולין (צט, ב), לפיכך הקלו בו להתירו בדג אחד, אבל טרית כיון דאכל גופיה צריך הכרה ראש ושדרה לכל אחד ואחד, גזרו על צירן משום גופן, ולפיכך (אמרו) [אסרו] אפילו לטבל בצירן עד שיהא ראש ושדרה ניכר, ודייקא נמי מדאמר ר' זירא (מ, א) מריש הוה מטבלנא בצירן, משום דהוה סבר מחלוקת בגופן אבל בצירן או ראש או שדרה, כלומר ואפילו של אחת כמו שהתירו בציר משום כלבית אחת, משמע דקולא הוא בציר ולחומרא בגופן. ולפי הפירוש הזה הזכירו כלבית כעין גוזמא, לומר שאפילו דג אחד קטן מתיר הכל, ומתניתין נמי דייקא לי, דקתני ציר שיש בו דגה דמשמע כל דג קטן מתיר. עד כאן לשון הרב ז"ל. ולי נראה שאפילו לפירוש רש"י ז"ל, צריכין אנו לומר כן, דאמאי לא חיישינן שמא הנכרי השליכו שם כדי למוכרו לישראל, ואם תאמר שלא היתה חיה שם ומתקיימת אלו היה שם ציר דג טמא, אם כן למה הצריכו שתי כלביות בפתוחות, כל שיש בה אפילו אחת חיה תשתרי, אלא ודאי קל הוא שהקלו בציר משום דספיקא דרבנן היא (תוה"ב שם).

דף מ.

כאן בפתוחות כאן בסתומות. כלומר בסתומות אחת ובפתוחות שתים, דכיון דפתוחה היא אי לית בה אלא אחת דילמא איתרמויי איתרמי ונפלה שם (תוה"ב שם).

כי תנהיא ההיא באדא ופלמודא דדמו רישייהו לטמאין, אמר מר יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור, עד שיהא ראשו ושדרו ניכר לכל אחד ואחד. פירש רש"י (לט, ב, ד"ה כל): שיהא בראשו ושדרו ניכר שהוא דג טהור, שכל הדגים ניכרין בראש בין טהור בין טמא, שהטמאין ראשיהן חדין ואין להם חוט השדרה. והנהו דגים דאמרינן לעיל דאתו לקמייהו דרבנן ולא בדקו להו בראש ושדרה משום דהוו דמו בראשן ושדרן לטמאין. וכן פירש שם רש"י ז"ל שיש מן הטהורים שדומין לטמאין ואפילו הכי טהורין, שיש להם סנפיר וקשקשת, כדאמרינן באדא ופלמודא דדמו רישייהו לטמאין, אבל אין שום דג טמא דומה לטהור, ולפיכך נאכלין בהיכר ראש ושדרה. והא דאותיב רב עוקבא ממתניתין דחולין (נט, א) דקתני ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת לתרוויהו פריך, ואוקמיה באדא ופלמודא, הא בראשן ושדרן דומין לטהורין אף על פי שלא מצינו להם סנפיר וקשקשת טהורין, בידוע שסנפיר וקשקשת היתה להן. אבל הראב"ד ז"ל כתב שרא ושדרה ניכר שהוא דג פלוני וטהור קאמר, ואקשינן אדרב נחמן ממתניתין דסנפיר וקשקשת, דבשלמא לרב הונא דבעי ראש ושדרה, משום דבראש איכא סנפיר ובשדרה איכא קשקשת, אלא לרב נחמן קשיא דהא בראש ליכא קשקשת. וקשיא לי לפירושו, דאם כן דרב הונא בעי שדרה משום קשקשת ולא משום היכרא, מאי בעי ראש כלל, דכיון דאיכא קשקשת ודאי טהור, דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, וכיון דרב נחמן הוה מכשיר בחד בראש או בשדרה, דרב הונא נמי לא הוה ליה למימר אלא עד דאיכא שדרה ותו לא, ובשלמא מתניתין דקתני ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת ולא קתני כל שיש לו קשקשת, משום דתנא מהדר לאדכורי בכל מידי ומידי סימנין דכתיבין ביה באוריתא, ובקרא (ויקרא יא, ט) "כל אשר לו סנפיר וקשקשת" כתיב, וקרא נמי דכתב סנפיר וקשקשת, משום דלא נטעי בין סנפיר וקשקשת, אי נמי להגדיל תורה, כדאיתא בפרק אלו טרפות (חולין סו, ב) ובנדה פרק בא סימן (נדה נא, ב), אבל רב הונא לא הוה ליה למימר אלא שיהא שדרה ניכרת לכל אחד, והרמב"ן ז"ל הקשה עליו גם כן, דאי הכי היכי אקשינן ממתניתין, לימא מתניתין בשאינו מכיר שהוא דג דפלוני ושהוא טהור, וכן הוא ודאי, דסימני דגים קתני כדקתני סימני העוף למי שאינו בקי בהן, ותמה על עצמך והלא אין הבקיאות בהן, אלא שהוא מכיר באותן שיש להם סימני טהרה שיש סנפיר וקשקשת, ומתניתין סימנין קתני ובהן הבקיאות תלוי, ואדרבה לא היה אפשר לתנא לשנות משנתינו בענין אחר כלל. אלא שאני תמה שלא ראיתי בחבור הגאונים ז"ל שיהיה סימן לדגים בראש ושדרה, וצריכא עיונה רבה. לשון הרב ז"ל (תוה"ב שם).

אמר מר יהודה משמיה דעולא מחלוקת לטבל בצירן. כלומר מחלוקת דרב הונא ורב נחמן בראש ושדרה ניכר הני מילי לטבל בצירן, אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד ואחד. אמר זעירא מריש הוה מטבלינא בצירן, כיון דשמענא להא דאמר מר [יהודה] משמיה דעולא: מחלוקת לטבל בצירן, אפילו בצירן לא מטבילנא. והכין הלכתא, דאפילו לטבל בצירן כל שיש בה דגים אין מטבילין בו עד שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד ואחד, דגזרינן צירן אטו גופן, אבל אין בה דג כל שיש בה כלבית מותרת. (ובדברי) [ולדברי] ר"ח ז"ל אפילו אין בה אלא דג אחד טהור מותרת, והוא שאין בה דגים אחרים שאינן ניכרין בראשן ושדרן, ודוקא סתומה, אבל פתוחה עד שתהא בה שתי כלביות (תוה"ב שם).

אמר רב אשי, לדידי דאמר לי רב פפי, כי שרא רב הונא בר חיננא אפילו בגופן, ואנא לא מיסר אסרנא דהא אמר לי רב פפי, ולא מישרא שרינא דאמר רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר לכל אחד. וכן הלכתא (תוה"ב שם).

אמר רב קרבי דגים ועוברין אין ניקחין אלא מן המומחה וכו'. ואמרינן עלה בגמרא (להלן ע"ב): אין שם מומחה מאי, אמר רב הונא, עד שיאמר אני מלחתים, אמר רב נחמן, עד שיאמר אלו דגים ואלו קרביהן, וכן אורי ליה רב יהודה לאדא דיאלא כמאן דאמר אני מלחתים. ופירוש מומחה כאן, פירש רש"י ז"ל: בקי בהן. ובודאי דלישנא דגמרא משמע הכי, מדאמרינן אין שם מומחה מאי, שאם אתה מפרש האי מומחה מוחזק בכשרות כמומחה דאמרינן בתכלת (מנחות מב, ב) וככולא שמעתא דהתם, לא הוה ליה למימר אין שם מומחה, אלא לקח ממי שאינו מוחה מאי. אבל הרמב"ן ז"ל פירש דהאי מומחה כמומחה דכולא שמעתא, מוחזק בכשרות ונאמן. ובירושלמי נמי כללן כולן כאחד ותני (בפרקין ה"ט) אין לוקחין מעי דגים וקרביהן אלא על פי מומחה, ואין לוקחין תכלת אלא על פי מומחה, והטעם מפני שנחשדו עמי הארץ ליקח קרבי דגים מן הנכרים בחזקת שהן טהורין ומוכרין אותן לישראל, ושמא טמאין הן. ואם אמר אני מלחתים נאמן, דמירתת משום דלא מצי מישתמיט ליה, אבל אם לא אמר אני מלחתים מצי מישתמיט ליה, ואמר: ישראל מכרן לי בחזקת שהן כשרין, ודמיא הא מילתא להא דאתמר בפרק אלו טרפות (חולין סג, ב) גבי ביצים, שאם אמר של עוף פלוני וטהור הוא נאמן. כן כתב הרב ז"ל. ונראה מדבריו דאפילו בחשוד או בנכרי סגי לן באני מלחתים, מדמדמי לה לשל עוף פלוני וטהור הוא, דהתם אפילו בנכרי שרינן בהכי, ואין לך חשוד גדול מן הנכרי, אבל הראב"ד ז"ל (בחי' על אתר) כתב: דדוקא במי שאינו מומחה סגי לן באני מלחתים, אבל בישראל חשוד אינו נאמן עד שיאמר אלו דגים ואלו קרביהן, ומכל מקום באלו דגים

ואלו קרביהן אפילו חשוד לוקחין ממנו דאין לך חשוד יותר מן הנכרי ובאומר של עוף פלוני וטהור הוא נאמן משום דלא מצי מישתמיט ליה, וכל שכן באומר אלו דגים ואלו קרביהן שאנו רואין בעינינו הדגים והעוברין (תוה"ב שם).

וליבדוק בסימנין דתניא כסימני ביצים כך סימני דגים וכו'. ואוקמה רבינא כשנימוחו. ושמעינן מהא דרבינא דסימנים דאורייתא והראב"ד ז"ל פסק כך, שכך כתב (שם) ודוקא סימני עוברי דגים דליכא דדמי להו בטמאין, אבל בביצים של עוף לא סמכינן אסימנים, משום דאיכא דעורבא דדמי לדיונה, ובכי איתא במסכת חולין (סד, א). וכך כתב רבנו תם ז"ל מדפריך רבינא בשנימוחו ולא אמר סימנין לאו דאורייתא כדאמרינן בחולין גבי ביצים, דאלמא שמעת מינה דסימני עוברי דגים דאורייתא, ולדבריהם שתי הסוגיות שבכאן ושבחולין הלכה הן, דגבי דגים סימני דאורייתא, דהא בביצים נמי אי לאו דאיכא דעורבא דדמי ליונה, אסימנים נמי סמכינן בהו, ובגדים קים להו לרבנן דליכא דטמא דדמי לטהור כלל ובריית הכי קתני, כסימני ביצים כך סימינים עוברי דגים, מה סימני ביצים שאם טמא טמא וטהור תולין משום דאיכא דטמאין דדמין לטהורין, כך סימני דגים שאם טמא טמא ואם טהור טהור. ולכאורה נראה לי כדבריו, דרבינא כבר עמד על דברי ר' זירא שהקשה משמונה ספיקות גבי סימני ביצים באלו טרפות (שם), ואיך לא חשש לו, ואם אתה אומר שאף על פי כן לא קבל דבריו, אנו איך נניח דברי רבינא שהוא אחרון ונתפוס דברי ר' זירא אחר שלא קבלם רבינא, ועוד דאי דמיאן לגמרי להדדי לאו הוה שתיק גמרא הכי מהך קושיא דר' זירא, והוה ליה לאקשויי הכא אי הכי שמונה ספיקות לבדוק בביציהו, אלא ודאי הדעת מכרעת כדברי רבנו תם ז"ל, ואין זו דומה לזו, וכן נראה דעת רש"י ז"ל ממה שכתב שם בפרק אלו טרפות (שם ד"ה הכי גרסינן), ז"ל: אלא אמר ר' זירא סימנין לאו דאורייתא, הנך סימני ביצים לאו הלכה למשה מסיני נינהו ולא סמכינן עלייהו, עד כאן. ואף ר"ח ז"ל כתב אלא לאו שמע מינה סימנים של ביצים לאו הלכה, עד כאן. מדברי כולם נלמוד דדוקא סימנים של ביצמים לאו דאורייתא, אבל של קרבי דגים דאורייתא. אבל רבנו יצחק בעל התוספות ז"ל אמר דסימנים לאו דאורייתא בין בביצים בין בקרבי דגים, ועד שיאמר של דג פלוני וטהור הוא אין סומכין עליו, וכן נראה גם מהלוכת הרב אלפסי ז"ל, שהוא ז"ל כתב הכא הא דרב דאמר קרבי דגים אין ניקחין אלא מן המומחה ולא כתב כלום ממה שהקשו עליה בגמרא ליבדוק בסימנים ולא דברי רבינא שהעמידה בשנימוחו, ובפרק אלו טרפות (שם כא, ב בדפי הרי"ף) כתב דברי ר' זירא שאמר דאמר סימנים לאו דאורייתא, נראה שהוא ז"ל סבור ששתי הסוגיות זו שבכאן ואותה שבחולין חולקות בסימנים אי דאורייתא אי דרבנן,

וסמך לו על אותה סוגיה שבחולין משום דאיתא מרא בדוכתא גבי הלכה דהאי דינא, ואף על גבי דרבינא בתרא הוא מסתברא טעמיה דר' זירא דהתם, דהא טעמא קאמר דאי לא תימא הכי שמונה ספיקות ליבדוק בביצייהו, וכיון דסימני ביצים לאו דאורייתא ולא סמכינן עלייהו, אף סימני דגים לא סמכינן עלייהו, דהא בברייתא להדדי מדמי להו. אלא שאני תמה בדברי הרב שהביא בהלכות בעבדות אלילים ברייתא דכסימני ביצים כך סימני קרבי דגים, ואם אינה הלכה למה כתבה. ואולי כתבה ללמוד ממנה בשני ראשיה כדין ובשני ראשי הדין דודאי טמאה, ואפילו אמר של דג פלוני וטהור הוא לא סמכינן עליה, ובראשה אחד חד וראש אחד כד, אי אמר של דג פלוני וטהור הואר סמכינן עליה, ואי לא לא סמכינן עליה, וכדאמרינן התם בפרק אלו טרפות (שם) גבי ביצים. והרמב"ן ז"ל (בחולין שם) הביא ראיה דסימנין לאו דאורייתא אפילו בגדים, מדגרסינן בירושלמי במסכת ע"א (בפרקין ה"א) ר' נתן בר בא אמר קומי שמואל, ידענא לפרושי בין עוברי דגים טמאין לעוברי דגים טהורין, עוברי דגים טמאין עגולין ועוברי דגים טהורין ארוכין, חמא ליה חדא צלופחא. אמר ליה כזה מהו, אמר ליה טמאה, אמר ליה לא ביש לי על דאמרת על טהור טמא, אלא שסופק לומר על טמא טהור. משמע מיהא דלמאן דאמר דגים טמאין יש להם עוברים, סימני עוברי דגים לאו דאורייתא, דאף על גבי דר' נתן בר בא סימנין דקתני בברייתא הוה גמיר ועלייהו הוא דמיך אפילוה כי לא קביל שמואל מיניה, דסבירא ליה כר' זירא, ומיהו בעוברי דגים נראה דסבירא ליה לרבנו אלפסי ז"ל דטהורין ואין צריכין סמינין, שהוא ז"ל גורס כאן ובחולין כסימני ביצים כך סימנין קרבי דגים וכדמתרצי לה לברייתא התם ואמרינן תני כך סימני קרבי דגים, נראה דסבירא ליה כמאן דאמר בשמעתין דעבודת אלילים דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים, הלכך עוברי דגים אין צריכין בדיקה דאין לך בהן אלא טהורין, אבל קרבי דגים אי אמר של דג פלוני וטהור הוא ואני מלחתים נאמן, והוא שלא יהא חשוד, אבל בחשוד אינו נאמן אלא באומר אלו דגים ואלו קרביהן וכדברי הראב"ד ז"ל שכתבנו למעלה, והוא הדין בנכרי. ואם היו שני ראשיה חדין או שני ראשיה כדין אין סומכין עליו כלל, אבל בראשה אחד חד ואחד כד ואמר של דג פלוני וטהור סומכין עליו (תוה"ב שם).

דף מ:

ר' יוסי אומר שלחין אסורין, היכי דמי, ר' (אסי) [יוסי] בר' חנינא אמר, כל שתאחזנו בידו וגרעינתו נשמטת. והלכה כתנא קמא דשארי בין הכי ובין הכי. והלכך זתים הללו

הכבושין שמוכרין העו"ג מותרין לעולם, וכל שכן שהדבר ידוע עכשיו שאין נותנין בהן יין לעולם. (תוה"ב בית ג' סוף שער ו').

יין תפוחים הבא מן ההיפתק ומן האוצר מותר, והנמכר לחנוני בקלטליזא אסור מפני שמערב בו יין נסך. והוא הדין ליין רמונים כיוצא בו. (תוה"ב בית חמישי סוף שער א').

אמר רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו. גירסת כל ספרים שלנו רב יהודה אמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו, והלשון הזה משמע דרב יהודה פליג אדרבי יצחק, מדלא קאמר אמר רב יהודה, ורבה בר בר חנה נמי בשיטתיה אזיל (ורב אליבא), ומשמע דאתו למימר רב יהודה ורבה בר בר חנה משמיה דרבי יוחנן דלאו בכל הצלמים ובגזרה פליגי, אלא דמשנתינו באנדרטי של מלכים דוקא, ובעומדין על פתח מדינה, ובהא הוא דאסר רבי מאיר, דאגב חביבותא פלחי לה כדפירש רש"י. ומכל מקום עדיין יש לומר דאנדרטי של מלכים זו במקומו של רבי מאיר היו עובדין אותה לכבודו של מלך פעם אחת בשנה ביום המיתה או ביום גנוסיא, וכדקתני מפני שנעבדין פעם אחת בשנה, הלכך חייש לשאר מקומות מן הסתם שמא עושין כמנהג מקומו, ורבנן דלא חיישו למיעוטא שרו, ותולין דסתמא לכבוד בעלמא כצלם שעשה נבוכדנצר (דניאל ג, א) שלא היה אלא לכבודו, כדפירש רבנו תם ז"ל (לעיל ג, א תוד"ה שלא), אלא כשיש בידו כדור או צפור דמוכחא מילתא שהוא נעבד. ולהאי אוקימתא מודה רבי מאיר דכל היכא דודאי אינם נעבדין מותרין ולא גזרינן כלום, ולא הוצרך התלמוד לפרש במאי פליגי, לפי שזה יוצא לנו מתוך דברי רבי יצחק בר יוסף, ומיהו אשכחן מיעוטא דנוסחי דגרסי: אמר רב יהודה וכו', וההיא נוסחא רוויחא טפי. ולתרווייהו נוסחי לשונו של רב יהודה משמע דבאנדרטי של מלכים שהיא ידועה ודאי של מלכים פליגי, דאלו בסתם אנדרטי לאו פליג רבי מאיר, ואף על פי שעומדין על פתח המדינה, ורבנן פליגי אף באנדרטי שהיא ודאי של מלכים ואומרים לכבוד וליראת המלך ולא חיישינן למקומו של רבי מאיר. אבל בירושלמי (בפרקין ה"א) אמרו מה נן קימין, אם בבריא שהן של מלכים דברי הכל אסור, ואם דבר בריא שהן של שלטונות דברי הכל מותר, אלא (א"כ) [כן] נן קימין בסתם, רבי מאיר אומרן סתמן של מלכים ורבנן אמרי סתמן של שלטונות, עדן כאן. ולפי הירושלמי הזה פירש מורי הרשב"א נר"ו דהא דאמרינן באנדרטי של מלכים, לאו בשידועה של מלכים דההיא ודאי אליבא דכולי עלמא אסורה דלמפלחא עבדי לה ולא לנוי, שגנאי הוא למלך לעשות צורתו לנוי, אלא בסתם צורות אדם נחלקו, ולפי שבקומו של רבי מאיר היו עובדין פעם אחת בשנה לאנדרטי של מלכים, היה חושש בכל מקום שהוה סתם לצורה זו מפני חשש צורתו של מלך. ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא היו

אוסרין, ותולין שהם של שלטונות עד שיהא בידו צפור או כדור, ולית לן השתא מאי דאמרינן לעיל במקומות של רבי מאיר היו עובדין אותו, דמשום מקומו לא היו אוסרין חכמים בשאר מקומות, ואף על פי שהוא ברי שהוא של מלכים, אלא גם בכל מקום הדבר ידוע שעובדים לאנדרטי של מלכים. וכן נראה גם קצת מפירוש רבנו חננאל ז"ל, אלא שלשונו של ר' יהודה דחוק לפירוש זה. (ריטב"א).

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, ובעומדין על פתח מדינה שנינו. עוד היה נראה [ד]לרבנן כל שיש בידו מקל או צפור או כדור אוסרין אותה בכל מקום, ואף על פי שאינה עומדת על פתח המדינה, כי הצפור והכדור הוא לראיה שחושבין אותו שתופס כל העולם כולו כצפור או ככדור. אבל מורי הרשב"א נ"ר אומר דרבנן תרתי בעו, שיהא עומד על פתח דמינה, ושיהא בידו צפור או כדור. וכן פסק הרמב"ן ז"ל הל' ע"ז פ"ז ה"ו). (ריטב"א).

אבל בשל כפרים אפילו אינן על פת מדינה ואין בידו שום דבר ודאי אסורה, דלאו לנוי עבידא, ומתניתין דבסמוך (מא, א) דשברי צלמים ר' מאיר היא, ולא חיישינן לכפרים דמיעוטא נינהו, דכרכים שכיחי טפי. כך העלה הרשב"א ז"ל. (נמוקי יוסף).

דף מב:

והא שפאים דעיקר ע"ז קיימת, וקתני לצרכה היא אסורה ושפאיה מותרים. ואם תאמר ומאי קושיא, דשאני התם ששברה הגוי בידים ובהא אפילו (ריש לקיש) [רבי יוחנן] מודה, ויש לומר דאנן בתורת טעמא פרכינן, דמכל מקום אין קיום עיקר עבודה זרה מועיל כלום לגבי מהש נשבר ממנה, ומהכא שמעינן לריש לקיש בשנשתברה מאיליה, דהא לדידיה כל שנשתברה מאיליה כשברה בידים משוי לה. מור הרשב"א נר"ו, ונכון הוא. וקרוב לזה פירש הראב"ד ז"ל. (ריטב"א).

רבן שמעון בן גמליאל אומר, שעל המכובדין אסורין. על כלים המכובדין שתשמישן בכבוד, ובגמרא (מג, ב) מפרש להו. וגרסינן בירושלמי (בפרקין ה"ג) מה אנן קיימין, אם דבר בהרי שנעבדין, אפילו מבוזים אסורין, ואם דבר ברי שאינן נעבדין אפילו מכובדין מותרין, אלא אנן קיימין בסתם. ומהא שמעינן דכל צורה שהיא נעבדת בודאי, אין בה חלקו בין מכובדין למבוזין, דמתניתין בסתם, כלומר שרוב העובדי כוכבים היו רגילין לעבדן, אבל יש מקומות שאין אנו יודעין אם נעבדים שם אם לאו, ומשום הכי על המכובדין אסורין על המבוזין מותרין, שהכלים מודיעין אם נעבדין שם אם לאו. זהו דעת הרשב"א ז"ל. ולפיכך כתב הרב ז"ל שכל הכלים שיש בהן צורת עבודת כוכבים אסורין,

בין כלים מכובדים, בין כלים מבוזים. ולי אפשר דהאי ירושלמי הכי קאמר, אם דבר ברי שנעבדין, כלומר שאותן צורות שבכלים היו נעבדין אסורין, ואפילו מבוזין, שלא תאמר כיון שהן מבוזין אין עבודתן עבודה, דודאי אסורין, ואם דבר ברי הוא שלא נעבדו אותן הכלים אפילו מכובדין מותרין, אלא כי הוו קיימים בסתם כלומר שאין אנו יודעין אם נעבדו כלים הללו אם לאו, ומשום הכי מכובדין אסורין, דכיון שהוצרה נעבדת בודאי, חיישינן שאף דכלי זה נעבדה כיון שהוא מכובד, ואם על המבוזין מותרין, שאף על פי שבודאי צורה זו נעבדת, בכלי זה לא נעבדה כיון שהיא מבוזה. (ר"ן).

כתב הרשב"א, דמות שמשין שאסור לעשותן אין חילוק בין מכובדין למבוזים, דלא שייך זה החילוק אלא בהנך דאיכא משום חשד עבודת כוכבים, ובמכובדין איכא למיחש לעבודת כוכבים ולא במבוזים, אבל בהנך דאיסורא דידהו משום "לא תעשון אתי" (שמות כ, כ) אין חילוק בהן. עד כאן (טור יו"ד סי' קמא, שלטי גבורים).

מיצר ומפלחי הני תלתא דחשיבי ציירי להו ופלחי להו וכו'. והרשב"א ז"ל כתב הילכך בזמן הזה שחוקקין חקקי און בכלים ומציירין בהם שתי וערב ודמות מניקה, אבל המוצא כלים שיש בהן דמות מניקה ושתי וערב אסורין, ועוד שכן דרכן בברבר"י לציירן בסייף ובכלי מלחמתן ומגפפין ומנשקין בשעת מלחמה (נמוק"י, ר"ן).

ואי בעושה צורת דרקון מי אסיר וכו'. ובחי' ה"ה מוהר"א לפפא העתיק מה שכתב הרשב"א בחדושיו בשמעתתא דעשיית דמות שמשים וז"ל: כתב הרשב"א וז"ל: ואי בעושה צורת דרקון מי אסיר, והא לאו דמות שמשים שבמרום הוא ולא אסרה תורה אלא דמות שמשים. והא דמשמע מהכא דאפילו צורת ע"ז אינה אסורה בעשייה, דהא דרקון משום עבודה זרה חיישינן ליה ואפילו הכי אמרינן דאינו אסור, נראה לי דדוקא בסתם מקומות שאינו בריא כמו שכתבנו למעלה אבל שאר צורות הנעבדות בבריא אסורים נמי בעשייה וכו'. ומיהו ודאי נראה דאינו אסור אלא לעשותם לנוי, ואי נמי לעשותן בולטין לעצמו ולהניחם בידו או בראשו או בחגורתו ומשום חשדא, אבל בדרך עראי לא. והלכך אותן ציורי שתי וערב שעושין הנשים בקשוטי המשי לגויים יהא אסור, ומכל מקום איפשר להביא ראיה שהוא מותר, מפני שאין עובדין הגויים האלה את אלוהיהם בכך ואין עושין אותן בקישוטיהן אלא לנוי ודרך ציורין. ואף על פי שעובדין לאותן ציורין בכלים אחרים, כיון שאין רגילין לעבוד אותם דרך זה מותר, וכדאמרינן באנדורוטי (מ, ב), שאף על פי שעושין אותם בכפרים לעובדם ובכרכים נמי בפתחי שערים, אפילו הכי בכרכים שלא בפתח מדינה אין חוששין להם משום עבודה זרה, והכא נמי לא חיישינן

להו משום עבודה זרה, וצריך עיון, עד כאן לשונו. וכן הביא מספר ארחות חיים שכתב כן משם הרשב"א כלשון הזה אות באות (שו"ת בתי כהונה ח"א סי' יג).

דף מג:

שאני ר"ג דאחרים עשו לו. וכתב הרשב"א ז"ל דלרבן גמליאל דסבר דלא אסרה תורה דמות שמשי במרום כשעשאום גוים ומותר לישראל לקיימן אצלו, היינו משום שאינן עשויין לתשמיש, אבל דמות שמשי עולם התחתון כגון תבנית היכל ותבנית עזרה ומנורה, אפילו כשאחרים עשו לו אסירי לאשתמושי בהו, דהני לתשמיש עבידי, ודרך תשמישן אסרה תורה, והכי דרשינן: "לא תעשון אתי" (שמות כ, ב), לא תעשון לתשמישכם דמות שמשי, ואפשר דאפילו עשייה גרידתא בלא תשמיש אסור, כגון בנאי ישראל שבונה כמותן לגוי, דאף עשייה נמי אסרה תורה, עד כאן (נמוקי יוסף וכעי"ז בר"ן).

חותמה שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה. כתב הרשב"א ז"ל: היינו צורות שאסור לעשותן כפרצוף אדם ושמשים של מרום, אבל שאר צורות ואפילו צורת דרקון מותר לחתום בה דלא עדיפא חתימה מעשייה, ובגמרא אמרינן (מב, ב) בעשיית צורת דרקון: אי העושה צורת דרקון מי אסיר, ומדפריך הכי בהדיא ולא משני בבולט, שמע מינה דצורת דרקון אפילו בולט מותר לעשותו. ומיהו אם צורת דרקון בולט הוא אסור להניחה משום חשדא, וכ"כ הרב בה"ג (□ □ □): טבעת שחותמה בולט והוא שיש עליה צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון. עד כאן (נמוקי יוסף).

דף מז.

בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה. הראב"ד ז"ל כתב: דכי קא מיבעיא ליה מי מאיס כלגבוה ולא נפיק ביה לכתחלה או לא, אבל בדיעבד אם נטלו ויצא בו לא קא מיבעיא ליה דודאי יצא, כדאמר רב (סוכה לב, ב), לולב של עבודה זרה לא יטול ואם נטל כשר, ואפילו קודם ביטול נמי יצא בו, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. והרמב"ן ז"ל כתב: דכיון דמיבעיא ליה אי הויא כלגבוה או לא, שמעינן מינה ודאי דאפילו בדיעבד בעי, דלגבוה לעולם אסור כאתנן זונה, דמחובר דאסיר לגבוה מאתנן זונה גמיר לה בגמרא (מו, ב), ודריש לקיש פליגא אההיא דרבא דלולב של ע"ז, וללישנא דרב דימי נמי ליה ליה דרבא, דמדקרי ליה דחוי, אלמא קודם שביטל אם נטל לא יצא. ורבנו אלפסי ז"ל לא כתבה ההיא דריש לקיש ולא להההיא דרבא דמסכת סוכה,

וכתב הרשב"א ז"ל, אפשר שסמך על ההיא דרב יהודה שכתב במסכת ראש השנה (ז, א בדפי הרי"ף) דאמר (ר"ה כח, א) בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא, דאלמא דלענין מצוה לאו כלגבוה דמיא, וליכא למימר דשאני שופר דבקולו הוא יוצא, שהרי אי הוה מדמינן ליה כלגבוה אפילו קול היה נאסר, וכדאמרינן לקמן בגמרא גבי המשתחוה לבהמה, קרניה מהו לחצוצרות, שוקיה מה הן לחלילין, בני מעיה מה הן לכנורות, אליבא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי, ושירה מעכבת את הקרבן, לא תבעי לך דודאי אסירי וכן כתב הרמב"ן ז"ל ומסתברא לן דהלכתא כרבא וכרב יהודה, דמר אמר בשופר ומר אמר בלולב, וריש לקיש לגבייהו יחידאה הוא, ורב דימי נמי לא תני ליה לדריש לקיש הכי, ועוד דריש לקיש נמי לא מפשט פשיטא ליה אלא עלתה ליה בספק, ואינהו דפשיטא להו כותייהו עבדינן, עכ"ל. והרא"ש ז"ל כתב דריש לקיש אית ליה דרבא, אלא דרבא איירי באשרה האסורה להדיוט ויצא משום מצוות לאו ליהנות ניתנו, והכא איירי ריש לקיש באשרה המותרת להדיוט שהרי בטלה, או משום מחובר שאינו נאסר להדיוט לרבנן (מה, ב) דהלכתא כותייהו באילן שנטעו ולבסוף עבדו דכתיב (דברים יב, ב) אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, ומהא נפקא דמחובר לא מיתסר להדיוט, ומיהו לגבוה אסור מקל וחומר דאתנן דאסור לגבוה (דמה, ב) דכתיב קרא (דברים כג, יט) לא תביא אתנן וגו' לא שנא תלוש ולא שנא מחובר, והואיל ואסור לגבוה בעי ריש לקיש מי מאיס לכתחלה למצוה כלגבוה או לא (נמוקי יוסף).

דף מז:

אמר רב המשתחוה לבית אסרו. כתב הרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל: אמר רב המשתחוה וכו', דקסבר תלוש ולבסוף חיברו לגבי ע"ז כתלוש דמי, ומיהו אילן שהוא מושרש וגדל מן הקרקע מחובר הוי ומותר, כרבנן דשרו (מה, ב), והכי מפרש לה להא דרב במעילה פרק הנהנה (כ, א) דגבי מעילה נמי בית תלוש הוי, ואילן ליכא מאן דאמר מעל. והא דרב הלכתא היא, דהא ליכא מאן דפליג עלה. עוד כתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל, דחלוקי נחל הם כאבי הר ואינם נאסרים בהשתחואה, כדמשמע בירושלמי (בפרקין ה"ה) השתחוה לביצה, חזקיה אמר לא אסרה ור' יוחנן אמר אסרה, אמר ר' זעירא בביצה פליגי בחלק נחל לא פליגין, אמר רב הונא וקרא מסייע למאן דאמר בחלקי נחל לא פליגין דכתיב (ישעיה נז, ו) "בחלקי נחל חלקך הם הם גורלך", פירוש: מאן דמר לא פליגין דדמו טפי להר, שנבראו משאת ימי בראשית, אבל ביצה אוכל היא ולא דמיא להר (נמוקי יוסף).

שלש אבנים הן, אבן שחצבה מתחילה לבימוס הרי זו אסורה. ומיהו כתבו בתוספות דחצבה לאו דוקא, דהוא הדין זקפה, כדקיימא לן (נג, ב) זקף לבינה להשתחוות לה אסרה.

והרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל כתב שלא היו עובדי ע"ז נוהגין לעבוד את הבימוס אלא כשחצבוהו לכתחילה לבימוס, ואם גוי חצבה צריך גוי לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגם, ואם ישראל חצבה לעבוד עליה ע"ז אסורה עולמית (נמוקי יוסף).

סיידה וכיירה לע"ז. והיא היתה חצובה ועומדת, נוטל ישראל מה שקידש הגוי ושוחק וזורה לרוח, והאבן מותרת שלא נעשה ע"ז אלא החידוש, ולא נתכוין לעשות לא הבית ולא האבן תשמיש ע"ז.

ועוד כתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל בחידושיו, דמשמשין שהניחו עליהן ע"ז שלא נעבדה עדיין אינן אסורין, ואפילו למאן דאמר (נא, ב) ע"ז של נכרי אסורה מיד (נמוקי יוסף).

[מח, ב] **לא ישב בצלה**. וכתב הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל, לא ישב בצלה, דוקא אשרה דלצל עבידא, אבל בית ע"ז, תוכו ונגד פתחו ארבע אמות אסור, אחוריו מותר לצל, כדאמרינן גבי היכל (פסחים כו, א): שאני היכל דלתוכו עשוי (נמוקי יוסף).

היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור. מן הירושלמי משמע דאפילו ידענין בודאי דאיכא תקרובת ועבר תחתיה טהור, דכיון דטומאת ע"ז אינה אלא מדרנן, דאסמכוה לקרא ד"ויאכלו זבחי מתים" (תהלים קו, כח) הם אמרו שלא תטמא בדיעבד בזמן שגוזלת את הרבים, דגרסינן התם על הא מתניתין (בפרקין הי"א), רב אבין בשם רבנין דתמן, זאת אומרת שאין טומאת המתים מחוורת, דאילו כן קבר שהוא גוזל את הרבים ועבר תחתיו טהור. וכתב הרשב"א ז"ל, אלמא משמע מדברי הירושלמי דבדאיכא ודאי תקרובת כעין קבר עסקינן, ואף על פי כן אינו טמא משום דטומאת ע"ז שמטמאה כמתים אינה מחוורת, עד כאן (נמוקי יוסף).

כתב הרשב"א ז"ל: אותן אילני סרק שרגילין עכשיו ליטע בפתחי ע"ז, צריך לדעת על מה סמכו העולם לישב תחתיהם ולכוין להנאת צלם, דנהי דלא מקריא אשרה, דלא פלחי לה ולא מוקמי תחתיה ע"ז, מכל מקום אפשר דלנוי עשויה, וכיון דנויי ע"ז אסורין בהנאה ספיקא דאורייתא לחומרא. ונראה דודאי לאו לנוי נוטעין אלא חק ע"ז לעבוד אותה באותן אילנות, וכענין שאמרו (נ, ב) ע"ז שעובדין אותה במקל, ונטיעתן זו היא תקרובתן, ותקרובת כזה אינו נאסר דתקרובת כעין פנים בעינן, ומשום הכי צלו מותר, דאפילו גופו בענין ה מותר, דאבני מרקוליס לא נאסרו אלא משום דכל אחת ואחת נעשית

ע"ז לעצמה ומשום תוספת ע"ז נגעו באיסורן, ולפיכך התיר ר' שמעון במתניתין (ע"א) סתם אשרה, משום דסבירא ליה דבסתמא לא לאילן הן עובדין, ומשום תקרובת ליכא למיסר דלאו כעין פנים נינהו, ורבנן אסרי לה דבסתמא אף לאילן הן עובדין, אבל אם בריא שאין עובדין לאילן מותר, הילכך עכשיו שהוא בריא שאין עובדין לאילן, שמנהג נשאר להם מאבותיהם שהיו נוטעין אצל מזבחות ע"ז לתקרובת, ונטיעתן אצל המזבחות ראיה שלדעת תקרובת היו נוטעין אותן, ועל כן הזהיר הכתוב (דברים טז, כא) לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח, הילכך שרי, עד כאן (נמוקי יוסף)

הא דאיכא דרכא אחרינא הא דליכא דרכא אחרינא. קשיא ליה לרבנו הרמב"ן ז"ל, כי איכא דרכא אחרינא מאי הוי, דהא הוה ליה אפשר ולא מכוין ושרי כדאסיקנא בפרק כל שעה (פסחים כו, ב) גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. ותירץ דשאני הכא שהוא עובר תחתיה ממש ודמי למכוין, או דלא סגיא דלא איתהני כי שביק דרכא אחרינא ועייל בהא.

ומורי הרשב"א נר"ו תמה על הקושיה הזאת, דהא הכא לא לענין איסור הנאה מיירי, אלא לענין הטומאה דאיירי בה מתניתין, שלפירוש הראשון שכתבנו במשנתינו (בריטב"א ד"ה ועבר) יש לפרש: דכל היכא דאיכא דרכא אחרינא, אף על גב דספק טומאה הוא וספק טומאה ברה"ר טהור, הני מילי בדיעבד, אבל לכתחילה לא שרינן ליה, ועדיפא מההיא דאמרינן להו, הא מיא בשקעה זילו טבולו (לז, ב). ולפירוש הירושלמי יש לפרש דהא טומאה דרבנן היא וכי ליכא דרכא אחרינא הוא דטהרו אבל איכא דרכא אחרינא טמאו כדי להתרחק, וזו באמת שיטת הראשונים ז"ל. ונראה לי כי הרמב"ן ז"ל נראה לו דכולה שקלא וטריא לאו לענין טומאה, דההיא ודאי כיון שגוזלת את הרבים טהרה מחוורת שויוה רבנן ואפילו לכתחילה, ואף על גב דאיכא דרכא אחרינא, וכל מאי דבעי ושקלינן וטרינן אינו אלא משום איסורא, שלא יהיה כנהנה ממנה. והכי פירושה: עבר דוקא אבל לכתחילה אינו עובר משום איסור מיהת, או דילמא עובר גם לכתחילה כיון שאינו מתכוין, ואמרינן דכי איכא דרכא אחרינא אינו עובר, דאף על גב דבפרק כל שעה (שם) אסיקנא גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו דכל דלא מכוין שרי ואף על גב דאפשר וכי (מסיק) [מכוין] אסיר ואף על גב דלא אפשר, התם הוא שעובר מבחוץ והריח בו ונכנס בחוטמו, אבל הכא שעובר תחתיה ממש, כל היכא דאית ליה דרכא אחרינא נראה שהוא מזיד ומתכוין להנאה, אבל היכא דליכא דרכא אחרינא לא מחזיא הכי, אדרבא אמרינן דהוה ליה לא אפשר ולא מכוין דשרי לכולי עלמא. ועובדא דרב ששת נמי דאמרינן דאדם חשוב שאני, משום הרחקת איסור הנאה דע"ז משמע ולא משום

הרחקת טומאה. כן נראה לי לפי שיטת רבנו הגדול ז"ל, וכן פירשתי לפני מורי הר"א הלוי ז"ל (ריטב"א).

רבי יוסי אומר, נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי. לכולי עלמא ודאי אין נוטעין לכתחילה, דמשנה היא במסכת תמורה (לג, ב) ואין חולק דערלה וכלאי הכרם בשריפה, ולא אמרו שיקח הפרי ויטענו. וכתבו המפרשים ז"ל: דרבי יוסי אפילו בדיעבד אסר, ולפיכך האריך לומר מפני שהוא פרי, שהוא כפרי עצמו, דלאו זה וזה גורם הוא, לפי שאין שני הגורמים דומים, שאין האגוז גורם מעין הרקע, והכי אמרינן פרק אלו טרפות (חולין נח, א): ושוין בביצת טרפה בדספנא מארעא דחד גורם הוא, ולא אמרינן שהתרנגולת והרקע זה וזה גורם אלא אותם שבאו על ידי זכר, ואיידי דתנא רישא נוטעין תנא סיפא אין נוטעין.

וכתב הרשב"א ז"ל: בפירוש הרמב"ן ז"ל כתוב, בירושלמי במקומה מצאתי, שאם עבר ונטע אגוז של ערלה לרבנן מותר, מפני שהוא כלה בארץ עד שלא יצמח, והוא טעם יפה, עד כאן, עד כאן לשונו (נמוקי יוסף).

דף מט:

ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח. רש"י ז"ל והראב"ד ז"ל פירשו דמי הנאת עצים, וכן פירש ר"ח ז"ל: שכר אפייה, וכן דעת הרא"ש ז"ל,

והרשב"א ז"ל כתב שכן דעת רבו ז"ל, ושלשון יוליך הנאה מסייעם, דיוליך הנאה הנאת האיסור משמע, מדלא קתני הנאת הפת. ויש מרבני צרפת שפירשו הנאת כל הפת, וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות ע"ז (הי"ג) (נמוקי יוסף).

ההוא גברא דאיתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה וכו'. ולמכור את הכל בהולכת הנאה לים המלח, יש מי שאומר מותר ואפילו יין ביין של ודאי יינן, (היותר) [שיותר] עדיף פדיון בהולכת הנאה לים המלח ממכירת כולו לעו"ג חוץ מדמי יין נסך שבו (עד, א), וזה דעתו של הרב ר' זרחיה הלוי ז"ל, וגריס בפרק כל הצלמים: ההוא גברא דאיערבא חביתא חמרא דאיסורא בחמריה, כלומר שנתערב, שנשפכה חבית של יין נסך גמור לתוך יינו, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה זיל שקול ארבעה זוזי דמי חמרא ושדי לנהרא ואידך תשתרי לך בהנאה, אבל בהלכות הרב אלפסי ז"ל גריס: דאיערבא ליה חביתא דסתם יינן בחמריה, ולומר דדוקא בסתם יינן אבל בודאי יינן לא, ומכל מקום נראה מדבריו שסתם יינן שנתערב יין ביין מותר בהולכת הנאה לים המלח. אבל ר"ח ז"ל כתב: ההוא גברא דאיערבא ליה חביתא דיין נסך מסתם יינן של עו"ג בחביות של

יין שלו, ואמר לו רב חסדא, זיל שקול ארבעה זוזי דמי חבית אחת ושדי בנהרא. וממנו אנו למדין דדוקא חבית בחבית דסתם יינן אמרינן יוליך הנאה לים המלח אבל בודאי יינן אפילו חבית בחבית לא אלא דוקא במוכר לנכרים חוץ מדמי יין נסך, אבל בהולכת הנאה לים המלח לא, וחבית בחבית אפילו של ודאי יינן, אם נפלה אחת מהן לים הגדול או שנאבדה או ששתו אותה בשוגג הותרו כולן ואפילו בשתיה, שאני אומר הך דנפל דאיסורא נפל וכדמוכח בזבחים פרק התערובות (עד, א), וכבר כתבתי זה בארוכה בבית התערובות (ב"ד) בשער השני, בביאור חתיכת איסור שנפלה לתוך חתיכה של היתר (תוה"ב ב"ה ש"ה).

דסתם יינן. זו היא גירסת רבנו אלפסי ז"ל, וכתב הרשב"א ז"ל דאפילו יין ביין של סתם יינן הוא דסגי בפדיון זה, דסבירא ליה לרב חסדא כרב נחמן דאמר פרק השוכר (עד, א) הלכה למעשה יין נסך חבית בחבית מותר למוכרו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו יין ביין אסור, סתם יינן אפילו יין ביין מותר, ומותר דקאמר, היינו בהולכת הנאה לים המלח כדי שלא יהנה מן האיסור, וכל שכן למוכרו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו, שאותן דמים משליכן לים הגודל, ומן הגמרא נראה, דתקנת מוכרו כולו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו עדיף מהולכת הנאה לים המלח, דבהולכת הנאה פליג רב אדא, ובמכירת כולו לגוים ליכא מאן דפליג פרק השוכר, אבל יין נסך ביין ממש ליכא תקנה אפילו למוכרו כולו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו, אבל חבית בחבית של יין נסך מותר המכירת כולו לגוים. ויש שפירשו דאפילו הולכת הנאה לים המלח סגי, וזה לדעת הריא"ף ז"ל. ואחרים פירשו דאפילו בסתם יינן יין ביין לא סגי בהולכת הנאה אלא למוכרו כולו וכו' (נמוקי יוסף).

דף נא.

בשלמא יינות ושמנים וסלתות. איכא כעין פנים ממש ואיכא [כעין] זריקה המשתברת משום דמסתמא דמילתא כל דבר הקרב למזבח כגון יינות שמנים וסלתות חואפילו מים ומלח חביב עלייהו, וכיון שאנו מוצאים אותו לפני ע"ז, אנו אומרים שעשו מהן עבודה כעין פנים דהיינו זריקה המשתברת, כיון דראויין לכך. ובשנים וסלתות מיירי שדרך לעובדה בהן בשום דבר ולא בענין זה, אבל ביינות אפילו אין עבודתה ביין מתסרא, כיון דבפנים עבדי ניסוך היין, וכתיב נמי (דברים לב, לח) "ישתו יין נסיכם".

אלא פרכילי ענבים ועטרות שבולים לא כעין פנים איכא ולא [כעין] זריקה המשתברת איכא. ותימה מהו כעין פנים [איכא] דמשמע שביינות שמנים וסלתות יש טעם כעין

פנים לבד זריקה המשתברת, והא (יינות) [פרכילי ענבים] הרי הוא חמרא וראוי למזבח הוא. זאת אינה קושיא, דדרכן של פרכילי ענבים אינם ראוים לפנים, וכל אימת נמי דמיקרו ענבים לא חזו, וכי עצרינן להו לאו היינו פרכילין אלא מין אחר, דעד השתא ענבים והשתא יין, וכן סלת וחטים שני מינים מיקרו.

אלא הא קשיא לי. דפרכילי עבים גופייהו ודאי כעין פנים נינהו שהרי מקריבים אותם לפנים בכורים, ואם תתרץ כיון דהוה סלקא דעתין השתא דלא בצרן מתחלה לכך אלא שהביאן מן הביצור לאו כעין פנים נינהו, שהרי בכורים לשם בכורים בוצרין אותם ואין מביאין אותם מפירות שלקח בשוק, וכעין פנים ממש בעינן, הא לאו מילתא היא, דאם כן תקשי לך מתניתין דקתני (כט,ב) בשר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור, דהתם ודאי בשהביא מן החתוך קא מיירי, דאי מפרשינן לה בששחט מתחלה לשם עבודה זרה, בכי הא לא הוה תנינן הנכנס מותר, דהשוחט לשם ע"ז כולה בהמה אסורה ואף על פי שלא הכניס ממנה כלום לפני העבודה זרה, ומתניתין היא דתנן, השוחט לשם הרים לשם גבעות וכו'. והכי נמי אמרינן עלה בהדיא בפרק אין מעמידין (לב, ב) מתניתין דלא כרבי אליעזר דאי רבי אליעזר הא אמר סתם מחשבת נכרי לע"ז, וכיון דמיירי במביא מן החתוך אם כן אפילו היוצא אמאי אסור, והא לאו כעין פנים הוא דבשר החתוך אינו ראוי לפנים. ואיפשר לומר דודאי משום שלא בצרן לכך היא דהא אין בכורים לפנים בענין זה, [אבל] גבי בשר הא איכא בענין זה, שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים (מתני' זבחים ב, א), וגבי ע"ז כעין [פנים] איכא אף על פי ששחטה שלא לשם ע"ז והביא לה אסורה, כגון שהכניס לפנים מן הקלקלין, משום דאי איפשר דליכא תקרובת כדאמרינן התם (לב, ב), אבל בכניסתו קודם שנכנס לפנים מן הקלקלין מותר, דאכתי לאו תקרובת איכא כיון שלא נשחטה מתחלה לשם ע"ז. ומשום הכי פריק רבא בר עולא כגון שבצרן מתחלה לכך, דהוה ליה כעין פנים בבכורים, וניחא בין למאן דאמר בעינן כעין זביחה, בין למאן דאמר בעינן כעין פנים ממש, דהשתא כעין זביחה איכא שבצירתן לשם ע"ז הויא לה כשבירת מפרקת של בהמה פנים, וכעין פנים נמי איכא, דכיון שבצרן לשם כך הויא לה כעין בכורים. ואכתי קשיא לן כיון דהוה קא סלקא דעתין דלאו בשבצרן מתחלה לכך מיירי, אדמהדר למיפרך ממתניתין למאן דאמר כעין פנים בעינן ולמאן דאמר כעין זביחה בעינן כדפריך מאי כעין פנים איכא ומאי זריקה המשתברת איכא, אמאי לא פריך מתניתין גופא רישא אסיפא, דקתני פרכילי ענבים ועטרות של שבולים וכו' וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור, ולימא הכי: פרכילי ענבים מאי כיוצא בו קרב לגבי מזבח, ואיכא למימר דאי לא בעינן אלא שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, פרכילי ענבים

נמי אף על פי שלא בצרן מתחלה לכך, כיוצא בו קרב לגבי מזבח, אבל ודאי כעין פנים ליתנהו אי לאו בצרן מתחלה לכך, דלמאן דסבירא ליה דכעין זביחה בעינן הא ליכא, וכל שכן דלמאן דאמר דכעין פנים, בעינן כעין פנים ממש קאמא, שיהא דוגמתו ראוי לפנים וכדאמרינן דהשוחט בהמה בעלת מום לע"ז פטור, דבהמה תמימה בעינן כעין פנים, כן נראה לי. ומיהו לפי מה שכתבתי למעלה אינה ראיה, דאיפשר דר' יוחנן לאו משום דבעינן כעין פנים ממש קאמא, אלא משום דאין כיוצא בה (לאדורא) [לעבודה] זו, ולא כיוצא בה בפנים.

אמר ר' אלעזר מנין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב. פי' אף על פי שאין עבודתה בכך תלמוד לומר ולא יזבחו עוד את זבחיהם וכו'. קשיא לי אמאי נקט קרא דולא יזבחו ולא נקט קרא דזובח לאלהים יחרם דהא מהתם נפקא לן בפרק ארבע מיתות (ס' ב') דאחד המזבח ואחד המנסך ואחד המשתחוה לע"ז אפי' שלא כדרכה שהוא חייב וכדאמרינן התם בלתי לה' לבדו ריקן כל העבודות לשם המיוחד, ונ"ל דר' אלעזר מיירי בשלא נתכוון לקבלה עליו באלוה [וכיון שכן] אינו מתחייב בנפשו ומשום הכי לא אייתי קרא דזובח לאלהים יחרם ומכל מקום אשמועינן ר' אלעזר שעובר בלאו מדכתיב ולא יזבחו עוד את זבחיהם, והכי מוקמינן לה למילתיה דר' אלעזר בפרק ארבע מיתות בזובח להכעיס, ונראה שכן פירש רש"י ז"ל שם, והכי נמי משמע מסיומא דברייתא דמסיימי' בה חוקת עולם תהיה זאת להם כלומר אזהרה זו של לאו שלהם ואין חייבין עליהם כרת, ובודאי כיון דנפקא לן מהכא נמי איסור זביחת בהמה לע"ז אף אההיא זביחה נמי אמרינן דאין בה אלא אזהרת לאו ולא מיתה וזובח בהמה לע"ז בשקבלה עליו בכך לאלוה קטלא חייב אלא דעל כרחין אצטריכינן לאוקומה בזובח להכעיס ולאשמעינן דעובר בלאו מיהא, כנ"ל.

דף נא:

מתני' **מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין**. מפרשינן בגמרא כגון שאינם מונחין דרך נוי, כדאמרינן, כלים דסחיפא ליה משיכלא ארישיה, וכיס תלוי בצווארו, כסות בטלית מקופלת על ראשו, וכיון שאינם עומדים דרך נוי מותרין, כדדרשינן בגמרא מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם (דברים ז, כה). ואומר רבנו הרב נ"ר דהיינו טעמא דמתניתין, דשאני הני אפילו למאן דאמר (נ, א) דאבני מרקוליס אסורין מדין תקרובת ולא בעינן זריקה המשתברת, משום דמעות וכסות וכלים אינם בכלל תקרובת ואף על פי שדרכה בכך, שאינה נקרא תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה

בכך בזריקתן לפניה או בהעמדתן לפניה, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים, ולפיכך היינו סבורים לומר שאף על פי שאינן תקרובת המשתברת יאסר כיון שיש כאן תקרובת הע"ז מיהא, אבל הכלים והמעות אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופן של מעות ושל כלים, אלא שהמעות הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים לפי שאין הקדש לע"ז, והכלים הרי אינם אלא לנוי, הילכך כיון שאינם עומדין דרך נוי אינם נאסרין, שאין הנויין אסורין אלא כשמונחין דרך נוי. ומיהו אפילו מעות אם מונחין דרך נוי אסורין משום נויין מיהא, וכדאמרינן בגמרא מעות דבר של נוי הוא, ואצטריכינן לאוקומה בכיס תלוי בצוארו.

פרכילי ענבים ועטרות של שבלים. פירשה רבה בר עולא בגמרא (נא, א) כגון שבצרן מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לבצרן מתחלה לכך. וליכא לפרושי בדידעינן ודאי דבצרן מתחלה לכך, דהא מצא קתני. ואומר רבנו הרב נ"ר דאף על גב דבבשר הנכנס לע"ז לא חיישינן דילמא נשחט מתחלה לכך, הכא שאני דאין דרכן להביא מן הבצור אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך, אבל בשר דרכן להביא מן החתוך, והילכך אף בפרכילי ענבים אי ידעינן דאינם קפדין בחוקיהם לבצור מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין עד דידעינן שנבצרו מתחלה לכך.

יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח. פירש רבנו הרב נ"ר טעם דתלינן הכא בדבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, משום דמתניתין דהכא מיירי בשדרכה בכך, וכיון שכיוצא קרב אף על פי שאינו משתבר אסור, כגון בשר ולבונה שאינם משתברין בזריקתן, וגם אין דרכם לשחטן מתחלה לכך אלא מן השחוט והחתוך מקריבין לה, כדתנן (כט, ב) בשר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור, ושמעת מינה שנאסר בהקרבתו אף על פי שלא נשתבר לכך. וטעמו של דבר דבדברים שדרכה בהכי להכי קפדינן שיהא משתבר אף על פי שהוא חייב בלא משתבר, משום דבעינן דומיא דזבחי מתים (בשר) [בצד] השבירה, והוא הדין בשדומה לזבחי מתים בצד גוף התקרובת, שהוא דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח. וכבר כתבתי למעלה דמתניתין לכאורה אפילו בשאין דרכה בכך מיירי, דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות.

אמר רב שימי בר חייא כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפילו מים ומלח אסור. נראה מדברי הר"ם שהוא ז"ל היה מפרש אפילו מים ומלח שאינם של נוי אסור, והוא הדין לכל שאר דברים אף על פי שאינם כעין פנים כגון כסות או כלים, ואף על פי שאינם עומדין דרך נוי. וכן כתב (הל' עכו"ם פ"ז הט"ז): המוצא כסות או כלים או מעות בראש

ע"ז, אם מצאן דרך בזיון הרי אלו מותרין ואם מצאן דרך כבוד הרי אלו אסורין וכו'. מצא בראשו דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח הרי זה אסור, במה דברים אמורים בזמן שמצאן חוץ ממקום עבודתו, אבל אם מצאן בפנים, בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי למזבח, כל הנמצא לפנים אסור, אפילו מים ומלח, ופעור ומרקוליס כל הנמצא עמהם בין בפנים בין בחוץ אסור בהנאה. עד כאן. וקשיא לי לפירושו, חדא, דהא מצא בראשו מעות דמתניתין היינו לפנים מן הקלקלין, ואפילו הכי מותרין כיון שאינם עומדים דרך נוי, כדאמרינן בכיס תלוי בצוארו ומשיכלא סחיפא ליה ארישיה. ועוד דקרא דעליהם ועמהם דילפינן מניה מה עליהם דבר של נוי הא לא חלק בין פנים לחוץ, דמקרא מלא דבר הכתוב שכל דבר שאינו של נוי לעולם מותר. ועוד קשה עליו דמתוך מה שכתב נראה דפעור ומרקוליס דאין להם קלקלים כל דבר הנמצא עמהם בין בפנים בין בחוץ ואפילו כלים שאינם של נוי אסורין, ואלו דברי תימה, דהא בהדיא תנן, מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרים, ומתניתין דקא שרי מעות וכלים שאינם של נוי קאי אמרקוליס דמניה סליק, והכי מפרש בירושלמי (בשמעתין) וכן בתוספתא (פ"ז ה"ט). ומיהו נראה לי שאין מדברינו אלו קושיא על פירושו של רש"י ז"ל שפירש דלפנים מן הקלקלים אפילו בדבר שאינו של נוי אסור, שכך דעת רבנו ז"ל לומר, דלפנים מן הקלקלים אפילו דברים שאינם של נוי אם הם דברים הראויים למזבח אסורין, ואפילו מים ומלח (שאין) [שהם] הדברים הקלים בכל הדברים הנקרבים למזבח, לפי שאין משגיחין בדברים הראויים למזבח בין שהם של נוי בין שאינם של נוי, לפיכך כשהם לפנים מן הקלקלים מסתמא הקריבן והילכך אסורין, אבל כשהן חוץ לקלקלים מסתמא לא הניחם שם אלא לנוי, לפיכך דבר של נוי אסור דבר שאינו של נוי מותר, ואפילו דברים שקרבים לגבי מזבח וכדתנן (כט, ב) בשר הנכנס לע"ז מותר, ופעור ומרקוליס שאין להם קלקלין ובכל מקום הנראה עמהם מקריבין להם תקרובת, אפילו חוץ מן הקלקלים כלפנים מן הקלקלין, וכל דבר הראוי למזבח הנמצא עמהם , אפילו דבר שאינו של נוי כמים ומלח אסור, והיינו דאמרינן השתא פעורי מפערי קמיה מים ומלח לא מקרבי ליה. (אלא) [אבל] דברים שאינם ראויים למזבח כגון מעות וכלים שאינם באין אלא לנוי או לספק מהם צרכי הע"ז, אם עומדין דרך נוי הרי אלו אסורין משום נויין, ואם דרך בזיון הרי אלו מותרין וכדתנן מצא בראשו מעות, כן נראה לי, וכן כתב הרב הלוי ז"ל.

והרב נ"ר כתב דממה שאמר בירושלמי נראה, דכל ע"ז שיש לה קלקלין כל דבר הנמצא לפנים מן הקלקלים אפילו כלים שאינם של נוי [אסור], ודברים שאינם של נוי [אינם

מותרין] אלא בפעור ומרקוליס לפי שאין להם תורת קלקלין, ומתניתין דקא שרי דברים שאינם של נוי דוקא במרקוליס, ומקרא דדרשינן עמהם דומיא דעליהם דוקא בע"ז שאין לה קלקלין. והא דאמר בפעור ומרקוליס אפילו חוץ כפנים, פירושו, דמאי דמיתסר בפנים דהיינו כל דבר תקרובת אפילו מים ומלח מיתסרי נמי בחוץ, שכל דבר מקריבין לה, דהשתא פעורי מפערי קמיה מים ומלח לא מקרבי ליה, אבל כלים שאינם של נוי בין בחוץ בין בפנים מותר, [דכיון] דאין דרכה בקלקלין אף כשעושין לה כמי שאינם שם דמי, דהכי גרסינן לא סוף דבר מרקוליס ובראשו מעות, אלא אפילו ע"ז שאין לה קלקלין מצא בה כסות או כלים הרי אלו מותרין, למדנו מזה דע"ז שיש לה קלקלים הכל אסור לפנים מן הקלקלים. ומיהו אומר הרב נ"ר דנראה דוקא כלים של נוי אלא שאינם עומדין דרך נוי, וכדאמר מעות כסות וכלים דברים של נוי הן, וכיון שהן לפנים מן הקלקלים אין מקפידין בהנחתן, דאלו כלים שאינם של נוי מאיזה טעם יאסרו אפילו לפנים כיון דלא מתסרו משום תקרובת וגם מקרא דעליהם לא מתסרי כיון שאינם של נוי.

עלה בידינו לענין תקרובת ע"ז ונויה לפי שיטה זו שפירשנו, כל תקרובת ע"ז שהוא כעין פנים דוקא, כגון יינות ושמנים וסלתות ולבונה ואפילו מלח ומים אם נכנס לפנים מן הקלקלים אסורין לעולם, בין דרכה בכך בין אין דרכה בכך, ואין להם בטלה דאף על פי שהוציאום משם בטומאתן הן עומדים, והיינו מתניתין דקתני יינות ושמנים וסלתות וכל דבר אשר כיוצא בו קרב לגבי מזבח אסור. וכן פרכילי ענבים ועטרות של שבלים שבצרום מתחלה לכך דכעין פנים ממש הן וכן מביאין אותם בכורים. ואם לא נכנסו לפנים מן הקלקלים הרי אלו מותרין, לפי שבחוץ אינו נאסר משום תקרובת שאין מקריבין לה בחוץ, והיינו מתניתין (כט, ב) דבר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור. ונראה לי דוקא בהמה ועוף הראויין למזבח דהיינו מידי דתקרובת לפנים, אבל בשר חיה ועוף שאינם בני הקרבה בפנים מותר, והיינו פלוגתייהו דר' יהודה וחכמים (נא, א) בשחט לה חגב, וחכמים פוטרים, וכל היכא דהמקריב אינו מתחייב התקרובת אינו נאסר. וכן אם שחט לה בהמה תמימה באיבריה דכעין פנים הוא, ואף על פי שיש לה דוקין שבעין, הרי זה חייב ונאסרת אף על פי ששחטה שלא בפניה , כדתנן (חולין מ, א) השוחט לשם הרים לשם גבעות וכו' הרי אלו זבחי מתים. והא דאמרינן (נד, א) היתה בהמת חבירו רבוצה לפני ע"ז כיון ששחט בה סימן אחד אסרה, פירשו רבוואתא דאורחא דמילתא, אי נמי שכיון שהיא רבוצה לפני הע"ז אף על פי שהוא שוחט סתם נאסרת, אבל אם שחט לפניה בהמה בעלת מום שחסרה אחד מאיבריה פטור ואינה נאסרת, דלאו כעין פנים היא, והיינו דאמרינן (נא, א) דר' אבהו אמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לע"ז

שפטור, שנאמר זובח לאלהים יחרם (שמות כב, יט), לא אסרה תורה אלא כעין פנים. תקרובת שאינו כעין פנים ולא ראוי למזבח כגון אבנים ומקל וחגב וצואה וכיוצא בהן, אף על פי ששבר לפניה המקל או ששחט לה החגב וזרק לפניה הצואה והיא לחה דאיכא תקרובת המשתברת, אף על פי שדרכה בכך הרי אלו מותרין, דכעין פנים ממש בעינן ולא כעין זביחה, דהלכתא כחכמים דפליגי עליה דר' יהודה בשחט לה חגב (נא, א) ועוד דרב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן, ואמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודה זרה שפטור שנאמר זובח לאלהים יחרם, אלמא לא אמרינן כעין זביחה. ורב דאמר (שם) שבר מקל לפניה חייב ונאסרת, סבירא ליה כתנא דספת לה צואה (נ, ב) ולית הלכתא כוותיה. ואיכא מאן דאמר שתקרובת המשתברת אסור, דכעין זביחה אמרינן, וכיון דדמי לזובח בחד צד אסור.

ואותן ככרות שלוקחין מן השוק ומקריבין אותה לפני הע"ז אסורין, דכעין פנים איכא. ואם לשו עיסה וחזרו בהן מותרת, דאין הקדש לע"ז, וגם משום (ששברו) [שלשו] אותה לע"ז אינה נאסרת, לפי שאין בחוקי הע"ז ללוש אותה לשמה אלא לוקחין אותה מן השוק ומביאין. אבל אותם אוכלי אשי שהוא לחם אונן שלהם, לחם מגואל הוא ואסור משעת לישה, דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז, שהרי השוחט לשם הרים הרי הוא זבחי מתים (חולין מ, א) אף על פי שאינו לפני הע"ז, (וכתב) [וכן כתב] רבנו הרב נ"ר. ורבנו יצחק ז"ל היה אומר שאין הככרות תקרובת, לפי שאין מתכוונים אלא לתתם לגלחים, ודוקא באותן דורות שהיו עובדי ע"ז או שהע"ז אוכלת ונהנית מן התקרובת היה אסור. ויש טעם לאסור, כי מכל מקום כיון שמניחין אותו תרובת לפניה וחושבין שמתרצה בהנחתו לפניה, אף על פי שעושין על מנת לתתו לגלחים משלפניה אסור. ובשם רש"י ז"ל כתבו גם כן שהככרות ההן תקרובת ע"ז הן ואסורין, ואף על פי שלוקחין אותן אח"כ ומשברין אותן, אין בטלה עולמית לתקרובת.

וכלים של נוי שעומדים לפנים מן הקלקלין, אם ע"ז שיש לה קלקלים היא, אף על פי שאינם עומדין דרך נוי כגון כיס תלוי בצוארו וטלית מקופלת על ראשו, הרי אלו אסורין, ואם לאו [שאין לה קלקלין ואינם עומדים דרך נוי] אלא שעומד הטלית מקופלת על ראשו או כיס תלוי בצוארו, הרי אלו מותרין, ואף על פי שעשו לה עכשיו קלקלים והן עומדים לפנים, והיינו מתניתין דמצא בראשו מעות וכו'.

ואותן נרות שעוה שמדליקין לפני ע"ז, בעוד שהן דולקין אסורין, בין שעומדים לפנים בין שעומדים בחוץ, וכדאמרינן חוץ מן הקלקלין דבר של נוי אסור, ואם כבו אותן אין להם דין תקרובת, לפי שאין כיוצא בהן בפנים, ומשום נויין נמי לא מתסר כיון שכבו אותן

הכומרים, שכבויין היינו ביטולם, שהרי אין עושין אותן לנוי בלא דליקה אלא בדליקה, וכיון שכבו אותן בטל נויין, שאין אסור הנויין כאסור תקרובת שאין לו בטלה אלא כע"ז שיש לה בטלה. וכך שנו בתוספתא (פ"ז ה"ו) עליהם בין שגופה לבוש בהן בין שאין גופה לבוש בהן אסורין, עמהן את שגופה לבוש בהן [אסורין, את שאין גופה לבוש בהן] מותר, ואפילו כלים שגופה לבוש בהן גנבום כומרים או מכרום מותר. ואומר רבנו הרב נ"ר שאף על פי שמכבין אותן על מנת לחזור ולהדליקן, אפילו הכי בטלין מתורת נויין, דכיון שאינם נויין אלא על ידי הדלקה הרי נתבטל באותה שעה, ומיהו מתורת משמשי ע"ז יש לאוסרן, ואינם בטלים על ידי הכבוי כיון שמכבין אותן על דעת לחזור ולהדליקן, דהוי ליה (כשרה) [כשפאה] לצרכה שאינה בטלה, אבל כשכבו אותם על דעת ליטלן לעצמם בטלין. ואם כבו מאיליהם אינם בטילים דעדיין הם משמשי ע"ז. ואם נתנום הכומרים לישראל הרי אלו בטלים שהרי הם יודעים שישתמשו בהם לצרכם, והוה ליה כמי שמכרה לצורף ישראל דאמרינן (נג, א) דבטלה, ועוד דבע"ז עצמה אמרינן (שם) דמכרה או משכנה לא בטלה (אלא) אם (כן) מכרה לצורף ישראל, משום דמימר אמר גוי אידי דדמיה יקרים שעובדיה מכירים בה שהיא ע"ז ולוקחין אותה בדמים יקרים ישראל לא מחבל ליה אלא מזבן זבין לה לגוי, והילכך לא בטלה על ידי מכירתה, אבל במשמשין ליכא למימר הכי, חדא, דאין מתיקרין בהן, ועוד דאין מכירין אותם אם הם משמשי ע"ז אם לאו. ואומר רבנו דדוקא במשמשין שאין דרך ע"ז ליקח אותם בדמים יקרים יותר משאר בני אדם.

ואותם המלבושים שלובשין כשעובדים ע"ז, חכמי צרפת ז"ל מתירין אותם בהנאה שאינם משמשי ע"ז אלא משמשי משמשי ע"ז, ורבנו הרב נ"ר אומר שאין ההיתר הזה ברור דכיון שחוקיהן הוא לעמוד לפני הע"ז באותו מלבוש משמשי ע"ז הם, אבל אם מכרום לחתכן ולחבלן בטלים, אבל מכרום סתם [אסור] מימר אמר שמא ימכרם לגלחים שיתנו בדמיהן יותר.

מתני': **ע"ז שיש לה גנה או מרחץ נהנין מהם שלא בטובה**. פירש הראב"ד ז"ל: דדוקא בגנה ומרחץ שלא נעשו לה לנוי, דאם כן ודאי אסור ליהנות מהם דנויי ע"ז אסורין, וכדתנן בפרקין דלעיל (מד, ב), אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי, אלא הגנה הזו היא שעומדת למחית כומרייהו לספק להם צרכם. ומשום הכי נהנין מהם שלא בטובה, לפי שלא נאסרו עדיין, שאין הקדש לע"ז כדאמרינן בפרקין דלעיל (שם).

טובת הנאה. פירש רש"י ז"ל: בשכר, והיינו טעמו דבשכר אסור משום דנמצא מהנה, ומהנה ודאי אסור, כדאמר ר' יוחנן בריש מכילתין (יג, א), אבל שלא בשכר מותר,

כדפרישנא דאין הקדש לע"ז. ורבנו תם ז"ל השיב עליו (בתוס' מד, ב ד"ה נהנין): דאם כן הוה לן למתני בשכר ושלא [בשכר, אלא בטובה להחזיק טובה לכומרין, ושלא בטובה שלא] להחזיק טובה לכומרין, ואפילו ליתן להם שכר מותר, דטעמא דהא מילתא משום חששא דדילמא אתי לאמשוכי בתרייהו הוא, וכיון שאינו צריך להחזיק להם טובה לא אתי לאמשוכי בתרייהו. והא דאמרינן בריש מכלתין דמהנה אסור, התם דוקא מהנה לע"ז עצמה, אבל הכא דאינו מהנה אלא לכומרין מותר. ונראה מתוך דבריו שהוא ז"ל מפרש דגנה זו אינה עומדת לספק ממנה צרכי ע"ז אלא לצרכי הכומרין, ומשום הכי התיר ז"ל לאפות פת בשכר בפורני של כומרים וכו', ועוד התיר מטעם אחר, דלא אסרו אלא בגנה ומרחץ שהם לפני הע"ז, וכדתנן ע"ז שיש לה גנה או מרחץ, דמשמע דלפני הע"ז נינהו. ורבנו הרב נ"ר הכריע כפירושו של רש"י ז"ל, מדאמרינן בגמרא, מאן דמתני לה אסיפא כל שכן ארישא, פירוש כל שכן דרישא אסור בטובת כומרין, ולפירושו של ר"ת ז"ל מה שייך לומר כל שכן ארישא, דהא בהדיא מפורש הוא ברישא דבטובת כומרין אסור, דעל כרחיך בטובה דקתני ברישא בטובת כומרין קאמא, דאי בטובת עובדיה כל שכן דטובת כומרין אסורין, אבל לפירושו של רש"י ז"ל אתי שפיר, דאביי קא אתא לאשמועינן דלא תימא דדוקא בשכר שמשקצין אותו לע"ז אסור, אבל שכר שמעלין לכומרין מותר, קא משמע לן דאפילו בשכר שמעלין לכומרין אסור, כיון שהוקצת אותה גנה לספק בה צרכי הכומרים המשמשים לפניה, והיינו דקאמא כל שכן ארישא דאסרינן אפילו נתינת שכר לכומרין כיון שהשכר כלו שלהן, וכל שכן בנתינת שכר לצרכי ע"ז עצמה. והכי משמע בירושלמי דגרסינן ביה על הא מתניתין, כיני מתניתא בטובת הנאה כומרין, חלילין של ע"ז אסורין לשכרן, ואם היו מעלין שכר למדינה אף על פי שעושין שכר לע"ז מותר, הגובה של ע"ז אסור ליתן לו, ואם היה מעלה שכר למדינה אף על פי שהוא גובה לשם ע"ז מותר ליתן לו, ומתניתא אמרה כן, היה שלה ושל אחרים נהנין מהם בטובה ושלא בטובה. פירוש: ואם היה מעלה שכר למדינה ובני המדינה נותנין מקצת השכר לע"ז מותר, אלמא בטובה ושלא בטובה היינו בשכר ושלא בשכר, והא דנקט בטובה רבותא קא משמע לן, דאפילו בטובת הנאה בעלמא אין נהנין מהם, אף על פי שמרויח בדבר שאין נותן שכר ממש אלא טובת הנאה ואם בא ליהנות ממקום אחר היה צריך ליתן שכר יותר מזה, אפילו הכי אסור. ומה שאמר בירושלמי בגובה של ע"ז אם היה מעלה שכר למדינה מותר, פירש רבנו הרב נ"ר שהגובה אינו גובה אלא בשם בני המדינה, והא דקאמא אף על פי שהוא גובה לע"ז, פירושו שהגובה נכנס לאותה גבייה לכוונת מה שמהנין בני המדינה ממנה לע"ז, ומשום הכי סבירא להו לבעלי הגמרא דבני

ארץ ישראל דכיון שהשכר בא לידי אחרים ובשם אחרים הוא נגבה ונוטלין אותו בשביל עצמם, אף על פי שנותנין מהם אח"כ מקצתו לע"ז מותר, שאין זה מהנה לע"ז אלא מהנה לאחרים ואחרים מהנין לע"ז, והיינו סופא דמתניתין דקתני, היה שלה ושל אחרים נהנין מהם בטובה ושלא בטובה, ולהדין פירושא לפום מאי דמסקינן כמאן דמתני לה אסופא, משמע דאפילו בזמן שנותן השכר לאחרים ובשביל עצמן, אם אותם אחרים מעלין ממנו שכר לע"ז אסור ומהני לע"ז קרינן ביה. אבל מדברי הרמב"ן נ"ר נראה שהוא מפרש דההוא דירושלמי שגובה לשם ע"ז לומר שגובה בפירוש לשם ע"ז כפשטא דלישנא, ואפילו הכי הוה סלקא דעתייהו למישרי כיון שאין כל השכר לע"ז, שמעלין מהן שכר לבני המדינה, והילכך לפום הדין פירושא צריך לומר [לפום מאי] דמסקינן כמאן דמתני לה אסופא, גובה לשם ע"ז אף על פי שמעלה שכר לבני המדינה אסור, אבל אם גובה לשם מדינה מותר ליתן לו אף על פי שהם נותנין חלקה לע"ז. וקשיא לי הא דאמרינן בריש מכילתין (יב, ב) דחנויות המעוטרות וורד אסור משום דמעלין שכר לע"ז, והא התם דלא יהיב מכס בפירוש לע"ז אלא לאחרים ואחרים נותנין לע"ז, והכי פרישנא לה התם בדוכתה, אלא שראיתי להרמב"ן ז"ל שכתב שלא אסרו מהנה אלא ברווחא גרידא כי התם, דשקלא ע"ז מכס ולא חסרה מידי, אבל הכא כיון דשקיל מנייהו פירות או מידי אחרינא לאו מהנה הוא.

כתב רבנו הרב נ"ר: דהא דאסרי במתניתין היה לו גנה או מרחץ לאו דוקא לפניה כדברי רבנו תם ז"ל (הו"ד בקטע הקודם), אלא אפילו רחוק לה, כדכתבינן בפרק כל הצלמים, דכיון שהגנה ההיא נתנוה לעבודה זרה ונותנין פירותיה לשכר המתעסקים בצרכיה דהיינו כומרים, אסור להנות ממנה בשכר, אבל גנות שקנו הכומרים משלהם לא מצינו איסור ליקח מהם אף על פי שיש ע"ז בביתם והם כומרים לע"ז, שעקר מה שנותנין להם אותם הגנות כדי שינהגו בחוקי הייחודים שלהם עושין כן ולא כדי שיתעסקו בצרכי ע"ז שבביתם, ואותה הע"ז שבביתם כדי שלא יטרחו לצאת ממקומן וללכת למקומה, ונכון להתרחק מליקח מהן, מ"ר.

והא מקומות כתיב, אם אינו ענין למקומות דלא מיתסרא וכו' תנהו ענין לכלים.קשיא לי היכי קאמא אם אינו ענין למקומות דלא מתסרי, ואמאי לא תנא ליה למקומות דוקא, וכגון שחפר בהן בורות שיחין ומערות דמתסרי, וכדאמרינן לקמן (נד, ב) אף על פי שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה, ואיפשר לומר דהכי קאמא, אם אינם אלו המקומות דכתיבי בהאי קרא לגופן, דהא העידה עליהם

התורה שאינם באסורן שלא חפרו בהן והשתחוו להם, מדכתיב: אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, תנהו ענין לכלים, כן נראה לי.

דף נב.

מנין לע"ז של ישראל שטעונה גניזה. פירוש שטעונה איבוד דלית לה בטילה עולמית. וגניזה שלה היינו בים המלח, או שוחקה וזורקה לרוח כדרבי יוסי (מג, ב). והקשה הראב"ד ז"ל ליתי מואשריהם תשרפון באש (דברים יב, ג) ואמרינן לקמן (נג, ב) דשלוחי ישראל נינהו, ותרץ דאיכא למימר דילמא הוראת שעה היתה כדי שלא יטעו אחרי ע"ז של אמוריים, כי מצאו אותה מלאה ע"ז ואם לא ישרפם שמא יעבדום, אבל בעלמא איפשר דע"ז דישראל יש לה בטלה. והרמב"ן נ"ר תרץ: דאי מן ואשיריהם הוה אמינא דגוי העובד ע"ז של ישראל אין לה בטלה, משום דישראל לא עבדה שיבטלנה, וגוי לאסרה הוי [שליח] לבטלה לא הוי שליח, אבל ישראל העובד קא סלקא דעתין דאית ליה בטלה דאיהו אסרה ואיהו שרי לה. לשון הרב י"א.

מאי משמשין דישראל ממשמשין דנכרי גמרי וכו'. כתב הרמב"ן דמסתפק ליה לענין בטולן היכא דנעבד וביטלן, אי גמרינן ממשמשין דנכרי או לא, דדילמא אף משמשיהן אין לה בטול לעולם, אלא שדעתו נוטה לאסור, מדאיבעיא לן לקמן בסמוך גבי כלים שנשתמשו בהן בבית חניו אליבא דמאן דאמר לאו בית ע"ז הוא, ולא איבעיא ליה אפילו למאן דאמר ע"ז הוא, דאי סלקא דעתך דמשמשי ע"ז של ישראל יש להן בטלה, אמאי לא איבעיא ליה למ"ד נמי ע"ז היא ולאחר שבטלום דפקעא מנייהו אסורייהו אי ממאיס לגבוה או לאו, אלמא שמעת מינה דאין להם בטלה, ומשם הכי ליכא למבעי אלא למ"ד לאו ע"ז היא, ומיהו גם הרב עצמו דחה שאין זו ראיה כל כך דאיפשר לומר דחדא מנייהו נקט, ומשום דאשכח מתניתין דתאני דלאו בית ע"ז היא. אבל מדברי הראב"ד ז"ל נראה דסבירא ליה דאין לה בטלה עולמית, שכתב עלה דההיא דבית חוניו דאליבא דמ"ד ע"ז היא הרי הן אסורין אפילו להדיוט ואין לה בטלה כלל. [ומכל מקום] הוא ז"ל אומר דמשמשי ע"ז של גוי דהיא בבית גוי ומשמשיה ביד ישראל ובטל הגוי ע"ז שבידו אף על פי שהמשמשין ביד ישראל הרי הן בטלים אגב עבודה זרה שביד גוי, וסמך לדבר שאין משמשי ע"ז דישראל בטלין לעולם, שהרי אמרה תורה: ונתצתם את מזבחותם (דברים יב, ג), ומינה דאי איפשר על ידי ביטול גוי, כדאמרינן לקמן (נג, ב) גבי ואשיריהם תשרפון באש (שם) והמזבח הוא שמקריבין עליו [והוי משמשין, ואין מושיבין עליו] ע"ז שיהא נאסר משום גדולי ע"ז כבימוס, וגם אין סברא לומר שיהו [משתחוין] לעצמו של מזבח.

אבל מדברי ר"ח ז"ל שכתב לקמן (נד, א) גבי נסך לחמה בין קרניה, ומקשינן האי בימוס בעלמא שויוה, נראה שאפילו משמשי ע"ז דישראל יש להם בטלה, שהוא ז"ל פירש שם, האי בימוס בעלמא שויה, ובימוס הא אמר רבי יוחנן בימוס שנפגם מותר, ואפילו בהמתו (שלא) שלו לא נאסרה דהא אי בעי פגים לה. ואיפשר להביא ראיה מדאמרינן הכא, ורב המנונא משום טומאה ישנה קא מיבעיא ליה, דתנן כלי מתכות וכו' נשברו טהרו, חזר ועשאן כלים חזרו לטומאתן ישנה וכו' ובעיין הא אוקימנא לה במשמשין דישראל ואליבא דר' ישמעאל, אלמא אפילו במשמשין דישראל אמרינן שאם נשברו טהרו דיש להן בטלה, אלא דאיכא למימר שאין זו ראיה כל כך, דאיכא למימר דהכי קאמר, רב המנונא משום טומאה ישנה קא מיבעיא ליה ובע"ז דגוי דיש לה בטול, דעד השתא משום דלא הוה סלקא דעתין דמצינן לאוקומי לבעיא דרב המנונא בע"ז דגוי דחקינן ואוקמינן לה בע"ז דישראל, אבל השתא דאשכחן לה לבעיא דרב המנונא צריכותא דע"ז דגוי, הדרינן ואוקמינן לה בע"ז דגוי.

ותיבעי ליה כלים. לפי שיטתינו שפירשנו למעלה (נא, ב, סוד"ה עלה בידינו) דרבי יוחנן לית ליה תקרובת נאסר בכלים ואפילו בכלים המשתברים כגון שבר מקל לפניה, צריכין אנו לפרש בכאן דלאו בכלים של תקרובת קא מיבעיא ליה אלא במשמשין קאמא, וכן פירשה הרמב"ן נ"ר, ובדין הוא דלימא ליה נמי כיון דאית ליה לאיסורא בטלה טומאתן נמי בטלה, אלא שדרך התלמוד מבאר דבריו מעט מעט להגדיל תורה. והראב"ד ז"ל מפרש לה בתקרובת, נראה דסבירא ליה דרבי יוחנן כעין זביחה נמי אית ליה, והכא בכלים המשתברים קאמא דומיא דאוכלין המשתברים, וכגון שהתיכן מתחלה לכך, ואי נמי בכלים ששבר לפניה כגון ששבר מקל לפניה, ואנו כבר כתבנו למעלה (שם) דר' יוחנן לית ליה כעין זביחה וכעין פנים ממש בעי.

דף נב:

איכא דמתני לה אסופא וכו' וקא משמע לן דישראל הוא דלא מבטל דנכרי אבל נכרי מבטל דנפשיה. כך הגרסא במקצת הספרים. ויש מי שהקשה ביטול דנפשיה מאי מהני ליה, דאכתי מתסרא משום חלקו של ישראל, ואם תאמר שאם חלקו יהא חלקו מותר, הא קימא לן בדאורייתא אין ברירה וכל שכן באיסור ע"ז, ואם תאמר בשמכרה וכל אחד נוטל חלקו בדמים, אם כן בלא ביטול נמי דמים שביד נכרי מותרין, דהוו להו דמי ע"ז ביד גוי דקיימא לן דמותרין בהשוכר (סד, א), והשיב דאם אחר שביטל חלקו נתנו לישראל, אותו ישראל יכול למכור אותו ודמיו מותרין, לפי שחלקו של הגוי כבר הוא מבוטל בכל

מקום שהוא, ואם לא בטל הוו להו דמי ע"ז ביד ישראל ואסורין. והרמב"ן נ"ר תירץ, כגון שחלקו של גוי ידוע ביד או ברגל, או שהוא של כסף ושל נחשת ונחשת של זה וכסף של זה. ולא מיחוור, דאם כן דכל אחד ואחד מכיר חלקו אין כאן שותפות גמור, ואכתי הדרין לבעיין פשיטא דמאי קא משמע לן דנכרי מבטל דנפשיה כיון דחלקו ידוע ביד או ברגל, ואמאי תסוק אדעתין למיסר כיון דאין לו לישראל חלק כלל באותו אבר.

דף נג.

רקק בפניה השתין בפניה זרק לפניה את הצואה לא בטלה. איפשר לומר דדוקא בשהשתין בפניה פעם ושתים קאמא דלא בטלה בכך, דאיכא למימר משום ריתחיה הוא דקא עביד הכי, וכדאמרינן בגמרא מנא הני מילי ועבר בה נקשה ורעב וכו' (ישעיה ח, כא), אבל אם עשה כן תדיר הרי בטלה, וכדאמרינן בפרקין דלעיל גבי אפרודיטי (מד, ב), וזו עומדת על הביב והכל משתינין לפניה, לא אסרה תורה אלא אלהיהם, את שהוא נוהג בו משום אלוה.

הא דתנן משכנה רבי אומר בטלה. בפירוש הרמב"ן נ"ר, דוקא כגון שנשתקעה אצלו, אי נמי כגון שאמר לו אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי היא שלך והגיע זמן ולא פדאה דהויא לה כמכירה.

הא דאמרי מחלוקת בצורף וכו'. פירש רש"י ז"ל: דלאו דוקא נקט צורף אלא אפילו לסתם בני אדם, דכל סתם לוקחי מתכות צורפים הם, ובריייתא דגרוטאות מסייעו, דקתני סתם הלוקח גרוטאות מן הגויים, ואפילו הכי מקשינן מינה למאן דאמר בצורף ישראל דברי הכל בטל, ואם איתא דדוקא בצורף ודאי קאמרינן אמאי לא אוקמוה אליבא דכולהו תנאי ובסתם בני אדם שאינו צורף, אבל הראב"ד ז"ל מפרש דוקא בצורף, והא דקתני בברייתא דגרוטאות לוקח סתם פירש משום דגרוטאות שאני, דודאי בגרוטאות אפילו בסתם בני אדם בטל לכולי עלמא למאן דאמר דבצורף ישראל דברי הכל בטל, משום דכל סתם לוקחי גרוטאות לצורפן בעי להו, מה שאין כן בלוקח ע"ז בפני עצמה. והרמב"ן נ"ר הכי פירשה בצורף דוקא, והביא ראיה מדאמרינן לקמן (נג ע"ב) גבי גנבוה לסטים, דבין דגנבה גוי בין גנבה ישראל מימר אמר כיון דדמיה יקרין מזבן זבין לה למפלחה, והכי נמי אמרינן גבי מציאה בפרקין דכל הצלמים (מג, א) אלמא אפילו כי מזבין לה לישראל אי לא צורף הוא לא מבטל לה, דמימר אמר אידי דדמיה יקרין מזבין לה למפלחה, אלא דוקא בצורף ישראל, ואפילו הכי פליגי רבנן לליישנא קמא בגוי, דכיון דאיהו גופיה פלח ליה מימר אמר אידי דדמיה יקירין חאיס עלה ומזבין לה למפלחה, אבל בצורף

ישראל כיון דצורף הוא לא חייס עלה ואף על גב דדמיה יקרין, דמסתמא לחבלה לקחה. ולישנא בתרא פליגי אפילו בצורף ישראל, דאיידי דדמיה יקרין מסיק אדעתיה דילמא מזבין לה. והלכתא כרבנן, ולמאן דאמר אפילו בצורף ישראל מחלוקת, כפשטה דברייתא דגרוטאות, ודאמר רבי נראין דברי וכו' הכי משמע.

דף נג:

ואי משום דמעיקרא בביטול בעלמא סגי להו. יש להקשות דילמא באשרות של אחר כן על ידי מעשה אסרום, ויש מי שתירץ דרב יהודה סבר לה כמאן דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו משום מעשה, שהרי נחלקו בפרק השוחט במסכת חולין (מ, ב) על רב הונא, רב נחמן ורב עמרם ור' יצחק לומר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והראב"ד ז"ל תירץ שכל דבר של רבים אין אדם אוסר אותו ואפילו במעשה, וראייתו מדאמרינן לקמן (נט, א) גבי מים של רבים, לא צריכא דטפחינהו בידיה, ואפילו הכי אינם נאסרים. וכלים דאחז שנאסרו (נד, ב), משום דיחידו של עולם הם ולא של רבים. ולא מיחוור, דאם כן לא הוה ליה למימר והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דודאי דבר שאינו [שלו] נאסר במעשה, אלא הכין הוה ליה למימר: והא דבר של רבים אינו נאסר, וכדאמרינן מים של רבים אינם נאסרים. והרמב"ן נ"ר השיב עליו ואמר דאין לסברא זו הכרח, דאי משום הא דאמרינן לקמן ר' יוחנן אומר מים של רבים אינם נאסרים, זו אינה ראיה שלא יאסר דבר של רבים על ידי מעשה, דהתם אדרבא כי נקט מים של רבים רבותא נקט, דהא קא משמע לן דאפילו מים של רבים שהן הפקר לכל ויכול כל אחד לקחת מהם כמה שירצה אפילו הכי אינם נאסרים, לפי שעדיין לא זכה בהן ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו בלא מעשה לשם ע"ז. והא דאיתמר לא צריכא דטפחינהו בידיה, לאו למימרא שיהא זה מעשה (שיעשה) [שיאסר] בשבילו, לפי שלא לעבדן תלשן אלא בהשתחואה הוא עובדן, ותלישה זו משום תפישת ידי אדם נקט לה, לומר שאינם נקראין מחוברים, שעל ידי קושיא זו פריק הכי, דאקשינן אמאי והא מחוברין נינהו, ופרקינן לא צריכא דטפחינהו בידיה, ופירושו דטפחינהו בידיה בין הוא בין אחר מתחלה שלא לשם ע"ז, ומשום הכי כשהם של רבים אינם נאסרים, אבל כשהם דיחיד כלומר דנבעי בארעיה [נאסרין], דהכי מפרשינן לה לקמן (נט, א) כיון דאית בהו תפיסת ידי אדם נאסרין, אבל עשה בו מעשה לשם ע"ז מנא לן דלא מתסרי. ותרץ הוא בפירוק קושייתו, דעקר קרא כי כתב דע"ז דישראל אין לה בטלה, דוקא בע"ז שעבדה ישראל, אבל ע"ז דגוי שבאת ליד ישראל יש לה בטלה מן התורה, אלא שאסרוה משום גזירה.

הא דאמרינן אבל הכא שביק האי בימוס ועביד בימוס אחרינא. קשיא לי לפי מה שפירש רש"י ז"ל גבי מתניתין דשלש אבנים (מז, ב) דבימוס עצמו נעבד, דאם כן היינו ע"ז, ולמאן דאמר עובדין לשברים בימוס שנפגם אמאי מותר, ואמאי לא זילא ליה למשבקיה. ויש לומר שאין עובדין את הבימוס בפני עצמו אלא אגב הע"ז ובסרך הע"ז שמניחין עליה, ואפילו הכי נאסר מיד כע"ז ואינם כמשמשי ע"ז שאינם נאסרין עד שיעבדו, כיון שדעתו מיהת למיפלחיה אגב הע"ז דדעתיה לאנוחיה עליה, אבל כשהוא נפגם הותר, דלעולם אין עורכין ואין מניחין עליו אחר פגימתו, ולא זילא בהו למשבקיה, דהא לא פלחי ליה משום לתא דידיה אלא משום לתא דע"ז, דהיא עקר כוונתו בעבודתו. ומכל מקום עדיין יש לדקדק, דלקמן (נד, א) גבי נסך לחמה בין קרניה פרכינן, האי בימוס בעלמא שויוה. ופירש רש"י ז"ל: האי בימוס בעלמא שויה ובעלי חיים לא מתסרי משום משמשי ע"ז, ולפי פירושו שכתב במתניתין דג' אבנים, בימוס לא משמשין הוי אלא נעבד הוא ונעבד מיקרי. ואיפשר לומר דלא כל הבימוסין נעבדין אלא בימוס שמניחין עליו גוף הע"ז, ומשום קלונה של ע"ז שמונחת עליו ומשום סרך שלה, אבל בימוס זה שאין הגוף הנעבד מונח עליו לעולם, אלא שעורכין לגדי או לחמה עליו, אין בימוס כזה נעבד אלא משמשין מיקרי, ולפי שאין מניחין לעולם על כתף הבהמה תדיר גוף הע"ז לא מצי לתרוצי כגון שנסך לע"ז שעל גבה בין קרניה, והוצרך לתרץ כגון שעובד גוף הבהמה בפני עצמה ונסך לה יין בין קרניה, ר"ת.

ויש לדקדק בעובדא דעולא דיתיב על בימוסא פגימא היכי עביד הכי, ומנא ליה דבטליה דילמא אכתי לא ראו ליה בפגימתו דלבטלה, דבשלמא לדברי הראב"ד ז"ל שכתב דבימוס שנפגם שאמר שהוא מותר היינו בפגימת רובו, וכדמפרש בתוספתא (פ"ו ה"ב) בימוס שנפגם רובו מותר, הכא נמי איכא למימר דכיון שנפגם כל כך דודאי מיחזא חזו ומסתמא בטולי מבטלי ליה, דהכי קים להו לרבנן, אבל לדברי רש"י ז"ל ושאר המפרשים שפירשו דפגימת בימוס בכל שהו, ולישנא דפגימה נמי הכי משמע, דילמא אכתי לא דקו עליה ולא חזו ליה ואכתי באסוריה קאים. ויש לומר דמשום דחביבא עלייהו ע"ז, כל שעתא יהבי דעתייהו עליה ובודאי מיחזא חזו ליה ובטלו ליה, ויגיד (על) [עוד] מה שאין הע"ז מונחת על גביו כמו שהיתה, דלעולם לא היו מסירין הע"ז ממנו אלא אם כן הניחוהו והלכו להם אצל בימוס אחר. והכי משמע מדאמרינן גבי בימוסאות של מלכים, מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברין, כלומר אין בימוסאות נעבדין כיון שאין מעמידין אותם כל שעה, כן נראה לי.

דף נד.

הא דאמרינן אי איכא כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים. פירוש בשנפלו או שנפגמו מעצמן, אבל אם פגמו גוי בכוונה אפילו במשהו בטלין, דהא זילי באפיה, וכדאמרינן גבי אשרה (מט, ב) אפילו מקל אחד ואפילו עלה אחד.

מתקיף לה ר' זירא אונס רחמנא פטריה מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר (**דברים כב, כו**). ואם תאמר והא קיימא לן (סנהדרין עד, א) דבע"ז יהרג ואל יעבור. וכי תימא ר' זירא כרבי ישמעאל סבירא ליה דאית ליה (שם) בע"ז בצינעא יעבור ואל יהרג, מכל מקום היכי מקשה בפשיטות אונס רחמנא פטריה כיון דכמה תנאי אית להו יהרג ואל יעבור והך ברייתא איכא לאוקומה כוותייהו. ועוד דבשעת השמד לכולי עלמא יהרג ואל יעבור, ור' זירא אפילו בשעת השמד היה מתיר נעבד באונס, מדאמרינן לקמן אמרו ליה רבנן לרבא תנא דמסייע לך בימוסאות של גויים בשעת השמד, אף על פי שהשמד בטל אותן בימוסאות לא בטלו. ועוד מאי האי דקא מקשה מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר, והא קימא לן בגלוי עריות יהרג ואל יעבור, הילכך על כרחין הא דכתיב ולנערה, היינו כגון שכפתה שבא עליה בעל כרחה. יש לומר אף על גב דיהרג ואל יעבור בע"ז, מכל מקום שמעינן מקרא דולנערה שאם עבר חטא מות ליכא, דהא בגילוי עריות נמי קיימא לן דיהרג ואל יעבור מהיקישא דרוצח, ואפילו הכי אמר הכתוב אין לנערה חטא מות, ולא בשכפתה דוקא, אלא אפילו שאמר לה להבעל לו ואם לאו יהרגנה, דבכל אונס דבר הכתוב דאף על גב דתהרג ואל תעבור חטא מות ליכא, הילכך הוא הדין בע"ז דאף על גב דיהרג ואל יעבור חטא מות ליכא. ואם תאמר מי דמי שאני גילוי עריות דאתתא לא עבדא מעשה, ואפילו לכתחלה לא תהרג, דכי אמרינן בגילוי עריות יהרג ואל יעבור היינו בבועל דקא עביד מעשה, אבל באשה תעבור ואל תהרג, כדאמרינן בכתובות (ג, ב) ולדרוש להו דאונס בישראל מישרא שרי, ואמרינן נמי בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין עד, ב) אסתר קרקע עולם היתה, ומעתה היכי יליף מינה ר' זירא לפטור במשתחוה לע"ז דעביד מעשה. יש לומר מקרא מלא דבר הכתוב שאין לנערה חטא מות אף על גב דקא עבדה מעשה, כגון שאמר לה שאם לא תביאנו עליה יהרגנה, ואף על פי שהיה לה ליהרג ולא לעבור ולעשות מעשה, ואפילו הכי חטא מות ליכא, הילכך הוא הדין למשתחוה לע"ז באונס, דאף על גב דיהרג ואל יעבור אם עבר חטא מות ליכא, כך פירש רבנו זצ"ל מר' ה"ר יונה נ"ר.

אלא אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם וכו'. פירש הרמב"ן נ"ר: דרבא בא לומר שלא תעלה על הדעת דנעבד באונס לא שמיה נעבד ואפילו בפרהסיא כיון שהעובדו פטור

ממיתת בית דין, דאונס רחמנא פטריה ואפילו בע"ז כסברתו של ר' ישמעאל (סנהדרין עד, א), אלא הכל היו בכלל לא תעבדם, דכל הנעבדים גם (כן) [אנוס] בכלל נעבדים, וכשפרט לך הכתוב וחי בהם (ויקרא יח, ה) יצא אנוס בין בעובד בין בנעבד שאין זה נקרא עובד ולא נעבד, וכשהחזיר הכתוב לכללו העובד מולא תחללו (שם כב, לב) חזר האנוס לקרות נעבד ושם נעבד גמור יש עליו והילכך אסור, וסברא זו רבא לדברי ר' ישמעאל אמרה, ורבותא קא משמע לן דאפילו לר' ישמעאל אנוס בפרהסיא נעבד נקרא ואסור, אבל למאי דקיימא [לן] (בסנהדרין שם) בע"ז דבין בצנעא בין בפרסיא יהרג ואל יעבור מה שאין כן בשאר עבירות, פשיטא דהכל הוא בכלל שם נעבד, שלא משום קדוש השם הוא נאסר אלא משום ע"ז ושמו ואסורו עליו.

האי בימוס בעלמא שויא. פירש רבנו חננאל ז"ל: ובימוס הא אמר ר' יוחנן בימוס שנפגם מותר, ואפילו בהמתו שלו לא נאסרה דהא אי בעי פגים ליה. ושמענו מדבריו דאפילו משמשין דישראל בטלה, וכבר הארכנו בזה למעלה (נב, א ד"ה מאי). עוד שמענו דכל דבר שיש לו בטלה, אפילו לגבוה לא ממאיס אחר ביטול, דלא אמרו דבר זה דלגבוה ממאיס אלא במחובר (לעיל מו, ב) או בבעלי חיים (תמורה כח, א), דאף על גב דלהדיוט שרי אף על גב שעובדין אותו, לגבוה ממאיס כיון דהשתא מיהא עובדין אותו, אבל לאחר בטול חזר ליה להכשרו הראשון לגמרי. ורבנו הרב נ"ר הכין כתב גבי לולב של ע"ז דלא ממאיס כיון דנתבטל, והביא ראיה מדאמרינן לעיל (נב, ב) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון לע"ז: ואמאי נתברינהו, אבנים שלמות אמר רחמנא (דברים כז, ו) אלמא אי לאו הכין מותרות היו אחר שבירתן ואפילו למזבח. ומיהו נראה שאין ראיתו של רבנו נ"ר מההוא דלעיל ראיה, ואדרבא לכאורה לדברי מי שאומר שאין בטול מכשיר לגבוה הויא ראיה, דהא מייתינן מינה ראיה למאן דאמר דכלים שנשתמשו בהן בבית חוניו לא ישתמשו בהן בבית המקדש, דאף על גב דלא נאסרו דלאו ע"ז היא ממאס מאיסי לגבוה, ואמרינן עלה לימא מסייעא ליה למאן דאמר דאסורין, מזרחית צפונית ששם גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, ורב פפא דחויי קא מדחי ליה ואמר היכי ליעביד ליתברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא, וכן הביא ראיה ממנה הרמב"ן נ"ר לעיל בפרק כל הצלמים גבי לולב (מז, א), לומר שאין בטול מועיל להכשיר מאיסותו לגבוה כמו שכתבנו שם בארוכה ב"ה. ולדברי שמועתינו פירש הראב"ד ז"ל, בימוס בעלמא שויה ובימוס לא נאסר לעולם אלא בשעשאו מתחלה לכך, וכן כתב גם כן בפרק כל הצלמים (מז, ב). והרמב"ן נ"ר פירש דבלישנא בעלמא קפיד, ולומר דהיכי קרי ליה

בברייתא נעבד דהאי לאו נעבד הוא אלא בימוס בעלמא שויה, והכי נמי דייקא שמעתא מדלא אמר: ומי מיתסר האי בימוס בעלמא שויה.

דף נד:

הכא נמי כיון שעשה בה מעשה אסרה. כתב הראב"ד ז"ל דאף על גב דכלים דאחז אינה ראיה אלא לאסור לגבוה, אף על פי כן הרי הוא נאסר במעשה אפילו להדיוט, דהא איפליגו בהא מילתא דאדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה בשחיטת חולין (חולין מ, א–ב), ואותיבו תיובתא (שם מא, א) למאן דאמר אין אדם אוסר אפילו על ידי מעשה ממתניתין דתנן המטמא והמדמע והמנסך, אלמא אפילו על דהדיוט קא איירינן. והכי נמי מוכחא הא דאמרינן היתה בהמת חברו רבוצה וכו', ושחט בה סימן אחד אסרה, ואי דוקא לגבוה מאי אריא כי שחט לשם ע"ז, כי שחט להדיוט נמי פסולה לקרבן, שהרי נעשית בעלת מום וטרפה אלא ודאי אפילו להדיוט נמי אמרינן דאסרה. והרמב"ם ז"ל כתב בהלכות ע"ז פרק ח (ה"א) שאינה נאסרת אפילו במעשה להדיוט, ונראין דברי רבנו הראב"ד ז"ל.

הא דאמרינן כגון שנסך לה יין בין קרניה. לומר דמעשה זה חשבינן מעשה לאוסרה אף על גב דלא עביד מעשה בגופה ממש, נראה דדוקא בבעלי חיים הוא דאמרינן הכין דבמעשה זה מתסרי, אבל קרקע ומחובר לקרקע לא מתסר אלא במעשה בגופן. והראיה דלא אמרו בקרקע נסך לה יין עליה אסורה, אלא חפר בה בורות שיחין ומערות, ובמשנת כל הצלמים (מח, א) נמי גבי אילן לא אמר נסך לו יין בין ענפיו אלא גדעו ופסלו, כן נראה לי.

חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה. פירוש ואפילו להדיוט. וכתב הראב"ד ז"ל: דדוקא שחפר והשתחוה אבל לא השתחוה לא, דאפילו למאן דאמר (נא, ב) ע"ז של נכרי אסורה מיד, הני מילי בתלוש ומשלו, אבל קרקע עולם או דבר שאינו שלו לא מיתסר להדיוט אלא על ידי מעשה ועבודה. ופירש חפר בה בורות שיחין ומערות לשם ע"ז, לחוש בה שימצאו שם [מים] לעובדיה. ואיכא מאן דמפרש כגון שחפר והשתחוה לבור אסרו לבור לבדו, ואם חפרה כולה לבורות והשתחוה לבורות אסר את כולם, ולאו משום מעשה אלא משום דאיכא תפיסת ידי אדם. ולדברי מי שפירש כך אפילו לא השתחוה נמי מתסרי. והשיב עליהם הראב"ד ז"ל היכי דאמי, אי להשתחוות לאויר הבור הוא חופר, אויר הבור אין בו משהו ולא תפיסת ידי אדם, וכותלי הבור למה יאסרו, אם להשתחוות לכותלי הבור חפרו למה יאסרו, והלא בהן לא היתה תפיסת ידי אדם שהכותלים ממילא נעשו

בחפירת אמצעיתו של בור, דבור אינו אלא בחפירה לבדה בלא בנין, כדתניא (בבא בתרא סד, א) בור בחפירה דות בבנין. וכתב גם כן הוא ז"ל דלפי פירושו אם סתם את חלל הבור הרי זה בטל, שהרי נסתלקו (מעכשיו) [מעשיו] ומותר, מדאמרינן לענין גדעו ופסולו (מח, א) נוטל מה שהחליף והשאר מותר.

דף נה.

מתני': **לוקחין גת בעוטה מן הגויים אף על פי** (**שנוטל**) [**שהוא נוטל**] **בידו**. אמר בתוספתא (פ"ח ה"ב): אף על פי שהיין צף על גבי ידו הוא מותר, שאין דרכי מנסכין כן. ונראה לי שהוצרך לשנות אף על פי שנוטל בידו להשמיענו שאין התר גת הבעוטה משום שלא נגע בו אלא ברגלו ואין ניסוך ברגל, וכדסבירא ליה (לר' מאיר) [נתן] (נז, א), אלא טעמא משום דאין נעשה יין ראוי לגזור עליו עד שירד לבור, והילכך אף על פי שנוטל בידו והיין צף על גב ידו קודם שירד לבור אין בכך כלום.

דף נה:

גמרא: **אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך נעשה יין נסך**. פירש רש"י ז"ל: שהגת עשוייה מדרון, וכשהיא חסרה היין הנסחט נמשך ממקום גבוה למקום נמוך, וקאמר רב הונא דכיון שיצא היין מתחת הענבים ונמשך לצד אחד בגת קרוי יין, ואם נגע בו גוי הוי יין נסך אפילו מה שלא נמשך, ופרכינן עליה ממתניתין דתנן לוקחין גת בעוטה, וסתם גתות אין בהן פקק אלא שנקבן פתוח לבור והיין זב ממנו לבור ואפילו הכי קאמר שאין הנשאר בגת נעשה יין נסך, אלמא המשכת הגת לא מקריא המשכה, ואפילו המשכה לבור שנקראת המשכה אינה אוסרת הנשאר שלא נמשך, ואוקמה בגת פקוקה ומלאה, פקוק לומר שעדיין לא נמשך אלא במקום שנסחט שם עומד, ואתה מוצא הענין הזה בגת גדושה מתחלתה ולכשתדרוך עדיין היא מלאה עד שפתה, ואף על פי שנוטל ביד ונותן לתוך התפוח מכל מקום עדיין היין תחת האשכולות ואינו נמשך משם, אבל ודאי אם פנה הענבים לצד אחד ועשה מהם תפוח ונשאר היין בעצמו לצד אחר, או שנשארו ענבים מועטין בשולי הגת והיין רבה וצף עליהם, אין לך המשכה גדולה מזו ונעשה הכל יין נסך, זו היא שטתו של רש"י ז"ל. והראב"ד ז"ל פירש: משהתחיל לימשך שהיין רבה בגת עד שהולך בגת מכאן ומכאן ונפרד מן האשכולות ונצלל מועט במקום אחד, וזהו הטעם שאנו נותנין לו תורת יין בכך מפני שאנו רואין אותו כאלו נשלה ונחלק המשקה מן האוכל, והכי משמע מהא דגרסינן התם בתוספתא (פ"ח ה"ב) הלוקח עביט של ענבים

מן הגוי ומצא חתחתיו גממיות מותר, בצדו גממיות אסור, לומר שאותה המשכה שבצד הגת כאלו נצלל ונשלה בירידתו לגומא ונחלק מן האוכל, אבל כשירד לגומא אשר תחת הענבים עדיין האוכל עומד בתוכו ואינו מתחלק ממנו ואינו נראה כשלייה. ויש מרבני צרפת שפירשו דהמשכה חלא הויא אפילו לרב הונא אלא המשכת בור, אבל המשכת גת לא הויא המשכה לאסור בו היין, ועקר חדושו של רב הונא לא היה אלא לאסור הנשאר בגת בהמשכת מקצתו לבור, והיינו דמקשה עליה מסיפא דקתני והשאר מותר. ועל פי פירוש זה התירו מקצתן לדרוך עם הנכרי בכובא של יינן של ישראל. ומיהו פירוש זה אינו מחוור כלל, דאם כן כי פריך ליה ממתניתין ומשני בגת פקוקה ומלאה לא הוה ליה למימר אלא בפקוקה, דמלאה למה לי, שהרי אף על פי שאינה מלאה והיין צף על גב הענבים והולך בגת ונמשך מצד אל צד אינה קרויה המשכה לפי דבריהם, ועוד הקשה עליהם הרמב"ן נ"ר דלשון המשכה בכל מקום במשקין הנגרין ממקום למקום הוא, כי המשקין היורדים דרך קלוח ואויר נקרא ירידה או קלוח, כענין שאמר (יב, א) פרצופות שמקלחות מים, ותנן נמי (מקואות פ"ד מ"ד) היו מקלחין בתוך המים, והילכך לפי דבריהם היה לו לרב הונא לומר כיון שהתחיל לירד לישנא דמתניתין, אלא ודאי המשכה בגת עצמה היא, ובענין זה שנינו (שם פ"ה מ"ג) מעין המושך כנדל ורבה עליו והמשיכו, שאובה שהמשיכוה (תמורה יב, ב), וכן בכל מקום. ועוד שיש עליהם קושיא חזקה מן התוספתא אשר כתבנו, דתניא מוצא בצדו גממיות אסור, ובירושלמי (בשמעתין) גרסינן: עד כדון כשהיה נוטל יין וענבים כאחד והיה נותן לתוך התפוח, היה נותן אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן אפילו ממותר גממיות, שתחת האשכולות מותרות שבצדיהן אסורות, ר' יוסי בר בון בשם ר' יוחנן הן עצמן נעשו יין נסך, כלומר אפילו שתחת האשכולות כיון שנוטל האשכולות בידו ונותן לתפוח ונשאר היין לעצמו, ואף על פי שמלא גרעינין וענבים שאינם תלויין באשכולות.

והלכתא כרב הונא וכמשנה אחרונה, ואפילו בהמשכת מקצתו בגת נעשה הכל יין נסך, ואפילו מה שלא נמשך. ומה שכתב הרי"ף ז"ל בפרק שני (יג, א בדפי הרי"ף) גבי חרצנים של גויים, ומפורש בירושלמי (פ"ב ה"ה) במשלה אותם מתוך הבור שאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור, זה למשנה ראשונה הוא, אלא שכתבו רבנו ז"ל ללמד [למשנה] אחרונה על השליה מתוך גממיות שתחת האשכולות שעדיין הכל מעורב ענבים ויין כאחת, שאינם אסורים. ומיהו נראה ודאי דאפילו למשנה אחרונה בגת פקוקה ומלאה שמותר, שאין כאן המשכה כלל, ואפילו רב הונא דאית ליה דהמשכת גת עושה יין נסך הוה מוקים מתניתין לתרוצה אליביה בפקוקה ומלאה, אלמא בהכי מודה הוא מיהא דמותר,

וכן נראה מדברי הרי"ף מדמייתי (דדוקא ברייתא) [פרוקא קמא] דפקוקה ומלאה, ואי הוה סבירא ליה לרבנו דלא פרוקא מעליא היא ולא סליק בתר דאוקימנא לה למתניתין במשנה ראשונה ומימריה דרב הונא במשנה אחרונה, לא היה לו להביא אלא פירוקא דפריק רב הונא לבסוף לא קשיא כאן במשנה אחרונה כאן במשנה ראשונה, אלא ודאי כתבו רבנו ז"ל להוא פירוקא למילף מינה היתירא בגת פקוקה ומלאה. אבל הרמב"ן נ"ר כתב, ולפי דעתי שאף בגת פקוקה ומלאה למשנה אחרונה אסור, והא דתרצינן הכי לדרב הונא, מקמי דתיקום לן דאיהו כמשנה אחרונה אמר, אבל למאי דמסקינן אפילו בגת פקוקה ומלאה כיון שהלכו שתי וערב בגת ורבה יין, נאסר אף על פי שמעורב, ורב הונא דאמר משהתחיל להמשך לאו בגת פקוקה ומלאה איירי אלא בגת כדרכה, וקאמר כיון שרבה יין בגת עד שהתחיל לימשך נאסר, אלא מעיקרא משום דוחקא דקושיא דמתניתין הוא דמתרצינן הכי דרב הונא נמשך ממש בעי, ואף מה שהתירו בירושלמי למשנה ראשונה התירו, דאמתניתין קיימי, אבל למשנה אחרונה הכל אסור, דהא קתני אין [דורכין] ולא שרי בגת פקוקה ומלאה, עד כאן. והראשון נראה לי עיקר, לפי שהמתרץ היה בקי בדברי רב הונא ויודע שאפילו לדברי רב הונא כל שהיא פקוקה ומלאה מותר, ואחר שהוא מתרץ כן אליבא דרב הונא מאין לנו דלמשנה אחרונה לא יהא הדבר כן.

דף נו:

אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת. גרגותני הוא הסל שקשור בצנור שהיין יורד לתוכו מן הגת ומשם מסתנן ויורד לבור, וקאמר רב הונא דאם נגע גוי ביין שבבור ונאסר הגרגותני על ידי כך וכדאסיקנא כגון שפחסתו בורו, אם החזיר גרגותני לגת אף מה שבגת אסור. וכתב הראב"ד ז"ל: ואשמעינן דרב הונא דאף על גב דאין תורת יין לגזור על עצמו משום יין נסך, אפילו הכי מיתסר בתערובת איסור משהו, דיין מיהא הוי. וקשיא לי דהא רב הונא הוא דאמר לעיל (נה, ב) דמכיון שהתחיל לימשך הוי יין נסך אף מה שנשאר בגת, ואצטריך לאוקומי [הא] דאמרינן דמה שנשאר בגת מותר כמשנה ראשונה, ואם כן אפילו בלא חזרת גרגותני אם נגע בו גוי תורת יין (עליו יש) [יש עליו] לגזור אפילו על עצמו, ואיפשר דרב הונא אפילו למשנה ראשונה, דלדידיה אפילו בנגיעה אסור, דיין גמור חשבינן ליה בהמשכת מקצתו, אלא הא קא ממע לן, דאפילו למשנה ראשונה דסבירא להו דאין על עצמו תורת יין לגזור עליו במגע גוי, אפילו הכי בתערובת מיהא אסור. והרמב"ן נ"ר פירש דרב הונא גופיה לא אסר אפילו למשנה אחרונה אלא מה שנמשך לבור או מה שהופרש מן הענבים ונצלל במקום אחד, אבל מה

שהוא מעורב עם הענבים אינו נאסר בהמשכת מקצתו, ולא חדית רב הונא אלא דמה שנמשך בגת אף על פי שלא ירד לבור ולא לגומא שבגת נעשה יין נסך, שהרי הופרש ועומד בפני עצמו, וכי פרכינן ליה ממתניתין דמה שבבור אסור והשאר מותר, הכי פרכינן ליה, דמלישנא דמתניתין משמע דלא מיתסר אלא מה שבבור לבד דהיינו למטה מן הגרגותני שהופרשו הגרעינין ממנו לגמרי, אבל הקלוח שיורד מן הגת לגרגותני כיון שעדיין גרעינין ופסולת מעורבין בו אף על פי שנמשך מן הגת לא קרי ליה המשכה לגזור עליו משום יין נסך, וכל שכן הנמשך בגת עצמה שהכל מותר, ולהכי פריך ליה לרב הונא מינה, ולהאי פירושא אתי שפיר מילתיה דרב הונא דהכא, דהא קא משמע לן, דאף על גב דמה שבגת מותר לכולי עלמא דאין עליו תורת יין לגזור על עצמו, אפילו הכי בתערובת נאסר.

וכתבו רבותינו הצרפתים ז"ל דהא דרב הונא ליתא, דאתיא כמאן דסבירא ליה בפרקא בתרא (עג, א) סלק את מינו כמי שאינו, ואי נמי אתיא כאביי דאמר לקמן (סו, א) דחמרא חדתא בענבי מין במינו מיקרי דבתר טעמא אזלינן, ואם כן אפילו הזגין וחרצנין קרויין מינו ולהכי אסר רב הונא, אבל אנן דסבירא לן כרב דאמר (שם) דבתר (מינו) שמא אזלינן, מין בשאינו מינו הוי ומותר, דאמרינן סלק את מינו (בשאינו מינו) [כמי שאינו] וזגין וחרצנין רבין עליו ומבטלין אותו, והרי"ף ז"ל לא כתבה בהלכותיו, נראה דסבירא ליה גם כן דליתא. וטעם אחר יש בדבר להתירו מדברי רבנו תם ז"ל (ספה"י חה"ח ס"ס תעא): דלא אמרו (עג, א) יין נסך אוסר בכל שהוא אלא ביין שנתנסך ממש לע"ז, אבל סתם יינן אינו אוסר במשהו, והביא ראיה לדבריו מדקתני במתניתין (שם) יין ביין מים במים במשהו, יין דומיא דמים, מה מים במים דוקא שנתנסכו ודאי לע"ז, אף יין ביין דוקא יין שודאי נתנסך לע"ז, ולדבריו אפילו למאן דלית ליה סלק את מינו, ואפילו לאביי דסבירא ליה דחמרא חדתא בענבי מין במינו מקרי, אם החזיר גרגותני לגת מותר, שהרי הוא בטל בששים כשאר אסורים, אלא אם כן נסכו גוי למה שבבור ממש לע"ז, דאז הוי מה (שבבור) [שבגת] אסור לאביי, אי נמי למאן דלית ליה סלק את מינו. ולפי מה שכתבנו טובא קא משמע לן רב הונא, ואין אנו צריכין לדחוק דלמשנה ראשונה דוקא אצטריך לאשמעינן.

גרגותני גופה במאי מתסרא בניצוק שמע מינה ניצוק חבור וכו'. כתב הרמב"ן נ"ר, דקדקו מכאן חכמי הצרפתים ז"ל דנצוק בר נצוק [לא] הוי חבור אפילו למאן דאמר חד נצוק חבור, שאם לא תאמר כן, אפילו שלא החזיר גרגותני לגת יאסר גרגותני בניצוק ותאסר הגת בניצוק של גרגותני, ומעשה היה ששפכו מקנקן לכליו של גוי שהיה בו יין

נסך והנשאר בקנקן נאסר בניצוק, ואחר כך הוציאו יין מחבית לקנקן, ובא מעשה לפני חכמים והתירו משום דניצוק בר ניצוק אינו חבור, ומכאן למדו דבר זה. וזו אינה ראיה, דהכא כיון שהיין שבתוך הגת מעורב בענבים ואינו יין אינו חבור ליין שבתוך הגרגותני, ולפי מה שפירשנו למעלה אפילו מה שבגרגותני אינו יין ואינו נאסר בניצוק, אלא קלוח שמן הגרגותני ולמטה הוא נאסר בניצוק, וטפח שבשולי הגרגותני היא שאוסרת הגת, ולעולם אינו נצוק עד שיעשה יין, וזו סברא נכונה, וירושלמי מוכיח עליה דהכי גרסינן (בפרקין ה"ח) רבהונא אמר הקלוח חבור, ר' זעירא בעי בכל אתר לא את עבד הנצוק חבור ובה את עבד הנצוק חבור, נתנסך הבור נתנסך הקלוח, נתנסך הקלוח נתנסך הבור, ר' בא לא אמר כן אלא נתנסך הבור לא נתנסך הקלוח נתנסך הקלוח נתנסך הבור, מן [מאי] דמר רב הונא בשם רב הקלוח חבור סבר רב הונא מימר כשם שהבור מתנסך כך מתנסך הקלוח, שמע מינה שאפילו לדברי האומר נצוק חבור אם נתנסך הבור הקלוח נאסר אבל לא הגת או הגרגותני, והטעם כמו שפירשנו שאין יין המעורב בענבים חבור בנצוק ליין אחר, עד כאן. ונראה דלפירוש רש"י ז"ל ושאר המפרשים שפירשו דרב הונא אפילו מה (שבבור) [שבגת] הוא אוסר בהמשכת מקצתו לבור או בצלילתו במקום אחד בגומא שבגת, שעל ידי כך יש תורת יין על הכל ואפילו מה שמעורב בענבים, ראית רבותינו הצרפתים ז"ל מהא דניצוק בר ניצוק לא הוי חבור [ראיה] גמורה היא, ולדבריהם חד ניצוק בכי האי גוונא, כלומר מקלוח לגת הוי חבור, ומה שבגת אסור [אם נתנסך הקלוח], ולדברי הרמב"ן נ"ר מה שבגת מותר. ולי נראה דאפילו לדברי הראשונים ז"ל אין ראייתם ראיה, דמה שלא הקשו כאן אי הכי בלא חזרת גרגותני נמי ליתסר, היינו משום דאי אפשר להקשות עד שיקדים לשאול שמע מינה ניצוק חבור, וכיון שדחה, לא, אלא כדתני ר' חייא כגון שפחסתו צלוחיתו הכא נמי כגון שפחסתו בורו, שוב אינו יכול להקשות אי הכי אפילו בלא גרגותני. ומיהו כבר הורו הזקנים להתיר ולהם שומעים להקל בשל דבריהם, וכל שכן בנצוק שאין איסורו ברור, כן נראה לי.

הא דבעי מינוקא מהו לדרוך עם הנכרי בגת. פירשה הרמב"ן ז"ל דהכי איבעיא להו אי הוי כשוכר עצמו לעשות ביין נסך, ואמר להו לא, אמרו ליה והא מנסך ליה בידיה כמשנה אחרונה, וכי היכי דפשיטא לן דיין נסך הוי ומיתסר בשתייה הכי נמי מיתסר בהנאה, ואמר להו דציירנא ליה לידיה, ואקשו ליה והא מנסך ליה בכרעיה, ניסוך הרגל לא הוי ניסוך למסריה בהנאה, וכר' נתן (נז, א) אורי (ליה) [להו], עד כאן לשונו. ולדידי קשיא לי, מאן דבעי מינוקא, אם ידע לה למשנה האחרונה מאי קא מיבעיא ליה, והא חזרו לומר דב"ב (נה, ב), אין דורכין עם הנכרי בגת, ואי ידע לדרב הונא ושמע נמי דאיכא

משנה אחרונה כוותיה אבל לא שמע בפירוש הא דקתני בה אין דורכין, [ו]נסוך דרגל קא מיבעיא ליה אי הוי ניסוך אם לאו, אם כן לא הוה ליה לאקשויי והא קא נגע, אלא מיד הוה ליה לאקשויי אידך, והא קא מנסך בכרעיה. ונראה לי, דאיהו ודאי למשנה אחרונה קא בעא מניה, (ומינה) [ומידע] ידע לה, אלא דמיבדק בדיק ליה לינוקא, וכי אהדר ליה מותר לא ידע אי כמשנה הראשונה אהדר ליה ואפילו נגע בידיה, ולפיכך הדר בעיא מניה והא קא נגע בידיה, ולאפוקי מניה אי כמשנה ראשונה אהדר ליה או אפילו כמשנה אחרונה, ואהדר ליה אפילו למשנה אחרונה ודציירנא ליה לידיה, ובריייתא דקתני אין דורכין בדלא צייר ליה לידיה, ואורחא דמילתא נקט בברייתא, ואקשי ליה והא קא מנסך בכרעיה, ואהדר ליה ניסוך דרגל לא שמיה ניסוך ליאסר בהנאה מיהא, ולפיכך אי צייר ליה לידיה דורכין עמו ואפילו לכתחלה, כן נראה לי. והראב"ד ז"ל פירש דגת של ישראל היא, ומבעיא להו אם נאסר בכך בשתייה אם לא, ופשט להו דמותר אפילו בשתייה אי ציירי לידיה, דניסוך דרגל אינו חשוב בעיניהם להיות מנסכין כן, ואפילו מתניתין דאסר בשתייה במדידת קנה (ס, ב) משום ספק ניסוך, ניסוך דרגל בזיא להו טפי ולעולם אין מנסכין כן ואינו מחוור בעיני, דאם כן כמאן אורי להו דאפילו [ר'] נתן (נז, א) לא שרי ליה בשתייה, דלא פליג עלייהו דרבנן להקל ברגל אלא להחמיר במדידת יד ליאסר אפילו בהנאה. עוד קשיא לי מה שפירשה הרב ז"ל בגת של ישראל, דהא מהו לדרוך עם הנכרי בגת קאמר, ולשון זה ודאי עם הנכרי בגתו משמע, דאי לא הוה ליה למימר מהו שידרוך הגוי עם ישראל בגת.

דף נז.

הא דאמרינן אימר דאמר ר' נתן ביד ברגל מי אמר. קשיא לי האי לישנא, דהא ר' נתן בהדיא קאמר ברגל מותר, והכי הוה ליה למימר, והא ר' נתן ברגל מותר קאמר.

מהכא משמע שדריכת גוי אינה עושה יין נסך ליאסר בהנאה, דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דאינו מתכוין אלא לדרוך ולא לנסך, כדין מדידת קנה ורגל, ואפילו נגע בידו ונתן לתוך התפוח, דכל זה צורך הדריכה הוא ובמלאכתו הוא עוסק, כמו מדדו ביד דלרבנן דר' נתן ימכר לגוים. וקשיא לי דאם כן מפני מה אין דורכין עם הנכרי בגת ואפילו לא ציירנא ליה לידיה, דאם היין אינו נאסר בהנאה למה יאסר שכרו בהנאה, יציבא בארעא וגיורי בשמי שמיא, ואיפשר דברייתא דמדדו בין ביד בין ברגל, ומתניתין נמי דקתני (ס, ב) מדדו בקנה או שהתיז את הצרעה בקרנה כל אלו היה מעשה ואמרו ימכר, כמשנה ראשונה אתיאן, אבל למשנה אחרונה דריכת נכרי ומדידת יד וקנה כולהו אוסרין

בהנאה, דמשנה אחרונה מנקטא חומרי ותני דהמשכת הגת עושהו יין ליאסר אף על פי שלא ירד ממנו כלום לבור, ואית לה נמי דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו לא אמרינן אפילו להתירו בהנאה, כדקתני (נה, ב) אין דורכין עם הנכרי בגת משום דרב הונא, וההיא ודאי בגת של גוי ומשום אסור שכר יין נסך נגעו בה. אלא הא קשיא לי דמדאיצטריכו למימר (ס, ב) דלית הלכתא [כר'] שמעון דהתיר אפילו בשתייה משמע דבהנאה מיהת מותר, והלכה כתנא קמא דמתניתין וכמעשה שבא לפני חכמים ואמרו ימכר. ועוד דמעשה רב, אלמא אפילו למשנה אחרונה נמי אתיא דלא תיקשי הלכתא אהלכתא. ועוד, דאם איתא דלמשנה אחרונה אסור אפילו בהנאה, (ועוד) שמואל אמאי שהייה, והא משנה אחרונה הלכתא היא. ואולי נאמר דדריכת הגוי בשל ישראל אינו עושה יין נסך גמור ליאסר בהנאה, כי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דאינו מתכוין לאוסרו על בעל היין, שהוא אינו נהנה באיסורו ואינו מתכוין בדריכתו אלא להנאת הבעלים, והיינו מתניתין דמדדו בקנה, והיינו ברייתא דמדדו ביד או ברגל, והיינו דשהייה נמי שמואל דילמא משכח תנא דסבירא ליה כר"ש דמתירו על ידי כך אפילו בשתייה, אבל דריכת גוי בגת שלו עושה יין נסך גמור ואפילו ליאסר בהנאה, דכיון דשלו הוא חיישינן דילמא מתוך אדיקותו עם יציאת יין מן הענבים והמשכתו בגת מעט הוא משכשכו ברגלו ומנסכו, ואי נמי נגע בידיה [ו]מנסך ליה בכוונה, וכדאמרי ליה לינוקא והא קא נגע בידיה, ואהדר להו דציירנא ליה לידיה, וההיא בגת של גוי היא וכדכתיבנא לה לעיל, ומשום הכי אין דורכין עמו בגתו, והיינו משנה אחרונה דקתני אין דורכין עם הנכרי בגת, כלומר בגת של נכרי, ומיהו בשל ישראל נמי לא ידרוך כדי שלא יאסור עליו בשתייה. כך נראה לי, ועוד צריכא לי עיון.

ההוא עובדא דהוה (**בפרס**) [**בבירם**] **סליק גוי דיקלא בהדי דקא נחית ואתי נגע בחמרא ברישא דלוליבא**. הכי גירסת רש"י ז"ל, ולפום גרסא זו מגעו של גוי אפילו על ידי דבר אחר אפילו שלא בכוונה הרי הוא כמגעו ממש, ושניהם עושין יין נסך ליאסר בשתייה מיהא, והיינו דקא פריך ליה מקטן בן יומו עושה יין נסך, דאף על גב דהתם נגיעה ממש היא, קא סבר דנגיעה על ידי דבר אחר הרי היא כנגיעה ממש ביד דשלא בכוונה.ואיכא למידק מהא דאמרינן לקמן גבי זרקה לבור בחמתו (סא, א) התם קא אזיל מניה, דהיינו נגיעה ממש על ידי החבית, וכיון דנגע ביה בחמתו דהיינו שלא בכוונה שרי ואפילו בשתייה, אלמא נגיעה על ידי דבר אחר שרי אפילו בשתייה, ומיהו רש"י ז"ל פירש שם דלא נגיעה ממש היא אלא זריקה, וקא אזיל מניה דקאמר פירושו שמתגלגל תדיר על ידו, ואי לאו דזרקה בחמתו הוינן חוששין דילמא נגע בידו כיון דמקרב כל כך ליין

אבל בחמתו לא חיישינן. ולא מחוור דאזיל מניה מניה נגיעה ממש משמע, וכן פירש ר"ח ז"ל בבא קמא (יח, א), דאזיל מניה מניה לאו צרורות נינהו אלא נגיעה גופו ממש היא, ודהכא ודהתם שוין הם. ורבותינו בעלי התוספות כתבו דאפשר לתרץ דחבית הוי (מעשה) [משא] גדול ואינו קל להזיז בו היין שבבור ומקרי כחו, ולכך שרי בשתייה כיון שזורקו בחמתו שזהו [כחו] שלא בכוונה, אבל לוליבא שהוא דבר רך, כשמזיז בו היין מקרי מגעו. ומיהו אכתי קשה, דאם כן היאך עלה בדעת רב כהנא ורב (אשי) [אסי] לאסור בכי הא בהנאה, דהא תנן (ס, ב) מדדו בקנה ימכר, ואף על פי שמתכוין ליגע ביין כיון שמעשיו מוכיחין שאינו מתכוין לנסוך אלא למדידה, כל שכן הכא שאינו מתכוין כלל לנגיעה ביין ואינו יודע שראשו של לולב נוגע ביין כלל. ועוד רב אמאי אסר בשתייה דהא רב גופיה קאמר לקמן (ס, ב) דהלכה כר' שמעון דשרי בשתייה גבי מדדו בקנה. משום הכי נראה ודאי דנגיעה על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע שרי אפילו בשתייה, והכא לא גרסינן ברישא דלוליבא, אלא הכי גרסינן בהדי דקא נחית נגע בחמרא, ונגיעת גופו ממש שלא בכוונה היתה ומשום הכי אסריה רב בשתייה מיהא, והכי גריס בה"ג (הל' יין נסך) ור"ח ובהלכות הרי"ף זצ"ל, ורב כהנא ורב אסי שהיו סבורים לאוסרו אפילו בהנאה, סבירא להו כר' נתן דאמר מדדו ביד אסור בהנאה, ורב דאסריה בשתייה אף על גב דקא פסיק איהו בגוי דנפל לבור (שם) כר' שמעון דמתיר אפילו בשתייה, היינו טעמא משום דהתם ליכא למיגזר האי נגיעה אטו נגיעה בכוונה, משום כיון שהוא טרוד בטביעתו ובנגיעה דשלא על ידי רצונו באה לו ליכא למיגזר מידי, אבל בנגיעה אחרת אם בגופו היא, אפילו שלא בכוונת מגע בשתייה מיהא אסור, דגזרינן אטו נגיעת כוונה. ומיהו אפילו להאי גירסא קשיא אמאי אסרו רב, דהא קתני במתניתין (שם) (מגופא) [או שהיה מטפיח] על פי החבית המרותחת, והתם נגיעה בגופו היא ואפילו הכי קא שרי ר"ש אפילו בשתייה, ואפשר דהעברת [ידו על פי החבית] המרותחת נמי לא חשבינן ליה כנוגע עצמו שהוא אינו נוגע אלא בחרצנין ובזגין שצפין על פי החבית. ואכתי קשיא לי דהא קתני בברייתא מדדו בין ביד בין ברגל ימכר, אלמא אפילו ביד אינו אסור [בהנאה] אפילו לרבנן, וכל שמותר [לרבנן] בהנאה מותר לרבי שמעון אפילו בשתייה, וכדאמרינן נמי הכא גבי עובדא דשמואל: אלא (אם) [דאי] משכחנא תנא דשרי אפילו בשתייה כרבי שמעון (שרי) [אישרייה] ליה, ורב הא קא פסק לקמן (שם) כר' שמעון, אם כן אפילו נגע בידו כיון שלא נגע בכוונה, לישרייה אפילו בשתייה. ומתוך הדחק יש לי לומר דרב לא פסק כרבי שמעון אלא בהני דמתניתין דליכא נגיעת גופו, אבל בהני דברייתא מדדו ביד או ברגל דאיכא נגיעת גופו לא, ואי נמי סבירא ליה לרב דאפילו רבי שמעון עצמו

לא התיר בשתייה במדדו ביד או ברגל ובהני כרבנן סבירא ליה, ותדע לך מדלא איירי רבי שמעון בברייתא כדאיירי במתניתין. והא דלא כשמואל, ודלא כרב אדא בר אהבה דאמר לקמן (שם) ינוחו ברכות על ראשו של רבי שמעון כשהתיר התיר בכל וכשאסר אסר בכל, (אלא) [דאלו] לרב לא התיר רבי שמעון במגע גופו אלא בהנאה אבל בשתייה לא, כן נראה לי. והא דמקשינן לקמן בעובדא דרבי יוחנן בר אחא ור' יוסי בר נהוראי (נח, א) למאן דשארי ליה בשתייה (שם ב), ותיפוק לי' דקא נגע בנטלא והוה ליה מגע גוי שלא בכוונה ואסור, אלמא מגעו על ידי דבר אחר אוסר שלא בכוונה בשתייה, יש לומר דהכי פירושא מסתמא נגע בחמרא [שבנטלא] כיון שתוחבו בדולא. כך פירש בתרומות (סי' קסט) וכן פירש הראב"ד ז"ל. עוד יש מתרצין דהתם אף על גב דלא נגע בחמרא אלא בנטלא אסור בשתייה מיהא, דאף על גב דליכא כוונת מגע יד כוונת מגע מיהא איכא, וכל היכא דאיכא כונת מגע יין, אף על פי שמעשיו מוכיחים דאינו מתכוין לנסוך כגון מדידה ביד או ברגל או בקנה אסור הוא בשתייה, והיינו מתניתין דתנן (שם) מדדו בקנה ובברייתא דקתני מדדו ביד או ברגל וקתני בתרוייהו ימכר, ואי נמי היכא דאיכא כוונת מגע אף על פי שאינו מתכוין לנגיעת יין כגון ההיא דנטלא, אסור בשתייה, וטעמא דמילתא, בתרוייהו, דאיכא כוונת מגע וכוונת יין איכא למיגזר אטו נגיעה בכוונה, משום דמאן דחזי סבר דבכוונה נגע ביה ונפיק מיניה חורבא, אבל שלא בכוונת מגע כלל ליכא למיגזר מידי.

הא דאקשינן קתני מיהת גדולים עושים יין נסך קטנים אין עושין יין נסך. שפיר הוה מצי לתרוצי ליה דהכי קאמר: קטנים אין עושין יין נסך ליאסר בהנאה, ולעולם ליאסר בשתייה עושין יין נסך, אלא דמשמע ליה דכולה ברייתא מילתא פסיקתא קתני, מה גדולים עושים יין נסך גמור ואפילו ליאסר בהנאה, אף קטנים אינם עושים יין נסך כלל ואפילו ליאסר בשתייה. ועוד נראה לי דעל כרחך קטנים אין עושין יין נסך קאמר לאו ליאסר בהנאה קאמר, דהא קתני בברייתא לקמן בריש פרק השוכר (סד, ב), איזהו גר תושב כל שקבל בפני שלשה שלא לעבוד ע"ז וחכמים אומרים כל שקבל עליו שבע מצות בני נח וכו', ויינם כשמנם, כלומר, מה שמנו אסור באכילה ומותר בהנאה אף יינו מותר בהנאה, וגדולים שמלו ודאי הרי קבלו בפני ב"ד שלא לעבוד ע"ז, והילכך אף על פי שלא טבלו לא גרעי ממי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז, ואי נמי ממי שקבל עליו שבע מצות בני נח, שהרי מודיעין אותו מקצת מצות קלות וחמורות ומקבל עליו לקיים כל המצות, והילכך אינם עושין יין נסך גמור ליאסר בהנאה אלא בשתייה, ומינה דקטנים אינם עושין יין נסך כלל, כן נראה לי.

הא דקתני הלוקח עבדים מן הגוים. כתב הראב"ד ז"ל דמן הגוים לאו דוקא, דאפילו לקחו מישראל כשהוא ערל הוי כי האי גוונא. ואית דאמרי דוקא נקט, דמישראל אפילו הוא ערל מספקינן ליה כבן שפחתו, ואף על פי שהיה דעת המקשה לומר דתרווייהו כי הדדי נינהו, המקשה הוא שלא היה מדקדק בלשון הברייתא והיה סבור דמן הגוים לאו דוקא, מיהו אנן אתירוצא סמכינן, עד כאן.

דף נז:

הא דמתרץ שמואל ברייתא דוכן בני השפחות שמלו ולא טבלו לטעמיה. ואסקה דאתיא לאפוקי מדרב דאמר קטן בן יומו עושה יין נסך, פסק ר"ח ז"ל דהכין הלכתא, דקטן אינו עושה יין נסך עד שידע בטיב ע"ז ומשמשיה, והלוקח עבדים מן הגוים אף על פי שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שתשקע שם ע"ז מפיהם, דמדחזינן ר' יהושע בן לוי דמפרש הא דשמואל ואמר עד שתשקע שם ע"ז מפיהם עד כמה עד שנים עשר חדש, שמע מינה כוותיה מסתברא. ובהלכות גדולות (הל' יין נסך) [כתב]: ולית הלכתא כרב. וכן כתב בעל התרומות ז"ל (סי' קסט) דמדמפרש ר' יהושע בן לוי מלתיה דשמואל הלכתא כוותיה, ואף על גב דהא מילתא אסורא היא וקיימא לן דהלכתא כוותיה דרב באיסורי, משום דבסדר תנאים ואמוראים פסקינן הלכתא כר' יהושע בן לוי לגבי ר' יוחנן, וכל שכן לגבי רב, דהא רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כדאיתא בפרקא קמא דביצה (ד, א), והשתא רב במקום ר' יוחנן ליתא, במקום ר' יהושע בן לוי לא כל שכן וכי האי גוונא אמרינן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין מו, ב) גבי ר' מאיר ור' יהודה. ואף על גב דשמואל נמי לא אצטריך ליה למימר לאפוקי מדרב אלא ללישנא דרוקן ומדרסן בשוק טהור ולא ללישנא דטמא, דלההוא לישנא שפיר מוקמינן וכן בני השפחות ארוקן ומדרסן, מכל מקום משמע דהלכה כלישנא דטהור, דבשל סופרים הלך אחר המיקל. ומכל מקום מגע גוי גדול אפילו שלא בכוונת מגע כלל אסור בשתיה, ואפילו לדברי הגאונים דגרסי בהדי דקא נחית נגע בחמרא, דאף על גב דפרכי רב כהנא ורב אסי בההוא עובדא לרב מקטן בן יומו שעושה יין נסך, דמשמע לכאורה דמגעו של קטן ומגעו של גדול שלא בכוונה כי הדדי נינהו וחד דינא אית להו, וכיון דמסקינן בגוי קטן דלא כרב ומותר אפילו בשתיה, הוה לן למישרי אף מגעו של גדול שלא בכוונה ואפילו בשתיה לכאורה, אפילו הכי איכא למימר דרב כהנא ורב (אשי) [אסי] בכל שכן פרכינן ליה לרב מקטן בן יומו, והכי קאמרינן ליה, והא מר הוא דאמר דתינוק בן יומו עושה יין נסך אף על פי דאינו בר כוונה כלל, כל שכן מגע גדול שהוא בר כוונה אף על גב דנגע שלא בכוונה יאסר אפילו בהנאה,

ומכל מקום אף על גב דלא קיימא לן כרב בתינוק היינו משום דאינו בר כוונה ודבר הניכר לכל הוא דאינו מתכוין לניסוך והילכך לא גזרו בו, ועוד דכיון דאינו ראוי לנסוך דומה ליין מבושל שלא גזרו בו (ל, א), אבל גדול דבר כוונה הוא ואיכא למיגזר אסור.
ונמצא בתשובות הגאונים ז"ל, דגוים בזמן הזה לא בקיאי בטיב ע"ז ומשמשיה והוו כתינוק בן יומו שאין מגעו אסור בהנאה, וכן כתבו הר' יהודה בר' נתן ורבנו שמואל בשם רש"י ז"ל, ועל דבר זה סמכו קצת בדורות האלו ליקח יין נסך מגוי בחובותם. ומיהו הקשה (על) [עליהם] רבנו יצחק הזקן בר' שמואל ז"ל דאם כן מגעו של גוי בזמן הזה ביין שלנו יהא מותר אפילו בשתיה, דבשלמא יין שלהם אסור משום חתנות כפת ושלקות (שבת יז, ב) אבל שלנו יהא מותר, דהא בתינוק גוי לית הלכתא כרב מדמסיים ר' יהושע בן לוי מילתיה דשמואל כמו שכתבנו, ומגע של תינוק אינו עושה יין נסך כלל ואפילו בשתיה שרי, אם כן אף מגע גוי גדול בזמן הזה יהא מותר אפילו בשתיה וזה אינו נכון, אלא ודאי מגע גוי אפילו בזמן הזה אוסר אפילו בהנאה, ולא דמי לתינוק בן יומו, דתינוק איו מתכוין אפילו לנגיעה והילכך שרי אפילו בשתיה, אבל גוי גדול דהוא בר נגיעה, לנגיעה מיהא מתכוין ואסור, ועוד דקיימא לן (ביצה ה, ב) דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו.
והרמב"ן נ"ר כתב דנראין הדברים דרב ושמואל לא פליגו כלל, והלכתא כרב בתינוק בן יומו שעושה יין נסך ליאסר בשתיה, וכדשמואל בלוקח עבדים שעושים יין נסך אף על פי שמלו וטבלו עד שישתקע שם ע"ז מפיהם, דלא שמעינן להו לרב ושמואל דפליגי אהדדי אלא בתרוצא דברייתא למאן דתני טהור, אבל למאן דתני טמא לא פליגי כלל, דבין לרב בין לשמואל וכן בני השפחות ארוקן ומדרסן, וכיון דלההוא לישדנא לא פליגי, טפי איכא למימר דההוא לישנא עדיף מלישנא דמאן דאמר טהור כי היכי דלא ליפלגו רב ושמואל אהדדי, ואף על גב דקיימא לן דבשל סופרים הלך אחר המיקל, משום הא לא נטיל מחלוקת בין האמוראים. ורבנו תם ז"ל (הו"ד בתוד"ה לאפוקי) כתב: דרב ושמואל ודאי פליגי מההוא טעמא דכתבינן דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וטעמא דטהור טפי עדיף ומסתבר, ואפילו הכי הלכתא כרב בתינוק בן יומו, דכל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי, ואי משום ר' יהושע בן לוי, ר' יהושע בן לוי לא קאי על דברי שמואל, דר' יהושע בן לוי קשיש ועדיף מניה ולא מפרש מילתיה, אלא עיקר דברי ר' יהושע בן לוי בפרק החולץ (יבמות מח, ב) ומימרא דנפשיה קאמר, וכדאמרינן התם, אמר ר' יהושע בן לוי הלוקח עבד מן הגוים [ולא רצה למול] מגלגל עמו כל שנים עשר חדש, פירוש אולי יתרצה לימול אחר שנים עשר חדש שישתקע שם ע"ז מפיו, לא מל חוזר ומוכרו

לגוים, ותלמודא הוא דמייתי מילתיה דר' יהושע אמילתיה דשמואל לומר דשקוע ע"ז הוי אחר שנים עשר חדש, ולאו למימר דפסק ר' יהושע בן לוי כדברי שמואל, דדילמא בעבדים שמלו וטבלו כרב סבירא ליה, ואם כן לדברי רבנו תם ז"ל עבדים שמלו וטבלו מגען מותר מיד, וכן עמא דבר.

ההוא עובדא דהוה במחוזא דעל גוי בחנותא [**וכו'**] **שרייה רבא לזבוני**. פירש רש"י ז"ל (נח, א, ד"ה דמי): שהתיר את הכל בהנאה ואפילו המשוכשך, וטעמא דרבא משום דהוא סבירא ליה דלא נתכוון זה אלא להראות שהוא יין וכדקאמר והא לאו חמרא הוא, והוה ליה כמדדו בוי ביד או ברגל (נז, א) דמוכחא מילתא דלאו לכוונת ניסוך קא נגע אלא למדידה בעלמא ואמרינן ימכר, ומשום הכי איתותב מברייתא דאגר דמים, דאי לא שרי רבא אלא חוץ מדמי ההוא חמרא מאי תיובתא מאגר דמים, לימא אנא דאמרי כרבי שמעון בן גמליאל דאמר (עד, א) יין ביין ימכר לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו, וקיימא לן כוותיה, ועוד מאי אותביה נחמני מעובדא דשמואל דאמר ישפך, דשמואל ודאי אי אפשר לו דאסר כלה בהנאה ואפילו שאר יין שנתערב בו, דהא שמואל גופיה הוא דפסק בפרקין דלקמן (שם) כרשב"ג דאמר ימכר לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו ואפילו יין ביין, אלא ודאי רבא כולי חמרא שרא ואפילו המשוכשך, ומשום הכי איתותב מברייתא דאגר דמים ומעובדא דשמואל, ולא דמי למדדו ביד דאמרינן ימכר, דהתם מוכחא מילתא ודאי דלא לנסוך קא מכוין שהרי להנאתו של בעל הבית קא מיכוין לידע כמה שיעורו של יין, ומאחר שהוא מכוין להנאתו לא יזיקנו מאחר שאינו מתהנה בכך, ועוד שמתיירא שירגיש בו הישראל ויתבע ממנו דמי יינו שאסרו עליו, אבל כאן למה נגע בו אם לאו לנסכו, הוי ליה למימר ומה שבדולא זה לא חמרא, וכן נמי הא דאגר דמים אף על פי שהוא מתכוין לבודקו לעמד על שוויו, מכל מקום מאחר שהוא שותה ממנו ומה שהוא שותה הוא שלו, אינו חושב שיגיע בזה שום הפסד לישראל ומנסכו קודם שישתה. וליכא למימר דעובדא דאגר דמים ועובדא דרבא הוו להו כמדדו ביד ומשום הכי הוה שרי ליה רבא דסבירא ליה כרבנן דמדדו ביד, ואנן קיימא לן כר' נתן דאמר ביד אסור ואפילו בהנאה, (ותגר) [ותנא] דאגר דמים דקא אסר משום דסבירא ליה כר' נתן, דאם כן כי קא מותבינן ליה לרבא לימא אנא דאמרי כרבנן דאמרו ימכר, ואי משום דקתני בברייתא דאגר דמים זה היה מעשה ואסרוהו ומעשה רב, מכל מקום לא הויא תיובתיה, דתנאי נינהו ולא אשכחן תיובתא ותנאי אלא במקומות מועטין דמפרש להו תלמודא בהדיא, כדאמרינן בערבי פסחים (פסחים קא, ב) תיובתא ובשלהי שמעתא (קב, א) תניא כוותיה, אבל היכא דלא אתפרש בהדיא לא מחוור לדחוקי ולאוקומי שמעתתא

בהכי, ועוד דאם כן היכי אקשינן לעיל (נז, א) לשמואל: אימר דאמר ר' נתן ביד ברגל מי אמר, לימא ליה דהא איכא תנא דאגר דמים דאסר אפילו בפה, אלא דבהא איכא למימר דודאי לא שמיע ליה לשמואל ברייתא דאגר דמים, דאי הוה שמיע ליה לא הוי משהי ליה דהא איהו אמעשה סמיך, והדר כי שמע ברייתא אסריה אפילו בהנאה וכדאמרינן הוה עובדא בנהרדעא ואסר שמואל. וההיא דאמר רב פפא לקמן (ס, ב) לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור משום דמודה עליה ביום אידם, דמשמע דטעמא דמודה עליה ביום אידם הוא דאסור, הא לאו הכי לא אסרינן ליה אף על גב דאיכא מגע ממש כיון דלא מוכחא מילתא דנגע ביה משום כוונת ניסוך והוה ליה כמאן דליכא מגע כלל, דהתם היינו טעמא דכיון דמגעו באונס הוא אי לאו משום טעמא דמודה עליה ביום אידו ומתכוין לנסך כמאן דליכא כוונת מגע כלל הוה דמי ומותר בהנאה. ומכל מקום הכי מסתבר ומחוור, דברייתא דאגר דמים לא פליגא אברייתא דמדדו ביד דהאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד, ועובדא נמי דשמואל דאסר אפילו לברייתא דמדדו ביד אתיא וכטעמא דאמרן, וקיימא לן נמי כברייתא דאגר דמים משום טעמא דחיישינן דילמא על ידי טעימתו מנסכו, וקיימא לן נמי כברייתא דמדדו ביד דאמרו ימכר דמוכחא מילתא ודאי דלא מיכוין אלא למדידה ולא לכוונת ניסוך. וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל שכן כתב (נה, א ד"ה נפל) בפירוש המשנה (ס, ב) דמתניתין דנקט מדדו בקנה, מעשה שהיה כך היה, דאפילו מדדו ביד ממש והתיז את הצרעה בידו ממש מותר בהנאה, דהא קתני ברייתא בידו ממדש דומיא דרגל ולא קתני בקנה, וטעמא דמילתא משום שכוונתו ניכרת כי למדידה הוא מתכוין או להסיר רותחת מפי החבית, ומכל מקום אסור בשתיה לחומרא, אבל אם לא היה מעשה ניכר כברייתא דאגר דמים, אף על גב דאיכא למימר כי לטעום את היין נתכוון שהוא רוצה לקנותו, אפילו הכי אסור בהנאה, שדרך הגוים לנסך עד שלא ישתו ושמא ניסך. אבל הרי"ף ז"ל שהשמיט אותה ברייתא דמדדו ביד נראה שסובר דפליגא אברייתא דאגר דמים. וכן דעת מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל דג' מחלוקות יש בדבר, תנא קמא סבר בין ביד בין ברגל ימכר, ור' נתן סבר ברגל מותר אבל ביד אסור, ותנא דאגר דמים סבר אפילו בפה אסור בהנאה שאף על פי שאין דרכן מנסכין כך חיישינן.

דף נח.

אימר דאמרי אנא לבר מדמי ההוא חמרא. כלומר לא אמרתי אלא [שאין] שכשוכו חמור כודאי יין נסך שיאסר את תערובתו וכדאמרינן (עד, א) יין נסך יין ביין אסור, שאינו

עושה [אותו] אלא כסתם יינן ודמי דההוא חמרא אסור, אבל תערובתו לא, וימכר כלו לגוים חוץ מדמי אותו יין, כך פירש הראב"ד ז"ל.

או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית. פירש רש"י ז"ל: והחזירו הגוי, ולא יתכן לומר והחזירו ישראל לחבית ותהוי תיובתיה האי דקא אסר ליה לכוליה חבית משום האי דאיעריב ביה, דאם כן אמאי הוי תיובתא נימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג דאמר לקמן (עד, א) ימכר כלו חוץ מדמי יין נסך שבו דקיימא לן כוותיה, עד כאן. ואיכא דקשיא ליה אכתי כי קא מהדר ליה גוי לחבית אמאי מיתסר בכך מה שבחבית בהנאה, והא אמרינן לקמן (נח ע"ב) דיין שמזגו גוי דאינו נאסר אלא משום לך לך אמרינן נזירא סחור, ומדינא אפילו בשתיה הוה לן למישריה דאינו כמגעו, אלא משום דאמרינן לך לך אמרינן נזירא סחור ואסרינן ליה בשתיה, ומיהו בהנאה מותר דהאי טעמא ליתיה אלא בשתיה, וכן פירש רש"י ז"ל (שם ד"ה אסור) והאי נמי להאי דמיא,ואפילו למאן דאמר (עב, א) ניצוק חבור, הכא שרי בהנאה, דאורוקי מכוס לחבית לא הויא כנגיעה, וכי היכי דמוריק מחבית לחבית לא מיתסר בהנאה האי נמי לא מיתסר בהנאה, ומשום הכי איכא לפרושי דטעמא דברייתא אינו אלא משום איסור תערובת, דמה שבכוס נאסר הוא בטעימתו של גוי, ולומר דגוי עושה יין נסך בפיו, וכשהחזירו לחבית נאסר הכל משום תערובת, ומה שהוקשה לרש"י ז"ל אם כן אמאי הויא תיובתיה לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג דקיימא לן כוותיה, יש לומר דהכין אקשינן ליה, ודאי מתניתא דאגר דמים רבנן היא, אלא דמדרבנן נשמע ליה לרשב"ג, מי לא אמרי רבנן דגוי עושה יין נסך בטעימתו אף על פי שאפשר לתלות דלשתיה לבד מתכוין ולא לניסוך ואסרינן ליה לכוליה חבית בהנאה, הכי נמי לרשב"ג מה שבכוס מיהא אסור בהנאה דנגיעה כי האי אוסרת בהנאה, אלא דרשב"ג פליג עלייהו דרבנן בתערובתו שאינו אוסר אלא בשתיה אבל לא בהנאה, מכל מקום תיהוי תיובתא דרבא דנגיעה כי האי עושה יין נסך לאסור בהנאה לכולי עלמא, ואיהו שרי אפילו דמי דההוא חמרא, וכן פירש הרמב"ן (ז"ל) [נ"ר] והראב"ד (נ"ר) [ז"ל]. והכי תניא בתוספתא (פ"ח סה"ב), קדח במינקת ונפלה ממנו טפה כל שהוא אסורה מפני שטפה של יין נסך אסורה ואוסרת כל שהוא, אלמא איסורו משום תערובתו הוא ורבנן היא, אלא דמדרבנן נשמע לרשב"ג כדאמרן. והא דגרסינן בירושלמי (בפרקין ה"ח), מהו שיעשה בפיו יין נסך, ר' אדא בשם ר' זעירא אין הגוי עושה בפיו יין נסך, ר' ירמיה בשם ר' אבהו הגוי עושה יין נסך בפיו, ותני כן אגר דמים שטעם מן הכוס או מן המינקת והחזיר לחבית אסור, על דעתיה דרב אדא בשם ר' זעירא, והוא שהחזיר הגוי, ועל דעתיה דר' ירמיה בשם ר' אבהו ואפילו החזיר ישראל, אומר הרמב"ן נ"ר דאין ראיה לדברי רש"י

ז"ל מדברי רב אדא, דאיהו סבר דאין הגוי עושה יין נסך בפיו ואפילו בשתיה, ובחזרת הגוי נאסר בשתיה, אבל אנן דקיימא לן עושה יין נסך בפיו אפילו בשהחזירו ישראל, אסור הכל בהנאה כרבנן וכדפרשינן.

דף נח:

לא צריכא דקא מוריק אורוקי. ואף על גב דבישראל מחזקינן ליה והוי בליליא ולא עיינינן ביה אי נגע ביה [לא חיישינן להכי], ומאן דאסר בהנאה משום דחייש דילמא יהב דעתיה לנסך ונגע ביה כיון דקא רמי אדעתיה דחמרא הוא, דרבנן כי הני לא שתו (חמרא) [שיכרא], ולא משום דסבירא ליה למאן דאסר דכחו של גוי אוסר אפילו בהנאה, דלעולם אין כחו של גוי אוסר אלא בשתיה ומשום לך לך אמרינן נזירא, והא דאמרינן לקמן (ס, א) גוי אדנא וישראל אכובא חמרא אסיר, בשתיה קאמר ולא בהנאה, ואף על גב דעקר נסוך בכי האי גונא הוא ששופכין יין לפני הע"ז וכדאמרינן בפרק כל שעה (פסחים כב, א), מכל מקום אינו אוסר בכך בהנאה בסתם שפיכתו עד דשמעינן ליה דנסיך. והרב בעל התרומות ז"ל (סי' קסט) פירש בשם רבנו יצחק זצ"ל דטעמא דמאן דאסר דקא סבר כחו של גוי בכוונת יין אסור אפילו בהנאה שדרכן מנסכין כן בפני הע"ז בשפיכה, ופירש נמי גוי אדנא וישראל אכובא אסור אפילו בהנאה. וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל בפרקין דלקמן גבי מילתא דרב ששת (עב, ב) דאמר במערה מחבית (לחבית) [לבור] דבגוי המערה עסקינן וההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דבגואי לא גזרו ביה רבנן. וכתב שם הראב"ד ז"ל: מכל מקום כיון דקיימא לן דנצוק חבור לא איכפת לן בהא דרב ששת, דאף על גב דלא מנסך אלא מה שיצא לחוץ הרי אותו שמבפנים מחובר הוא למה שיצא לחוץ דאי אפשר בלאו הכי, הילכך כלו אסור בהנאה, עד כאן. אלמא משמע דסבירא ליה לרב ז"ל [דמה שיצא לחוץ בכוחו אסור בהנאה, דאי לא היאך אפשר דמה שיצא לחוץ מותר בהנאה ומה שנשאר בפנים מותר בהנאה מחמת חבורו, אבל מה שנשאר בפנים רש"י ז"ל מתיר אפילו בשתיה, שהוא ז"ל כתב שם] דהלכה כרב ששת דליכא מאן דפליג עליה ומה שנשאר מותר אפילו בשתיה, וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל כמו שנכתוב שם במקומו בע"ה (שם ד"ה הא). ותמיהא לי לדברי רבנו יצחק והראב"ד ז"ל שכתבו דכחו אוסר בהנאה, דהשתא כחו שלא בכוונה מותר אפילו בשתיה וכחו בכוונה אסור אפילו בהנאה, ומיהו אינו קשה כל כך דיש לנו כיוצא בה בנגיעה על ידי דבר אחר לפי מה שכתבנו למעלה (נז, א ד"ה ההוא) דשלא בכוונה כלל מותר אפילו בשתיה ובכוונת מגע אסור אפילו בהנאה.

יין שמזגו גוי אסור משום לך לך אמרינן נזירא וכו'. פירוש ואפילו בדיעבד, חדא דמזגו דיעבד משמע, ועוד מעובדא דר' יוחנן דלקמן (נט, א) דאמר ליה לרב הונא צא והכרז על יינן משום יין נסך. ואף על גב דטעמא קאמר משום לך לך אמרינן נזירא וכו', זימנין דהא טעמא איתיה אפילו בדיעבד וזימנין דליתיה אלא בלכתחלה דוקא, כההיא דאמרינן לקמן (שם) גוי שהוליך ענבים לגת אמר רב כהנא אסור משום לך לך אמרינן נזירא, ואסקה איהו אנא לכתחלה קאמינא. ופירוש מזגו גוי כגון שהגוי נותן מים ביין שביד הישראל, ומדינא שרי אפילו בשתיה מפני שהוא כזורק אבן לתוכו דאמרינן לקמן (ס, ב) שהוא מותר אפילו בשתיה, דבכל שבזב טהור בגוי אינו עושה יין נסך, ואף על פי שאין המים נפסקין אלא שהקלוח יורד מידו של גוי לתוך היין מותר, ואפילו למאן דאמר נצוק חבור, דנצוק דהוי חבור לאו משום דחשבינן ליה כנגיעה, דנגיעה על ידי דבר אחר לאו נגיעה היא, אלא משום תערובת הוא דכיון שהיין שבידו אסור רואין כאלו נתערב היין התחתון עם היין שביד הגוי, אבל כאן אין המים שביד [הגוי] נאסרין, ועוד דמים ביין לא חבור בנסוך, אלא גדר גדרו משום לך לך אמרין נזירא סחור דילמא אתי למישרי ליה חמרא, אי נמי שלא יהא הגוי רגיל אצל הישראל וימזוג לו יינו, ופעמים שנוגע בו והוא שותה, ולדבר זה חששו לפי שהמזוג קרוב הוא להשקות. ויש מי שאומר דכיון דטעמא דהא מילתא ליתא אלא מהך חששא, אם שפך גוי מעט מים בחבית של יין שאדין במים כדי מזיגה או ששפך בה יותר מכדי מזיגה אינו נאסר, דלא אסרו אלא משום לך לך אמרין נזירא שלא יהא הגוי רגיל אצל הישראל להשקותו ואתי למינגע ביד, אבל כי הא מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן. והרמב"ן נ"ר הביא מסעד להוראה זו מדגרסינן בירושלמי (בפרקין הי"א), ר' ירמיה בשם ר' חייא בר בא יין שמזוג בחמין אסור, בצונן מותר, יבא עלי שלא עשיתי מימי, ר' יוסי אזל לצור חמהון שתן חמר דחמימין וארמי מזג אמר לון מאן שרא לכון, פירוש יין שמזגו גוי בחמין אסור שהרי תקנו לשתיה ואסור משום לך לך אמרין נזירא כדאמר ר' ירמיה גופיה בשמעתין, ואם מזגו בצונן מותר שהרי לא תקנו לשתיה שאין דרכן למזוג יין במים צונן, משמע מהכא דלא אסרו מזיגת גוי בדיעבד אלא בשתקנו והכשירו לשתייה אבל כשפסלו משתייתו לא. ואף על גב דלא סמכינן אדבני מערבא במזיגת מים צוננין, חדא דהאידנא רגילי למשתיה בצונן, ועוד דר' ירמיה קאמר יבא עלי שלא עשיתי מימי, ועוד דבגמרא דילן סתם אמרו יין שמזגו גוי אסור לא פליג בין חמין לצונן, מכל מקום נגמר מינה לחבית גדולה שאין דרכן של בני אדם למזגה שאם שפך בה גוי מעט מים שמותר, והדעת נותנת שאפילו נתן בה כדי מזיגה שמותר מאחר שאין דרכן של בני אדם בכך ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו. ומיהו

במזיגת כוס בין שנתן בו כדי מזיגה או יותר מדאי או פחות ממזיגתו בכל ענין אסור, לפי שהוא ראוי להוסיף עליו יין או מים וכך רגילות ואיכא למיגזר ביה משום לך לך אמרין, אבל מזגו שלא בכוונה ודאי מותר ואין כאן בית מיחוש, דלא גרע מכחו שלא בכוונה דלא גזור ביה רבנן ואפילו לשתיה.

כללא דנקטינן מהני שמעתתא במגעו של גוי בגופו ובמגעו על ידי דבר אחר ובכחו ובמזיגתו, מגעו של גוי בידו בכוונה, כל היכא דאיכא למיחש שמא נסך אסור בהנאה, והיינו אגר דמים גוי (נח, א), ועובדא דשמואל (שם), ועובדא דרבא דאתותב (נז, ב), מגעו של בכוונת ניסוך אף על גב דאיכא כוונת מגע אסור הוא בשתיה ומותר בהנאה, והיינו ברייתא (נז, א) דמדדו בין ביד בין ברגל ימכר, כיון שמתוך מעשיו הוא ניכר שאינו מתכוין הוא לנסך אלא למדידה. ומיהו נראה לי שאנן אין לנו מגע בכוונה אחר ומותר בהנאה אלא אלו שמנו חכמים, דאנן לא בקיאינן בדעותן של בריות ובאומד המעשים אי זה מוכיח לשם מלאכתו ואי זה מספק בניסוך, דהא אגר דמים אף על פי שהיה נראה שאינו מתכוין אלא למלאכתו אפילו הכי אומר שהוא אסור בהנאה, וכן בעובדא דרבא דאיתותב מינה, וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל. והרי"ף ז"ל שהשמיט אותה ברייתא דמדידה והביא של אגר דמים, נראה שהוא אוסר כל מגעו בכוונת מגע אפילו בהנאה, וכן לדעת מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל כמו שכתבנו למעלה (נז, ב), מגעו שלא בכוונת מגע כלל מותר בהנאה ואסור בשתיה לכולי עלמא, והיינו מתניתין דתנן (ס, ב) נפל לבור ומת ימכר, ועובדא דלוליבא (נז, א) לפי גירסת הגאונים דגרסי בהדי דקא נחית נגע בחמרא שלא בכוונה והתירו רב (כהנא), וכן שלא בכוונת יין אפילו שיש לו כוונת מגע מותר בהנאה ואסור בשתיה, והיינו ברייתא דתניא (נח, א), חרש גוי שהושיט ידו לתוך החבית וכסבור שהוא של שמן ואמרו ימכר. וכתב הראב"ד ז"ל שאפילו ידע לאחר שנגע בו שהוא יין ולכשידע משך ידו והוציאה משם מותר בהנאה, ומגעו שלא בכוונה קרינן ביה, דכיון דתחילת נגיעתן לא היו יודעין שהוא יין ומיד שידעו הוציאו ידן משם, כוונתם נכרת שלא לנסוך נתכוונו, ומיהו צריך להתישב בזה מעובדא דאתרוגא (נט, ב). מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת נסוך כגון שנראה מתוך מעשיו שאינו מתכוין לנסך אלא למלאכתו, מותר בהנאה ואסור בשתיה, והיינו מתניתין דתנן (ס, ב) מדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה ואמרו ימכר, וכן מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת יין אסור בשתיה ומותר בהנאה,והיינו דאקשינן בעובדא דר' יוחנן בן ארזא (נח, א) והא קא נגע בנטלא, ולפי הפירוש (הראשון) [השני] אשר פירשנו למעלה (נז, א סוד"ה ההוא), דמדנגע בגופו של נטלא ביין שבחבית קא פריך, דקא סבר שמגעו על ידי דבר אחר בכוונת מגע ואינם

רואין בו כוונת יין אסור בשתיה. מגעו על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגעו כלל מותר בשתיה, לפי גרסת הגאונים ז"ל דגרסי בעובדא דלוליב (נז, א) בהדי דקא נחית נגע בחמרא שלא בכוונה, אבל לפי גירסתו של רש"י ז"ל דגריס: בהדי דקא נחית נגע ברישא דלוליבא שלא בכוונה, משמע דמגעו על ידי דבר אחר אפילו שלא בכוונת מגע כלל אסור בשתיה, וכבר כתבנו למעלה (נז, א ד"ה ההוא) שהדברים מוכרעים כדברי הגאונים ז"ל. מגעו על ידי דבר אחר בכוונת יין ובכוונת מגע, כגון שהוא מנתז היין בקנה שלא לצורך ואפשר שהוא מתעסק ולא מתכוין לנסך ואפשר גם כן שהוא מתכוין לנסך, הסברא מכרעת שהוא אסור אפילו בהנאה, ואף על פי שלא הוזכר ענין זה בפירוש בתלמוד, ראיה יש לכאורה מדקתני מתניתין (ס, ב), מדדו בקנה והתיז את הצרעה בקנה, שמע מינה דדוקא מדדו או שהתיז את הצרעה שמחשבתו ניכרת שאינו מתכוין אלא למדידה ולהתזת הצרעה הוא דשרינן ליה בהנאה, הא לאו הכי אסור ואפילו בהנאה, ואף על גב דאפשר לדחות דמשום אפוקי מדר' שמעון נקטיה, אפילו הכי כך נראין הדברים יותר, ולמאן דגריס נמי ברישא דלוליבא יש ראיה גמורה מההוא עובדא, דדוקא שלא בכוונה שרא רב לזבוני לגויים הא בכוונה אסור.

וכחו של גוי כגון שמוריק מכלי אל כלי בכוונת יין ובכוונת הרקה, מה שיצא בכחו מן הכלי אסור בשתיה ומותר בהנאה, והיינו דאמרינן (ס, א), גוי אדנא וישראל אכובא חמרא אסור, ופירושו אסור בשתיה, וזה לפירוש הראשון שכתבנו בעובדא דר' יוחנן בן ארזא (נח, ב ד"ה לא), אבל לפירוש רבנו יצחק והראב"ד ז"ל (הו"ד שם) כיון דאיכא כוונת יין וכוונת מגע אסור אפילו בהנאה, דכחו בכוונה עושה יין נסך גמור. ומה שנשאר בכלי, לדברי רש"י ז"ל שפסק כרב ששת בפרקין דלקמן (עב, ב ד"ה דגואי) שרי אפילו בשתיה, דבההוא דגואי לא גזרו ביה רבנן, ולדברי שאר המפרשים מה שנשאר בכלי אסור בשתיה כאותו שיצא לפי שנאסר בנצוק, ויש אוסרים אפילו בהנאה, ובעל התרומות ז"ל (סי' קעו) כתב כדברי רש"י ז"ל. כחו דלא בכוונת יין אפילו בכוונת הרקה מותר אפילו בשתיה לכולי עלמא, והיינו עובדא דר' יוחנן בן ארזא דמשמע דלכולי עלמא אי סבר גוי דשכרא הוה מותר אפילו בשתיה במוריק אורוקי, וכל שכן שלא בכוונת הרקה שהוא מותר בשתיה. וכתב הרב בעל התרומות ז"ל (סי' קעה) שמסתמא הוא הדין אם נושא גוי גיגית מלאה יין במוט ובלכתו יצא מן היין לחוץ שלא בכוונתו מותר בשתיה אפילו מה שנפל לחוץ, וכן [כתב] רבנו שמואל זצ"ל. כחו של גוי אם ישראל מסייעו בשפיכתו, לדברי רבותינו הצרפתים ז"ל מותר אפילו בשתיה, והיינו דאמרינן בפרקין דלקמן (עב, ב), אמר להו (רב) [רבא] להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא לסייע גוי בהדייכו דילמא

משתליתו וסמכיתו עלייהו, אלמא לכתחלה אסור דיעבד מותר. אבל הראב"ד ז"ל אוסר אף בזה בשתייה בדיעבד, דדילמא ארפו ידייהו ושדו ליה עילויה ולאו אדעתייהו, והוה ליה כח גוי לבדו. וכדבריו מצאתי בירושלמי פרק השוכר (פ"ה ה"י)דגרסינן: פשיטא דא מילתא ישראל תופש בפי משפך והגוי מערה דברי הכל אסור, גוי תופש בפי המשפך וישראל מערה ר' אסי אוסר ור' אמי מתיר, גוי תופס בפי הנוד וישראל מערה ר' ירמיה בשם ר' זירא היא המחלוקת, ר' מונא בעא קומי ר' יוסי (הכא) [היידא] מחלוקת, [אמר ליה מחלוקת] ר' אמי ור' אסי, ישראל תופס בפי הנוד וגוי מערה סברי מימר דברי הכל מותר, (אמר) ר' שמואל כל (עמא) [גרמא] אמר שאסור שפעמים שישראל מרפא ידיו ונמצא כל העירוי מחמת הגוי.

מזיגתו, כגון ששופך מים ביין שביד ישראל בכוונה, בין דמקטף קטופי בין בין שאינומקטף אלא שקלוח המים נוגעין בידו וביין אסור בשתייה משום לך לך אמרין נזירא סחור ואפילו דיעבד, אבל בהנאה שרי, והיינו דר' יוחנן דאמר (נח, ב) יין שמזגו גוי אסור, אבל שלא בכוונה מותר ואפילו בשתיה.

ומיהו בזמן הזה שאין הגוים בקיאים בטיב ע"ז ומשמשיה אלא שמנהג אבותיהם בידיהם אפילו מגען מותר בהנאה, לפי מהש נמצא בתשובת קצת הגאונים ז"ל, ולפי מה שכתבו הרב ר' יהודה בר' נתן ורבנו שמואל ז"ל בשם רבנו שלמה ז"ל, דהאידנא הוו להו כולהו גוים כתינוק בן יומו שמגעו מותר בהנאה כמו שכתבנו למעלה (נז, ב ד"ה הא), ומיהו נראה שאפילו בזמן הזה מגען אסור בהנאה כמו שכתבנו (שם ד"ה ונמצא), דגזרת מגען היה דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו, וכן נהגו בדורות האלו. מגע תינוק גוי (עד) שאינו יודע בטיב ע"ז ומשמשיה לכולי עלמא אינו אוסר בהנאה, ולדברי הפוסקים כשמואל (נז, ב) אפילו בשתיה מותר. מגע תינוק בן השפחות לכולי עלמא מותר אפילו בשתייה,דאפילו לרב דאסר אפילו בתינוק גוי מודה בבן השפחות, והיינו ברייתא דקתני (נז, א), יינן [וכו'] קטנים אין עושין יין נסך. מגע גוי שמל ולא טבל מסתברא שעושה יין נסך בשתיה ולא ליאסר בהנאה.

דף נט.

הא דבעו מיניה מרב כהנא גוי מהו שיוליך ענבים לגת ואהדר להו דאסור. פירש הראב"ד ז"ל (נח, ב ד"ה אסור) מפני היין הנסחט בדורדרין, כי כשהגוי שופך הענבים נשפך גם היין על ידו, ומשום הכי לכתחלה אסור משום לך לך אמרין נזירא, וגזרינן אטו שפיכת יין גמור, אבל דיעבד שרי ואף על פי שיש יין הרבה מנתז על הענבים, דדיעבד

לא גזרינן, לפי שאינו מתכוין באותה שפיכה לשפיכת יין אלא לשפיכת הענבים שהוא מעורב בהן שעדיין לא נדרכו ולא נמשך היין מהם ואין דרכן מנסכין כן. ונמצא לפי דבריו שאלו הגויים שבוצרין עכשיו עם ישראל אסור להניחן לתת הענבים לגת שמא יש בדרדורין יין וצריך להזהר בזה. ומיהו אם ישראל מסייעו מותר אפילו לכתחלה, דלא גזרי (עב, ב) דילמא שדו ליה עילויה אלא בחמרא דאי משתלי הוה ליה כחו ואסור אפילו דיעבד, אבל הכא דאפילו כי שפיך גוי לחודיה שרי בדיעבד, אם מסייע ישראל בהדיה לא גזרינן דילמא שדי ליה עילויה. והרמב"ן נ"ר פירש משום שמא נגע הגוי ביין שבגת, והא דתניא בברייתא דמותבינן מינה עליה אף על פי שהיין מזלף עליהם, יין שבגת קאמר, [וטעמא] משום דהוה ליה כזורק אבן לגת דשרי רב אשי לקמן (ס ב), דכל שבזב טהור ביין נסך מותר. ולישנא דתוספתא (פ"ח ה"ב) הכין דייקא כפירושו, דקתני גוי שהיה מעלה ענבים בסלין ובדורדרין בגת, אף על פי שנפצן בגת והיין מזלף על גבי ענבים מותר.

דף נט:

ההוא אטרוגא דנפל לחביתא דחמרא אתא גוי, שדא ידיה נקטיה, אמר להו רב אקפוה לידיה כי היכי דלא לישכשך וברצוה עד דשפייה. ויש ספרים שכתוב בהן אמר להו רב אשי, וכן הוא בפירושי הראב"ד ז"ל. ופירש הראב"ד ז"ל דלהתירו אפילו בשתיה קאמר, משום דכל זמן שלא שכשכו ולא עקרו ממקומו אינו אוסרו אפילו בשתיה, לפי שאין דרך רוב המנסכין כן לנסך בלא שכשוך, וכיון דלא שכשך יצאנו ידי הרוב שאין מנסכין כן, וכוונת הכנסת ידו ליין מוכחת דלא היתה אלא להוצאת האתרוג, מותר אפילו בשתיה, שאם אתה אומר שלא התירו רב אשי אלא בהנאה, למה ליה דאקפוה לידיה כי היכי דלא לישכשך דאפילו שכשך בהנאה מיהא מותר, דהוה ליה כמטפח על פי החבית מרותחת דאמרינן (ס, ב) ימכר משום דמוכחא מילתא הוא דלהעברת רותחת קא מיכוין, ואף על גב דהתם ודאי שכשוך הוה ביה, והכא נמי לא שנא דהא לנטילת האתרוג קא מכוין, אלא ודאי אף בשתיה התירו, וטעמא דמילתא דכיון שאין דרך רוב המנסכין להיות מנסכין בלא שכשוך וזה לא שכשך, וגם לא נתכוין אלא לנטילת האתרוג, הוה ליה מיעוט וספק ומותר אף בשתיה. ועוד ראיה, מדלא קאמר ושרי לזבוני לגוים וכדאמרינן לקמן (ס, ב) שריא רפרם ואי תימא רב הונא בריה דר' יהושע לזבוניה לגוים, ולעיל בעובדא דההוא דסליק לדיקלא (נז, א), שרייה רב לזבוני לגוים. ואי קשיא לך והא אמרינן לקמן (ס, ב) בההוא דאתשכח במעצרתא אי ליכא טופח על מנת להטפיח בהדחה סגי, אלמא אף על

גב דליכא שכשוך הדחה מיהא בעי, ואמאי והא לא מנסך כלל אי לא משכשך, יש לומר דמיעוטא מיהא מנסכין בלא שכשוך, וכי איכא כוונת מגע אסור, אבל כשהוא מתכוין לנטילת האתרוג הוה ליה מגעו מיעוט וספק הרחוק ומותר אפילו בשתייה.ורש"י ז"ל פירש דלהתירו בהנאה קאמר, דאי לאו דנקטוה לידיה קא מיתסר אפילו בהנאה על ידי שכשוכו, והשתא דלא שכשך שרי בהנאה מיהא, והכי מסתברא לי, דאפילו כי אקיפוה לידיה מאי שנא מההוא דקא נגע בידיה בחמרא בלא כונה בהדי דקא נחית מדיקלא (נז, א), דאסרינן ליה מיהא בשתיה לכולי עלמא, והתם הא בלא כונת מגע כלל נגע ביה, ושכשוך גם כן לא חזיא דהוה ביה, דאי משום שכשוך הוא דהוה מיתסר התם לא הוה שתיק גמרא מניה, והוה ליה למימר בהדי דקא נחית שכשך ביה בלא כוונה, אלא ודאי משמע דליכא הפרש בין שכשך ללא שכשך, דכל מגעו שלא לצורך, שכשוך קרינן ליה, דאי אפשר בלא נדנוד כל דהוא, ומגעו אפילו בלא כוונת מגע ובלא כוונת יין, מידי אסור שתיה לא יצאנו. והא דאמר להו רב אשי דלינקטוה לידיה כי היכי דלא לישכשך ואסר ליה עלייהו, אף בהנאה קאמר להו, דלא דמי (למגיפה) [למטפח] על פי החבית המרותחת, דהתם כל עצמו אינו מתכוין בנגיעתו ובשכשוכו אלא להעביר הרותחת ולמלאכת בעל היין והנאתו מתכוין בכך, והילכך חזקה שאין משכשכו כלל לכוונת ניסוך בין בתחלה בין בסוף, ומשום הכי מותר בהנאה, אבל בשתיה לעולם אסור דכיון דנגע ביה גזרינן ביה, אבל כאן נהי דבתחלת הכנסת ידו לא נתכוין אלא לנטילת האתרוג, מכל מקום כשיוציא ידו משם חיישינן דילמא עם יציאתו משכשך לשם ניסוך, ומשום הכי קאמר להו רב אשי דלינקטוה לידיה כי היכי דלא לישכשך עם יציאתו והוה ליה אסור אפילו בהנאה, דהא לא שכשך לבתר דנקטיה לאתרוגיה ומשום תחלת מגעו אם כן לא מתסר בהנאה מיהא, (דלא) [דהא] לנטילת האתרוג קא מכוין ולא לנסוך דומיא דמדדו ביד (נז, א), ומדדו ביד לא חיישינן דילמא בשעת הוצאת ידו משכשך ומנסך כענין שאמרנו באתרוג, דהתם כל עצמו מראה שלהנאת הישראל הוא מכוין, ואם בכניסתו לא ניסך אף בהוצאתו כן, אבל כאן שלא נגע ביין מתחלה אלא מחמת האתרוג, ובאותה שעה מחמת טרדתו להוציא האתרוג הוא שלא נסך, כשלקחו ומוציאו יש לחוש שמא ינסך. ומה שהביא ראיה מדלא קאמר ושרי לזבוניה לגוים זה אינו, דלפעמים שהתלמוד מפרש דבריו ולפעמים שמסרם לחכמים. והרב עצמו ז"ל פירש בעובדא דברזא דבסמוך כל דבהדי ברזא אסור בהנאה ואידך שרי בהנאה ולא בשתיה, ואמאי לא קאמר רב פפא ואידך שרי לזבוני לגוים, כן נראה לי. כתב הרמב"ן ז"ל, זה השמיט רבנו הגדול ז"ל מפני

שהוא סומך על דעת האוסר מגעו שלא בכוונת ניסוך אפילו בהנאה כמו שפירשנו, וקשה בעיני לדחות מעשה זה לפי שנמצא ברוב הנוסחאות: אמר להו רב אשי. עד כאן.

אמר רב אשי האי גוי דנסכיה לחמרא דישראל שרי ליה למשקל דמי חמרא מניה וכו'.

יש נוסחאות דנסכיה לחמריה דישראל בכונה. ויש מפרשים לפי גירסא זו: דדוקא כי נסכיה בכוונה שהיה יודע שאותו יין של ישראל ואף על פי כן נסכו הוא דשרי למשקל דמי חמרא מניה משום דהוה ליה מזיק ובעי שלומי. אבל אם נגע בו בשוגג שהיה סבור שהיה משל עצמו אסור למשקל דמי מניה, דבכי האי גוונא בישראל פטור, וכדאמרינן (גטין נב, ב) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור, והלכך אי שקיל מניה דמי נמצא דדמי יין נסך קא שקיל. ויש מפרשים בכוונה כלומר בכוונת מגע, כלומר שאסרו עליו בהנהאה, דאי נגע בו שלא בכוונת מגע לא מיתסר בהנאה כלל, ואפילו לאחריני שרי ליה לזבוני, ולאו למימרא דאי נגע בחזקת שהוא של עצמו שיהא אסור למשקל דמי מניה, דמכל מקום מקלא קליא ליה, ודמי הזיקו שקיל מיניה.

אמר רב אשי מנא אמינא לה דתניא וכו', אמר רב אשי הלכך האי גוי דנסכיה וכו'.

ופירש רש"י ז"ל: ואף על גב דלא סבירא לן כר' יהודה בן בתירא וכר' יהודה בן בבא להתירו למכור לגוי אחר, מההוא גוי מיהא שרי לאפרועי נזקו משום טעמא דלא כל הימך, ואיכא דקשיא ליה ומנא ליה לרב אשי הא, דילמא רבנן דאסרי ליה כיון דמגוי אחר אסור מההוא גוי נמי אסור. וכתב הרמב"ן נ"ר דאפשר דהכי קא דייק רב אשי, דהני תנאי פליגי במנסך בפירוש לע"ז שלא בפניה אם אסור בהנאה אם לאו, דרבנן סברי דניסוך שלא בפני הע"ז מן הדין הוא אסור אפילו בהנאה, והלכך אפילו בסתם מגעו יש לחוש שמא לשם ע"ז נסכו ואסור אפילו בהנאה, ואף על גב דלא קיימא לן כר' אליעזר דאמר (לב, ב) סתם מחשבת נכרי לע"ז, ביין חששו, לפי שביין משום גזירת בנותיהן נגעו בה, ואמרו בדבר לחוש לנסוך, ותולין בו להחמיר ולא להקל. ור' יהודה בן בתירא ור' יהודה בן בבא סבירא להו שאין נסוך [שלא] לפני הע"ז אסור בהנאה לעולם, ואפילו במפרש לשם הע"ז, והלכך סתם מגען אינו אסור לעולם בהנאה, דלמאי ניחוש ליה, דאפילו פירש אין בכך כלום לענין אסור הנאה, והלכך אמר רב אשי דגוי דנסכיה לחמרא כלומר שנגע בו ושכשכו מההוא מיהא שרי למשקל מניה דמי חמרא ממה נפשך, דאף על גב דמגוי אחרינא אסור משום דקיימא לן כתנא קמא, מההוא גוי שרי ממה נפשך, אי אסרו עליו כתנא קמא דמי נזק שקיל מניה דהא מיקלא קלייה, דהא הוה ליה סתם מגעו כמפרש לע"ז דאסור מדינא, ואם אינו אסור בהנאה כתנאי בתראי דמי יין מותר בהנאה שקיל. ופירוש זה אתי שפיר למקצת נוסחאות דגרסי אמר רב אשי מנא אמינא לה וכו', ואפילו

לספרים דגרסי כתנאי יש לומר דלא אמר כתנאי אלא למאי דקאמר דלזבוני אחריני אסור. ואין זה מחוור בעיני, דכל מנא אמינא ליה שבתלמוד הוא שבא להוכיח דבר מחודש מתוך מה שבא במשנה או בברייתא, אבל כאן כבר נתפרש במשנתינו דפרק אין מעמידין (כט, ב) דסתם יינן אסור אפילו בהנאה, וכולה מתניתין בהכין ריהטא, דאפילו במגעו אוסר בהנאה ביין של ישראל. ומתניתא דלעיל דאגר דמים (נח, א), ועובדא דר' יוחנן בן ארזא, (שם), כולהו מפרשי דגוי אוסר ביין של ישראל אפילו בהנאה, ולא מצא רב אשי אלא זו בלבד. ולדברי הרב ז"ל כל שהוא אומר שהגוי אוסר במגעו אפילו בהנאה הוא מודה דמותר למשקל דמי הזיקיה מניה, ולמה הוצרך רב אשי לאיתויי הא דהיא מחלוקת, ויותר היה נכון אי לא גרסינן מנא אמינא לה וגרסינן כתנאי, ולומר שאסור למכור לאחרים אינו כולי עלמא דתנאי פליגי בה דר' יהודה בן בתירא ור' יהודה בן בבא שרו אפילו בשתיה, ועדיין צריך תלמוד.

ואחד שיכול לומר לו לא כל הימך שתאסור יינו לאנסו. דסבירא להו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפילו על ידי מעשה. ורב נחמן ורב עמרם ור' יצחק הכין סבירא להו בחולין בשלהי השוחט (חולין מ, ב). ואיכא למידק בהא טובא, חדא, וכי לית להו להני תנאי כולהו איסורי הנאה דמכילתין דמגע גוי ביין. ועוד דהא רב נחמן דאמר התם בפרק השוחט דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפילו על ידי מעשה, איהו גופיה דקאמר ליה לרבא בשמעתין דלעיל (נח, א) אימר דאמרי אנא דאין שכשוך עושה יין נסך לבר מדמי ההוא חמרא דמי ההוא חמרא מי אמרינן. ותירץ הראב"ד ז"ל דיין נסך שני ליה לרב נחמן, דאחמירו ביה רבנן אפילו במגעו משום יינן, ואלו לר' יהודה בן בתירא ולר' יהודה בן בבא לא שני להו. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר דהתם בשלהי השוחט (חולין מא, א) מוקמינן הך ברייתא (כת"ק) [כתנאי], דתנא קמא סבר לה כרב [הונא] דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולתירוצו של רבנו הראב"ד ז"ל מנא לן דתנא קמא סבירא ליה כרב [הונא] דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו בשאר איסורי אדם, דילמא איסורא דיין נסך שאני. והוא מפרק לה לקושייתו דאין הכי נמי דהוה רב נחמן מצי למימר אנא דאמרי כתנא קמא וחומרא דיין נסך שאני, אלא משום חבריה דילמא לא שני להו בין איסורי דיין נסך לשאר איסורי דעלמא, משום הכי לא מסיימי התם הכי. ומיהו קיימא לן כמאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה, והיינו דאמרינן בכולה מכילתין מגע גוי בכוונה אסור בהנאה, והכי אסיק עולא ור' יוחנן ורב הונא בפרקין לעיל (נד, א), והכי מסקנא דשמעתא לעיל (שם ע"ב) דגמרינן מכלים דאחז ולא דחינן לה, ורב אדא בר אהבה מתרץ לה למתניתא כוותייהו, ולא משכחי תירוצא בגמרא למאן דאמר אין אדם

אוסר דבר שאינו שלו. ועוד דבמסקנא (בחולין שם) רב נחמן ורב עמרם ור' יצחק כתנא קמא קיימי. ומן התימא מדברי בה"ג ז"ל שכתב בהלכות יין נסך, ומשום דקאמרינן רב נחמן ורב עמרם ור' יצחק דאמרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וקמו להו כר' יהודה בן בתירא וכר' יהודה בן בבא שמע מינה הלכתא כוותייהו. וזה תימא גדול שאם כן אין לך יין אסור בהנאה במגע גוי והוא בעצמו פסק בהם איסור הנאה, ועוד דהא אמרינן דרב נחמן ורב עמרם ור' יצחק נמי במסקנא כתנא קמא סבירא להו, ובפרק הערל (יבמות פג, ב) אסיקנא נמי המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו, דאין הלכה כר' יוסי דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

ההיא חביתא דאשתקיל ברזא מניה אתא גוי אנח ידיה עלה אמר רב פפא כל דלהדיא ברזא אסור. פירוש: הקלוח שבסביבות הברזא משנשתכשך בחזרת הברזא אסור אפילו בהנאה, ואידך מה שלמעלה ולמטה שרי בהנאה, דסבירא ליה לרב פפא להאי לישנא דאין תורת חבור אלא בפיה מפני שהמשקה משוך (על) [לתוך] ידו שמשם דרכו לצאת כלו, או בשוליה שהמשקה (טרוד) [גרור] על גב ידו, שהכל יכול לצאת דרך שם. והכל מפורש בתוספתא (טבו"י פ"ב ה"ב) גבי מילתיה דר' יהודה דחבית שנקבה בין מפיה. ואף על פי שהיין הזה שעד הברזא יכול לצאת מן ברזא, סבירא ליה לרב פפא דרואין את החבית כאלו נהפכה על צדה השנית, אבל בשוליה כיון שכן דרכה לישב עליהם לא אמרינן בהן רואין. וללישנא בתרא כל דאתי בברזא, כלומר כל היין שעד הברזא אסור, דלהאי לישנא לא סבירא ליה לרב פפא רואין, אלא כיון שבדרך שהיא עומדת עכשיו יכול היין לצאת מן הברזא אסור, דכל מה שיכול לצאת משם הוי חבור, ואידך , כלומר מה שלמטה מן הברזא שרי בהנאה, דהוה ליה כסתם יינם דאפילו יין ביין מותר בהנאה חוץ מדמי אותו היין. ואוקימנא לדרב פפא כר' יהודה דאמר מן הצדדים טהורה, וללישנא קמא מפרשינן טהורה כולה בין מה שלמעלה בין מה שלמטה ומשום רואין כמו שכתבנו ולא פסל אלא מקום מגעו בלבד, וללישנא בתרא דאמר כל דאתי בברזא מפרשינן האי טהורה למה שלמטה ממקום מגעו, אבל מה שלמעלה טמאה דהוה ליה כמפיה ומשוליה, שעד מקום מגעו גם כן המשקה (טהור) [גרור] על ידו והוה ליה חבור למה שלמעלה ממנו. ואפילו לספרים דגרסי במלתיה דר' יהודה טהורה מכאן ומכאן מפרשא ליה הכי, טהורה [מכאן] אם תעמוד החבית כן, וטהורה מכאן אם תעמוד בהפוך, ולעולם הצד העליון טמא והשאר טהור. ועוד נראה לי דלר' יהודה אסורא דיין נסך שאני דחמיר, ולרבנן לענין טהרות הוי חבור יותר דחמירי להו טפי כדאמרינן לקמן (ע, ב) השתא טהרותיו טהרות יין נסך מיבעיא.

ואם תאמר אם איתא דאסור דאמרינן הכא היינו אפילו בהנאה מאי שנא ממדדו בין ביד בין ברגל דאמרינן (נז, א) ימכר, דהכא נמי הא לא מיכוין אלא להצלת היין ולא לנסכו. תירץ הראב"ד ז"ל: דהכא מיירי כגון דהוה תמן ישראלים בהדיה ואי לאו דמתכוין לנסוך אמאי קדם איהו ונגע, אי משום הצלתו של יין הרבה מצילין יש חוץ ממנו. וזה רחוק בעיני דאם כן התיז את הצרעה והמטפח על פי החבית המרותחת (ס, ב) כל היכא דאיכא ישראל בהדיה ליתסר אפילו בהנאה, ואינו [דהא] המטפח סתמא קאמרינן. ואפשר שזו ראיה לדברי הרי"ף ז"ל שכתבנו למעלה (נח, ב ד"ה כללא) דסבירא ליה דמגעו של גוי שלא בכוונת ניסוך כיון דאיכא כוונת מגע וכוונת יין אוסר בהנאה. ור"ח זצ"ל שפירש אסור בשתייה ומותר בהנאה קשה, דאם כן אתיא הא דרב פפא דלא כהלכתא לדברי הגאונים זצ"ל שפסקו בניצוק דהוי חבור, דכל שכן וכל שכן מה שבחבית אחת דהוי מה שלמטה מן הברזא חבור למה שלמעלה מן הברזא, וכיון שנגע בוי בברזא הוה לן למיסר כולי חמרא משום חבור, דאפילו מה שלמטה הוי חבור למאן דאית ליה ניצוק הוי חבור, כדאמרינן לקמן בפרק השוכר (עב, ב), ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובר גישתא ואתא גוי ואנח ידיה אגישתא ואסריה רבא לכולי חמרא, וקא סלקא דעתך משום דניצוק הוי חבור. ועוד הביא הראב"ד ז"ל ראיה מדתניא במסכת טבול יום בתוספתא בפרק שני (ה"ב) חבית שניקבה בין מפיה בין משוליה בין מצדיה טמאה, ור' יהודה אומר מפיה ומשוליה טמאה, מפיה מפני שהמשקה משוך לתוך ידו, משוליה מפני שהמשקה גרור לתוך ידו, אבל מן הצדדים יעלה באחד ומאה, פירוש מפני שהמשקים מעורבים, דאותו קלוח דבהדי ברזא שהוא טמא מעורב עם היין האחר הלכך יעלה באחד ומאה, כאותה ששנינו (תרומות פ"ה מ"ד), סאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה תרומה טהורה, בית שמאי אוסרים ובית הלל אומרים תעלה באחד ומאה, הכא נמי תעלה, והיינו נמי דקתני טהורה דאלמא לא פסל כלום, ושמעינן מינה דלגבי יין נסך נמי ימכר, ולהתירו בשתייה אי אפשר דאיסור תערובת מיהא איכא כדקתני בתוספתא, ועוד היאך נאמר שהיין האסור מונח על היין האחר ויהא מותר אפילו בשתיה.

דף ס.

הא דתניא ונגע טבול יום בין מפיה ומשוליה בין מצדיה טמאה. אף על פי שאין (כולו מצורף) [כלי מצרף] את מה שבתוכו לתרומה (חגיגה כ, ב), ואף על פי שיש בתוכו ככרות הרבה מונין בהן ראשון ושני ושלישי ואין שלישי עושה רביעי בתרומה, משקין שאני דמדנגעי אהדדי הוו להו כולהו חד גופא וכחד חשבינן להו בין מלמעלה בין

מלמטה בין מצדיה. וטבול יום דנקט דוקא קתני, לפי שאין טבול יום עושה בתרומה אלא פסולת ואפילו למשקין, אבל אם נגע בו ככר ראשון או אפילו ככר שני בין כך ובין כך כולה טמא, דתניא בתוספתא דטבול יום (פ"א ה"ב), אחד משקה שנטמא באב הטומאה ואחד שנטמאה בולד הטומאה הרי זה תחלה לעולם, מטמא את חבירו וחבירו את חבירו אפילו מאה, חוץ ממשקה טבול יום שהם פסולין ואינם מטמאין. וטהורה נמי דקתני דוקא, שאינה פוסלת ולא מטמאה ואפילו נקרש, ואף על פי שהעליונים שהן פסולין מעורבין בהן, לפי שהטומאה (טמאה) [בטלה] ברוב, והוא שהתחתונים מרובים על העליונים. אבל לענין התר שתיה לא עד שיהא בתחתונים מאה שבעליונים, מדתניא בתוספתא טבול יום (פ"ב ה"ב) חבית שנקבה וכו' ר' יהודה אומר וכו' אבל מן הצדדים יעלה באחד ומאה, ועוד תניא בתוספתא דמאי (פ"ח הי"א) קרא שם בשולי החבית לא ישתה [מפיה, לפיה לא ישתה] משוליה לפי שהן מעורבין. ואם אפילו לאסור דמאי הקל חוששין למשקין מעורבין כל שכן לאסור יין נסך החמור, הראב"ד ז"ל.

כתב רש"י ז"ל דלית הלכתא כרב פפא משום דקאי כר' יהודה וקיימא לן כרבנן דרבים ניהו. ומיהו לא מיחוור, כיון דרב פפא דהוא אמורא פסק כר' יהודה, הלכתא כר' יהודה. כן כתב הרב בעל התרומה ז"ל (סי' קפב), והריף ז"ל הכין פסק כלישנא בתרא דרב פפא. וההיא דגישתא ובר גישתא דאסר רבא בפרקין דלקמן (עב, ב) איכא למימר דלא פליגא אהא לישנא בתרא דרב פפא כלל. ומיהו אומר הרב בעל התרומות (שם) דרב פפא דלא אסר אלא עד ברזא, דוקא כשהגוי לא תחב אצבעו עד חלל החבית, שאלו נגע עד חלל החבית הוה ליה לגבי יין שלמעלה כמו נגע בשוליה, ולגבי יין שלמטה כמו נגע בפיה, דהכל טמא אפילו לר' יהודה, אלא על עובי הנקב הניח ידו והוה ליה כמצדיה. ולדידי צריכא לי עיון דהא ברייתא דחבית נגע קתני, דמשמע דנגע ביין שבפנים ממש, וטעמא דמפרש בתוספתא שכתבנו (נט, ב ד"ה ההיא). ורבותינו הצרפתים ז"ל אומרים שאם הסיר הגוי הברזא והיתה הברזא מגעת לפנים מעובי החבית הכל אסור בשתיה שאי אפשר שלא ינדנד היין בראש הברזא. והרמב"ן נ"ר אומר אפילו אם אין הברזא נוגעת בפנים, ואפילו אם נקב מחבית סתום במגופה והסיר הגוי המגופה ונשפך שאין שם שכשוך כלל הכל אסור בשתיה, משום דהוה ליה כחו ומוריק אורוקי דהכל אסור בשתיה, אבל שלא בכוונה בענין זה שלא נגע ביין כלל מותר דכחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן.

בשם רבנו שמואל ז"ל, אסור להיות גוי תוחב נעורת או מטלית בסדק בחבור השולים לסתום מפני שנוגע ביין, ובשם רבנו יצחק ז"ל דבסביבות השולים מקום שמתחבין את

דופני החבית אם יוצא משם יין מותר לגוי לתחוב שם נעורת, לפי שהנעורת שתוחב שם אינו כנגד היין שבפנים לפי שראשי השולים מפסיקין שתחובין בחריצין שבדופני החבית סביב.

הא דאמרינן ישראל נקיט דנא וגוי נקיט כובא חמרא שרי, ואי מצדד אצדודי, אסור. פירש רש"י ז"ל: דבמליא מיירי, ומשום דחיישיינן דאמצדד נגע ביה. והראב"ד ז"ל פירש משום [דבצדוד] הכובא אי אפשר שלא ירבה בשפיכת היין וכגון שהדנא סמוכה על דופני הכובא והוה ליה כחו של גוי ואסור. ומיהו לא מיחוור משום דאכתי כחו וכח ישראל מעורבין הם ושרי, וכדאמרינן בפרק השוכר (עב, ב) אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא לסייע גוי בהדייכו דילמא משתליתו ושדיתו ליה עלויה וקא אתי מכח גוי ואסור, כלומר מכח גוי לבדו, אלמא כי לא שדו ליה עלויה אלא דהוה ביה כחו וכח ישראל דיעבד שרי, וכן פירש רש" ז"ל. ומיהו אינו קשה כל כך לרב ז"ל, שהראב"ד ז"ל פירש נמי בההיא דהשוכר דאפילו דיעבד נמי אסור משום דחיישינן דילמא שדו ליה כוליה עלויה. וכן נראה ממה שאמרו בירושלמי (פ"ה ה"י) ואיתיה בפירושי ר"ח ז"ל בפרק השוכר במשנת נטל את המשפך וכו' (עב, א) דה"ג התם: ישראל תופס בנוד וגוי מערה, סברין מימר דברי הכל מותר, ר"ש אומר כל גרמא [אמר] שאסור, פעמים שישראל מרפה ידיו ונמצא כל העירוי מחמת הגוי, (ואתיין [ואהין] דמרגל זיקא מעיל לרע אין בו משום [מערה] מכלי אל כלי, אלמא משמע מהכא דאפילו בדיעבד אסור מחשש שמא ירפה ישראל ידיו ובא הכל מכחו של נכרי. ומיהו קשה להראב"ד ז"ל דהכא פירש אסור בהנאה והתם כתב דבהנאה מיהא שרי. ויש מפרשים דחיישינן דאגב דמצדד נגע בדופני הכובא לקלוח היין היורד מן הדנא והוה ליה מגעו על ידי דבר אחר ושמא מתכוין הוא נמי לכך. והרמב"ן נ"ר פירש בה לחומרא דמשום דמשכשך בכונה הוא נאסר, אבל בדרי כובא דבסמוך דאמרינן חמרא שרי משום דודאי לא ניחא ליה בקרקושיה דילמא משתפיך עליה ומשום הכי שרי. וזה חומר גדול שלא מצינו קרקוש גוי בכלי בלי מגעו בגופו של יין בין ביד ובין על ידי דבר אחר שיהא אסור, לפי שאין דרך המנסכין להיות מנסכין כן כלל לא רובא ולא מיעוטא, וכן כתב הראב"ד ז"ל.

יש ספרים שכתוב בהם במקום זה: אמר להו רבא להנהו שקולאי דחמרא כי דריתו חביתא דחמרא לא תקריוה לגוי לסיועיה בהדייכו דילמא אגב אורחיה רמיתו עליה והוה ליה כח גוי ואסור, פירוש שהיה משיאן רבא עצה טובה שלא יסייע גוי עמהם בהולכת חביותיהן כשמוליכין אותן לשופכו במקום אחר, דמסייע גם הגוי בהרקתן, ויטילו כל הכלים עליו בשפיכתן והוה ליה כחו של גוי, והרחקה יתירא דאמר לעצה טובה.

אבל ודאי אם אין דעתו לשופכה (מידי) [על ידי] הפועלים בזה אין שום חשש ומותר לכתחלה. וכן כתב הראב"ד ז"ל בפרק השוכר גבי הא דאמר להו רבא להנהו שפוכאי (עב, ב) וזה לשונו שכתב שם: דדוקא דבעי לשפוכי אבל היכא דלא בעי לשפוכיה מותר להוליכה אפילו הגוי לבדו אי חסיר היא או בענין שלא יוכל ליגע ביין, עד כאן. וכן נראה מההיא דפרק השוכר דלא גזר כלל אלא בשפיכה עצמה אבל בהולכה לא גזר כלל. ומפירושי רש"י ז"ל וכן מפירוש ר"ח ז"ל והלכות הרי"ף ז"ל נראה דלא גרסי האי מימרא הכא כלל.

רב אשי אמר זיקא בין מליא בין חסר שרי דאין דרך ניסוך בכך. פירוש דאין דרך המנסכין מנסכין בשכשוך יין שבכלי קשור, שאין מכניס ידו לפנים, וגם אינו ראוי לו לפי שהוא קשור. (נסך) [וכך] אמר בירושלמי (פ"ה ה"י): (אמין) [אהין] דמרגל זיקא מעיל לרע אין בו משום מערה מכלי אל כלי. וכובא חסיר נמי שרי. ופירש רש"י ז"ל: דאף על גב דאי אפשר לו בלא קרקוש מעט אין בו משום נסוך, דלא ניחא ליה בקרקושו כדי שלא ישפך עליו, ואי נמי שפיך מניה כיון דלא ניחא ליה ודאי שרי דמוריק אורוקי שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן, אבל כובא מליא אסירא בשתיה משום דחיישינן דילמא נגע בחמרא. ואף על גב דבשאר ספקי מגע דבכוליה פרקא דהשוכר אסרינן בהנאה, הכא כיון דישראל אזיל אחוריה ולא חזא דנגע ביה, ועוד דאיהו במלאכתו עסוק, לא חיישינן למגעו בכוונה משום דנתפס עליו כגנב בכך. אבל למגעו שלא בכוונה חיישינן, והלכך אסור בשתיה אבל לא בהנאה. ולזה הפירוש הסכים הרמב"ן נ"ר, ור"ח גם כן פירש דטעמא דכובא מליא דאסירא משום חשש מגעו, וכן פירש כאן הראב"ד ז"ל. ובתרומות (סי' קעה), אם נושאה במוט ובלכתו יצא מן היין לחוץ שלא בכוונה מותר בשתיה אפילו מה שנפל לחוץ, וכן פירש רבנו שמואל ז"ל. אבל הראב"ד ז"ל כתב בתשובה על ענין כזה שזה פשוט לאסור, שהרי השוו רב פפא ורב אשי בגוי דדרי כובא מליא חמרא אף על גב דקא אזיל ישראל אחוריה אסור, ואמינא אנא טעמא דילמא אשתפיך מניה אגב הלכו, ומי שמפרש דמשום דנגע ביה לא מיחוור טעמיה, דבחביתא מליא נמי אי דרי ליה על רישיה וגביה דלא שלטא ביה ידיה אמאי אסירא,ואינהו לא איפליגי מידי בחביתא מליא דהיא אסירא בכל ענין, הילכך מסתבר טעמא כדפרישית, עד כאן לשון התשובה. הנה שחזר באותה תשובה מן הפירוש שפירש כאן. וכתב הרמב"ן נ"ר בשם הראב"ד ז"ל, דכי אמרינן הכא אסור דקא אזיל ישראל לאחוריה דלא מצי מינטר ליה, אבל אי אזיל בצדו דמצי מינטר ליה ונטר ליה שרי. וכן היא גרסתו של הרי"ף ז"ל דקא אזיל ישראל אחוריה, וכן כתב הראב"ד ז"ל בפרק השוכר גבי הא דאמר להו רבא להנהו

שפוכאי כי שפכיתו וכו' (ע, ב) ואפילו בענין שיוכל הגוי ליגע בו נמי אם אותו ישראל הולך עמו בצדו כדי שיוכל לשמור היין ושמרו מותר, והא דאמרינן באידך פרקין כובא מליא אסיר, התם דקא אזיל ישראל אחוריה דלא מצי מנטר ליה אבל היכא דמצי מינטר ליה ונטריה שרי, עד כאן.

מעצרא זיירא וכו'. אסיקנא דבכח כולי עלמא לא פליגי דאסיר, כי פליגי בכח כחו, הוה עובדא ואסר ר' יעקב מנהר פקוד אפילו בכח כחו. ואף על גב דבההיא שעתא דקא עצר אכתי ענבים נינהו ולא יין ובשעה שהיין זב לא כחו איכא ולא כח כחו איכא, אפילו הכי אסרוהו כיון שמחמת כחו הוא נמשך. וכח כחו דקא אמרינן הוא הדין לג' וד' כחות דאסור. ואם סייע הישראל בגלגול הגלגל, בזה נסתפקו חכמי הצרפתים היכא דגוים סגי וישראל המסייעו לא סגי אם נאסר בזה, אף על גב דכחו וכח ישראל נראה דשרי מדאמר להו רבא להנהו שפוכאי (עב, ב), לפי שבזה כיון שזה יכול וזה אינו יכול שמא נאמר מסייע אין בו ממש כדאמרינן בפרק המצניע (שבת צג, א). ובכח כחו פסק ר"ח כעובדא דר' יעקב מנהר פקוד דאסר. ורבנו שמואל אומר שבדיעבד היכא דאיכא הפסק סמכינן אאיכא דאמרי כח כחו דכולי עלמא לא פליגי דשרי.

ההיא חביתא דאסתדיק לאורכה וכו' והני מילי לאורכה. כלומר שאז אינו מותר אלא בהנאה, ובהנאה מיהא מותר דלא הוי כנוגע בקנה, דהתם משכשך בקנה אבל הכא ליכא שכשוך, ומיהו אסרוהו בשתיה מדנגע ביין בדפני הכלי. כך פירש רש"י ז"ל, וזו היא שטתו בכולה שמעתין דבעינן שכשוך כמו שכתבנו למעלה (כט, ב ד"ה ההוא). ומיהו לא ידענו שכשוך זה שהוא אומר מהו, דודאי אי אפשר שלא ינדנד וישכשך קלוח היין היוצא עם הדוקן של דופני החבית. ונראה לפרש דלארכה אסור בשתיה משום דהוה ליה שכשוך הניכר שאינו לכוונת ניסוך אלא להצלת היין, והלכך מותר בהנאה דהוה ליה כמדדו בקנה והתיז את הצרעה, בקנה שאמר (בע"ב) ימכר, לפי שמחשבתו ניכרת שאינו מתכוין לניסוך, אבל לפותייה שאינו מקלחת כלל אלא שהיה היין מטפטף מעט והוא מהדקה מותר, דמעשה לבנה בעלמא קא עביד, שזה אינו משכשך היין כלל ולא מנדנדו והלכך שרי אפילו בשתיה. ואם תאמר ומה בין לארכה דשרינן בהנאה מיהא לעובדא דברזא דלעיל (נט, ב) דהתם נמי להצלת היין קא מכוין ואפילו הכי אסרינן ליה אפילו בהנאה עד ברדזא, כבר תרגמוה משמיה דרבנו הראב"ד ז"ל דהכא מוכחא מילתא ודאי דלהצלה בלחוד קא מיכוין, דאם לא היה זריז ומהיר לחבקה היה כל היין אבד ברגע אחד, שדופני החבית אחד נשמט ונופל מכאן ואחד נשמט ונופל מכאן, אבל מעשה דברזא לא היה בו פסידא כל כך, וישראלים שהיו שם היו מחזרים אותה אם לא

קדם הוא והחזיר, ומפני שקדם הוא והחזיר יש לספקו בספק ניסוך מכיון שאינו מעשה הניכר כזה כמו שאמרנו.

דף ס:

ההוא גוי דאשתכח בי מעצרתא, אמר רב אשי אי איכא טופח על מנת להטפיח בעיא הדחה וניגוב. פירוש באפר ומים ואפר, כדאמרינן פרק השוכר (עה, א), ואי לאו בהדחה בעלמא סגי. ואם תאמר ואפילו בטופח על מנת להטפיח אמאי בעיא הכשר של כלים, דהא תנן (לקמן) נכרי שנמצא עומד בצד הגת וכו' אם אין עליו מלוה מותר, יש לומר דהתם בגת מלאה יין שנתפס עליו כגנב, ומשום הכי אמרינן דגוי מזהר זהיר ודאי ולא נגע ביה כלל דלא ליהוי נתפס עליו כגנב, אבל הכא דליכא כלל [יין] לא מירתת גוי למנגע במעצרתא, דאיהו לא ידע דאיכא הפסד של כלים בנגיעתו בקרקעיתו של גת משום משקין נטפחין ששם, כן נראה לי. ואכתי קשה לי למה הפרישו בזה בין טופח על מנת להטפיח לטופח, דאי חשבינן ליה לגת ככלי דאינו מכניסו לקיום לגמרי, אפילו בטופח על מנת להטפיח לא ליבעי אלא הדחה בעלמא, ואי מעלינן ליה טפי מכלי שאינו מכניסו לקיום מפני ריבוי היין שעומד שם כל ימי הגתות כמו שכתבנו בפרק אין מעמידין, אם כן כיון דמחמת דינו של גת הוא דנצרך נגוב, אפילו בטופח לבד ניבעי נגוב, דהא אין הכשרו תלוי בריבוי יין ובמיעוטו. ואם תאמר שטופח על מנת להטפיח יש לו דין יין נסך כיון שיכול לשכשך בו מעט, אבל בטופח שאינו יכול לשכשך בו כלל אין בו תורת יין נסך, אם כן אפילו הדחה נמילא ליבעי. ונראה שהראב"ד ז"ל נשמר מעט מזה, שכתב בעיא הדחה ונגוב מפני שהיין מרובה על פניו לא יסור ממנו היטב כי אם בהדחה ונגוב, אי נמי מפני אותו ריבוי היין שעליו בולע ממנו מעט וכדי לבטל בו אותו הטעם בעי נגוב. והטעם השני יותר נכון, ואין שניהם מספיקין להוציא מידי ספיקן של קושיות למעיין בהן, ועדיין אנו צריכין לתרוץ אחר כנ"ל.

וגת זה שהזכירו כאן מיירי בשל עץ ושל אבן שאינם מזופתין, ואפילו כשדרך בהן, דהכי משמע לקמן בפרק השוכר (עד, ב) דבעי נגוב, אי נמי בשל אבן מזופת ובשלא דרך בה, אבל בשל אבן מזופת ודרך בו לא סגי בניגוב עד שיקלוף את הזפת. ושל עץ ושל אבן שאינם מזופתין ולא דרך בהם בהדחה בעלמא סגי להו, ושל עץ מזופת אף על פי שלא דרך בה קלוף בעי, וכדברי רש"י ז"ל וגרסתו דגריס לקמן על משנת הגת של אבן וכו' (שם) אמר רבא לא שנו אלא שזפתה אבל דרך בה לא בעיא נגוב, ופירש הוא ז"ל: דבהדחה בעלמא סגי, ובגת של ישראל שאינה זפותה והיא בלועה מתחלתה מן

ההיתר אפילו בהדחה בעלמא סגי ליה. אף כאן לא מיירי אלא בשל אבן זפותה דוקא ובשלא דרך בה. ומה שכתב הראב"ד ז"ל דמיירי בשל עץ חדש שלא נשתמשו בו כי אם פעם ושתים, אבל אם הוא ישן בהדחה סגי דלא בלע, דדבר שאין מכניסו לקיום הוא ובשכשוך סגי להו כחצבי שחמי דארמאי ופתיותא דבי מכסי (לג, ב) לא מיחוור, דאי דבר שאין מכניסו לקיום קרינן ליה אפילו חדש לא ליבעי ניגוב, דאי משום דבלע אם כן אתה מצריך נגוב לכל כלי עץ חדש שנשתמש בו יין ביד גוים, וזה אינו. וכבר הארכנו בזה בפרק אין מעמידין.

אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו היין, אמר רב אשי אף אנן נמי תנינן המטהר יינו וכו' והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר. פירש רש"י ז"ל: והוא שיש מפתח וחותם ביד הישראל. ואיכא למידק אם כן מאי קא מייתי מינה סייעתא דאין הנדון דומה לראיה, דשאני התם דאיכא מפתח וחותם ביד ישראל ודין הוא שיהא מותר כיון דלית ליה מלוה על אותו היין ממש. ויש לומר דהכי קא מוכח, דברשותו של הגוי כי איכא מפתח וחותם ביד ישראל מותר אם אין לו לגוי אפותיקי על אותו היין, וכי אין מניחו להוציאו אסור, והוא הדין ברשות הישראל בלא מפתח וחותם אם יש לו לגוי אפותיקי על אותו ין אסור דלא מרתת ונגע ביה, ואם אין לו עליו אפותיקי מותר ואף על פי שהישראל חייב לו מעות.

טעמא דאין מניחו להוציאו הא מניחו להוציאו שרי. קשיא לי אמאי אצטריך ליה למידק מדיוקא דסיפא דטעמא דאין מניחו, בלא דיוקא שמעינן לה מרישא דקתני והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר, דאלמא כל היכא דכתב לו שהוא כאלו קבל ממנו מנות היין מותר, ואף על פי שזקפן עליו במלוה, דהתקבלתי הכי משמע שהוא מסלק שעבודו מכאן כאלו קבלם ויהיה עליו חוב ממקום אחר, ולא משמע פרעון, דאם כן למה ליה כתיבתו לימא ופרעו, ומחילה גמורה נמי לא משמע, דלא עביד גוי דמחיל דמי יינו, ור"ח ז"ל נמי פירש והלה כותב לו התקבלתי, (שיש) [שהנכרי] כתב לו התקבלתי ממך מנה והרי הוא עליו כתוב. ויש לומר דאי מרישא הוה אמינא דהכי קאמר והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות היין וזקפו עליו במלוה ומרוחא ליה זימנא מותר, דכיון דלית ליה אפותיקי על היין וזימנא דמלוה אכתי לא מטא שרי, דהוה ליה כאלו אין לו עליו מלוה כלל, אבל אם הגיע זמנו אף על פי שאין לו אפותיקי על היין כלל אסור, לפי שאינו ירא ליגע דמימר אמר אי אמר לי מידי אמינא ליה תנהו לי בחובי, ומשום הכי אצטריך לדיוקא דסיפא דדוקא כשאינו מניחו להוציא היין עצמו אסור דהוה ליה כדידיה, הא מניחו שרי, כן נראה לי.

אמר רב אשי כל שבזב טמא בגוי עושה יין נסך. פירוש בנגיעה ממש בין בידו בין בדבר אחר בחבורין. ולאו כללא הוא לכל מילי, שהרי בזב היסטו אסור ובגוי אינו עושה יין נסך, כעובדא דלעיל (ס ע"א) דזיקא בין מליא בין חסיר וכובא חסירא דשרי. וכל שבזב טהור בגוי אינו עושה יין נסך גם כן אינו כלל לכל דבר, שהרי היסט במגע סתרים בזב טהור כגון קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור (נדה מג, א) דהיסט של בית הסתרים היא, ובגוי עושה יין נסך, אלא לא בא להתיר אלא זריקה דבשלא חבורין היא ובזב טהור, ובגוי אינו עושה יין נסך אלא בדאזיל מניה ושלא (מחמתו) [בחמתו]. ורבותינו חכמי הצרפתים ז"ל פסקו כי הא דרב אשי, וכן פסק רבנו שמואל ז"ל. אבל הרי"ף ז"ל השמיטה, וכתב הרמב"ן נ"ר דנראה שהוא סובר דרב אשי דאמר הכין לית ליה גזרה בכחו ביין נסך, וכדאמר רב אשי לעיל במעצרתא זיירא ללישנא קמא אפילו בכחו שרי, ולדידיה אפילו מוריק אורוקי אפילו בכוונה שרי, ולית הלכתא כוותיה, והגוי עושה יין נסך בזריקה כמו שעושה במוריק אורוקי. וצריכא רבא ואין טעמו של רבנו מספיק בעיני, דהא אמרינן באיכא דאמרי במעצרתא זיירא דאפילו רב אשי לא פליג בכחו דאסיר, אלמא במוריק אורוקי מודה הוא דאסור, והכי נמי לא בא להתיר כחו אלא זריקתו כמו שכתבנו.

דף סא.

מתני': **המטהר יינו של נכרי ונתנו ברשותו ובבית הפתוח לרשות הרבים וכו' מותר**. פירש רש"י ז"ל: בדכתב לו התקבלתי כדאמרינן באידך בבא דסיפא, דבבא דסיפא פירושא דרישא הוא, ובסיפא נמי בעינן שיהא פתח פתוח לרשות הרבים וישראלים דרים באותה העיר כטעמא דבבא דרישא, אלא דהדר תני בבא דסיפא משום הא דקתני בגוה: אם רצה להוציאו ואין מניחו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה ואסרו חכמים, ולאשמועינן דהתקבלתי דכתב ליה לא מהני ליה מידי דאינו אלא הערמה, וכדתניא בתוספתא (פ"ח ה"ג). ופירש גם כן דהכא מיירי אפילו אין מפתח וחותם ביד הישראל, דאי איכא מפתח וחותם ביד הישראל וכתב לו התקבלתי אפילו כי ליכא פתח פתוח לרשות הרבים שרי, דהא הוה ליה יינו של ישראל לגמרי, ויינו של ישראל ברשות גוי כי איכא מפתח וחותם ביד ישראל מותר, כדתניא בברייתא בחצר אחרת מותר והוא שיש מפתח וחותם ביד ישראל. ומיהו איכא לעיוני, דלעיל (ס, ב) כי מייתי לה להא מתניתין גבי מתניתין דנכרי שנמצא עומד בצד הבור, כתוב בפירושיו דמיירי בשמפתח וחותם ביד ישראל, ואפשר זה בטעות ידי סופר בפירושין דלמעלה. אלא ודאי מה שפירשה בדכתב לו התקבלתי קשה, דאם כן אמאי תנא לה תנא למתניתין בתרי בבי, ליערבינהו

וליתנינהו כיון דתרתי בבי בהדדי נינהו, ועוד דתניא בתוספתא (שם) ישראל שהכניס יין ברשות גוי אם יש עליו מפתח או חותם מותר ואם לאו אסור, לוה עליו מן הגוי אף על פי שיש עליו מפתח או חותם אסור, ואם היה אוצר פתוח לרשות הרבים מותר, בעיר שכולה גוים אסור עד שיושיב שומר. ומדקתני לווה עליו מן הגוי מותר בפתח פתוח לרשות הרבים שמעינן מיהא דהוא הדין ליינו של נכרי ברשותו ולא כתב לו התקבלתי דחד דינא אית להו, אלמא משמע דרישא דמתניתן דקתני אם היה פתח פתוח לרשות הרבים בלא התקבלתי היא שנוייה, כך הקשה עליו הרמב"ן נ"ר.

ועוד קשיא לי, דהא אוקימנא מתניתין דנכרי העומד בצד הבור (ס, ב) דדוקא בשיש לו מלוה על אותו היין, אבל אם אין לו מלוה על אותו היין אף על פי שיש לו מלוה על הישראל מותר, ואף על פי שנמצא עומד בצד הבור, ומשמע דודאי בור פתוח בלא מפתח וחותם, ואם כן הכא אמאי בעינן פתח פתוח לרשות הרבים. ואם תאמר דהכא מיירי בבור שהוא בחצרו של ישראל דהוה ליה כפתח פתוח לרשות הרבים, אם כן אפילו יש לו אפותיקי על היין למה אסרוהו, דהא יינו של גוי אפילו ברשותו וישראל דר באותה חצר שרי ואפילו בלא מפתח וחותם, וכדתניא יינו של נכרי ברשותו וישראל דר באותה חצר מותר ואמר לו ר' יוחנן לתנא תני אף על פי שאין מפתח וחותם בידו. אלא שיש לומר דכיון דנמצא עומד בצד הבור אם יש לו אפותיקי על היין חיישינן דילמא נגע, ויינו של גוי ברשותו אפילו ישראל דר באותה חצר נמי אם נמצא עומד בצד היין אסור.

ועוד הקשה רבנו תם ז"ל על מה שפירש דמיירי בלא מפתח וחותם, דאם כן מאי פריך בגמרא, בעיר שכולה גוים אמאי והא איכא רוכלין המחזרין בעיירות, ואמרינן נמי: ואשפה ודקל כרשות הרבים דמיין, וכי משום רוכלין שעוברין לפי שעה ומשום שעולין בדקל לפעמים ימנע הגוי מליגע ביין שהוא ברשותו והוא פתוח ונוח לו ליגע. לפיכך פירש רבנו תם ז"ל [דרישא] דמתניתין מיירי בשלא כתב לו התקבלתי ובמפתח וחותם ביד הישראל, דכיון שיש שם מפתח וחותם אינו יכול לשבור הדלת ולהתיר החותם במהרה, ומתיירא שמא יראנו הרוכל או הישראל העולה בדקל כשישבור הדלת. ונראה שר"ח ז"ל כן פירש בשיש מפתח וחותם ביד הישראל, שכן כתב, בעיר המוסגרת סמוך הגוי דהשתא ליכא ישראל דחזי ליה ופתח ליה, וגבי דקל כתב: דמירתת דילמא מעייני ביה ולא פתח ושרי, זה לשונו. אלמא משמע דבמפתח וחותם מפרש לה. ומיהו ודאי בלא מפתח וחותם משמע דמיירי מדלא הזכירו כן במתניתין, כמו שאמר בפתח פתוח לרשות הרבים ובעיר שישראל ונכרים דרים בה, דודאי לא היה שותק התנא מלהזכירו. ומה שהקשה רבנו תם ז"ל,יש לומר דכיון שהוא מתיירא שמא יראנו הרוכל כשנוגע בו

נמנע ולא נגע, דמתיירא דילמא פסיד ליה לחמריה דלא זבני ליה מניה.
והרמב"ן נ"ר פירש דמתניתין מיירי בלא מפתח וחותם ובלא התקבלתי כסתמא דמתניתין, ואפילו הכי בפתח פתוח לרשותה רבים מותר, דמיירי כשלא נתנו בחצרו שהגוי דר בה, דאלו נתנו בחצר שהגוי דר בה ודאי אסור בלא מפתח וחותם אף על פי שפתוח לרשות הרבים, דשמא נוח לו ליגע כיון שהוא עומד שם תדיר, אבל בשנתנו ברשות של גוי שאינו דר שם היא מתניתין, דכיון שנעל הישראל אוצרו והוא אינו יכול להכנס בה אלא דרך רשות הרבים מירתת, דמסתפי דילמא חזי ליה ישראל ומפסיד ליה לחמריה, ודמיא להא דאמרינן בפרק אין מעמידין (לא, ב) בין הגתות שנו, דכיון דכולי עלמא אפכי מירתת, אמר השתא מידרכו לי. והשתא פריך שפיר מרוכלין, ואשפה נמי ודקל כפתח פתוח לרשות הרבים. עוד כתב הוא נ"ר דאפילו הכי אם נמצא הגוי עומד שם בצד היין אסור, דלא עדיף מביתו של ישראל דקתני אם יש עליו מלוה אסור. וסיפא דמתניתין בשאין ביתו פתוח לרשות הרבים ואף על פי שאין בידומפתח וחותם, דכיון דאין הגוי דר באותה חצר ואין לו כלום ביין מסתפי מניה כיון שהוא דר באותה העיר, ולא אמרו ישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו אלא בשלוקח בית בחצר שהגוי דר בה, אבל בבית מיוחד לא, והכא נמי אם נמצא הגוי עומד שם בצד היין אסור, דכיון שהיין שלו אינו נתפס עליו כגנב. ואם אינו מניחו להוציאו משם אף על פי שכתב לו התקבלתי אסור, שאין כתיבת התקבלתי אלא הערמה. ובעיר שכולה גוים נמי אי איכא רוכלים המחזרין בעיירות שרי.
ואיכא למידק מהא דאמרינן (סט, א) בנכרי שהיה מעביר חבית ממקום למקום והודיעו שהוא מפליג דאסור, ואף על גב דאיכא רוכלים ועוברי דרכים, דאם כן מאי קא פריך הכא והא איכא רוכלין המחזרין. יש לומר דהתם אין הכל יודעים בחבית זו שהיא של ישראל, הילכך כשהודיעו שהוא מפליג אסור דלא מסתפי אלא מניה, אבל כאן כיון שהאוצר בחזקת הישראל והיא מלאה יין, כל שרואה הגוי נכנס יודע שנאסר היין והילכך מסתפי ולא נגע. ואם תאמר אדרבא קשה, אפילו אין ישראלים דרים בה ואין ישראלים מחזרין למה יאסר והלא ישראל זה המטהר לא הודיע שהוא מפליג ובכל שעה ירא הגוי דילמא השתא אתי וחזי לי, ויש לומר דכיון שהוא דר בעיר אחרת, כאשר יצא משם חזקה היא שהוא שב לדרכו אל מקומו, והרי הוא כאלו הודיעו שהוא מפליג, כן נראה לי. ומיהו קשיא לי למאי דפריש רבינו נ"ר דאפילו בדכתב לו התקבלתי אם נמצא הגוי עומד בצד היין שהוא אסור, דכיון דנתון הוא ברשותו של גוי לא מירתת ונגע דהא אינו נתפס עליו כגנב, דאם כדברי רבינו נ"ר מאי קא מייתי מינה ראיה לנכרי שנמצא עומד

בצד הבור דאם אין לו מלוה על אותו יין מותר, דשאני הכא דאיכא תרתי לטיבותא, דכתב לו התקבלתי ואינו נמצא בצד היין, והילכך דין הוא שיהא מותר דלמאי ניחוש ליה, אבל בנכרי שנמצא עומד בצד הבור, אף על פי שאין לו אפותיקי על אותו היין מכל מקום צריכין אנו לחוש לאיסורו כיון שנמצא עומד בצד הבור, דהמטהר יינו של נכרי נמי אף על גב דכתב לו התקבלתי הא אמרת דאם נמצא עומד בצד היין שהוא אסור, ואפשר דכל שיש לגוי שייכות בחצר הרי הוא כעומד בצד הבור ממש, ובחצר שיש לגוי שייכות בה אסור דלא מירתת.

ואי לאו דמסתפינא אמינא דאפילו נמצא עומד בצד היין מותר, דאף על גב דאינו נתפס על הבית נתפס הוא על היין שאין שייכות בו כלל, והשתא מייתי מינה ראיה שפיר לנכרי שנמצא עומד בצד הבור. והכי נמי משמע בכל הני עובדי דבפרק השוכר (ע, א) דכל היכא דנתפס כגנב על היין אף על פי שיש לו שייכות בבית מותר, אלא אם כן הודיעו שהוא מפליג או שנעל הדלת אחריו או שהפליג ספינתו, וכדתנן (סט, א) נכרי שהיה מעביר חבית ממקום למקום, והמניח יינו בקרון, והמניח נכרי בחנותו וכו', דבכולהו אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר, אלא אם כן נעל הדלת או שהפליג ספינתו, וכן היה אוכל עמו על השולחן דאמרינן (שם) שעל הדולבקי מותר אף על פי שיש לו רשות למזוג ולשתות מאותו שעל השולחן, וכל שכן שיש לו שייכות בבית ואינו נתפס בעמידתו שם. ומצאתי בתוספתא (פ"ח ה"ג) פרואר שישראל וגוי כונסין לתוכו יין אף על פי שחביות פתוחות והגוי יושב מותר, מפני שחזקת המשתמר. והא דאמרינן בפרק השוכר (ע, א) ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל וגוי, אשתכח גוי דהוה קאים ביני דני, אמר רבא אם נתפס עליו כגנב שרי ואי לא אסיר, דמשמע דכל היכא דאין נתפס כגנב על הרשות אף על פי שנתפס כגנב על היין אסור, התם בשנעל הדלת אחריו. וכן נראה מפירושי הראב"ד ז"ל שכך היא הגירסא בספרים. והא דאמרינן נמי התם (שם) ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור ובדאית ליה לאשתמוטי, התם כיון דאמר ליה שמור סמכא דעתיה דמפליג מניה והוה ליה כהודיעו שהוא מפליג, ואם כן הכא נמי אף על פי שנמצא עומד בצד היין מותר אלא אם כן הודיעו שהוא מפליג או שנעל הדלת אחריו, דכיון שיש לו שייכות בבית ונעל ודאי אסור כן נראה לי. ומיהו מדברי רש"י ז"ל נראה שהוא סובר כדברי הרמב"ן ז"ל, שהוא ז"ל כתב בפרק השוכר גבי אית ליה לאשתמוטי (ע, א ד"ה אי) דכל היכא דיש לו שייכות בבית סמכה דעתיה לומר לכך נכנסתי ונגע ולא מירתת, ולא דמי למניח נכרי בחנותו, דהתם כיון דברשות עייל לא חיישינן, אבל הכא אי לאו דעאל לנסוכי למה ליה לעייל, וצריך עיון.

הא דאמר דשמואל בעיר שיש בה דלתים ובריח. פירש רש"י ז"ל: שאין נכנסין בה אלא ברשות, וכולי עלמא ידעי כי עיילי בה, ומצי למיקם עלה ההיא שעתא. ולא מיחוור שאין מודיעין לכל כשאחד רוצה ליכנס בה ודי אם יודיעו לשומרי הדלתות, והיאך ידע זה כאשר יהיה באוצר. ור"ח ז"ל פירש: בעיר שנסגרת בדלתים וסמיך הגוי דהשתא ליכא ישראל דחזי ליה ופתח ליה. והראב"ד ז"ל [פירש] עיר חשובה שכל דבר נמצא בה, שהרוכלין ומוכרי כל דבר קבועים ועומדין בה, ואין רוכלים המחזרים בעיירות נכנסין בתוכה שלא ירויחו שם כלום. והפירוש הזה נראה עיקר.

ואסיקנא: דאשפה ודקל אף על גב דפסיק רישיה כרשות הרבים דמיין, וכן אם יש חלון לישראל שרואה ממנו פתח האוצר כפתוח לרשות הרבים דמי. וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא ביום, אבל בלילה צריך לישן בתוכו, וביום גם כן כגון שהיין עומד כולו כנגד הפתח או שהיה חבית קצר ונכנס כלו כנגד הפתח, אבל אם אינו בענין הזה מה שכנגד הפתח מותר והשאר אסור, וכן כשהוא פתוח לרשות הרבים ממש. ונראה שהוא ז"ל סמך בזה על מה שאמר בפרק השוכר (ע, א) ההוא ביתא דהוה מלי חמרא דישראל וגוי ועל גוי ואחדיה לדשא באפיה ואיכא ביזעא בדשא, אמר רבא כל דבהדי ביזעא שרי, דהאי גיסא ודהאי גיסא אסיר. ונראה לי דהא לאו הוא כלל כנדון שלפנינו, דהתם כיון שנכנס לביתא ואחדיה לדשא באפיה דינא הוא דאסרינן ליה לכוליה חמרא אי לאו דאיכא ביזעא בדשא, דכיון דיש לו שייכות בבית ונעל הדלת בפניו חיישינן דילמא נגע, והשתא דאיכא ביזעא די לנו אם נתיר מה שכנד הביזעא. אבל הכא עיקר התירא באוצר פתוח לרשות הרבים תלינן ליה, משום דאמרינן דכיון שהוא פתוח לרשות הרבים חזקה שאינו נכנס לשם כלל דמרתת דילמא אדעייל ונפק חזו ליה בני רשות הרבים ומפסדו ליה, ואם אנו תולין שלא נכנס כלל, מה שאינו כנגד הפתח למה יאסר, כן נראה לי.

תנו רבנן אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של נכרי ומלאהו יין, פירוש יינו של עצמו, או שלקחו מן הגוי ופרעו שאין לו שייכות ביין כלל, ישראל דר באותה חצר מותר, ואף על פי שאין מפתח וחותם בידו, ואף על פי שהגוי דר בה, ואף על פי שהיין עומד בחצר, דכיון שהישראל דר בה הרי הוא בחזקת משתמר עד שיודיענו שהוא מפליג, דהוה ליה כמניח נכרי בחנותו שאם לא הודיעו שהוא מפליג שהוא מותר (סט, א) ואף על פי שיש רשות לגוי לעמוד בצד היין. בחצר אחרת מותר, והוא שיש מפתח וחותם בידו, דכיון דאיכא מפתח וחותם אף על פי שהגוי דר בחצר לא גרע ממפקיד יינו אצל גוי דשרי במפתח וחותם כר' אליעזר, אבל אם אין בידו מפתח וחותם אסור, דאף על גב דאין לו שייכות ביין כלל הואיל והוא דר בחצר ויש לו שייכות בבית שמכר או שהשכיר,

שאף על פי שמכרו או שהשכירו לו אדם עשוי לבא ולראות מה שמכר או מה שהשכיר ואין הלוקח מקפיד בכך, הילכך אסור עד שיהא מפתח וחותם בידו. וכתב הראב"ד ז"ל דנראה דדוקא כשהיה הבית של גוי שיש לו שייכות עלה כדפרשינא, אבל אם היה הבית של ישראל עצמו שלא שכרו ולא לקחו מגוי, אף על פי שהגוי דר בחצר והישראל אינו דר בה מותר בלא מפתח ובלא חותם, ואפילו נמצא שם, שהרי נתפס עליו כגנב הוא, והני מילי ביום אבל בלילה אסור.

דף סא:

יינו של גוי ברשותו. פירוש כגון שטהרו ישראל וישראל דר באותה חצר, ויכול לראות משם כל היין לפירושו של הראב"ד ז"ל, מותר, והוא שיש מפתח וחותם בידו, דסבירא ליה להאי תנא דדירתו של ישראל לא מהניא לגמרי, דמשום שייכות גדולה שיש לו בבית וביין דילמא נגע אי לאו דאיכא חותם ומפתח.

ואמר ליה רבי יוחנן תני ואף על פי שאין המפתח וחותם. דדירתו של ישראל בחצר הוה ליה כשומר, ונכנס ויוצא מותר לכולי עלמא. בחצר אחרת אף על פי שמפתח וחותם בידו אסור עד שיהא יושב ומשמר, כלומר הוא נכנס ויוצא, דמשום שייכות גדולה שיש לו עליו אם אין הישראל דר שם או שיהיה שומר יושב ומשמר שובר הוא כמה חותמות, דסמכא דעתיה דלא ידע ישראל בכך, ואם ידע יאמר ליה מאי איכפת לך דידי הוא, הילכך בעינן שימור.

כל רשות הגוים אחת היא. רב יהודה אמר זעירי להקל, דשמעינהו ר' שמעון בן אלעזר לרבנן דאמרי דהוא הדין נמי למטהר ינו של נכרי ונתנו ברשות גוי אחר שהוא אסור אפילו במפתח וחותם עד שיהא יושב ומשמר, ואמר להו וכי כל רשות הגוים אחת היא, בתמיהא, הא אינו אחת דלא חיישינן לגומלין, ואי איכא מפתח או חותם שרי. ורב נחמן אמר להחמיר, דרבנן לא חיישי לגומלין, ובמפתח וחותם סגי ברשות גוי אחר, ואמר איהו דלגומלין חיישינן, וכל רשות הגוים [אחת] היא, והרי היא כאלו היין עדיין עומד בביתו של גוי בעל היין, ובעינן שיהא שומר יושב ומשמר. ותניא כוותיה דרב נחמן וכתנא קמא והילכך ברשות גוי אחר אי איכא מפתח וחותם שרי, דלגומלין לא חיישינן.

דבי פרזק רופילא אפקידי חמרא גבי אריסייהו וכו'. יש מי שפירש שטהרו ישראל יינו של פרזק ונתנוהו ברשות אריסיה דפרזק שהיה גוי כמותו, ואותו האריס היה דר שם, והיה מפתח או חותם ביד הישראל [וסברו דאין לחוש] בשביל האריס עצמו, ואמר להו רבא צריך לחוש לפרזק עצמו [שהוא] מנסכו, דהא מסתפי מיניה ואי נגע מרתת

ממנו ומחפי עליה, ואינו מותר עד שיהא שומר יושב ומשמר. ויש מי שפירש שברשות המיוחד שלא היה האריס דר בו העמידו, אלא שהיה האוצר של אריסו דפרזק, ואי לא שחששו לזיוף פרזק עצמו מפני שמחפין עליו היה מותר, דאי משום חשש האריס כיון שהוא רשות מיוחד לא היה צריך מפתח וחותם, שהרי אין לו שייכות ביין כלל, והוה ליה כסופא דמתניתין דכתב לו התקבלתי שהוא מותר בלא מפתח ובלא חותם, ואסיק רבא שהוא אסיר. ושני הפירושים הללו (אחת) [אמת]. כתב הרמב"ן נ"ר, יש להקל ולפרש בכל מטהר יינו של גוי שאמרנו שצריך שומר, דחותם בתוך חותם כשומר דמי, וראיה לדברי מדקתני בברייתא דלוקח ושוכר בית בחצרו של גוי ומלאהו יין וישראל דר בחצר אחרת, חכמים אומרים לעולם אסור עד שיושיב שומר, כדקתני במתניתין במטהר, ואפילו הכי אמרינן בפרק אין מעמידין (לא, א) ור' יוחנן אמר אפילו יין משתמר חותם בתוך חותם לרבנן, אלמא שומר דקאמרי רבנן למעוטי חותם אחד, אבל שני חותמות כשומר הוו, ואף אנו נאמר בשומר דקתני במתניתין במטהר דהוא הדין בשני חותמות. ואין כן דעת הגאונים ז"ל, אבל מצאתי כן למקצת רבני הצרפתים ז"ל, עד כאן לשונו.

ההוא כרכא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל, וגוי וכו', אמר רבא אם נתפס עליו וכו'. פירש רש"י ז"ל: אם גוי חלש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו ואם ימצאוהו נוגע יתפשוהו כגנב חמרא שרי בשתייה, ואם לאו אסור אף בהנאה דודאי נגע. ולדברי רש"י ז"ל עכשיו אם שופטי העיר לא יחייבו את הגוי על נגיעתו אסור להניח נכרי בחנותו ואף על פי שאינו מודיעו שהוא מפליג. ויש בזה פירוש אחר לגאון ז"ל כתבו הראב"ד ז"ל בפירושיו, אם נתפס עליו כגנב, כלומר שהמקומות חלוקין במחיצה עשרה זה ליינו של גוי וזה ליינו של ישראל ואין לגוי רשות ליכנס אצל יינו של ישראל לפי שאין לו שייכות לא ביין ולא בבית, מותר, ואם לאו אסור. ופירוש זה צריך לי עיון, דהא אמרינן בפרק השוכר (ע, ב) דחצר שחלוקה במספס טהרותיו טמאות ובגוי אינו עושה יין נסך, אלמא לא בעינן ביין אלא חלוקה במספס ולא מחיצה עשרה, ואפילו למאן דמפרש לה התם דמשום חומרא דיין נסך נקט, וכל שכן למאן דמפרש התם דלא נקט אפילו חלוקת מסיפס משום יין נסך, דאפילו בלא חלוקה נמי אינו עושה יין נסך אלא דאם כן נמצא הגוי לפנים מן המסיפס, ומשום הלכתא דטהרות נקט מספס לומר דאין מספס מציל בטהרות.

דף סב.

אילימא הואיל ויין נסך אסור בהנאה שכרו נמי אסור. דכל שהנאתו אסורה אף הנאת גרימתו אסורה, והרי ערלה וכו' ואף על פי שהנאה זו היא גרמת איסור הנאה, הילכך הנאת גרמת יין נסך נמי אמאי אסורה, אלא שהיא תופסת את דמיה כע"ז, ואף על פי ששכר זה אינו דמים ליין נסך גזרו עליו מפני שנראה כמחליף.

והרי שביעית וכו', נמצא זה פורע חובו בפירות שביעית והתורה אמרה: לאכלה (**ויקרא כה, ו**) **ולא לסחורה**. פירוש לאכלן בפני עצמן או למוכרן ולקנות בדמיהן דברים הנאכלים שיכולים להתבער אחר הביעור וקדושת שביעית תופסת בהן, אבל לא דבר הניתן לסחורה כגון עבדים וקרקעות או כסות וכלים, וכדתנן במסכת שביעית (פ"ח מ"ח): אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית, אם לקח יאכל כנגדן. וטעמא כדאמרן דדבר הראוי לאכילה הואיל ונתפס בקדושת שביעית מותר, אבל דמים שאי אפשר לנהוג בהן קדושת שביעית, כגון חלוק, אסור שמפקיעין מקדושתן. ולפרוע חובו מפירות שביעית נמי מהאי טעמא אסור, שהרי דמי פירות שביעית [אינן] נשארין בידו ואינם נתפסין והויא לה סחורה. והא דתנן בקדושין (נב, א) שמע מינה המקדש בפירות שביעית מקודשת, דיעבד קאמר. והיינו דקאמר שמע מינה, לומר דאף על פי שאסור לעשות כן מקודשת היא.

דף סב:

הא דאמרינן חמרין דנפיש אגרייה קנסינהו רבנן. פירש הראב"ד ז"ל: דלאו קנס ממש קאמר מחמת איסור כשכר יין נסך דהא לא עבדין איסורא, אלא קנס הוא שקנסו שלא ירגילו עצמן בכך דילמא אתי למיעבד בהו סחורה, כגון דאמר להו ליקנו לכו בדינר או בשנים דכי האי גוונא אסור. ובפירושי הרמב"ן נ"ר מצאתי דבירושלמי (ריש ה"א) אמרו בפירות עבירה היא מתניתא. כלומר, בפירות שביעית לאחר הביעור, והיינו קנסא.

כיון דאסוריה חמור כיין נסך. פירוש: בעינו, דשניהם אסורים בהנאה, אבל על ידי תערובת הא אמרינן לקמן בשמעתין (עד, א) דיין ביין בסתם יינם ימכר חוץ מדמי יין נסך שבו, ויין נסך גמור אוסר את הכל אפילו בהנאה.

ולימא ליה זיל קלינהו ובדרינהו דילמא מזבל להו. (ואע"פ) [ואסור, כמו] ששנינן בפרק בתרא דתמורה (לד, א) כל (הנזרקין) [הנשרפין] אפרן מותר חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש. ואיכא למידק אשמעתין דהא תנן (מג, ב) שוחק וזורה לרוח ומשמע אפילו לכתחלה, ואף על גב דפליגי רבנן עליה דר' יוסי (שם) הא קיימא לן (מט, א) כר' יוסי דזה

וזה גורם [מותר]. ותירץ הראב"ד ז"ל דדיעבד קיימא לן כר' יוסי, אבל לכתחלה כרבנן עבדינן ויוליך הנאה לים המלח. ואי נמי קיימא לן כוותיה ואפילו לכתחלה דלמא הכא קנסא דקנסינן משום דאגר ארביה. והרמב"ן נ"ר תירץ דר' יוסי גופיה לא קאמר אלא בדיעבד, וכדתנן (ערלה פ"א מ"ט) אין נוטעין אגוז של ערלה ור' יוסי היא. והא דקאמר שוחק וזורה לרוח דמשמע אפילו לכתחלה, התם היינו טעמא דדבר מועט הוא ואזיל לאיבוד ודילמא לא מזבלא, ואפילו מזבלא זה וזה גורם מותר, אבל הכא דודאי מזבלא אסור לכתחלה.

אמר להו יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר. פירוש: דהנהו פירות דפרעי להו לא הוו מייחדין לפרעון בההיא שעתא דיזפי פירות שביעית, והילכך לא חל עלייהו איסור שביעית למפרע, ולא אמרינן כי פרעי להו איגלאי מילתא למפרע דהני פירי דמי שביעית הן ויאסרו אחר הביעור.

וכנגדן באתנן מותר. וכתבו בעלי התוספות ז"ל דמהא שמעינן דישראל שמכר ע"ז או יין נסך באשראי לגוי, כשיפרענו הגוי הדמים מותרים, דגוי משעת משיכה קני להו וההיא שעתא לא מייחד שעבודיה דישראל, הילכך כי פרע ליה לא אמרינן איגלי מילתא למפרע דדמי יין נסך נינהו. ולא מיבעיא אי ליתנהו לע"ז ויין נסך בעולם בשעת פרעון שהוא מותר דהא ליתנהו בעולם ולא מיתפסי אהני דמים והיינו דר' ינאי, אלא אפילו איתנהו ברשות גוי מותר, כדאמרינן לקמן בשמעתין (סג, א) באתנן בטלה זה הא מחסרא משיכה, אלמא אף על גב דמייחד שעבודא שרי כיון דמחוסר משיכה בשעת מכירה.וכתב הרמב"ן נ"ר דצריך עיון דמכל מקום בדמי ע"ז הן בידו, ומקנסא דפועל נמי משמע דכל הנאה הבאה לו בגרמתו של יין נסך וכל שכן של ע"ז עצמה אסרו. ועוד בדמי יין נסך של גוי אסרו כל היכא דרוצה בקיומו, כדאמרינן לקמן (סד, א) באמכור יין נסך ואביא לך שהוא אסור ואף על פי שאין נתפסין ביד הגוי. וקשיא לי גם כן אם לפירות שביעית באנו לדמותם נתיר להם אפילו לכתחלה, דהא אמר ר' יוחנן יאות הן עבדין. אלא ודאי כל הנאת יין נסך וע"ז והנאת גרמתן קנסו ואסרו, וכדאמרינן לעיל (ע, א) קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך, דחמיר להו טפי משאר איסורין. [עוד קשיא לי מהא דלקמן] אמר רב אשי מנא אמינא לה, מדאמר להו רב להנהו סבוותא כי כיליתו חמרא לגוים אקדימו ושקולו זוזי מנייהו והדר כיילי להו וכו', דאי לא אעבדיתו הכי כי הוי יין נסך ברשותייכו הוי, וכי שקליתו דמי יין נסך שקליתו, אלמא אסור לעשות כן, ואפילו דיעבד דמי יין נסך קרי להו, ואם כדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל לאו דמי יין נסך מיקרו.

דף סג.

הא דאמרינן אי לאו דאקנייה ניהלה מעיקרא היכי מצית מקרבא ליה ואיש כי יקדיש את ביתו קדש (ויקרא כז, יד) אמר רחמנא וכו'. קשיא לי דהא משיכה קונה אפילו בלא נתינת דמים ואם נשרפו או נאבדו ברשות לוקח ללוקח נאבדו או נשרפו ולא למוכר, אלמא דידיה ניהו. ואם כן למה אינה יכולה להקריבו דהא קונה לה במשיכה, ולענין איסורא נמי אמרינן דחשבינן ליה כדידיה לגמרי (כדתניא) [כדתנן] (עא, א) המוכר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין, דמכי משכיה קני ליה וקמי זוזי עלייהו דגוי בהלואה, ואף על גב דנגע ביה גוי עד שלא פרעו לית לן בו מידי דמכי משכיה גוי אסתליק מניה ישראל לגמרי.ונראה דהכי קאמר אי דלא אקנייה ניהליה מעיקרא במשיכה אלא שיהא אצלה עד שעת ביאה ואם יבא עליה יהא שלה היכי מציא מקרבא ליה קודם ביאה. **וכי אמר לה בטלה זה מאי הוי והא חסרה משיכה וכו'**. איכא מאן דמפרש דאפילו אליבא דר' יוחנן דאמר (ב"מ מז, ב) דבר תורה מעות קונות מקשינן, דכיון דתקנו רבנן דלא ליקני אלא במשיכה הרי הוא כאלו אין המעות קונות כלל ואפילו לגבי איסור תורה, ומותר לגבוה, דרבנן הוא דאמור דלא ליקני ליה, הילכך לאו אתנן הוא, שהם העמידו דבריהם אפילו במקום איסורא דאורייתא. ויש לפרש דדוקא אליבא דריש לקיש דאמר (שם) משיכה מפורשת מדאורייתא מקשינן, אבל לר' יוחנן כיון דמדאורייתא מעות קונות הא לא מחסרה משיכה מדאורייתא, ואסור אתנן דאורייתא הוא. וכן נראה שפירש רש"י ז"ל, דהא דמפרקינן בזונה גויה דלא קניא במשיכה פירש הוא ז"ל: דכי כתיבא משיכה בישראל כתיבא, וזו היא סברת ריש לקיש (בכורות יג, א) דאלו לר' יוחנן איפכא הוא דבישראל מעות קונות ובגוי במשיכה. ואף על גב דקיימא לן כן כר' יוחנן, הכא מקשי אליבא דריש לקיש, דאיכא סוגיות הרבה בתלמוד שמקשה אליבא דחד תנא ואף על גב דלא קיימא לן כוותיה. ודכוותה היא בריש פרק האשה שנתארמלה (כתובות טז, א) ונימא רוב נשים בתולות נשאות, (ובפ"ק) [ובפ"ב] דקדושין (נא, א) את וחמור הוא ואת וחמור קנה וכן הרבה. ואף על גב דלפום אוקימתא דרב חסדא מקשי ורב חסדא כר' יוחנן סבירא ליה, כדמוכח בפרק הזהב (ב"מ שם) דאמר רב חסדא התם כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות, הכא לאוקומי ברייתא לכולי עלמא בעינן, כלומר הא תינח לר' יוחנן לריש לקיש מאי איכא למימר.

ואוקימנא בזונה גויה דקניא בכסף ולא מיחסרא משיכה וביאתה היינו כספיה. אבל זונה ישראלית לא קניא ליה כלל ואף על גב דיחדו ליה באתננה קודם ביאה. ומיהא איכא למשמע לשוכר את הפועל ופסק עמו כור חטים זה או בגד [זה] או עור זה שאם רצה

אחד מהם לחזור בו שהרשות בידו, שהרי כור חטים שפסק עמו לא קני ליה דהא מיחסר משיכה ויהיב ליה מידי אחרינא, וכדאמרינן הכא בטלה זה. ואפשר נמי דאפילו פסק עמו חטים סתם אינו חייב ליתן לו חטים אלא נותן לו שכרו במעות. ומיהו בזה יש לבעל הדין לחלוק דממון שפסק עמו מיהא חייב ליתן לו, דומיא דטול מה שהבאת בשכרך שאין שומעין לו (ב"מ קיח, א), אף על פי שיש לחלוק ולומר דסתם שכירות במעות היא ואדעתא דהכי נחת והילכך חייב ליתן לו מעות, אבל כשפסק עמו חטים כיון שאין סתם שכירות בחטים אלא שבא לדון עליו מחמת שהתנה עמו בכך לא קנה דהא לא משך, וזה נכון ועיקר. והיכא דקא פסק לו כור חטים זה שיכול לחזור בו כמו שביארנו, צריך עיון אם יתחייב ליתן לו מכל מקום במעות כדמי החטים שכבר גלו בדעתם מיהא כשיעור פסק השכירות וזה נתרצה ליתן וזה נתרצה להשתכר בשוה כור חטים, או שמא נאמר כיון שאין גוף הדבר שפסקו ביניהם נקנה ולא זה קנה ולא זה נתחייב, אפילו בשוויו של פסק זה לא נתחייב, והכל לפי דעת בית דין בכמה ראוי להשתכר, בדבר זה צריך אני להתיישב. ואפשר שהכל הולך אחרי המלאכה שעשה, שאם עשה וטרח יותר משאר פועלים יכול לומר לו להכי טרחי ועבדי לך עבידתא שפירתא, כדאיתא בריש השוכר את האומנין (ב"מ עו, א),ואי לא, יהיב ליה כשכיר דעלמא לפי אומד המלאכה שכר שעשה, כן נראה לי.

הא דמותיב רב ששת לדבי ר' ינאי מהא דתני אומר אדם לחמריו ולפעליו צאו ואכלו ואני פורע אסור, אלמא כי קא פרע דמי איסורא קא פרע. קשיא לי דדילמא שאני הכא דכי קא שקלי פועלים דידיה איסורא קא שקלי ומשום הכי אסור, אבל דבי ר' ינאי כי שקלי פירי מעניי ההיא שעתא אכתי איסורא ליכא דקודם הביעור קא יזפי, וכי קא פרעי לאו דמי איסורא קא פרעי. ויש לומר דהכי קא מותיב, ואם אמר להו צאו ואכלו צאו ושתו ואני פורע חושש משום יין נסך, אלמא ודאי איסורא דהכא משום פרעון הוא דפורע דמי איסורא, דאי משום דמעיקרא שקלי פועלים דידיה איסורא אמאי חושש להם משום יין נסך דהא איהו לא שקיל מידי ופועלים הוא דשקלו ואיהו נמי הא לא פרע מידי לחנוני ומאי איסורא קא עביד, אלא ודאי משום פרעון הוא דאסור, דאלמא כי קא פרע דמי איסורא קא פרע, הכא נמי וכו'. כן נראה לי.

דף סג:

ועוד חנוני שאין מקיפו [**מי**] **לא משתעבד והא אמר רבא וכו'**. פירש רש"י ז"ל: חנוני שאין מקיפו אי יהיב לשלוחיה דבעל הבית מי לא משתעבד בעל הבית מהשתא דקא

שרית לדבי ר' ינאי משום האי טעמא, והא אמר רבא וכו' והכא נמי לא שנא, אלמא דאף על גב דחנוני שאין מקיפו הוא כי יהיב לשלוחיה (מיחייב) [משתעבד] ליה האי. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר וכי בדבי ר' ינאי מדין ערב משתעבדי, אינהו גופייהו לווים נינהו. ועוד למה לי דרבא גבי חנוני, דודאי מאן דאמר לחנוני למיתן מידי לשלוחיה או ערב הוי או לוה הוי, ואף על גב דלא אמרה רבא למילתיה. ועוד איהו אמר ליה טעמא דכיון דמקיפו הוא מקנה ליה דינר גבי קנייה גמורה כיון דרגיל אצלו, ואיהו מקשה לו דחנוני שאין מקיפו נמי אית ליה מהשתא שעבודא עליה. ומשום הכי פירש הוא נ"ר דהכי קאמר, חנוני המקיפו כיון דאורחיה לאוזפיה, מכי יהיב מידי לפועליו, מההיא שעתא מקני ליה דינר בכיסו להיותו קנוי לו קנייה גמורה בההיא הנאה דמהימן ליה בכל שעתא ושעתא, אבל דבי ר' ינאי כיון דפירי דשמינית ליתנהו בעולם לא קנו להו עניי כלל אלא שעבודא הוא דאית להו עלייהו. ואקשינן ליה גבי חנוני נמי דאמרת דבמקיפו מקני ליה בעל הבית בכיסיה דינר מהשתא, בשאין מקיפו נמי לימא הכי, ואי אמרת דבמקיפו דוקא אמרינן משום דבההיא הנאה דמהימן ליה גמיר ומקנה ליה, אבל בשאין מקיפו לא גמר ומקני ליה מידי, דהא איהו לא שקיל מיניה מידי ומאי דשקלי מיניה פועלים שעבודא עביד עליה דבעל הבית, קנין גמור לא עבידן, והא אמר רב תן מנה לפלוני, אלמא אף עלגב דאיהו לא שקיל מיניה מידי קני בהכי קנין גמור מדין ערב, והכא נמי בחנוני שאין מקיפו ליקני ליה חד דינר מדבעל הבית קנין גמור. והאי דקאמר דחנוני שאין מקיפו [מי] לא משתעבד לאו דוקא קאמר משתעבד, אלא הכי קאמר מי לא משתעבד שיקנה לו דינר ברשותו לדבריך. ולפי פירושו של הרב ז"ל הא דאמרינן: אלא לא שנא מקיפו ולא שנא שאין מקיפו אף על גב דמשתעבד כיון דלא מייחד שעבודיה וכו', מיהדר קא הדר ממאי דקאמר דמקנה ליה דינר גביה, והכי קאמרינן: אלא לא שנא מקיפו ולא שנא שאין מקיפו לא קנו מידי מהשתא גבי בעל הבית קנין גמור, אלא שעבודא הוא דאית להו למקיף ושאין מקיף גבי בעל הבית. ובדין הוא דכיון דלא מייחד שעבודייהו לא מיתסר, והכא דאסרינן באומר להם צאו ואכלו ואני פורע, אמר רב פפא בשהקדים לו דינר. ומיהו אין הלשון מיושב בו כל הצורך דהוה ליה למימר אלא לא שנא מקיפו ולא שנא שלא מקיפו מקנא לא קנו שעבוד הוא דאית להו, דמהאי לישנא דקאמר: אף על גב דמשתעבד, משמע דשעבוד דקאמרי השתא היינו קני ליה דינר דקאמר, ולא חדית מידי בהאי אלא טעמא דכיון דלא מייחד שעבודיה לא מיתסר, וצריך עיון.

הא דאמרינן הכא, כיון דלא מייחד שעבודיה לא מתסר. דמשמע מיהא דאי מייחד שעבודיה מיתסר, קשיא לי דהא מיחסר משיכה, וכדאמרינן באתנן (ע"א) דאפילו בטלה

זה לא מיתסר, דכיון דבשעת ביאה אכתי לא קניא ליה כי יהיב ליה ניהלה בתר ביאה לא מיתפיס אאתנן, ולא אמרינן אינגלי מילתא למפרע כיון דהשתא מיהא לא קניא ליה דהא מיחסר משיכה, ואף על גב דמייחד לה לאתננה בשעת ביאה, והכא נמי אפילו כי מייחד להו שעבודייהו אמאי מיתסר, דהא דינר אינו נעשה חליפין ואינו נקנה בחליפין כדאיתא התם בפרק הזהב (ב"מ מו,א) ושעבודא בעלמא לבד הוא דאיכא. ומדוחק יש לי לומר דלאו למימרא דאי מייחד ליה דינר אסור, אלא הכי קאמר אלא לעולם כל היכא דלא מייחד שעבודיה לא משכחת דמיתסר בשום צד ואפילו בחליפי כלי ואי נמי באגב, ומילתא יתירתא בעלמא הוא דקאמר ולרווחא דמילתא.

אמר רב פפא בשהקדים לו דינר. קשיא לי כי הקדים לו דינר אמאי אסור, דהא בשעת נתינת המעות איסורא ליכא, דבההיא שעתא הא לא שקיל יין נסך, וכי שקלי פועלים בתר זמן יין נסך ההיא שעתא לא זבין מיניה בעל הבית דליתפיס איסורא עליה, והוה ליה כנתן לה ואחר כך בא עליה דאתננה מותר, ומאי שנא הקדים דינר ואחר כך נתן חנוני יין נסך לפועליו [מאילו אמר לפועליו צאו ואכלו צאו ושתו] ואחר כך נתן לו בעל הבית דינר. ויש לומר דהכא לא הקדים לו דינר להוציאו קאמר, אלא הקדים לו דינר לזכות בו בשעה שיתן יין לפועליו בכדי מה שיתן להם קאמר, לפי שאין בעל הבית יודע כמה יטלו פועליו. והיינו דקאמר ואני מחשב, דאלמא לא הקדים לו דבר קצוב, אלא הקדים לו דינר להיותו בידו ושלא יוציאנו עד שידע כמה ישתו פועליו ויחשב עמו באחרונה, ואשתכח דבההיא שעתא דמקבל מיניה זבוניה, ההיא שעתא הוו זוזי פרעון, וחשבינן להו כאלו השתא יהבינהו להו ניהליה, והילכך בשהקדים לו דינר אסור, וכדאקשינן לעיל (סב, ב) נתן לה ואחר כך בא עליה מותר, לכי בא עליה ליחול עליה אסור, כלומר דמתחלה מחמת ביאה יהביה ניהלה ולאו דליהוי קנוי לה מעכשיו, דמסתפק הוא עדיין אם יבא עליה דאם לאו דמצוי הוא לחזור בו, ומפרקינן דאמר לה ליהוו גבך עד שעת ביאה ואי מצטריך לך קני ליה מעכשיו, דאלמא משמע דדוקא כי אמר לה אי מצטריך לך קני ליה מעכשיו, הא לאו אמר לה הכי דעתיה דאיניש בכל כי הני כי יהיב דמי לא מקני להו מעכשיו עד דשקיל מיניה ההוא מידי דזבין מיניה בהנהו דמי. ולקמן (עא, א) בפלוגתא דאמימר ורב אשי גבי משיכה בגוי אי קני אי לא קניא, דאקשינן לרב אשי דאמר אינה קונה מהא (דתניא) [דתנן] המוכר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרים וכו', ואי אמרת משיכה בגוי אינה קונה אמאי דמיו מותרים, דהא לא קני ליה גוי עד דיהיב דמי ומיקמי דליתיב ליה דמי הוה ליה יין נסך בכליו של נכרי, וכי קא שקיל ישראל דמי יין נסך קא שקיל, [ומשנינן] בשהקדים לו דינר, דאלמא כל מאן דאקדים

דינר לפרעון יהביה. התם הוא דפסק וקנה מיניה דבר קצוב, והילכך כיון דפסק וקנה דבר קצוב והקדים לו דינר להוציאו נתנו לו, וכדאמרינן התם כיון דפסק סמכא דעתיה ומקני ליה ניהליה לגמרי.והכי נמי אצטריכינן לתרוצי לאמימר (שם) דאוקי לדרב (שם ע"א) דאמר להו לסבוותא שקולו זוזי מנייהו והדר כיילי להו, משום עכבת יין דקמא קמא אינסיך ליה, דכי שקיל ליה זוזי מאי הוי דמכל מקום מקמי דליקני גוי היין הוי יין נסך ודמי יין נסך הוו הנהו זוזי בידיה, אלא דצריכינן לתרץ התם כדהכא דלאפוקינהו יהבינהו ניהליה כיון דסמכא דעתיה דהא חזינן דיהיב ליה חמרא. ושם (ריש עא, א) נאריך בזה בע"ה, כן נראה לי.

הא דאוקמה רב אשי כגון שנטל ונתן ביד. אפשר לומר דלא פליג אדרב פפא, דכי אקדים ליה דינא נמי אסור וכטעמא דכתבינן, אלא דרב אשי ניחא ליה טפי לתרוצי מתניתא בהכי ולמימר תני טלו מלאוקמה בהכי ולמימר תני ואני מחשב, ותרוייהו הלכתא נינהו, דבין אקדים ליה דינר ולא נשא ונתן ביד וכל שכן נשא ונתן ביד אסור. אלא שנראה לכאורה מפירושי רש"י ז"ל דסבירא ליה דבעיקר דינא פליגי דרב אשי לא מודה בהא דרב פפא שיהא אסור, דאיסורא לאו משום פרעון אלא משום דקננהו במשיכה ואיהו ספי להו איסורא. והרי"ף ז"ל לא הביא בהלכותיו מכל זה כלום.

שכרו לשבור ביין נסך מהו כיון שרוצה הוא בקיומו אסור. פירוש רש"י ז"ל (סד, א ד"ה רבנן) דאסור להיות רוצה הוא בקיומו של יין נסך משום דישראל מצווה לבטל ע"ז ומשמשיה. וכתב הרמב"ן נ"ר דמדברי רש"י ז"ל נלמוד שאסור לישראל להיות יושב ומשמר אפילו סתם יינן ואפילו בחנם משום דרוצה בקיומו הוא שלא יגנבו ושלא יאבדו ברשותו. והכי משמע מדגרסינן בתוספתא (פ"ח ה"ד) השוכר את הפועל [ולעתותי ערב אמר לו הולך את הלגין במקום פלוני אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר. השוכר את החמור לרכוב עליו וא"ל הנח את הלגין הזה עליה אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות שכרו מותר]. ולעתותי ערב טובה בעלמא הוא, שכבר נתחייב לו בעל הבית בשכור וכדאמרינן לקמן (סה, א) ואפילו הכי אסור. וכן אמרו בירושלמי (פ"ה ה"א) בפועל, היה עושה עמו בטובת הנאה אתה ממשכנו מנכסיו עד כדי שכרו. והלכך אסור לישראל להיות משמש ומוזג יין נסך לגוי.

דף סד.

זילו זבינו כל מאי דאית לכו. פירוש בין ע"ז בין יין נסך דדמי שניהם ביד גוי מותר. ודחינן דילמא שאני גר כיון דדעתיה לאיגיורה בטליה. דאף על גב דקיימא לן לקמן בסמוך (סד

ע"ב) דגר תושב אינו מבטל ע"ז, דאיגרע מגר תושב דאכתי לא מל ולא טבל ולא קבל עליו עול מצות. ואם תאמר אמאי לא מוכח מיין נסך דלא מהני ביה בטול ואיהו סתמא קאמר להו כל מאי דאית לכו דמשמע אפילו יין נסך. יש לומר דמשום מצוה דגר התירוהו, ודוקא סתם יינן. אי נמי דלמא סתם יינן לא רצו לגזור דמים ביד גוי.

אבל אם א"ל המתן עד שאמכור ע"ז ואביא לך יין נסך ואביא לך אסור. פירוש: משום דרוצה בקיומו. ויש מפרשים דדוקא בדשוייה ניהליה אפותיקי דרוצה בקיומו להנאתו, אבל בלא אפותיקי שרי דאין זה רוצה בקיומו. ומביאין ראיה לדבריהם מדתנן לקמן (עא, א) אומנין ישראלים ששלח להם נכרי חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה. ויש מקשין לפירוש זה, דאם כן אדמפליג במכר והביא והמתן עד שאמכור, ליפלוג בהמתן עד שאמכור, אלא לא שנא. ומתניתין אומנין נינהו שעשו מלאכה אצל נכרי דלא פסקו עמו כלום, ושגר להם חבית של יין שוה עשרה דינרין, [מותר שיאמרו לו] תן לנו הי' דינרין עצמן, ואין בזה שום צד איסור שהרי הם לא אמרו לו למוכרה. והראב"ד ז"ל כתב, נראה דדוקא כשהיה בידו לנגשו וליפרע ממנו מיד, ולדעתו המתין עד שמכרן, אבל אם לא היה בידו לנגשו ועל כרחו הוא מרחיב לו את הזמן, אף על פי שאמר לו הגוי איני יכול לפרעך עד שאמכור ייני ואפרע לך שרי. וכבר כתבנו בפרק ר' ישמעאל (נז, ב) שעכשיו בזמן הזה לדברי הגאונים ולדברי רש"י ז"ל שאמרו דאין הגוים בקיאין בטיב ע"ז ואין מגען אוסר בהנאה, אפילו בהמתן עד שאמכור ואביא מותר, [ונכון] להזהר. ולענין דמי ע"ז ביד גוי הכין הלכתא דמותר, כדמוכח בהא ברייתא, וכן פסק רבנו הגדול ז"ל בהלכותיו. וכבר הארכנו בזה בריש מכילתין בשמעתא דעטליזא של עזה (יא, ב), ובפרק אין מעמידין גבי ישראל ההולך ליריד (לג, א).

טול אתה ע"ז ואני פירות. אוקימנא לה בפ"ק דקדושין (יז, ב) משום [דגר] אינו יורש את אביו דבר תורה אלא מדברי סופרים.

דף סד:

אלא אוסר יינו כשמנו. פירוש: יינו מותר בהנאה ולא בשתיה, כשמנו שמותר בהנאה ואסור באכילה, וקודם שהותר השמן באכילה נשנית ברייתא זו. מכאן למדו הגאונים ז"ל למגען של ישמעאלים הללו שאינם עובדים ע"ז שהוא מותר בהנאה, דכל דלא פלח לע"ז אין מגעו אסור בהנאה,וכן כתב הרמב"ם ז"ל (מאכלות אסורות יא, ז). ואף על גב דאסור מגע בהנאה הוא דבר שבמנין כדתנן (כט, ב) ואלו אסורין ואסורן אסור הנאה, וכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו (ביצה ה, ב). יש לומר דמעיקרא לא אסרו אלא

במגע המסתפק שהוא לכוונת הניסוך, שהרי מגעו שלא בכוונת ניסוך התירו בהנאה, כגון למתעסק במלאכתו ושאר עובדי דבסוף פרק ר' ישמעאל (ס, ב) אם כן הישמעאלים שידוע שאינם מתכוונים לנסך, מותר בהנאה ואפילו בשתיה. ומכל מקום סתם יינן אסור, (דאפילו), דעיקר תקנתא בסתם יינן לא היתה אלא משום בנותיהן והני בכלל שאר גוים נינהו לאסור חתנות. ויש לומר דאפילו בהנאה הן אוסרין במגען, דבגר תושב שאמר דיינו כשמנו שמותר בהנאה כל שקבל עליו דוקא קתני, אבל לא קבל עליו לא. ומיהו זו אינה ראיה דלא אמרו כאן כל שקבל אלא לרבותא, לומר דאפילו קבל עליו יינו אסור בשתיה, אבל להיתר הנאה אפילו לא קבל מותר. והראיה מדאקשינן לקמן לדרב יהודה דשדר קורבנא לאבראורבן ביום אידו ואמר קים לי דלא פלח ע"ז, והא תניא אי זהו גר תושב כל שקבל עליו בפני ג' עדים שלא לעבוד ע"ז, ופרקינן כי תניא ההיא להחיותו, אלמא משמע דדוקא להחיותו צריך קבלה, אבל לשאר דבריו כלם אין צריך קבלה.

ולפי פירוש זה, הא דאמרינן (נז, א): הלוקח עבדים מן הגוים שמלו ולא טבלו גדולים עושים יין נסך, ליאסר בשתיה דוקא קאמר, אבל בהנאה מותר, דמל ולא טבל לא גרע מגר תושב דקים לן דלא פלח ע"ז. עוד מסתברא לי דבמלו ואף על פי (שטבלו) [שלא טבלו] לכולי עלמא יינו כשמנו ואינו אסור בהנאה, שהרי (טבלו) [מל] ובפני בית דין של שלשה וקבל עליו שלא לעבוד ע"ז, ועוד מקבל עליו עול מצות בשעת מילה, אם כן על כרחין לא גרע מגר תושב. וכבר כתבתי כן למעלה במקום בפרק ר' ישמעאל (שם).

ואפשר דכיון דאותן ישמעאלים לא מנסכי מיחדין אצלן יין כגר תושב, אבל אין מפקידין אצלם כי אם בשני חותמות כגוים גמורים, דאף על גב דאינהו לית להו חיבת ניסוך, וכל מידי דלית ביה חיבת ניסוך משום חלופי בחותם אחד סגי, כדאמרינן בפרק אין מעמידין גבי חומץ שלנו ביד גוים (כט, ב), מכל מקום כיון דלא קפדי אמגע גוי וגוי טרח ומזייף משום חבת ניסוך, חיישינן דילמא אתא גוי וזייף ונסך ולא מעכב ביה, וכדאמרינן התם (לא, ב), השולח חבית של יין ביד כותי וציר ומורייס ביד גוי, אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור, דאלמא אף על גב דכותי גופיה לא מנסך, כיון דלא קפיד אמגע גוי חיישינן דילמא אתא גוי וטרח, וכותי זה לא מעכב ביה, הכא נמי לא שנא, כן נראה לי.

דף סה.

רבא אמר לא קשיא הא דאמר ליה העבר לי מאה חביות במאה פרוטות. כלומר שהכל שכירות אחד, והילכך אסור לפי שפשט איסור פרוטת האיסור בכל, דהא אי לא בעי לעבורי ליה ההוא חביתא דאיסורא מעכב ליה כוליה אגריה, והילכך הוה ליה כאלו

המאה פרוטות שכר אותה חבית, הא דאמר ליה חבית חבית בפרוטה, דכל חדא וחדא שכרה מיוחד, ואם רצה לחזור בו באותה חבית לא היה מעכב עליה כי אם אותה פרוטה לבד, הילכך שכרו מותר חוץ מאותה פרוטה לבד. וכתב הראב"ד ז"ל והשתא דקים לן כר' אליעזר (מט, ב), אפילו חבית בחבית אף על פי שנתערבה באחרת יוליך הנאה לים המלח. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר דמתניתין ודאי הלכה היא, ולא דמיא לדר' אליעזר, דהכא לא מצי להוליך שכר אחת מהן לים המלח, דכוליה אגרא אכל חדא וחדא יהיב ליה, דהא קבלנות הוא דקבל עליו הולכת מאה חביות. ועוד דאלו אודעיה מעיקרא דלא מוליך להההיא חביתא דילמא לא מוגר ליה כלל, הילכך כוליה שכר יין נסך הוא ואסור. ורבנו הגדול זצ"ל שכתבה בהלכותיו על טעם זה סמך. ולדידי קשיא לי כיון דקיימא לן (קדושין מח, א) דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, וכל חבית וחבית דמוליך זוכה כנגדה בפרוטה אחת למה אסרו שכר המותרות, דהכי נמי אמרינן בפ"ק (יט, ב) גבי הגיע לכפה וכו' אמר ר' אלעזר אם בנה שכרו מותר, ואוקימנא לע"ז עצמה, ואפילו למכוש אחרון, דכיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ומכוש אחרון לית בה שוה פרוטה מכוש אחרון נמי מותר, ואם כן הכא מאי שנא. ויש לומר דהתם היינו טעמא משום דע"ז לא הויא אלא במכוש אחרון, ואפילו למאן דאמר (נא, ב) דע"ז של נכרי אסורה מיד, ומכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה, ובפחות משוה פרוטה לא גזרו, הילכך שכרו כלו מותר, אבל הכא דאיכא פרוטה אחת אסורה, וההיא פרוטה בכוליה אגרא פתיכא, אסור, אבל ודאי אי אמר ליה מאה חביות בחמשים פרוטות שכרו מותר, כן נראה לי.

דף סה:

מתני': **יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם**. דלא בלעי כלל, ואם היו מבוקעות וכו' משום דבלעי ושמא יש בהן נותן טעם. כתב הראב"ד ז"ל שאם היו הענבים מטפות והענבות מטולטלות מעוקצה וקרובה לינטל הרי היא כמבוקעות ואסורה.

גמרא: **ההיא ביתא דחיטי דנפל עליה חביתא דחמרא וכו'**. וכגון שהיה ביין כדי ליתן טעם בחטים, כך פירש הראב"ד ז"ל.

שרא רבא למיפא ולזבוני לגוים שלא בפני ישראל. כתב ר"ח ז"ל שמע מינה דפת של גוים אסור איסור חמור, דחיישינן דילמא נפיל בחיטי יין נסך. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר דאם כן חטים לא נקח שמא נפל עליהם יין נסך, אלא אחזוקי איסורא לא מחזקינן.

ואסיקנא דדוקא חיטי הואיל ואגב צורייהו בלעי וכמבוקעות דמיין. ומשמע מהכא דיין שנפל על גב שעורים בהדחה סגי להו כענבים שלא נתבקעו, ומיהו דוקא שהדיחם מיד

או לזמן מועט, אבל אם עמד היין עליהם זמן מרובה, אנן סהדי דודאי בלעי, דאפילו בלתיתא חיישינן להו לענין חמץ, דתניא (פסחים מ, א) אין לותתין את השעורים, כל שכן אם שורין השעורין ביין זמן מרובה דודאי בולעין ואין להם היתר בהדחה, כן נראה לי.

דף סו:

אמר אביי ריחיה חלא וטעמא חמרא חלא וכו'. ואף על גב דאביי אזיל לעיל בתר טעמא, שאני הכא דאשתני ריחיה (משום האי) [דהאי] חמרא, וכיון דאשתני ריחיה חשבינן ליה כאלו אשתני טעמיה, אבל התם לא אשתני בגויה כלל. ורבא סבר ריחיה חלא וטעמא חמרא, חמרא מיקרי, וטעמיה ושמיה חמרא הוא, בנותן טעם, כן פירש הראב"ד ז"ל.
האי בת תיהה גוי בדישראל שפיר דמי. פירש ר"ח ז"ל, בת תיהה הוא קנה ארוך של זכוכית, והוא חלול ויש באמצעיתו דד נקוב, ומכניס ראשו אחד בחבית וראשו האחר בפיו ושואב היין, וכשמגיע היין באותו הדד מקלח ויוצא ואינו מגיע לעולם היין בפי השואב. כגון ההיא בת תיהא, אם גוי הוא שואב יין של ישראל וישראל מקבלו בכליו מפי הדד, כיון שהגוי אינו נוגע ביין כלל שפיר דמי, אבל לשאוב בענין זה ישראל יינו של גוי, אביי אמר אסור, עד כאן. ואם תאמר והא מוריק אורוקי. יש לומר כיון דלא נגעי צרורות נינהו, וכדאמרינן בבבא קמא (יח, ב) לענין נזקים, גבי סוס שצנף וחמור שנער כצרורות נינהו, וצרורות לא עבדי יין נסך. והרב בעל הערוך זצ"ל (ערך תה ג) פירש: נקב הוא שמניחין במגופת החבית ומשם שואפין ריחן של יין בפיהם ויודעין אם הוא טוב ואם החמיץ, וכן נראה מפירושי רש"י ז"ל.
רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא. פירוש: ואף על פי שמתכוין. ואם תאמר הא אמרינן בפסחים (כה, ב) גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסיר, ואמרינן נמי בריש מכילתין (יב, ב) לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס דקא מתהני מריחא. ויש לומר דהתם מיירי בקטרת וורד והדס דעבידי לריחא ודרך הנאתן מתהני מהן הילכך אסור, אבל יין אינו עשוי לריח הילכך ריחיה לאו מילתא היא. ואביי סבר דריחא דכולהו איסורי ככולהו איסורי, ואף על גב דהתם (פסחים שם) אמר ריחא לאו מילתא היא, היינו בדבר שאינו נאכל אבל בדבר הנאכל ריחו כטעמו וכאלו אכלו דמי. וסברתן של רבא ואביי הפוכות כאן והתם. ומיהו אפילו בדבר שאינו נאכל, אם מכוין פניו כנגד הריח כדי לקלוט ממנו הרבה הרי הוא חשוב לאביי כטעמו ואסור, והיינו מתניתין דחנויות המעוטרות בוורד והדס וכמו שאני כותב בסמוך.

אמר רבא מנא אמינא לה וכו', דתנן תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת, [**הפת**] **מותרת**. ואף על פי שיש שבח עצים בפת. דכיון דתרומה אינה אסורה בהנאה אלא באכילה, והנה אין טעם כמון אלא ריח כמון ושבח כמון מותר. ואם תאמר מאי קא מייתי מינה רבא דילמא שאני התם דאינו אסור בהנאה הילכך דינהא הוא דלא ליתסר דהא אין כאן טעם כמון,, אבל יין נסך דאסור בהנאה כיון דמתהני מריחא אסור, דמכל מקום הא מתהני מאיסורי הנאה. פירש הרמב"ן נ"ר: דטעמיה דאביי דאסר משום דסבירא ליה דריחא כטעמא ממש היא, ואפילו בשאר איסורי אכילה דלאו אסורי הנאה אסר בהו ריחא כטעמא, ואפילו לא מיכוין אסור. והכא דאסר בבת תיהא אפילו לא מכוין אסר, כדאמרינן (כריתות יט, ב) במתעסק בחלבים ובעריות חייב שכבר נהנה. והא דאמרינן בפסחים (כה, ב) דבדלא מתכוין שרי כר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר, שאני התם שאינו מכוין פניו כנגד הריח ואינו בולע הריח ממש, אבל כאן שמשים פניו כנגד קלוח של ריח כטעם ממש האסור הוא. ומשום הכי מייתי רבא סייעתיה מהא דתרומה, דאי ריחא כטעמא, בכמון של תרומה הוה לן למיסר

וכתב הרי"ף ז"ל דהלכתא כרבא. דכל היכא דפליגי אביי ורבא קיימא לן כרבא בר מיע"ל קג"ם (קדושין נב, א). והכי נמי כתב בחולין פרק גיד הנשה (לב, א בדפי הרי"ף) דהא דאפליג רב ולוי בפסח שני פרק כיצד צולין (פסחים עו, ב) בבשר שחוטה שצלאו עם בשר נלה, דרב אמר אסור דריחא מילתא היא, ולוי שרי ואפילו בשר נבלה שמן ובשר שחוטה כחוש, דריחא לאו מילתא היא, דפלוגתייהו שייכא בהא דרבא ואביי, ואתיא דלוי כרבא ורב כאביי,והלכתא כלוי דקאי כרבא, וכן פסק שם משמא דרבוואתא ז"ל. וכתב משמא דרבוותא אחריני זצ"ל דהלכתא כרב לחומרא, משום הא דגרסינן התם, תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא, פת שאפאה עם צלי בתנור אסור לאוכלה בכותח, וההיא (ביעתא) [ביניתא] דאטויה בהדי בשר אסרה רבא מפרזקיא למיכלה בכותחא, דאלמא סבירא להו דריחא מילתא היא. וכתב הרי"ף ז"ל דהני לאו סייעתא נינהו לרב, ולאו כוותיה (מיכן) [שייכן], דאפילו לוי נמי מודה בכי הא, דכיון דשרו למיכלינהו בלא כותחא, אי שרי ליה למיכלינהו בכותחא הוה ליה כמאן דשרית לצלות לכתחלה בשר שחוטה בהדי בשר נבלה, ולוי לא שרי אלא בדיעבד, דהא לוי שצלאו קאמר.

ומיהו לדברי רבנו ז"ל לא מיחוור בהא, דהא רבא לכתחלה שרי בבת תיהא. ועוד, דהתם משמע דלוי ודאי בלכתחלה נמי קאמר, [מדמקשינן עליה ממתניתין דקתני אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת ולא אמר התם לכתחלה הוא] שאין צולין אבל בדיעבד שפיר דמי, ועוד דגרסינן בירושלמי במסכת תרומות (פ"י ה"ב) מהו לצלות שני שפודין

אחד של שחוטה ואחד של נבלה בתנור אחד, רב ירמיה בשם רב אסור, שמואל בשם לוי מותר, משמע מהכא דלכתחלה נמי שרי לוי.

ועוד ראה רבנו הגדול ז"ל מה שהביאו כנגדו ראיה מדתני רב כהנא, [ודחה] דכיון דשרי ליה למיכלא [בלא] כותחא הוה ליה דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף לא בטיל. וזה לא מטיבותיה דמר, שאם יש בריח כדי לאסור אפילו במשהו היאך התיר רבא בת תיהא בפני עצמו, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, ריח בפני עצמו אין בו [ממש], משום תערובת [איך] אוסר (ממש) תערובתו. ועוד דכשאמרו דבר שיש לו מתירין דלא בטיל לא אמרו אלא במינו, אבל שלא במינו בטל הוא כשאר איסורין בנותן טעם, וכדתנן בנדרים (נב, א) הנודר מן הדבר ונתערב באחרים, אם יש בו נותן טעם אסור ואם לאו מותר, ונדרים דבר שיש לו מתירין הוא דאם בעי מיתשיל עליה (שם נט, א), ואפילו הכי צריך לתת טעם בתערובתו.

וכתב הרמב"ן נ"ר דודאי נראין דברי רבנו הגדול ז"ל בעיקר מה שפסק כלוי משום דקאי כרבא, והא דתני רב כהנא לא מסייעא כלל לרב, דבבשר בחלב גזרה בעלמא הוא שגזרו בו, מפני שמחמירין בו יותר משאר איסורין ולא בדילי אינשי מניה כשאר אסורין, לפי שזה בפני עצמו מותר וזה בפני עצמו מותר, וכיוצא בדבר גדרו בו שלא להעלותו עם הבשר על השולחן (חולין קג, ב), וכן בתרומה (שם קד, ב), לפי שקרוב הוא לטעום בה הואיל ונאכלת לכהן, וישראל בשל כהן אתי למטעי, מה שלא גזרו כך בשאר איסורי התורה וביין נסך. והילכך בפת שאפאה עם צלי נמי גזרו בו הואיל ויש בו טעם ריח בשר שלא לאוכלה בכותח. ולאו משום דריחא מילתא היא, דאם כן אפילו בפני עצמה תהא אסורה, וכדאמרן (פסחים ל, ב), אין שטין את התנור באליה, ואם שט כל הפת כלה אסורה מפני הרגל עבירה, לפי שאדם אופה ממנו הרבה בפעם אחת לימים הרבה, ואם אתה מתירו לאוכלו בפני עצמו יבא לאוכלו בכותח. אבל כאן ודאי היינו טעמא לפי שאף בחלב אינה אסורה מן הדין, ולא רצו כאן לגזור גזירה לגזירה, אבל לכתחלה לאכלה עם חלב אסורה לכולי עלמא מפני הרגל עבירה,ואפילו לוי (ורב) ורבא דאית להו דריחא לאו מילתא היא מודו בה, ותדע שכן דלא אמרו תני רב חנניא לסיועי לרב.

דף סז.

כל שאינה חסרה כלום ואינה נאכלת מפני זה. פירש רש"י ז"ל: דלאו דוקא שאינה נאכלת אלא שנפגם טעמא מפני זה. וראיה לדבר מקדרה שאינה בת יומא דקרי לה נותן טעם לפגם ובודאי אינה פוגמה לגמרי שלא יאכל התבשיל שנתבשל בה, ובקדרה בת

יומא נמי אמרינן (ע"ב): אי אפשר דלא פגמה פורתא, דאלמא בפגם כל שהוא שרינן ליה. ושמן (לו, א) ודבש (לט, ב) וקורט של חלתית (לט, א) שהתירו משום נותן טעם לפגם, בודאי אינם נפסלים מאכילת אדם אלא שנפגמין קצת. ואף על גב דנותן טעם לפגם מנבלה גמרינן ליה (בע"ב) ונבלה הראויה לגר שמה נבלה, התם היינו להתירה בפני עצמה, והילכך עד דמפגמה לגמרי מאכילה אסורה, אבל איסור תערובת שהולכין אחר נתינת טעמו, כיון שנותן טעם לפגם כל שהוא בתערובתו מותר, לפי שאינו נותן טעם אלא אדרבא פוגם הוא. והראב"ד ז"ל שפירש דדוקא קתני, לא נראו דבריו.

דף סז:

לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא דלאו לפגם הוא. פירוש בשידע שבשל בה גוי אותו היום, אבל אין ידוע אינו אסור מדאורייתא, דסתם כליהם אינם בני יומן אלא מדרבנן אסור לכתחלה, ואם בשל בהן מותר וכדאמרינן בשלהי פרקין (עה, ב) וכלן שבשל בהן עד שלא הגעיל וכו' תני חדא מותר, ואתיא כמאן דאית ליה נותן טעם לפגם מותר.

דף סח.

אמר ר' זירא שאני עיסה הואיל וראויה לחמץ כמה עיסות אחרות. ואף על פי כן התיר ר' שמעון, דמכל מקום פוגם הוא עכשיו לגבי עסה זו, והעסה חשובה יותר מן המחמצת, ונותן טעם לפגם קרינן ביה. ואם תאמר לדברי ר"ש, אי נמי למאי דסבירא ליה לרב עמרם מעיקרא דכל מאן דסבירא ליה נותן טעם לפגם מותר אית ליה דר"ש דמתיר בזו, אם כן חומץ של גוים שנפל לתוך יין כשר אף על פי שיש בו כדי נתינת טעם יהא מותר, דהא נותן טעם לפגם הוא החומץ בתוך היין והיין חשוב מן החומץ, והוה ליה חומץ לגבי יין כשאור לגבי עיסה. יש לומר דחומץ ויין שני מינים נינהו וכל אחד ראוי בפני עצמו, ואיכא דניחא ליה בחלא ולא ניחא ליה בחמרא שצריך לו למקפא, ואיכא דניחא ליה בחמרא ולא ניחא ליה בחלא, והילכך כשנותן טעם ביין לא קרינן ליה פוגם, דמה שפוגם ביין משביח בחומץ, אבל בשאור ועיסה אינו כן, דכל עצמו של שאור אינו צריך אלא לחמץ בו את העיסה והעיסה עיקר, אם כן כשמפסיד טעמא של עיסה פגם הוא ופוגם קרינן ליה, זו היתה סברת רב עמרם וזאת היא סברתו של רבי שמעון, אבל תנא קמא סבירא ליה דאפילו שאור נמי לגבי עיסה הוה ליה כחומץ לגבי יין, והואיל וראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות משביח לו בכך ואיכא דניחא ליה בהכי, הילכך אסור, כן נראה לי.

דף סח:

ומי פליגי והא קתני נפל של תרומה תחלה וכו', אלמא במשביח ולבסוף פגם לא פליגי וכו'. תימא אם כן מעיקרא כשתרץ לו הכא נמי כר' זירא, אמאי לא אקשי ליה הכי והא קתני נפל של תרומה תחלה דברי הכל אסור, וצריך עיון.

אמר רבא הלכתא נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב אי משום דקא סבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה וכו'. ואם תאמר והא בפלוגתא דרב ושמואל דאפליגו באיסורו של שמן בפרק אין מעמידין (לה, ב), משמע דסבירא ליה דרב לכאורה דנותן טעם לפגם מותר, מדקאמר רב התם דשמן דניאל גזר עליו, ואי אית ליה לרב דנותן טעם לפגם אסור, אתא דניאל וגזר אמאי דנאסר כבר מדאורייתא. יש לומר דדילמא ההוא טעמא דקאמר רב התם דדניאל גזר עליו, לא אצטריך אלא בשמן שנודע לנו שנתבשל בכלים חדשים, דמשום זליפתן של כלים אסורים ליכא, ואפילו הכי אסור משום גזרתו של דניאל, ומשום הכי מספקא ליה לרבא הכא טעמיה דרב מאי ניהו, כן נראה לי.

דף סט.

והלכתא אידי ואידי בשתין. פירוש: בין בשכרא בין בחלא, דקסבר נותן טעם לשבח הוא, והורו רבותינו הצרפתים ז"ל הלכה למעשה דדוקא בחלא ושכרא אזלינן ביה בששים דמשביח הוא בהכי, אבל בשמן ויין ושאר משקין פוגם הוא ומותר. וכן כתב בהלכות הרי"ף ז"ל: והלכתא אידי ואידי בשתין, דחיישינן דילמא אשבוחי משבח בחלא ושכרא. הא דאמרינן הכא וכן לכל איסורין שבתורה, לאו למימרא שהולכין בכל איסורין בתר נתינת טעם, שהרי יש אוסרים במה שהן, אלא הכי קאמר, וכן לכל איסורין שהולכין בהם בנתינת טעם משערין בהן בששים, ולא בחמשים ולא כתבלין בקדרה, וכן עיקר.

מתני': **נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת משתמר מותר**. פירוש: שלא הודיעו שהוא מפליג, אף על פי שנתרחק ממנו הרבה ונתעלמו עיניו מהן מותר, דכיון שלא הודיעו שהוא מפליג מרתת ואמר השתא אתי ליה. וכי קתני מותר אפילו בחביות פתוחות, דומיא שהיה אוכל עמו על השולחן והניח לגין על הדולבקי דקתני שהוא מותר, ולגין שעל הדולבקי אינו סתום אלא פתוח כלגין שעל השולחן. וקתני נמי אם אמר לו הוי מוזג ושותה אף שעל הדולבקי אסור, חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות , אלמא רישא אפילו בפתוחות קאמר שהוא מותר.ועוד דקתני בתוספתא (פ"ח ה"ב), פרואר שישראל וגוי כונסין לתוכו יין, אף על פי שחביות פתוחות

והגוי יושב [ומשמרן] מותר, מפני שחזקת המשתמר. והא דקתני סיפא דמתניתין ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום דמשמע דבסתומות מיירי, לאו למימרא דכולה מתניתין מיירי בסתומות, אלא הכי קאמר, ואם הודיעו שהוא מפליג אף על גב דחביות סתומות אסורות, אם יש שיעור בהפלגתו כדי שישתום ויסתום ותגוב. ועוד דכל הני עובדי דשרינן בשמעתין משום חזקת משתמר בפתוחות ודאי מיירי, דאי בסתומות אפילו בחזקת שאינו משתמר היה מותר, כיון דקיימא לן (בע"ב) כר' אליעזר דלא חייש לזיופא וכרבן שמעון בן גמליאל דלא חייש לשתומא. וכתב הרמב"ן נ"ר דמיהו משמע שיש בהן פקק של עץ, אבל בפתוחות לגמרי לא, דכיון שהן על כתפו והוא יכול ליגע בהן להדיא חיישינן דילמא נגע, ואף על גב דמתניתין סתמא קתני, משום דלאו ארח ארעא להעביר חביות ממקום למקום פתוחות לגמרי בלא פקק. והראב"ד ז"ל (ע"ב ד"ה והא) כתב דחביות פתוחות דשרינן בזמן שהם בחזקת משתמר דוקא בספינה וחנות שאין לו רשות ליגע בחביות עצמן, אבל במעביר חביות, סתומות דוקא אבל פתוחות אסורות, שהרי אפשר לפשוט ידיו לתוכה וליגע אם היא מלאה, והיינו דגרסינן בפרק ר' ישמעאל (ס, א) גוי דרי כובא וישראל אזיל בהדיה, מליא אסור משום דילמא נגע, ואם חסרה היא כיון שנתעלמו עיניו ממנו אסור, משום שמא הורידה מכתפו ונגע בו ואומר לנוח מעט הוצרכתי. ותפס עליו הרמב"ן נ"ר ואמר דודאי נראין דברי הראב"ד ז"ל בטעם, אבל משמע לכאורה דכולה מתניתין בחדא גוונא מיתנייא,ורישא דנכרי שהיה מעביר, כסיפא דקתני שעל הדולבקי מותר. ועוד דגרסינן בירושלמי (ה"ד) אמר ר' שמואל מעשה בנכרי אחד שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום, אתא עובדא קומי ר' אבהו ואסר, אמרי בפתוחות הוה עובדא, ואמר ר' זריקא לא סוף דבר מלאות אלא אפילו חסרות דטרף ונגע בידיה וחזר, פירוש טרף ביין בכתפו עד שהרכין החבית ונגע ביין בידו, נראה מכאן דכל היכא דיכול ליגע ביין כשהוא על כתפו כיון שנתעלם מעיניו אסור, אבל להורידה מכתפו מרתת. ואם תאמר ולהדין פירושא דמפרש דאפילו בפתוחות איירי מתניתין, כי לא הודיעו שהוא מפליג מאי הוי, והלא הגוי רואה דרך לפניו ואין שם אדם ולמה ימנע מליגע. הא מסקינן בגמרא שלא אמר להם לכו ואני אבא אחריכם ויש שם דרך אחרת שיכול לבוא עליהם דרך עקלתון, והילכך מתיירא שמא בעוד שיסלק הפקק ונגע בו יבא עליו בעליו דרך עקלתון. ולפי הענין הזה נראה שאם היו שנים או שלשה פועלים שיוכל כל אחד מהם להסתכל בדרך אשר בו יכול לבוא אסור, שהרי חזרו כל הדרכים בדרך אחד ואין יכול לבוא עליהם עוד בדרך עקלתון שלא יראו אותו בבואו.

ואם הודיעו שהוא מפליג אסור. פירש הראב"ד ז"ל ודוקא שהודיעו מקום הפלגתו, אבל אם לא הודיעו אף על פי שאמר לו לך ואני אבוא אחריך ונתעלמו עיניו ממנו מותר, משום דמרתת ואמר שמא לא ירחיק כדי שאוכל לשתום ולסתום ולנגוב, ואף על פי שלענין טהרות אמרינן שאם אמר להם לכו ואני אבוא וכו' כיון שנתעלמו עיניו טמאות, התם בחביות פתוחות או אוכלין מגולין דבהרף עין יכול ליגע בהן ואינו ניכר במגעו, אבל כאן דחביות סתומות [אינן] אסורות עד שיודיענו מקום הפלגתו. ודוקא נמי בשאמר להם אני אבוא אחריכם דסמכא דעתיה, אבל אם לא אמר להם כך, אם יש שם דרך אחרת קרובה יותר שיוכל לבוא בה קודם משיעור שתימה וסתימה ונגוב מותר, דמרתת דשמא יבוא עליהם דרך עקלתון, ואף על פי ששהה הרבה מותר, דמכל מקום מרתתי אינהו השתא אתי השתא אתי, ומימנעי ולא נגעי.

המניח יינו בקרון או בספינה והלך לו בפקונדרי. כלומר שלא ידעו באי זו דרך הלך, ופירש הראב"ד ז"ל: דנראה דמשום הכי נקט הכא והלך בפקונדרייא, לומר שלא הודיעו שהוא נכנס למדינה למרחץ, שאם הודיעו כן אף על פי שלא הודיעו באי זו דרך יבא אסור, כיון שיש שיעור בכניסת העיר ורחיצת המרחץ כדי שישתום ויסתום ותגוב. אבל כשהלך בפקונדרייא שלא ידעו הם שהלך לרחוץ, אף על פי ששהה הרבה מותר, דמרתתי השתא אתי. והא דקתני נמי בחנות יוצא ונכנס, לאו למימרא שאם שהה כדי שתימה אסור ואף על פי שלא הודיעו הפלגתו, אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך בעל הבית להניח חנותו לגוי ולהפליג, ויוצא ונכנס נמי דקתני, לאו למימרא שיצא ונכנס בתחלה ואחר כך יצא והפליג, אלא אפילו יצא והפליג פעם ראשונה מותר, כיון שדעת הגוי שהוא יוצא ונכנס, כלומר שלא הודיע שהוא מפליג.

גמרא: **היכי דמי בחזקת משתמר וכו'**. תימא מאי קא מיבעיא ליה, דהא מדקתני במתניתין ואם הודיעו שהוא מפליג אסור, אלמא משמע דחזקת משתמר הוי כשלא הודיעו שהוא מפליג. ומדברי הראב"ד ז"ל שכתב במתניתין גבי הלך בפקנדריא משמע דאיהו ז"ל מפרש לה הכי, דהשתא מספקא לן הא דקתני אם הודיעו שהוא מפליג אם הוא הפך מחזקת משתמר ולומר דכל זמן שלא הודיעו הוי בחזקת משתמר, או דילמא הא דקתני אם הודיעו שהוא מפליג קאי אחזקת משתמר, ולומר שאם הודיעו שהוא מפליג אף על גב דהניחו בחזקת משתמר אסור, וחזקת משתמר לאו היינו שלא הודיעו שהוא מפליג, אלא מילתא אחריתי היא, ומשום הכי מיבעיא בעי לה היכי דמי האי חזקת משתמר. ומדברי הרמב"ן נ"ר נראה דמפרש: מידע ידעי דלא הודיעו שהוא מפליג חזקת משתמר קרינן ליה, [אלא] דאחביות פתוחות קא מיבעיא ליה טעמא מאי, אף על

פי שלא הודיעו שהוא מפליג אמאי מותרות, והלא הגוי רואה הדרך לפניו שאין שם בעלים ויכול הוא ליגע, ומסקנא בבא להם דרך עקלתון.

דף סט:

אבל בקרון או בספינה מפליג ליה לספינתא ועביד מאי דבעי. פירוש סלקא דעתך אמינא הואיל ואי בעי מפליג ועביד מאי דבעי, אף על גב דלא חזא ליה דאפליג נמי אימא ניחוש דילמא איפליג, קא משמע לן דלא חיישינן, וכן בחנות. אבל ודאי אי חזי ליה דאפליג בספינתו, אי נמי דאחיד דשא דחנותא, אי אית ליה לאשתמוטי בהכי אסור, ואי לא מותר. והכי תניא בתוספתא (פ"ח ה"ה) המניח יינו בפונדק ונכנס לכרך אף על פי ששהה לזמן מרובה מותר, ואם הודיעו או שנעל עליו הפונדק אסור. המניח יינו בספינה ונכנס לכרך אף על פי ששהה לזמן מרובה מותר, אם הודיעו או שהפליגה ספינתו אסור. וכתב הראב"ד ז"ל (ע, א ד"ה מאי) אין לנו לזוז משם דכל שלא נתפס עליו כגנב ונעל הגוי בפניו אסור בכל ענין, כיון שיש לו רשות בבית או ביין, ואפילו בבית שישראל דר בתוכה או שסופו לחזור בה כגון חנות וספינה,ואף על פי שלא הודיעו שהוא מפליג, ומעתה ההוא לישנא דתיגרא (ע, א) דשרייה רבא לחמרא דישראל אף על גב דאחדיה גוי לדשא, מפרשי ליה משום דאף על גב דהוו שתיין תרווייהו חמרא, מכי נפקו מביתא מיהא לא הוה ליה רשותא לגוי למהדר בביתא בלא רשותא דישראל ונתפס עליו כגנב הוא בכך ולית ליה לאשתמוטי. וההוא מעשה דביזעא (שם) אף על גב דהוה ישראל דר באותו הבית ולא הודיעו שהוא מפליג מיתוקם, דכיון דאשכח (דרך) [דשא] נעול בפניו, דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור, כיון שיש לו שייכות בבית, דחמריה הוה יתיב בגויה.

אמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל הואיל ותנן סתמא כוותיה וכו'. והכי קיימא [לן] דלא חיישי לשיתומא. והני מילי היכא דלא חזינן, אבל היכא דחזינן כגון שהעביר את המגופה מפי החבית והכיר בה מלמטה מקום שיתום וסתימה אסור אפילו בהנאה, דהוה ליה ודאי מגעו, כן כתב הראב"ד ז"ל (במתניתין סד"ה רש"א).

דף ע.

ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל וגוי וכו'. פירוש והיה בחזקת משתמר, אשתכח גוי דהוה יתיב ביני דני, אמר רבא אי לית ליה לאשתמוטי חמרא שרי, פירש רש"י ז"ל: אי [לית] ליה לאשתמוטי על הכניסה שרי, דכיון דלית ליה רשות ליכנס שם מירתת ולא נגע, והוה ליה כבולשת דאמרינן (עא, א) שאין פנאי לנסך ולא נגע. ואי (לית)

[אית] ליה לאשתמוטי חמרא אסיר, ולא דמי למניח נכרי בחנותו דאף על גב דלא מיתפיס ביה כגנב שרי, משום דהתם לא עביד ולא מידי דמתחזי דמתכוין לנסוכי, אבל הכא שנכנס שם שלא ברשות רגלים לדבר דלנסך נתכוון, דאי לא למה ליה דעאיל התם, אלא ודאי לנסוכי נתכוון, וכיון דלא מירתת על הכניסה אף על פי שנתפס כגנב בנגיעת היין אסור. ואקשינן עלה מדתניא ננעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור, דבשלמא אמר לו שמור אסור, דכיון דאמר לו שמור הוה ליה כהודיעו שהוא מפליג וסמכא דעתיה שהוא מפליג ונגע ולא מירתת, אלא נכנס לפונדק שלא ברשות, וקא סלקא דעתין שאף על פי דלית ליה לאשתמוטי על הכניסה איירינן, ואפילו הכי אמרינן דאסור, משום דאמרינן אי לאו לנסוכי נעל למה ליה דנעל, ופריק לא, דאית ליה לאשתמוטי על אותה נעילה, וכאן נמי בדאית ליה לאשתמוטי על הכניסה דוקא הוא דאסור הא לאו הכי מותר.

ההוא עובדא דישראל וגוי דהוו שתו חמרא ושמע ישראל קל צלויי ואמר רבא חמרא שרי. פירש הראב"ד ז"ל: דוקא בזמן שהגוי שותה יינו וישראל את יינו ולית ליה רשות לגוי למנגע בחמריה דישראל, וכיון שכן גוי מירתת ולא נגע, דבחזקת משתמר הוא דמימר אמר השתא מידכר ליה לחמריה והדר אתי. ואית דמפרשי לה אפילו בששותין שניהן מיינן של ישראל. ואי קשיא לך אם כן מאי שנא מהא דתנן (סט, א) היה אוכל עמו על השולחן והניח לגין על השולחן ולגין על הדולבקי שעל השולחן אסור, דאף על גב דבחזקת משתמר הוא אסור דלא מירתת כיון דאתיהיב ליה רשותא למשתי מלגיני השולחן, והכא נמי מאי שנא. יש לומר דהכא בשלא הניח הלגין לפניו, אלא בשעת יציאתו נטלה והרחיקה מלפניו, והויא לה כלגין על הדולבקין שמותר, ורבותא קא משמע לן רבא, דמימר אמר גוי דאפילו לתפלה לא מעכב ולא שביק חמריה, ומעשה דספינה אשמעינן רבותא באיסור גיורא.

והני עובדי קשיא לן טובא, דכי מדכר ליה והדר אתי מאי הוי, דהשתא מיהא הא חזי ליה דאזיל, ואמאי מירתת דלא נגע בחמרא לפי שעה דהא בלגין פתוח קא מיירי. ויש לומר דמיירי כגון שהישראל יכול לצאת ולבוא ואין הגוי רואהו עד שיהא עמו, דאיהו מסתפי דלא ידע אימתי מידכר ליה לחמריה, ודילמא השתא מידכר ליה ורהיט והדר וחזי ליה, ומימנע ולא נגע.

הא דאמרינן ההוא אריא דנהים ואשתכח גוי בי מעצרתי ושריא רבא משום דמימר אמר גוי כי היכי דטשינא אנא טשא הישראל אחרי וחזי לי. פירשה הראב"ד ז"ל דמשום הכי אצטריך ליה לרבא למימר האי טעמא ואף על גב דלית ליה לגוי שייכות לא בבית ולא ביין, משום דקולו של אריה נשמע למרחוק ויש לו לגוי להשמט על ידי כך ולימא,

אריה שאג מי לא ירא (עמוס ג, ח) ואחבא, ולפיכך אם לא שיש לנו להתיר משום דמימר אמר דישראל נמי טשו ואתו אבתריה הוה לן למיסר, דכיון דאית ליה לאשתמוטי על הכניסה נגע ולא מרתת.

דף ע:

ובההוא עובדא דרביתא דנקיטא אופיה בידה ואמר רבא חמרא שרי. כתב הראב"ד ז"ל דדוקא אופיה דחמרא [דאיכא] למימר דמיגבה דחביתא שקלתיה ולא נגעה בפומא דחביתא, אבל כל דבר ידוע שמפי החבית נטלתו אסור אף על גב דנתפסת עליו כגנב, דהא גנבי ממש כיון דפתוח חביתא אי לאו דרובא ישראל הוו הוה אסרינן ליה לחמרא. **הוה עובדא בי מדרשא ואמרו לא מסר לה אלא שמירת מפתח בלבד**. פירוש כיון שנעל הדלת ולא הניח הבית פתוח לא נתן לה רשות ליכנס, והיא נתפסת בכניסת הבית כגנב. ואם תאמר אפילו מסר לה שמירת [הבית] למה יאסר דהא מעביר כדי יין ממקום [למקום] כשומר הוא, ואפילו הכי כשלא הודיעו שהוא מפליג תנן במתניתין (סט, א) שהוא מותר. יש לומר דשאני הכא דכיון שהאמינו והפקיד אצלו ואמר לו שמור הוה ליה כהודיעו שהוא מפליג, דמימר אמר גוי כיון דמהימן לי לא אתי לעיוני, ואזיל ליה ולא מירתת ונגע, והילכך אפילו לא נמצא בצד היין אסור דהא יש לו שייכות בבית. אבל כשלא מסר לו אלא שמירת מפתח אינו נאמן אצלו, ונתפס הוא בכניסת הבית כגנב, ומימר אמר השתא אתי ושקיל מפתח מנאי, והילכך מירתת ולא נגע. ומדברי רבותינו הצרפתים ז"ל נראה דמפרשי לה להא אפילו כשהודיעו שהוא מפליג, דכיון דלא מסר לו אלא שמירת מפתח, והבית הוא ידוע שהוא של ישראל, מרתת על הכניסה שמא יראו אחרים (ויגיעו) [ויגידו] לבעלים. וכן כתבו משמו של רבנו תם ז"ל שמכאן התיר הוא ז"ל ישראלים שהניחו יינם והלכו אל עיר אחרת ביום טוב ונתנו המפתח לשפחה. ומיהו לא מיחוור, דכיון דאין ישראלים דרין שם בעיר נמצא מניח יינו בעיר שכולה גויים בלא מפתח וחותם, ואין לו היתר אלא בפתח פתוח לרשות הרבים ועיר שישראלים דרין בה, אי נמי כשהוא דר באותה העיר, ואי נמי בעיר שרוכלים מחזרין (סא, א), אבל השתא שהודיעו שהוא מפליג וביום טוב שהכל יודעין שאין ישראלים מחזרין, ממאן מסתפי ומאן נטר.

כללא דנקטינן מהני שמעתתא ומשמעתתא דפרק רבי ישמעאל בספק מגע גוי, כל היכא דאין לו שייכות לא בבית ולא ביין, אף על פי שחביות פתוחות והוא נמצא עומד בצד היין בתוך פשוט ידים מותר, לפי שאין לו פנאי לנסך מפני שנתפס כגנב על הכניסה, והוא

דלית ליה לאשתמוטי, דהיינו מתניתין דאין עליו מלוה (ס, ב), והיינו עובדא דכרכא דסוף פרק ר' ישמעאל (סא, ב). ויש אומרים דהוא הדין בשוכר ביתו של גוי ומלאה יין של עצמו ואין הגוי דר באותה חצר, ואף על פי שאין הישראל דר שם, ואפילו נמצא הגוי עומד בצד היין, שגם בזה הוא נתפס כגנב, לפי שאחר ששכרו הרי הוא כמוכרו לו לזמן שכירותו. מיהו הראב"ד ז"ל (סא, ב ד"ה כללא) מחמיר ליה בזמן שנמצא הגוי עומד בצידו, דכיון שהבית שלו אינו נתפס עליו כגנב, לפי שאדם עשוי לבא ולראות מה שהשכיר ואין השוכר מקפיד בכך. ואפילו בזמן שמכרו לו לחלוטין גם כן מחמיר בו הוא ז"ל היכא דנמצא עומד שם, ומטעם זה שאדם עשוי לעמוד על ממכרו לראות מה מכר ואין הלוקח מקפיד בכך.

יש לו שייכות ביין ולא בבית, אם נמצא עומד שם הרי אסור ואף על פי שהישראל דר באותה חצר, והיינו מתניתין דתנן (ס, ב) נכרי שנמצא עומד בצד (הבית) [הבור] אם יש עליו מלוה [אסור], ואוקמוה בגמרא בשיש עליו מלוה על אותו היין, אבל אם לא נמצא עומד שם מותר.

יש לו שייכות בבית ולא ביין, כגון השוכר בית בחצרו של גוי והגוי דר באותה חצר ואין הישראל דר שם, וכגון המניח נכרי בחנותו והמניח יין בקרון, אף על פי שלא מצא הגוי עומד בצד היין אסור, כיון שיש לו רשות ליכנס ולעמוד אצל היין, אבל אם הניחו בחזקת משתמר, אי נמי בחותם בתוך חותם מותר. וכדברי המפרשים דברי ר' אליעזר בחותם אחד גם כאן מותר בחותם אחד. ובפירוש דברי ר' אליעזר כבר הארכנו בו בפרק אין מעמידין. פעמים שאף על פי שאין לו שייכות ביין כיון שיש לו שייכות בבית שהוא אסור, ואפילו הניחו בחזקת משתמר, כלומר שלא הודיעו שהוא מפליג, כגון שאמר לו שמור הרי מסר לו שמירת הבית, וסמכא דעתיה דכיון דהימניה לא מיהדר עליה ואינו מתירא פן יבא עליו פתאום ואינו נמנע מליגע, והיינו ברייתא דתניא (ע, א) או שאמר לו שמור אסור, והיינו עובדא דמסוביתא דאי לאו דאמר דלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד היה הכל נאסר. וכן היכא דהפליג בספינתו או שנעל הדלת בפניו אסור, והיינו ברייתא דתניא (שם) ונעל הפונדק או שאמר לו שמור אסור. ודוקא בדאית ליה לאשתמוטי, אבל אי לית ליה לאשתמוטי מותר.

יש לו שייכות בבית וביין. כגון המטהר יינו של נכרי ולא כתב לו התקבלתי ונתנו באוצר מיוחד שהוא של גוי, אף על פי שאין הגוי דר באותה חצר, אף על פי שמפתח וחותם בידו, אסור עד שיהא יושב ומשמר, והיינו ברייתא דתניא (סא, ב) [המטהר] יינו של גוי ברשותו, ישראל דר בחצר אחרת אסור אף על פי שמפתח וחותם בידו. ומיהו אם היה

פתח האוצר פתוח לרשות הרבים וישראל וגויים דרים באותה העיר, אי נמי שהרוכלין מחזרין בה מותר, והיינו מתניתין דהמטהר יינו של נכרי (סא, א) ומה שנאמר עליה בגמרא (שם), ואם היה [חצר] שישראל וגוי דרין בה, בין אותו ישראל בין ישראל אחר מותר אפילו בלא מפתח וחותם, וכדאמר ליה ר' יוחנן לתנא (שם ע"ב) תני אף על פי שאין המפתח וחותם בידו. ומיהו אומר הראב"ד ז"ל (סא, ב ד"ה ההוא) דדוקא בזמן שהוא מונח בתוך הבית, אבל אם היה מונח בחצר אף עלפי שהיה בחזקת משתמר אסור, דומיא דהיה אוכל עמו על השולחן, דמה שעל השולחן אסור, כיון שיש לו רשות ביין ובכל החצר אסור. ואין הרמב"ן נ"ר מודה לו בדבר הזה, ואין הנדון דומה לראיה, דשאני מתניתין דהיה אוכל עמו שהיין קבוע לפניו והוא שותה ממנו, והלכך לא מירתת ובחזקת שהוא נוגע בו הוא, ועוד דנכנס ויוצא כשומר שאינו בא לקצין דאמי (סא, ב). וכן מוכח בריש פרקא קמא דחולין, דגרסינן התם גבי כותי, ויוצא ונכנס לא, והא תנן וכו', אלא מיהא אין השומר צריך שיהא יושב ומשמר אלא אף על פי שיהא יוצא ונכנס מותר, אלא אמר רבא הכי קתני, הכל שוחטין ואפילו כותי, במה דברים אמורים בישראל יוצא ונכנס וכו', אלמא משמע מהתם דאפילו בכותי דשחיט בהמה דידיה נכנס ויוצא מותר, ואף על גב דמצי דריש ושהי בכל שהוא, והכא נמי נכנס ויוצא בחצר שהוא דר בה מותר. וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שפירש (סא, ב ד"ה תני) דישראל דר באותה חצר כשומר שאינו בא לקצין דמי, ומכל מקום יש להחמיר כדבר הראב"ד ז"ל. והני מילי במטהר יינו של גוי, אבל יין של ישראל אין חוששין, דהיינו עובדא דבזעא דדשא (ע, א).. וכתב הראב"ד ז"ל (סא, ב ד"ה ההוא) דכל אסור שנאמר בזה אינו אלא בשתייה, אבל בהנאה מותר בכלן, ואינו אסור בהנאה אלא אם כן הפקידו אצל הגוי כדי לשומרו ואין עליו שום חותם, כדתנן (דמאי פ"ג מ"ד)המפקיד אצל הנכרי פירותיו. אבל רש"י ז"ל כתב (ע, א ד"ה שרי) [כל שרי] דהכא שרי אפילו בשתייה דהא לא נגע קאמרינן, וכל אסיר דהכא אפילו בהנאה..

דף עא.

מתני': **האומנין ישראל ששיגר להם גוי חבית של יין וכו'**. יש מי שפירש שאומנין אלו עושין מלאכה אצל גוי ולא פסקו עמהם שכר, אלא שבסוף מלאכתם שיגר להם חבית של יין שוה י' דינרין, ומשום הכי הוא מותר שאין כאן שום צד איסור, שהרי הם לא אמרו לו למכרה. אבל משנכנסה ברשותם, כלומר שזכו בה, אסור, שהרי דמי יין נסך עומדין ונוטלין. והראב"ד ז"ל פירש שהם עושין מלאכה אצל ישראל אחר, ואותו ישראל

אמר לגוי צא ופרעם תחתי, והלך הוא ושגר להם חבית יין בשכרם. ופירוש זה נראה עיקר, משום דאתי שפיר מאי דאמר עלה בגמרא רב יהודה אמר רב מותר לאדם לומר לגוי צא והפס עלי מנת המלך, כי דברי רב יהודה אמר רב דומין למשנתינו, אבל לפי הפירוש הראשון אין עסק לדברי רב במשנתינו זאת.

גמרא: **אמר רב יהודה אמר רב מותר לאדם לומר לגוי צא והפס עלי מנת** [**המלך**]. פירש הראב״ד ז״ל שכל אחד נותן חומש פירותיו ויינו למלך, וזה אומר לגוי שיפייס את המלך ממנתו, ואמר רב שזה מותר, ואף על פי שגוי זה פורע את המלך ביין נסך וישראל זה חוזר ופורע את הגוי לא חשבי ליה כפורע דמי יין נסך, ומשום הכי פרכינן ליה מהא דתניא, לא יאמר אדם לגוי פול תחתי לאוצר, דכיון שהוא חייב לתת יין לאוצר המלך וגוי זה פורע המלך ממצות של ישראל, כי הדר פרע ליה ישראל לגוי דמי יין נסך קא פרע, ואסיקנא הא לא דמיא אלא להא אבל מותר לומר לו מלטני מן האוצר, כלומר (שלקחו) [שלחו] מעלי בכל ענין שתרצה, והילכך כשחוזר ופורע לו לבסוף לאו דמי היין פורע לו, והפס עלי מנת המלך להא דמיא, דהא לא אמר ליה לפרוע את המלך את חובו ביין אלא שיפייסנו בכל מה שיוכל.

ואיכא למידק דהכא משמע דאם אמר לו פול תחתי מיהא אסור, ואלו בריש פרקין (סג, ב) גבי אמר לפועליו ולחמריו צאו ואכלו ואני פורע חושש משום שביעית ומשום יין נסך, אסיק רב אשי דוקא כשנשא ונתן ביד היין לפועליו, ורב פפא אוקמה בשהקדים לו דינר, הא לאו הכי מותר ולא חיישינן לפריעת הדמים, ואף על גב דהתם כפול תחתי דמי, שהרי הוא חייב לתת להם יין דהא אמר להם (טלו) [צאו] ושתו, והחנוני והפועלים גוים, ואף על פי כן מותר אלא אם כן הקדים לו דינר כאוקימתא דרב (אשי) [פפא]. ותירץ הראב״ד ז״ל דהתם היינו טעמא משום דאין היין בעולם בשעת פרעון שכבר שתוהו, [ואינו] נתפס על המעות בשעת פרעון, אבל הכא הרי היין עומד באוצר המלך בשעה שהוא פורע לגוי, והלכך חאיל איסורא אמעות המיוחדים לפרעון תחתיו. וקשיא לי לפירוש זה, דאם כן אדאוקמה רב פפא התם בשהקדים לו דינר ורב אשי בשנשא ונתן ביד, וקשיא להו צאו ואני פורע, ואני מחשב מיבעי ליה, צאו ושתו טלו ושתו מיבעי ליה, ואצטריכו לדחוקי ולומר תני טלו ושתו תני ואני מחשב, ולוקמה בשפרע לו קודם ששתוהו כהשתא ולא תיקשי להו ולא מידי.

והרמב״ן נ״ר תירץ דהכא נמי מיירי בשהקדים לו דינר ואמר לו פול תחתי לאוצר ומשום הכי אסור. והביא ראיה מן הירושלמי שכך שנו ברייתא זו בפרק [ו] של דמאי ירושלמי (סה״ח) תני לא יאמר אדם לגוי הילך מאתים דינרים ושקול על ידי לאוצר, אבל אומר

פרשני מן האוצר, אלמא משמע מגירסא זו ירושלמית דבשהקדים לו דינר מיירי. אי נמי יש לומר דהתם גבי פועלים אינו חייב לתת להם יין דוקא, שכן דרך בעל ליתן להם מעות כדי מזונות והם נוטלין, הילכך אין בלקיחתם יין על פיו שום איסור, אלא משום פריעת הדמים שהם נתפסין באיסור בשהקדים לו דינר לרב פפא או בשנשא ונתן ביד לרב אשי, דקני ליה לחמרא גופיה, אבל גבי מנת המלך שהוא חייב ליתן יין ממש, אף על פי שפעמים לוקח ממנו מעות, כשאומר לו פול תחתי משמע מה שאני חייב, וכי פרע גוי זה למלך יין נסך נמצא שזה פורע לו דמי יין נסך, אבל כשאמר לו מלטני מן האוצר לא אמר לו שיפרע למלך ביין אלא שימלטהו בכל מה שירצה, הילכך שרי.

ומקצת הגאונים זצ"ל יש שפירשו שהמלך כשיש לו יין הרבה הוא מצוה לאנשי המדינה ליקח ממנו בעל כרחם זה סאה וזה סאתים, וכותב על פלוני כך ועל פלוני כך וכך דמים,וכתבו על ישראל זה סאה או סאתים, ואמר לו לגוי פול תחתי לאוצר, כלומר שיקבלנו הוא בשבילו, הילכך אסור דהוה ליה כמוכר יין נסך, שהרי מכיון שכתבו מבית המלך עליו הרי הוא כשלו שהוא צריך לקבלו על כרחו. אבל אם אמר לו מלטני מן האוצר מותר, לפי שזה הולך ולוקחו לעצמו מן המלך כדי שלא יכופו את ישראל זה ללוקחו ולכתוב על עצמו כלום, וזה יותר נכון.

אמר אמימר משיכה בגוי קונה. אוקמוה בגמרא במסכת בכורות (יג, ב) להא דאמימר כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות בישראל ולא משיכה, ומדישראל קונה במעות גוי קונה במשיכה, דהכי דרשינן לעמיתך (ויקרא כה, יד) במעות, הא לגוי במשיכה, ורב אשי דאמר משיכה בגוי אינה קונה אתיא כר"ל דאמר דמשיכה קונה בישראל, והילכך מדלעמיתך במשיכה הא לגוי במעות. והכי שמעינן ליה לריש לקיש דאמר בבכורות (שם ע"א) דמעות קונות בגוי, והכין אמר התם: גוי שנתן מעות לישראל בבהמתו כדיניהם אף על פי שלא משך קנה, ולר' יוחנן ואמימר דאמרי במשיכה בגוי קונה דוקא משיכה אבל מעות לא, דומיא דעמיתך, מה עמיתך בחדא אף גוי בחדא. ואם תאמר אם כן דאתיא הא דרב אשי דלא כרבי יוחנן, מאי קא מקשי ליה רבינו לרב אשי לקמן (עא ע"ב) מהא דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה, לימא ליה אנא כריש לקיש סבירא לי דאמר משיכה בגוי אינה קונה. יש לומר דהכי קאמר, תא שמע מהא דאמר ר' חייא אמר ר' יוחנן, דקיימא לן הכי דהלכה פסוקה היא הא דר' חייא בר אבא. ואי קשיא לך הא דאוקים אמימר להא דאמר להו [רב] לסבוותא אקדימו ושקולו זוזי מנייהו משום עכבת יין דאיכא אפומא דמנא דקמא קמא אינסיך ליה מיקמי דליקני ליה גוי, אם כן כיון דקיימא לן דלאמימר דאמר משיכה בגוי קנה, משיכה דוקא קאמר

ולא מעות, כי קא מקדים ושקיל זוזי מינייהו מאי הוי, דכיון דאיכא עכבת יין אפומא דמנא אשתכח דמיקמי דליקני ליה גוי לחמרא ומיקמי דליקנו זוזי הוה ליה יין נסך, וכי קא זכי בהו ישראל בהנהו זוזי בדמי יין נסך קא זכי. יש לומר דאף על גב דמעות אינם קונות, התם כיון דאקדים ליה גוי דמי לאו למיהוי פקדון גביה יהבינהו ניהליה, אלא דליקנו להו מהשתא ולאפוקינהו יהבינהו ניהליה, והילכך משעה דיהבינהו ניהליה קני להו ממש על מנת דליתן ליה לבסוף יין, וכי קא יהיב ליה השתא יין לאו דמי יין נסך שקל השתא, והילכך שרי. והא דאמרינן לקמן (עא ע"ב) דאפילו בשהקדים לו דינר כי לא פסק דמיו אסורים, התם הא דאמרינן טעמא בהדיא, משום דכי לא פסק לא סמכא דעתייהו, וכפקדון נינהו גביה עד דיהיב ליה חמרא, אבל הכא דסמכא דעתייהו, למקני להו ממש יהבינהו ניהליה.

ומיהו יש מקשים לפירוש זה דאם איתא דלאמימר דאמר משיכה בגוי קונה דוקא משיכה קאמר ולא מעות, כיון דקמא קמא אינסיך ליה, נהי דזוזי לא מתסרי מהאי טעמא דאמרן, מכל מקום אסור לעשות כן דהא רוצה בקיומו הוא, שהרי הגוי יכול לחזור בו עד שימכור לו כל המדה שפסק עמו, כדקיימא לן (ב"ב פו, ב) כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה. ונראה לי דזו אינה קושיא, כיון דיהב מעות אדעתא דליקני להו ולאפוקינהו תו לא מצי למיהדר ביה במאי דמשך מיהא, דהא דאמרי רב ושמואל בכור בשלשים שיכול לחזור בו בסאה אחרונה, לא אמרו אלא בקניית משיכה לבד ובשלא נתן מעות, אבל בנתינת מעות לא, וכדאמרינן גבי עירבון דאפליגו ביה רב ור' יוחנן (ב"מ מח, ב), והלכתא כר' יוחנן דאמר כנגד כולו הוא קונה, ומכל מקום אפילו רב מודה דכנגדו מיהא קונה ואף על פי שהכל מכר אחד, והתם אף על גב דלא איפליגי אלא לענין מי שפרע, היינו משום דמעות אינם קונות במטלטלין קניה גמורה, אבל היכא דמשך, כל כמה דמשך קנה קניה גמורה כנגד מעות שנתן אליבא דרב, וכנגד כלו אליבא דר' יוחנן, והכא לא שנא, כן נראה לי.

ולדידי קשיא לי מאי קא מייתי ראיה רב אשי מרב, ומאי קא מהדר אמימר לפירוקה לדרב אליבא דידיה, דהא משמע דרב אית ליה כריש לקיש מדאמר התם בפרק הזהב (ב"מ מח, א) קרא ומתניתא מסייעו ליה לריש לקיש, ואין לומר שזו הלכה מקובלת בידם בפסק הלכה, דהא אוקימנא לה דלא כרבן שמעון בן גמליאל, ואנן כרבן שמעון בן גמליאל קיימא לן. ונראין דברי הרמב"ן נ"ר שפירש דפלוגתא דאמימר דהכא לא מסיימא כמאן, דאמימר אמרה למילתיה לכולי עלמא, והכי קאמר אי מעות קונות דבר תורה לישראל דרשינן לעמיתך בכסף לגוי במשיכה,ואי משיכה מפורשת מן התורה

דרשינן לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לגוי, וכמאן דאמר גזלו אסור, וכדאיתמר בבכורות (יג, ב) ורב אשי נמי לכולי עלמא אמרה למילתיה, דאפילו לר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות, הכי דרשינן דבין גוי בין ישראל במעות ולא במשיכה, וכל שכן לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה, דלדידיה דרשינן לעמיתך במשיכה אבל גוי בכסף. ומיהו הא דאמר אמימר לגוי במשיכה לאו במשיכה דוקא קאמר, אלא אף במשיכה קאמר והוא הדין למעות, דלא סבירא לן השתא הא דאיתמר התם בבכורות מה עמיתך בחדא אף גוי בחדא, והילכך הא דדחינן אליבא דאמימר בהא דרב דמשיכה קונה סבירא ליה מעות נמי קונות נינהו, והילכך שרא להו בהקדמת המעות. ואם תאמר אכתי רוצה בקיומו שאם נשפך חייב לו. יש לומר כיון שמכר לו חבית זו וקנאה הגוי בכסף, אם נשפך כלו אינו משלם לו כלום, והילכך אינו אסור, דהא אפילו במדידה עצמה היה יכול לומר לגוי מדוד לעצמך. ומיהו ודאי רב כריש לקיש סבירא ליה כדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ מח, א) קרא ומתניתא מסייעא ליה לריש לקיש, מדאמר רב בלן דוקא, ומאי דקא מייתי רב אשי סייעתא הכא מדרב משום דשמעינה לאמימר דאמר משיכה בגוי קונה כדאמרן. ומכל מקום קיימא לן דמשיכה בגוי קונה כדאמר ר' יוחנן הכא, וכיון דקיימא לן הכי, המוכר יינו לנכרי לא צריך לאקדומי ומשקל מניה דמי אלא כיון דמשכיה קנייה, יין נסך לא הוי למיסר בהנאה עד דנגע ביה, ואי נמי כאיל ורמי למנא דגוי ואיכא עכבת יין אפומא דמנא, הא קיימא לן כרשב"ג (עד, א) דאפילו יין ביין בסתם יינם ימכר כל לגויים חוץ מדמי יין נסך שבו. עוד כתב הרמב"ן נ"ר ותמהני על רבנו הגדול ז"ל שפסק כרב בספר המקח בשער י"א.

ומיהו תמיהא לי מאי דקאמר רבנו נ"ר דכיון דקיימא לן דמשיכה קונה לא צריך לאקדומי ומשקל דמי, ואי נמי איכא עכבת יין דהא קיימא לן כרשב"ג, דרשב"ג גופיה לא קאמר אלא בשנתערב ודיעבד, אבל לערובינהו לכתחלה ולזבוני חוץ מדמי יין נסך לא קאמר רשב"ג, והא דאקשינן הכא, כמאן דלא כרשב"ג, אמסקנא דמילתיה דרב מקשינן, דאיהו קאמר דאי לא עבדיתו הכי כי קא הוי יין נסך ברשותייכו וכי שקליתו דמי יין נסך שקליתו ואסור, דמשמע אפילו דיעבד כמאן דלא כרשב"ג, אבל אנן ודאי אפילו כרשב"ג, אי איכא עכבת יין הכי אית לן למעבד דוקא, לאקדומי ולמשקל מנייהו דמי יין, הילכך לכתחלה משום חשש עכבת יין צריך לאקדומי ומשקל דמי כדאמר להו רב לסבוותא, דהא לאמימר דאוקי לדרב בדאיכא עכבת יין לאו דוקא בדאיכא קאמר, דרב ודאי לא הוה גבי סבוותא בשעת מדידה דלידע אי איכא עכבת יין או לא, אלא משום חששא

דזימנין דאיכא עכבת יין קאמר, ומיהו (דודאי) [דברי] הגאון ז"ל שפסק בדיעבד דדמיו אסורין קשיא, כן נראה לי.

הא דאמר אמימר תדע דהני פרסאי משדרי פרדסני להדדי ולא הדרי בהו. קשיא לי דודאי הא דפליגי אמימר ורב אשי במשיכה בגוי אי קניא או לא, מדינא דאורייתא פליגי, כדמפרש לעיל (ד"ה אמר אמימר) דפליגי בלעמיתך דכתב רחמנא אי דרשינן לעמיתך בכסף וגוי במשיכה, [או לעמיתך במשיכה] ולגוי בכסף, ואם כן מאי איכפת לן במאי דנהיגי אינהו אי הדרי בהו אי לא. ותו כי יהיבי זוזי נמי מי הדרי בהו, אם כן ליקנו נמי בכסף מהאי טעמא, דהא כי יהבי זוזי נמי לא הדרי בהו, ואמימר במשיכה דוקא קאמר כמו שפירשנו למעלה (שם). ומיהו לפירוש הרמב"ן נ"ר (הו"ד לעיל ד"ה ולדידי) דפירש דאמימר אף במשיכה קאמר והוא הדין בכסף לא תיקשי לן הא. ומכל מקום אכתי תיקשי לן מאי קא מייתי ראיה ממאי דנהיגי אינהו אהדדי. ואפשר כי הפרסיים לא היו חוזרים בהם כי משדרי פרדסני, והיו חוזרין בהם כשנותנין המעות, וכל שאנו רואים אותם נוהגין כן ואפשר לנו לומר שהנהגתם מחמת הדין שנתנה להם התורה, יש לנו לומר שמחמת כך הם נוהגין כן, ואמר ליה רב אשי לא, דהנהגתם אינה ראיה על דין תורה דדילמא רמות רוחא הוא דנקיטא להו.

דף עא:

אי דקא כייל ורמי למנא דישראל הכי נמי. לקצת המפרשים שפירשו שם בפרק (הזהב) [המוכר את הספינה] (ב"ב פה, ב) דמשיכה בכליו של מוכר אינה קונה מפני שלא הזיזן ממקומן ומרשות בעלים, צריכין אנו לפרש כאן דישראל זה הקנה לו כליו כדי שיקנה יין בתוכו, ומשום הכי אמרינן אי דכאיל ורמי במנא דישראל הכי נמי שהיה קונה הגוי במשיכה, אבל לדעת שאר החכמים שפירשו דמשיכה בכליו של מוכר קנה לוקח, אין אנו צריכין להקנאתו של כלי, וזה הנכון ושמועתינו זו מסייעתן, דאם איתא דמשיכה בכליו של מוכר אינה קונה הגבהה נמי אינה קונה דאף בהגבהה לא זזו הפירות ממקומן, והילכך אף היא לא תיקני להם, ואם כן אדמהדר אמימר לתרוצי מילתא דרב אליביה ואוקמה בכליו של גוי ואיכא עכבת יין אפומא דמנא, לוקמה בדמשך בכליו ממש של ישראל דאף על גב דמשכיה או אפילו אגבהיה לא קניא עד דנגע ביה ומוריק ליה בכליו שלו, ומקמי דשקיל דמי הוה ליה יין נסך, הילכך מדלא אוקמה בהכי שמע מינה דבין בהגבהה בין במשיכה בכליו של מוכר קנה לוקח.

הכא במאי עסקינן דקא כאיל למנא דגוי. פירוש ויש בו עכבת יין בקרקעיתו של כלי כדאוקימנא לה בסיפא, והילכך נאסר כלו בהנאה לדברי רב דלית ליה כרבן שמעון בן גמליאל, ומשום הכי בעינן נתינה תחלה שכבר קנאו במעותיו עד שלא נאסר. והוא הדין שהיה יכול להקשות כאן כמאן דלא כרבן שמעון בן גמליאל כמו שהקשה לבסוף, אלא דעדיפא מינה אקשי ליה השתא. ואין לפרשה בשאין בכלי עכבת יין ומשום איסור של כלי עצמו, דכלי עצמו אינו אוסר יין הכנוס בתוכו בהנאה, כדתנן (כט, ב) נאדות הגוים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בתוכם אסורין ואין איסורן איסור הנאה. עוד נראה, דהכא ליכא לאקשויי מידי, דכל דכאיל במנא דגוי משכשך ליה גוי מכי הוי במנא דידיה, והכין מוכחא שמעתא.

סוף סוף מכי מטי אוירא דמנא קניה. פירוש משום הגבהה, דקא סלקא דעתך השתא דמנח בידיה דגוי, וכדמהדר ליה אי מנח בידיה דגוי הכי נמי, הכא במאי עסקינן דמנח אארעא. כתב הראב"ד ז"ל ואי קשיא לך הא דגרסינן במסכת גיטין (עט, ב) שתי קופות זו לפנים מזו פנימית שלה וחצונה שלו וזרקו לה, אף על פי שהגיע לאויר פנימית אינה מגורשת, מאי טעמא דהא לא נח, ומקשינן הא נח מאי הוי, כליו של לוקח ברשות מוכר הוא, ומתרץ לה חצונה בקופה שאין לה שולים עסקינן, אלמא אויר כלי לא קני עד שינוח בו, ואיכא למימר דשאני גט דמידי דמנטר בעינן דומיא דידה, ובאויר כלי לא מינטר שאין מחיצות כלי עשויות לשמור מאוירן, אבל לענין קנייה מדמטא לאויר כליו קנה, וגט נמי מדמטא לאויר חצרה דמנטרא מגורשת. ובכל מקום אויר רשות כרשות דמי, לבד משבת דפליגי רבי ורבנן (שבת ד, א–ב) בקלוטה כמו שהונחה דאפילו תוך שלשה צריך הנחה על גבי משהו לדעת רבן, והתם היינו טעמא דגמרינן לה ממשכן דהויא עקירה והנחה ממש, עד כאן.

הלוקח גרוטאות וכו' ואי סלקא דעתך משיכה בגוי קונה אמאי יחזיר וכו'. והשתא סלקא דעתין דמקשה דסיפא דקתני אם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח משום נתינת המעות הוא דקנו, ומשך דקתני לאו דוקא, אלא איידי דתני רישא משך תנא סיפא נמי משך ולאו דוקא. ובמסכת בכורות (יג, ב) מוחלפת השטה דהתם מייתי לה להא שמעתא לתיובתא דאידך גיסא ודייק מסיפא דמעות אינם קונות מדקתני משך. וכתב הרמב"ן נ"ר דיש לומר דהכא והתם דעתיה דמקשה דליבעי משיכה ומעות לגוי ובחדא מנייהו גרידא לא [קנה], ופריך הכא למאן דאמר משיכה לחודה קניא, והתם פריך למאן דאית ליה מעות לחודייהו קנו, והאי מקשה לא דריש מה עמיתך בחדא אף גוי בחדא,

ולדעתיה סיפא דקתני אם משנתן מעות משך דוקא קתני משך דאיכא תרתי נתינת מעות ומשיכה.

המוכר יינו לנכרי, פסק עד שלא (**נתן**) [**מדד**] **דמיו מותרין**. נראה שרש"י ז"ל מפרשה בשמדד הישראל, ולפירושו דמיו מותרין אפילו בדכאיל ורמי למנא דגוי, ואפילו עכבת יין בקרקעית כלי הגוי, לפי שהאויר כליו קונה לו כדאמרי לעיל, וכגון דקאי בידיה דגוי או בחצרו של גוי, ואפילו קאי (בכליו) [בחצרו] של ישראל וכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח, דמיו מותרין, דהא קיימא לן כרשב"ג (עד, א) דיין ביין ימכר כלו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו. אבל ר"ח ז"ל והראב"ד ז"ל נראה שפירשוה בשמדד הגוי לעצמו, ולדידהו דוקא בשמשך הגוי היין בעוד שהוא בכליו של ישראל, דאי לא משך בכליו של ישראל ודמי נמי לא יהיב, מכי מדדיה אינסיך ליה כוליה, דמוריק אורוקי בכוונה אוסר אפילו בהנאה כדברי הראב"ד ז"ל ומקצת חכמים ז"ל כמו שכתבנו למעלה בפרק ר' ישמעאל בעובדא דר' יוחנן בר ארזא ור' יוסי בר נהוראי, וכן כתב רש"י ז"ל (ס, א ד"ה חמרא) גבי גוי אדנא וישראל אכובא חמרא אסור אפילו בהנאה, וכן מצאתי בתשובותיו. וכן כתב כאן ר"ח ז"ל דכיון דקודם המדידה משך דמיו מותרין. ואף על גב דאי אפשר למדידה בלא הגבהה לא קנה, וכדאמרינן בפרק המוכר את הספינה (ב"ב פד, ב), מדד ולא משך לא קנה, וטעמא דמילתא משום דמדידה זו אינה לדעת קניה אלא לצורך שניהם לידע כמה מדות יש בו. ומיהו פלוגתא היא התם דרב אמי ורב אשי גבי מדד ונתן לתוך קופתו, וכן כתב שם הראב"ד ז"ל. ולפי מקצת חכמים שכתבו דכחו של גוי אפילו בכוונה אינו אוסר בהנאה, אפילו כשמדד הגוי קודם משיכה דמיו מותרים בדיעבד, ולהדין סברא סיפא דקתני מדד עד שלא פסק דמיו אסורין, משום מגעו של גוי ממש קאמר, דסתמא דמילתא גוי מכי רמי יין במניא שקיל מניה ונגע ביה, ולפירושו של רש"י ז"ל שפירשה בשמדד הישראל ונותן לכליו של גוי הכי נמי מפרשינן לה לסיפא דברייתא כדפרישית.

דף עב.

ההוא גברא דאמר ליה [**לחבריה**] **אי מזבנינא לה לדידך מזבנינא לה וכו**'. אסיקנא דלא קנה, מדלא פסק דלא סמכא דעתיה, אבל פסק דסמכא דעתיה קנה קמא. וכתב רבנו האיי גאון בספר המקח (שער לז) כגון שקנו מן המוכר ואמר ליה הקניתיך בדמים כך וכך מעכשיו ולכשארצה למוכרה, והקרקע עומד ביד הלוקח, כי האי גוונא קני ואי לא לא

קני, ואפילו בדפסק נמי אסקא רב יעקב מנהר פקוד דאי משכח לזבונה לאיניש אחרינא ביותר ממה שפסק עם הראשון דשני קנה ראשון לא קנה, דאמרינן האי זוזי אנסוה.

וזוזי אנסוה דקאמרינן הכא. פירש הר"מ: דכי היכי דאי אנסוה לזבוני לאיניש אחרינא בעל כרחו לא קנה קמא, דאונסא לא מסיק איניש אדעתיה עד דמקבל עליה בפירוש כל אונסא דמתילידֿ, האי נמי דאמר ליה להאי דמזבין ליה שקליה במאה לא אסיק אדעתיה דמצי לזבונה לאיניש אחרינא במאה ועשרים, דאי אסיק אדעתיה הכי לא הוה מזבין לה ניהליה במאה, אבל ודאי אי אמר ליה בפירוש אי מזבנינא לה לעולם בכמה דמזבנינא לה לדידך מזבנינא לה במאה קנה קמא, דהוה ליה כמאן דמקבל עליה כל אונסא דמתילידֿ. וכתב הראב"ד ז"ל דלא אמרינן זוזי אנסוה אלא היכא דלא בעי ליה האיך למיתן ליה טפי, אבל היכא דבעי למיתן כדמשכח מאידך האי לאו אונסא הוא, ואי מזבנינא לאחרינא בטפי ולא אמלוך בקמא, ובתר הכי שמע קמא ובעי למיתן ליה כי האיך מפיק ליה מניה, דהא כל כמה דלא אימליך בקמא לאו אנוס. וזה תימה, דהא מילתא פסיקתא קאמרינן קנה קמא ולא קנה קמא, ואם איתא דכל היכא דבעי לאוסופי קמא [כמה] דיהיב ביה תניינא קנה לה, לא הוה לן למימר לא קנה, דודאי קנה וביה בעי לאימלוכי, והכין הוה ליה למימר בדמים הללו לא קנה קמא. ועוד הקשה לו הרמב"ן נ"ר דכיון שממכרן הראשון אינו עומד מוכר הוא לכל מי שירצה בתוספת דמים.

והיכא דלא פסק לו דמים ידועים אלא שתלו שניהם פסק דמים בשומת אחרים קנה, דכל כמה (דאין המוכר) [דהמוכר] יכול להעלותן לו כמה שירצה, ואפילו יותר מכדי שווייה,לא סמכא דעתיה עד שיפסוק עמו דמים ידועים, אבל כשתולין דעתן בדעת אחרים והם ישומו אותה בשוויה סמכא דעתם והרי היא קנויה לו, וכדאמרינן כדשימי בי תלתא, כדאמרי בי תלתא, וכולה כדאיתא הכי.

נטל משפך וכו' אם יש בו עכבת יין. יש גורסין עכבת בכ״ף, כלומר שיש גומא במשפך שמתעכב שם היין האסור ואוסר את השאר הנשפך עליו אחר כך. ויש שגורסין עקב בקו״ף, ופירוש לכלוך, וכן נראה מן הירושלמי (ה״י) דתמן אמרי כמה דתימר קרא "עקבה מדם" (הושע ו, ח), והיינו טופח על מנת להטפיח.

ואסור דקתני הכא יש מי שפירש אסור בהנאה, וכן פירש הראב״ד ז״ל, דאלו בשתיה אפילו ליכא בדפני הכלי מיין האסור כדי להטפיח, אלא שנשתמשו בו אחר שעמד שם יין אסור בלא הדחה, הרי זה אסור בשתיה, אלא ודאי כי קתני מתניתין אם יש בו עכבת יין אסור, [בהנאה] קאמר. וכתב הרמב״ן נ״ר דיש לתמוה על הרי״ף ז״ל למה כתבה, דהא קיימא לן (עד, א) כרשב״ג בכל תערובת סתם יינן שמוכרו כלו לגוים חוץ מדמי יין

נסך שבו, וכאן אין בו דמים של יין נסך כלל. ותירץ הוא נ"ר דיש לומר דכל שנפל יין נסך לבור ואפילו טפה אחת הכל נאסר בהנאה, עד שיפרש חוץ מדמי יין נסך שבו, או יוליך פרוטה לים המלח. ואינו מחוור בעיני כלל מדאמרינן לעיל (עא, ב) הכא במאי עסקינן דאיכא עכבת יין אפומא דמנא, ואקשינן כמאן דלא כרבן שמעון בן גמליאל, ואם איתא מאי קושיא דהתם הלא אמרינן חוץ מדמי יין נסך שבו, אלא לא שנא. ולי נראה דסתם יין נסך דכולה מתניתין ביין נסך גמור קא מיירי, וראיה לדבר דהא בריש פרקין (סב, ב) גבי מתניתין דהשוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך, איבעיא להו שכרו לסתם יינן מהו, אלמא סתם יין נסך דקתני בכולה מתניתין ביין נסך גמור קא מיירי, דאי לא מאי קא מיבעיא ליה, ומאן פלג ליה דליבעי סתם יינן מאי, ויותר מזה אני כותב למטה גבי משנת יין נסך שנפל לבור (עג, א ד"ה יין נסך אסור), ומשום הכי כתבה רבנו זצ"ל בהלכותיו, דודאי יינן קאמר רב נחמן (עד, א) דיין ביין אסור, כן נראה לי, וכן נראה מדברי רבנו תם ז"ל דהכין סבירא ליה דכולה מתניתין ביין נסך גמור קא מיירי, כמו שאנו עתידין לכתוב בעזרת השם יתברך (עג, א ד"ה יין נסך אסור). ויש מפרשים דכל דבר שאין מכניסו לקיום ועמד בו יין של אסור לפי שעה אם נתיבש הכלי אינו צריך הדחה, לפי שכבר יבשה לחלוחית היין שבפניו והיא כלה לגמרי מאליה, ומתניתין דקתני אם יש בו עכבת יין אסור ליאסר בשתיה קאמר. והראשון נראה לי עיקר דהא משפך נגוב בעינן.

אמר רב הונא הנצוק לטומאה ולטהרה לא הוי חבור, לענין יין נסך הוי חבור, אמר ליה רב נחמן לרב הונא מנא לך הא וכו'. כתב ר"ח ז"ל ואף על גב [דלא מסתייעא] רב הונא מהני מתניתין קיימא לן כוותיה, דליכא מאן דפליג עליה, דרב נחמן לא פליג עליה אלא אמר ליה מנא לך האי סברא, דילמא אית בידיה מתניתא ואגמרא ניהליה ולא חלק עליה, וכן פסק הרי"ף ז"ל בהלכותיו, וכן כתב רש"י ז"ל בפרושיו (ע"ב ד"ה קטופי) ובתשובותיו (סי' קכט), וכן כתב הראב"ד ז"ל בפירושיו. ואף על גב דאמרינן בדתני ר' חייא (ע"ב) נצוק תיבעי לך, לא דחינן מימרא דרב הונא משום ספיקא דר' חייא, דמאי דאיבעיא להו לקמאי בתר פשטוה בתראי, ורב חסדא נמי לכאורה משמע דהכין סבירא ליה, מדאמר (ע"ב) להו להנהו סבוותא, כי כייליתו חמרא לגוים קטיפו קטופי. וליכא למימר דרב חסדא לכתחלה קאמר דצריכין להזהר כיון דאיבעיא ליה (לרב הונא) [לר' חייא] ולא אפשיטא ליה לא להיתר ולא לאיסור איהו נמי איסתפקא ליה ולכתחלה, הא ליכא למימר, כיון דלא אתפרש הכין בגמרא לא סמכינן אהאי שינוייא למישרי ניצוק בדיעבד. והרב בעל המאור ז"ל (כח, א בדפי הרי"ף) כתב דדעתו נוטה להתירו בדיעבד, דהא קיימא לן (ע, ב) דטהרות עדיפי מיין נסך, ואמרינן דנצוק אינו חבור לא לטומאה

ולא לטהרה, כל שכן שיש לנו לומר ביין נסך שאין הנצוק חבור בו ולהתירו בדיעבד. ועוד דרב הונא ורב נחמן אפליגו בהא מילתא, מדאמר ליה רב נחמן לרב הונא מנא לך, וכיון דאיפליגו בהא מילתא הוה ליה ספק ובדרבנן הלך אחר המיקל. ועוד דמאי דאיבעיא להו לדר' חייא מסייעא ליה לרב נחמן. ומיהו אנן הא כתבינן דמהא ליכא ראיה לדחויה מימריה דרב הונא, דרב נחמן לא פליג עליה כלל. אבל מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל סבירא להו דאפילו רב הונא לא פשיטא ליה דהוי חבור והביאו ראיה לדבר זה מדדייקינן בפרק ר' ישמעאל (נו, ב) גבי הא דאמר רב הונא התם לא שנו אלא [שלא] החזיר גרגותני לגת וכו', גרגותני גופה במאי מיתסרא בניצוק שמע מינה ניצוק חבור, ודחינן כדאמר ר' חייא בשפחסתו צלוחיתו, הכא נמי שפחסתו בורו, ואם איתא דפשיטא ליה לרב הונא, הא אמר רב הונא ניצוק חבור, אלמא משמע דרב הונא לא פשיטא ליה, אלא דבעי למידק מרישא דמתניתין דהנצוק והקטפרס וכו' דלענין יין נסך ליהוי חבור, ורב נחמן דייק מסיפא דלא הוי חבור, וסלקא כספיקא, דממתניתין ליכא למשמע מינה, והיינו דלא אהדר ליה רב הונא לרב נחמן אנא סברא דנפשאי קאמינא. ומיהו אין קושיא זו שהקשו רבותינו הצרפתים כדאי לדחות קבלתן של גאונים ז"ל, דדילמא הא דדייקינן התם שמעת מינה ניצוק חבור הכי קאמר, שמעת מינה מיהא דסבירא ליה לרב הונא דנצוק חבור ליין נסך, ואי הכי מאי קא משמע לן הא אמרה חדא זימנא. וסוף דבר, אין לזוז מקבלתן של ראשונים ז"ל.

דף עב:

הא דתרגם רב (אשי) [ששת] בגוי המערה, ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן, דלא נפק לבראי לא גזרו ביה רבנן. כתב עלה רש"י ז"ל בפירושיו: דהלכתא היא דלא מצינו מי שחלק על רב ששת בהא, ואם שפך הגוי מן הכלי מותר מה שנשאר בכלי. וכן דעת קצת גדולי רבותינו הצרפתים ז"ל, וכן כתוב בספר המאור (כט, א בדפי הרי"ף): ומסתברא הכי משום דרב פפא בתרא הוא, נראה שבספרי רבנו בעל המאור ז"ל גריס תרגומא רב פפא. אבל הראב"ד ז"ל כתב דהא דתרגם רב ששת היינו משום דסבירא ליה דניצוק איו חבור, ומשום קרקוש נמי לא מיתסר, כדאמרינן (ס, א) לגבי כובא חסירא דאין דרך ניסוך בכך, הילכך למאי דסבירא ליה בניצוק דאינו חבור שפיר קאמר דמאי דמשתייר בגויה שרי אפילו בשתיה, אבל אנן דקיימא לן דניצוק חבור, על כרחין כלו נאסר, דאף על גב דגוי לא מנסך אלא מאי דנפק לבראי, מכל מקום מה שנשאר בפנים מחובר הוא למה שיצא לחוץ דאי אפשר בלאו הכי, הילכך כלו אסור אפילו בהנאה. ושמא דעתו של רש"י

ז"ל לומר דכחו של גוי קל הוא שהקלו בו חכמים לומר שאינו עושה ניצוק בשפיכתו. ומיהו מה שכתב כאן הראב"ד ז"ל דמה שנשאר בפנים מדין ניצוק אסור אפילו בהנאה, צריך עיון, דאטו מי נגע ביין שבפנים, דיו לניצוק שיהא כמעורב, ותערובת יין ביין מותר למוכרו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו כרבן שמעון בן גמליאל (עד, א), ועוד שהוא ז"ל נראה מתוך דבריו דסבירא ליה כעובדא דעד ברזא דרב פפא (נט, ב) דהלכתא הכין, ואם כן מברזא ולתחת היכי משתרי אפילו בהנאה, דכיון דאותו שעד ברזא שוכב עליו לא גרע מנצוק, ואפילו הכי מברזא ולתחת שרי בהנאה, אלא דקשיא לי הא דאמרינן לעיל (עא, ב) סוף סוף מכי מטי לאוירא דמנא קניא, יין נסך לא הוי עד דמטה ארעיתא דמנא, שמע מינה ניצוק חבור, דאלמא למאן דאמר נצוק חבור אסור אפילו בהנאה, דהא אמר להו רב ואי לא דמי יין נסך קא שקליתו. ויש לומר דהכי קאמר ליה שמע מינה נצוק חבור ואפילו ליאסר בהנאה, והכל מכלל השאלה. וכן יש לי לומר גם בהא דאמרי ליה לרבא במעשה דבת גישתא שמע מינה ניצוק חבור, וההיא ודאי כיון דקאמר טעמא דכוליה אגישתא גריר, על כרחין אפילו בהנאה אסרו דהוה ליה כאלו נגע בכוליה, וכאלו נגע בשולי החבית דכוליה אסור בהנאה, וכמעשה דברזא דרב פפא דאמרינן עד ברזא אסור, כלומר אפילו בהנאה, ואפלו הכי אמר ליה לרבא שמע מינה ניצוק חבור, דאלמא לכאורה נצוק חבור אפילו ליאסר בהנאה. לא היא דהתם נמי הכי קאמרו ליה שמע מינה ניצוק חבור ואפילו ליאסר בהנאה, אבל קושטא דמילתא ודאי אפילו למאן דאמר ניצוק חבור מותר בהנאה, כן נראה לי. ויש מי שאומר דאפילו נגע גוי ממש בכוונה בקלוח היורד דאסור בהנאה ימכר כלו חוץ מדמי מגעו בלבד, דנצוק כתערובת חשבינן ליה ולא כגוף המגע. ומיהו מסתברא ודאי דאי נגע בקלוח היורד מן הברזא כל מה שהוא נגרר אחר הקלוח אסור אפילו בהנאה כמו שכתבתי ועיקר.

ונראה מדברי הראב"ד ז"ל שכתב בתשובותיו (תמים דעים סי' טו) דדוקא בגוי המערה מכלי אל כלי שאינו הולך לאבוד הוא שנאסר הכל, אי נמי אם הולך לאבוד על ידי ישראל או על ידי גוי אחר ובא גוי זה ונגע בו, אף על פי שהיין הולך הוא לאבוד אסור, אבל אם גוי זה עצמו שופך לאבוד אינו נאסר, דהוי ליה כזורק מים לטיט (לג, א) ובטליה מחשיבותו ושויא מיא בעלמא. ומכלל זה אתה שומע כי כל יין שהגוי נוגע בו בענין אחר, אף על פי שהיין הולך ממנו לאבוד [בין] מאליו בין על ידי ישראל בין על ידי גוי אחר (הולך ממנו לאבוד), ובא גוי ונגבע בקלוחו, אסור מה שנשאר בכלי, מאי טעמא גוי בתרא הא לא בטליה וקא מנסיך ליה, וכל שכן הכא דלא ניחא ליה לגוי דניזיל לאיבוד

כמעשה דידכו, ודוק ותשכח במילי דשמעתא כולה דאיהו מילי תריצן וברירן למאן דמסגי באורחא כבישא ותריצא, עד כאן..

הא דאסר רבא בגישתא לכולי חמרא, ודייק עליה רב פפא ומכל מקום במאי בניצוק ואהדר ליה רבא שאני התם דכולה אגישתא ובת גישתא גריר. נראה דלאו למימרא דסבירא ליה לרבא בניצוק דלא הוי חבור, אלא דאינהו הוו בעו מניה דרבא טעמא דמילתא מאי היא, ואי אתיא דוקא כמאן דאמר ניצוק חבור או אפילו כמאן דאמר דניצוק לא הוי חבור, ואהדר להו דלכולי עלמא אמרה למילתיה, משום דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר, כן נראה לי.

דף עג.

איכא דאמרי הוא גופיה שתה בקנישקנין. קנישקנין פירש רש"י ז"ל: שהוא כלי רחב, ושני קנים או ג' יוצאים מצדו ונמשכים למעלה, וכל זמן שזה מוצץ וזה מוצץ אין היין הנוגע בפי הגוי חוזר למטה, והני מילי דקדים ישראל ופסק. ותמיהא לי דמהכא משמע דאף על גב דקדים גוי ומצץ בפיו אי [אתא] ישראל בתריה ושתי מאידך פתחא לית לן בה, דהא לא קפדינן אלא אהפסק שתייה דליקדום ישראל ולפסוק, אבל אהקדמת שתיה לא קפדינן, ואם כן היאך אפשר דלא ליתסר מאי דאשתאר במנא משום ניצוק מיהא. וכתב הראב"ד ז"ל פירוש הענין בפירושיו כאן, ובסוף דבריו אמר: ולבי מגמגם עליו, לפי שהענין כמו זר נחשב ורחוק מן הדמיון כמה כח התירו גדול, אבל מצאתי לו בתשובה פירוש מבואר וזה לשונו: חיי ראשי ירדתי למלאכת הקנישקין ועליתי ממנה ולא הכרתי בה התר שתיה בחבית [אלא] למאי דלא אתי בברזא, כי הקנישקין מוטה על צדו ויש בו קנים הרבה זה לצד זה או זה למעלה מזה שיכולים בני אדם הרבה לשתות ממנו בבת אחת, וישראל פותח פיו ושותה וגוי פותח פיו ושותה, ואף על גב דנצוק בעלמא אסור כי האי גוונא שרי, דטעמא דכי אסרינן נצוק משום חבור הני מילי דאתי בההוא פתחא או בההוא ברזא, דאמרינן כל מאי דאתי בההוא פתחא בהדי האי קלוח הוי חבור וכמאן דמערב ביה דמי, אבל קנישקין מאי דאתי בברזא דישראל לא אתי בברזא דגוי, דחמרא בההוא פתחא דקריב ליה בגויה נפיק, לא שביק האי פתחא ואזיל לפתחא אחריתי, הילכך לאו חבורין נינהו, ודוקא היכא דקדים ישראל ופסק, אבל אי קדים גוי ופסק אסור, מאי טעמא בהדי דפסק וסכר לפומיה קא מפיש בברזא דישראל וקא משכשך ליה, ולא שנא כי הוי ברזא דגוי תחתון או עליון כי קדים (א)ופסיק מיהא כוליה אסור, עד כאן.

מתני': **יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא, יין ביין וכו'**. פירש רבנו תם בספר הישר (ס"ס תעא): דוקא ביין נסך ממש, דומיא דמים במים שאין הדברים אמורים אלא במים שנתנסכו ודאי לע"ז, אבל סתם יינם בנותן טעם כשאר אסורין שבתורה. ויש לי ללמוד עליו דכל יין נסך ששנו במשנתינו ביין נסך ממש אמרו, מדאבעיא לן בריש פרקין (סב, ב) גבי השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך, שכרו לסתם יינן מהו, ואם אין הדברים פשוטין דסתמא דמתניתין לא מיירי אלא בודאי יינן מאי איבעיא ליה בסתם יינן, דהא לעשות עמו ביין נסך סתמא קתני ומאי אפקיה לסתם יינן מכללא דמתניתין, משמע [דסבירא] ליה דלא איירי אלא ביין נסך ממש, ומשום הכי איבעיא להו אי איסורא דמתניתין ביין נסך גמור דוקא הוא, או דילמא הוא הדין לסתם יינן, כן נראה לי. ודקתני נמי (עד, א) יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה, רבן שמעון בן גמליאל אומר: ימכר לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו, אפילו בודאי יינן קא מיירו, אלא דאנן לא פסקינן כרשב"ג (שם) אלא בסתם יינן. ומיהו יש מקשין עליו ממה ששנו בתוספתא (פ"ח סה"ב) דאגר דמים גוי שטעם במינקת ונפלה ממנה טפה שהיא אסורה, מפני שטפה של יין נסך אסורה ואוסרת בכל שהוא, אלמא סתם יינן נמי במינו במשהו, דמדקתני טפה של יין נסך משמע דהאי דינא ביין נסך דוקא הוא ולא בשאר איסורין, ושמע מינה דסתם יינן אוסר בכל שהו כיין נסך גמור. ורבותינו הצרפתים ז"ל מתרצין: דתנא דאגר דמים כר' יהודה ודאי אתיא דאמר (חולין צח, ב): מין במינו לא בטיל. והא דקתני שטפה של יין נסך לאו למימר דלא אמרינן הכי בשאר איסורין, אלא שדרך התלמוד לדבר כן, דמשום שהיה מדבר בענין יין פירש ואמר שטפה של יין נסך אוסר ביין כדין כל שאר אסורין שאוסרין במשהו במינם.

יין נסך [אסור] ואוסר בכל שהוא, יין ביין וכו' יין במים בנותן טעם. כתב הראב"ד ז"ל: דנראה דאינו אוסר בהנאה אלא אם כן נתערב בו כדי מזיגה שיהא היין מזוג מן המים כדרך שבני אדם שותין אותו, אבל אם נתערב בהם יין מעט, קרוב אני לומר שאף בשתיה מותר מפני שהוא נותן טעם לפגם, מכל מקום איני מסופק בכך שהוא מותר בהנאה, וכן פירשתי בפרק אין מעמידין (לט, א סד"ה ור' יוחנן), עד כאן.

גמרא: **כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום**

פירוש

כלו ראשון ראשון בטל. והוא שלא נפל שם מן היין האסור בקלוח אחד כדי נותן טעם, דכיון שאין בו כדי נתינת טעם הרי זה בטל לתוך ההתר, וכשחוזר עוד ונפל בו קלוח אחר פחות מכדי נתינת טעם הרי זה גם כן בטל, וכן כל היום כלו, וכיון שהראשון אין

בו כדי נתינת טעם לא די שזה שנפל בו פעם שנייה אינו מצטרף לראשון לאסור, אלא שהראשון [מצטרף] להתר לבטל אסור הנופל בו אחר כן, ובודאי אם היה ביין האסור שנפל לתוך ההתר בקלוח אחד כדי נתינת טעם הרי הוא כאלו נפל שם בבת אחת כדי נותן טעם, ובזה לא אמר ר' יוחנן שיהא בטל אף על פי שנפל אסור לתוך היתר, אלא הכל אסור. וכן בכל שאר איסורין, כדתנן (ערלה פ"ב מי"ד) דשאור של תרומה ושל כלאי הכרם שנפל לתוך העסה, וכן שנינו במשנתינו (עד, א) יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה. והא דאקשינן ממתניתין דתנן יין במים בנותן טעם, מאי לאו דקא נפיל איסורא לגו היתירא ופרקינן לא דקא נפיל היתירא לגו איסורא, הוא הדין שהיה יכול לתרץ אפילו בשנפל חמרא דאיסורא למייא דהתירא וכשנפל שם בבת אחת כדי נותן טעם, אלא דניחא ליה טפי לאוקומי כולה מתניתין בחד גוונא, ורישא דמתניתין דקתני יין ביין במשהו על כרחין אית לן לאוקמה אליבא דר' יוחנן בשנפל התירא לגו איסורא, דאי איסורא לגו היתירא הוא, הא קתני אוסר בכל שהוא, אלמא לא נפל שם בבת אחת כדי לתת טעם בהיתר. וכן פירש הראב"ד ז"ל דהא דאמר ר' יוחנן ראשון ראשון בטל, דוקא במקטף קטופי, דאי לאו הכי כיון דנצוק חבור הוא החבית חבור לבור כאלו נתערב הכלי משעת הקלוח הראשון. ולדברי הרב ז"ל משמע דכי אסרינן חמרא בנצוק לדברי ר' יוחנן, דוקא כשיש ביין האסור כדי נותן טעם בכל מה שיש מן היין בכלי ההיתר, שאם לא כן אפילו מה שיש מן היין האסור בכלי שמערה לתוכו יהא בטל לגבי יין ההיתר, כיון שאנו רואין את הניצוק כאלו נתערב לגמרי זה עם זה. וזה נראה לי דחוק מאד ורחוק מן הדעת, ועוד דהא אוקים אמימר לעיל (עא, ב) הא דאמר להו רב להנהו סבוותא כי כייליתו חמרא לגוים אקדימו ושקולו זוזי, בדאיכא עכבת יין אפומא דמנא דקמא קמא אינסוך ליה, והיכי מנסך ליה כולי חמרא דאיכא במנא אטו עכבת יין נסך, והא נצוק מחברו ואיבטיל ליה עכבת יין נסך לגבי יין ההתר שבכלי, אלא אם נדחוק ונעמיד אותה כשאין בכלי שמערה ממנו כדי לבטל טעם היין שבעכבת כלי הגוי, ואינו נראה לי. ומיהו אין מדברי רב קושיא כל כך, דאפשר לרב דימי משמיה דר' יוחנן לית ליה הא דרב. ומכל מקום אין טעמו של הרב ז"ל נראה לי ברור, אף על פי שנראה לי דינו יפה שכל שהקלוח מחובר לחבית הכל נאסר ואינו ראוי ליבטל מחמת מיעוטו, שאם אתה אומר כן אף אנו נאמר שאין הולכין אלא אחר מקום מגע יין ליין שבבור, אבל הטעם לזה דכל שהוא מחובר הכל כאחד (ו)אינו ראוי ליבטל, כאלו נתערב בו הכל בבת אחת. והרמב"ן נ"ר גם כן לא נראו לו דברי הראב"ד ז"ל בזה, וזה לשונו שכתב עליו: זה הפירוש אינו נכון לי, דהיכי אמרינן אבל חבית דנפיש עמודיה לא, כיון דמיקטף ליה מיניה וליכא

בעמוד עצמו כדי לאסרו ראשון ראשון בטל, אלא ודאי אף על פי דלא מקטף ליה אמר רב דימי בטל, לפי שאין אנו רואין את הנצוק אלא כמעורב בקלוח זה שיורד מעט מעט, עד כאן, ואין זה קשה בעיני כל כך, שכל שהקלוח גדול כקלוח חבית אף על פי שאין בו כדי נתינת טעם, כל שהוא בעצמו חשוב אינו ראוי להתבטל ברבוי היין שבבור.

תנן יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא, מאי לאו וכו', לא דקא נפיל התירא לגו איסורא. פירוש: וכשלא נפל שם התירא בבת אחת כדי למעט יין של איסור, אלא מעט מעט נפל שם כל כך מתחלה ועד סוף, עד שהיה יין של אסור משהו לגבי יין של היתר שנפל שם, ואפילו הכי נאסר הכל משום דקמא קמא דהתירא אינסוך ואיבטיל ליה, כן פירש רש"י ז"ל. והראב"ד ז"ל קשיא ליה, כיון דלר' יוחנן בשנפל יין דאיסורא ביין דהתירא אינו אוסר במשהו, ובהיתר שנפל לתוך אסור אמרינן שההתר בטל, ואף על פי שנפל עוד שם היתר יותר, אין ההיתר שנפל שם ראשונה ניעור, דכיון דנתבטל במיעוטו תחלה נתבטל לדעתיה דר' יוחנן, אם כן היכי קאמר ר' יוחנן דכל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין [נסך] שבמינן במשהו, ומאי אולמיה דיין נסך, דאפילו בשאר איסורין דינא הכי. דאי נפל אסור לתוך היתר אפילו ביין נסך מותר, ואי נפל היתר מועט לתוך איסור, כיון דמדינא אמרינן ראשון ראשון בטל, אפילו שאר איסורין, בין שנפלו במינן בין שלא במינן, ונפל שם תחלה משהו של היתר וחזר ונפל שמן משהו אחר, ראשון ראשון בטל, ואם כן מצינו אפלו שאר איסורין אוסרין במשהו בין במינן בין שלא במינן, ואין חלוק בין (בדינן) [בין מינן] לשאינן מינן בין יין נסך לשאר אסורין, וראיתי לרב ר' אברהם ז"ל שחלק בין מינם לשאינם מינן בדין זה, דמין במינו אף על פי שנפל לתוכו התר כל היום כלו אסור כמו שכתבתנו, אבל מין בשאינו מינו אם יחזור ונפל לתוכו עוד היתר עד כדי שלא יהא באיסור כדי שיהא נותן טעם בכל ההתר מותר, ואף על פי שההתר נאסר תחלה. והטעם לזה כי אין מין בשאינו מינו אוסר בנותן טעם אלא מפני הטעם שנותן בו, וכיון שנתבטל טעם האסור מכל מקום שוב אין כח בו לאסור, אבל מין במינו אינו נאסר מפני נותן טעם, שהרי אין טעמו ניכר בו כלל, אלא מפני מיעוטו נאסר, וכיון שנאסר חזר להיות כמוהו, ושוב אין לו היתר שהמיעוט נעשה רוב, אלו דברי הרב ז"ל. ואף על פי שעלה לנו תירוץ מדברי הרב ז"ל במין ושאינו מינו, מכל מקום קושייתנו במין במינו בשאר איסורין במקומה עומדת, מה הפרש יש לר' יוחנן בין טבל ויין נסך לשאר איסורין. ומצאתי לרמב"ן נ"ר שפירש דהתירא לגו איסורא לאו משום דראשון ראשון בטל, דלא אשכחן בטול בהתר, לפי שאין אדם עשוי לבטלו אלא אדרבא מוסיף הוא עליו והולך, וכיון דהתירא לגו איסורא לאו ראשון ראשון בטל, בשאר

איסורין מותר שההיתר חוזר וניעור, וכדאמרינן בעלמא כשבטל אסור לכתחלה דבשוגג מותר, אלא חומר הוא ביין נסך שאף בהיתר מרובה שנפל לאסור מועט אוסר כיון שאין בו שיעור ששים לבטל אותו משעה ראשונה, ומיהו בשאינו מינו בטל שהרי בטל טעמו, ועוד יש טעם אחר נכון שאני עתיד לכתוב למטה (בקטע הבא) כדעת הרמב"ם ז"ל.

ורב דימי אמר כולה מתניתין היתירא לגו איסורא. וכיון דאית בה נותן טעם מתחלה ועד סוף לית דין ולית דיין דאסור, ולעולם היכא דנפל יין של אסור (לתוך יין של היתר או יין של איסור) בתוך מים של היתר או אפילו בתוך יין של היתר ראשון בטל. ותמיהא לי אמאי לא אקשי ליה מרישא דמתניתין (עב, א) דקתני נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור, ועכבת יין כל שהוא משמע, כמו שאמרו בירושלמי(ה"י) מהו עכבת יין כההוא דמלכלך, כמא דאת אמר (הושע ו, ח) עקובה מדם, ובודאי אי אפשר לקלוח החבית המותר שהוא מודד על לכלוך היין האסור שלא יהא בו כדי לבטל טעמו אלו היה אותו לכלוך (יין) [מים] ונפל עליו קלוח זה של יין, וזה ודאי תיובתא לדברי ר' יוחנן, ועוד היה לו להקשות מברייתא דאגר דמים גוי שקדח במינקת, שפירשוה בתוספתא (פ"ח סה"ב) משום שטפת יין שנאסר בפיו של אגר דמים חוזרת ונופלת לתוך החבית, וטפה של יין נסך אוסרת. והתם איסורא לגו היתירא הוא, ואסור משהו, ואפילו הכי אוסרת כל החבית ואפילו בהנאה. ואף, על גב דההיא ברייתא כרבנן דפליגי עליה דרשב"ג אתי, כדמפרשינן לעיל בפרק ר' ישמעאל (נח, א), מכל מקום מדרבנן נשמע לרשב"ג, דכי היכי דלרבנן אותה טפה אוסרת כל החבית אפילו בהנאה הכי נמי לרשב"ג אסורה כלה לשתיה, ודמי אותה טפה אסור, וימכר כלו לגוים חוץ מדמי אותה טפה מיהת, אלמא משמע מיהא דלכ"ע אין הטפה אף על פי שהוא משהו בטלה, ואם כן למה לא הקשו מינה לרב דימי אמר ר' יוחנן, וכן לרב יצחק בר יוסף דאמר דמצלצול קטן מיהא ראשון ראשון בטל, וטפה אחת לא עדיפא מצלצול קטן. ומיהו לפי סברת הרמב"ם לא תקשי, שהוא זצ"ל סובר (הל' מאכלות אסורות פט"ז הל' כח) שאם היתה טפה אחת של יין בבור ונפלה שם חבית גדולה אפילו בבת אחת אסור, דכיון דאסור במקומו עומד הוא חשיב טפי מנופל לתוך ההתר, וכענין ששנינו במקואות (פ"ב מ"ח) רביעית שאובין בתחלה פוסלין את המקוה. ולפי הסברא הזאת לא קשיא להו לרב דימי ולר' יצחק בר יוסף ממניתין דעכבת יין, שהרי אסור במקומו עומד הוא ואינו בטל במינו לעולם, וזהו ששנינו יין אוסר בכל שהוא ביין. ובריייתא נמי דאגר דמים לא מקשי מידי, דכיון שטפה שנוגעת בשפתיו מחוברת היא בקלוח היין הרי היא כאיסור במקומו שאינו בטל. אי נמי אפשר לומר דההיא דאגר דמים אתיא כר' יהודה

דאמר (חולין צח, ב) מין במינו לא בטיל וכמו שכתבנו למעלה (סוד"ה מתניתין) משמן של רבותינו הצרפתים ז"ל. ולסברא זו גם כן איתרצא לה קושיין דלעיל (בקטע הקודם) דקשיא לן לר' יוחנן מאי איכא בין יין נסך במינו לשאר איסורין, דהשתא טובא איכא, דבשאר איסורין לא פלגינן בין איסור במקומו לאיסור נופל בהיתר דלעולם בטל בששים, מה שאין כן ביין נסך דבמקום אינו בטל לעולם.

כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן המערה יין נסך מצלצול קטן לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל, ודוקא צלצול קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. ופירש הראב"ד ז"ל: חבית דנפיש עמודיה כלומר שהוא דבר חשוב, אף על פי שאין בו כדי נותן טעם בכנגדו במים של היתר. דכיון שהאיסור דבר חשוב אין הפרש בין נפל היתר לתוך איסור בין איסור לתוך היתר דלעולם אסור. ודוקא יין ביין דאסורו במשהו, אבל יין במים דבנותן טעם לא מהני חשיבותיה, שאם אין בו כדי נותן טעם בשעת נפילה בטל הוא לגבי היתר. וצלצול קטן כיון דלא נפיש עמודיה, [נפל אסור לתוך היתרא מותר אפילו כל היום כולו, דקמא קמא בטיל דבתר נפילה אזלינן. נפל היתרא לגו אסורא אם האסור דבר חשוב אסור בכל ענין כדאמרן. ואם אינו דבר חשוב], אם נפל היתר לתוך אסור בשפע שיהא בהיתר שנפל שם בבת אחת כדי לבטל את הטעם אלו היה האחד מהם מים הרי זה מותר. ואם נפל איסור לתוך היתר כיון שאין בקלוחו כדי נתינת טעם ראשון ראשון בטל, ואפילו כל היום כלו, ואף על גב דלגבי חבית נמי ליכא נתינת טעם, שניא היא, דדבר חשוב לא בטיל משום חומרא דיין נסך מה שאין כן בשאר איסורין. ואחרים פירשו: דאפילו בקלוח חבית לא אסרינן ליה בלא נתינת טעם דאם כן לא היינו מחלקין בין חבית לצלצול, אלא הכי קאמר, דוקא בצלצול קטן דלא נפיש עמודיה אמרינן אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל, אף על פי שלבסוף יהיה האסור רבה על ההתר, לפי שדבר שאינו חשוב בטל הוא בשעת נפילה, אבל חבית דנפיש עמודיה וקלוחו גדול, אם נפל בין הכל כדי שיתן טעם בכנגדו במים אינו בטל ראשון [ראשון], משום שקלוחו [גדול] רואין אותו כאלו הוא איסור בת אחת, אבל ודאי אם לא נפל שם בין הכל כדי נתינת טעם, אפילו בחבית שעמודו גדול לא אסר רב יצחק בר יוסף.

כי אתא רבין אמר ר' יוחנן וכו'. נראה מתוך פירושו של רש"י ז"ל, דכל הני אמוראי פליגי אליבא דר' יוחנן, דמר אמר הכי ומר אמר הכי אמר ר' יוחנן, ומר אמר לאו הכי אמר אלא הכי אמר, ורב יצחק אסר מאי דשרא רב דימי, ורבין אסר מאי דשרא רב יצחק בר יוסף. וזה לשון רש"י ז"ל שכתב: ואין הלכה כרב דימי דאתא רב יצחק והחמיר ואתא רבין

והחמיר. וכן כתב הראב"ד ז"ל: והא דרבין הלכתא היא דכל מין ומינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו וכו', ולית ליה הא דרב דימי ורב יצחק, כי דבר ידוע הוא שהבור יש בו כמה קיתונות, ויין של איסור הנופל בו מעט הוא, דהא קיתון של מים מבטל את טעמו, וטעמא דנפל שם קיתון של מים הא לאו הכי אסר את כל הבור. וכן עיקר, דליכא למימר דרבין לא פליג אדרב דימי ורבין טעמא אחרינא קאמר, דלא אתא לאשמועינן אלא דינא דסלק את מינו, וכגון שנפל יין נסך תחלה לבור רק ואח"כ נפל שם יין מזוג במים, והיינו תחלה דהא לא נאסר היין הכשר קודם נפילת המים, דלישנא דיין נסך שנפל לבור, מלא יין כשר משמע, דאם לאו כן הוה ליה למימר יין כשר מזוג שנפל לתוך יין נסך, דמה ענין בור לכאן כיון שהבור ריק, אלא ודאי כן נראה עיקר דרבין אתרווייהו פליג. ומיהו מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דאיהו מפרש מילתיה דרבין דוקא בחבית דנפיש עמודיה, ומשום הכי בעי קיתון של מים אפילו לרבין, ורבין ור' יצחק לא פליגי כלל, אלא דרבין אשמעינן אנפא דהיתירא למאי דאסר רב יצחק בר יוסף, ולפיכך פסק הרב ז"ל (הל' מאכלות אסורות פט"ז הכ"ח) כר' יצחק בר יוסף. ומיהו לישנא לא משמע הכין דהא רבין יין נסך שנפל לבור סתמא קאמר, לא שנא חבית ולא שנא צלצול. דאם איתא דדוקא חבית קאמר הוה ליה לפרושי למילתיה, רב דימי דאמר המערה יין נסך מחבית לבור, וכרב יצחק דפריש צלצול קטן אבל חבית לא, אלא ודאי לכאורה משמע מדלא פריש איהו מילתיה כדפירשו הני אמוראי אחריני, כל יין נסך קאמר, בין שנפל מצלצול בין שנפל מחבית לעולם אסור, אלא אם כן נפל שם קיתון של מים תחלה, כן נראה לי.
נמצא פסק של הלכה לדעת רש"י ז"ל והראב"ד ז"ל: דיין נסך אוסר בכל שהוא, דיין ביין דקתני במתניתין לא מפקינן ליה מפשטיה, דבין שנפל איסור לתוך היתר בין שנפל היתר לתוך איסור, ואפילו היה האיסור כל שהוא, בין הצלצול קטן בין החבית גדולה לעולם אסור, דלית הלכתא לא כרב דימי ולא כרב יצחק בר יוסף אלא כרבין דאחמיר, דמתניתין דעכבת יין (עב, א) (ומתניתין) [ומתניתא] דאגר דמים (פ"ח סה"ב) לכאורה אתיאן דלא כדרב דימי ודלא כרב יצחק בר יוסף, הילכך לא קיימא לן כוותייהו אלא כרבין דאסור בכל ענין.
וקיימא לן כרבין בדינא דרואין. דכל מין ומינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו, והשאר שאינו מינו רבה עליו ומבטלו, בין ביין נסך בין בשאר איסורין האוסרין את מינם במשהו לרבנן, ואי נמי בכל האיסורין לר' יהודה דאית ליה (חולין צח, ב) מין במינו לא בטיל. ומיהו איכא מאן דאמר דדוקא בשנפל שם שאינו מינו תחלה כמאן דמתני לה להא דרב שמואל בר יהודה אדרבין, ומסתייעא הדין סברא ממה שאמר בפרק גיד

הנשה (חולין ק, א) גבי חתיכה של נבלה וחתיכה של דג טמא שנפלה בין החתיכות, שכיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה, ומפרש לה רבא התם במין ומינו ודבר אחר, דאלו נפלה בתוך הקדרה או שנער וכסה קודם שנבלעה טפה ממנה בתוך החתיכה שנפלה עליה לא אסרה את הכל, לפי שמצא שאינו מינו דהיינו קופה ורוטב, וכל מין ומינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו והשאר שאינו מינו רבה עליו ומבטלו, דהא אית לן רואין כרבין אמר ר' יוחנן, אבל עכשיו שנפלה על גבי החתיכה ונתערבה עמה בפני עצמה, של היתר נעשית נבלה ואוסרת כלן מפני שהן מינה. ונתן טעם בחתיכה דקאמר לאו דוקא נותן טעם דהא רב מין במינו במשהו אית ליה (שם). והילכך צריך שירבה שאינו מינו על שתיהן, ואין של אסור בטלה בשיעור עצמה כיון שנתערבה במינה קודם שנמצאה שאינו מינה שיבטלנה, והכא נמי כיון שנתערב יין נסך ביין כשר, יין של היתר נעשה איסור ואפילו בתערובת משהו דיין נסך אוסר במשהו, והילכך אינו בטל בשאינו מינו שנפל שם לבסוף אלא אם כן נפל שם בשיעור שיבטלו שניהם, אבל אם נפל שם קיתון של מים תחלה שיש בו כדי לבטל טעמו של יין נסך, עם נפילתו מצא את המים שרבין עליו ומבטלין אותו.

ואם תאמר אם כן היכי אמרינן לקמן (עג ע"ב) בשתי כוסות שנתערבו אחד של חולין ואחד של תרומה רואין, דהא מכיון שנתערב מקצת של חולין בשל תרומה נעשה של חולין עצמו כשל תרומה. יש לומר דהתם היינו טעמא משום דלא אמרינן במערה ראשון [ראשון] בטל אלא הרי הוא כנופל בבת אחת, וכיון שיש במים שבשני הכוסות לבטל את התרומה לבד אמרינן רואין. ואם תאמר עוד והלא שנינו במסכת [תמורה] פרק ראשון (יב, א) אין המדומע חוזר ומדמע אלא לפי חשבון, ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון, סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין ונאסר, חזר ונפל מן המדומע במקום אחר אינו אוסר אלא לפי חשבון התרומה שבה. תרצו רבותינו הצרפתים ז"ל דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בדבר לח או באיסור בלוע בחתיכה, שכיון שהוא נבלע בגופה של חתיכה כחתיכה נבלה היא, אבל יבש ביבש בטל, לפי שזה בפני עצמו עומד וזה בפני עצמו עומד, ולפיכך אין המדומע חוזר ומדמע אלא לפי חשבון. ומיהו אכתי איכא לעיוני לפי תרוץ זה מחמץ שאינו חוזר ומחמץ אלא לפי חשבון (שם) ואף על פי שהוא נבלל (ולא) כיין ביין, וכן המים שאובין שאינן פוסלין אלא לפי חשבון. והרמב"ן נ"ר תירץ שאין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא במין ומינו, הואיל ואין ההיתר ראוי לעולם להצטרף עם המים האחר לבטל את האיסור, והלכך לגבי יין נסך דמין ומינו במשהו ואין ההיתר ראוי להצטרף עם המים שנופלין שם לבסוף אין אומרים

רואין את מינו כמי שאינו. ומיהו אפילו הכי אם נפלו שם המים תחלה, בזה אמר ר' יוחנן רואין, דהא משעת נפילה מצא שאינו מינו שמבטל ואינו מניחו להצטרף עם מינו, אבל תרומה או טבל שנפלו לתוך החולין, כיון שהחולין בעצמן ראויין לבטל את התרומה אם היה בהן כשיעור הראוי לבטל, עכשיו נמי דאין בהן כדי לבטל ונאסרו, כשנפל מאותו המדומע לתוך חולין אחרים דין הוא שיהו חולין אלו אף מצטרף עם החולין שנתערבו בהתחלה ושניהם מבטלין את התרומה שבה, דסוף דינא כתחילת דינא, מה תחלת דינא אם היה בחולין שיעור לבטל היו מבטלין, אף לבסוף שנתערבו החולין ויש בהן שיעור לבטל מבטלין. ולפי זאת הסברא מה שדאמרו חתיכה עצמה נעשית נבלה לא אמרו אלא לדעת ר' יהודה דאית ליה (חולין צח, ב) כל איסורין שבתורה מין במינו במשהו, אי נמי לרבנן בטבל ויין נסך, אבל בשאר איסורין חתיכה זו כחתיכה של מחמץ שאינו אוסרת אלא לפי חשבון, והיא עצמה מצטרפת לבטל האיסור שבה. ונראה שזהו דעת הרי"ף ז"ל במסכת חולין דהשמיטה, ובפרק כל הבשר (חולין קח, ב ד"ה קסבר) הארכתי בזה.

ודברי רש"י ז"ל מטין כן כמאן דמתני לה אדרבין ובעי תחלה, שכן כתב גבי פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן דלכולי עלמא היכא דנפלו המים לבסוף אסור כדאמרינן לעיל. וכן כתב הרב בעל המאור זצ"ל דחזקיה ור' יוחנן לא פליגי היכא דנפל יין של אסור לתוך יין של התר עד שלא נפלו המים, דלכולי עלמא מצא מין במינו וניעור ואסור אם אין ההיתר רבה על שניהם, וזה שלא כדעת הראב"ד ז"ל שכתבנו.

ורבותינו הצרפתים ז"ל משמע דסבירא להו כמאן דמתני לה להא דרב שמואל אמתניתין, ולא בעי תחלה בדרבין אלא לבסוף רואין כמו כן, דרואין את ההיתר כאלו אינו אפילו בסוף, דתרתי לישני נינהו דספיקא דרבנן הוא, וכל תרי לישני בספיקא דרבנן הולכין אחר המיקל. ואם תאמר אמאי לא אמרינן חתיכה עצמה נבלה ולבעי מים לבסוף כשיעור שיבטל את הכל. כתוב בספר התרומות (סי' נב) דיש לומר דמיירי שלא נפל מן היין נסך תחלה כדי נתינת טעם ביין ההיתר, ואף על פי שנאסר במשהו מכל מקום אין אומרים נעשה הכל נבלה להצריך ששים בכלי. והיינו נמי דאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין ק, א) כיון שנתנה טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה, דאי לא נתנה טעם בחתיכה עצמה, נהי דחתיכה עצמה נאסרת לדברי ר' יהודה אבל לא החמירו בה כל כך שתהא כנבלה גמורה להצריך ששים לבטל כל החתיכה, אבל כשנתנה טעם בחתיכה אז חשבינן לכל החתיכה כנבלה וצריך ברוטב ששים כשיעור כל החתיכה. וכיון דאפילו למאן דאמר מין במינו לא בטיל מדאורייתא אמרינן הכי, כל שכן ביין נסך דאינו אוסר במשהו לר' יוחנן אלא מדרבנן, ומשום חומרא דיין נסך. ואי קשיא לך אם כן מאן דבעי

תחלה תקשי ליה האי, יש לומר דמאן דבעי תחלה חומר הוא שחהמיר ביין נסך יין ביין שההיתר נעשה בו איסור ומודה הוא בשאר איסורין. ואם תאמר עוד והא אמרינן חמרא דהיתירא לגו מיא דאיסורא בנותן טעם, כלומר לעולם אסור עד שיבטל טעם המים הכל מותר, ואמאי לימא קמא כי נפיל נעשה נבלה. יש לומר דמיירי בשנפל מן היין כשיעור בטול טעם לתוך המים בבת אחת, כך תרצו בספר התרומות (שם), ואין זה נראה לי נכון לפי שיטת השמועה. ולפי מה שכתבנו למעלה (ד"ה וא"ת א"כ) גבי שני כוסות שנתערבו אין אנו צריכין לכך, דאפילו נפל שם בקלוח אין אומרים בו קמא קמא איבטיל ליה, דהמערה בקלוח הרי הוא כשפיכה בבת אחת. אי נמי במים ביין וביין במים שהוא מין בשאינו מינו אין אומרים נעשה נבלה, אלא אומרים סוף דינא כתחלת דינא, ואפילו נפל שם היין בקטופין, לפי שנעשה כמדומע והמחמץ שאינו חוזר ומדמע אלא לפי חשבון. ורבינו אפרים ז"ל תפש לו דרך אחרת, ופירש: דאפילו למאן דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות לא אמרו אלא בבשר בחלב דוקא, והטעם לפי שהבשר עצמו מותר [והחלב עצמו מותר] וכשנתערבו נאסרו, ואין אחד מהם נקרא היתר אלא איסור הבא משניהם, ואם אכל חצי זית בשר וחצי זית חלב לוקה, מה שאין כן בשאר איסורין שאינו לוקה עד שיאכל כזית מן האיסור הבלוע, דהא אין היתר מצטרף לאיסור. ולכך בשאר איסורין אם אותה חתיכה שנאסרה נפלה על אחר כן ברוטב דין הוא שלא יצטרך רק ס' לבטל האיסור הבלוע. ומכל מקום החתיכה עצמה אסורה דשמא לא פלטה כל האיסור שבלעה, אבל הרוטב מיהא מותר אם יש בו ששים לבטל האיסור הבלוע. והביא ראיות רבות לסברא זו כתבם באר היטב בעל התרומות ז"ל באיסור והיתר שלו (שם). ולפי סברא זו עלו בידינו שמועתינו כהוגן בלי קושיא וכמאן דלא בעי תחלה לדברי רבין, ובפרק כל הבשר (חולין קח, ב ד"ה קסבר) הארכתי בזה יותר בסיעתא דשמיא.

ומה שכתבנו **דלית הלכתא כרב דימי אמר ר' יוחנן דאמר ראשון ראשון בטל**. כתב הראב"ד ז"ל דדוקא ביין ביין לא קיימא לן כוותיה, ומיהו ביין במים ומים ביין, וכן לכל איסור הנימוח כגון חלב ודם שנימוחו בקדרה שגוף האיסורא בטל בתוכו ואין צריך להעלותו משם וכן בכל כיוצא בהן, הלכתא כוותיה, שאם יפול האסור לתוך ההתר מעט מעט שאין בו נותן טעם בשעת נפילה, אף על פי שנופל אסור כל היום כלו מותר, דראשון ראשון בטל, וכיון שנתבטל הרי הוא היתר גמור, ולא די לו שאינו מצטרף [עוד לאסור] אלא אף להיתר מצטרף לבטל איסור הנופל בו אחר מכן, דתנן במסכת ערלה פרק שני (מ"ג) הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה. כיצד, סאה של ערלה או סאה כלאי הכרם שנפל למאתים ואחר כך נפלה סאה ועוד

ערלה או סאה ועוד כלאי הכרם זהו הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה. פירוש: שאותו ועוד אחרון מתבטל בסאה ערלה שנתבטל שם בתחלה ונעשית חולין גמורין, והוא שיש באותה סאה מאתים [כאותו] ועוד, ותנן נמי לעיל מינה (שם, מ"ב) התרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה. כיצד, סאה של תרומה שנפל למאה חולין ואחר כך נפלו שלשת קבין ועוד ערלה, או שלשה קבין ערלה שנפלו למאה סאה חולין ואחר כך נפלה סאה ועוד תרומה, זהו תרומה מעלה את הערלה והערלה מעלה את התרומה. הנה נתברר מאלו כי התרומה והערלה לאחר שנתבטלו נעשו היתר גמור אף לבטל איסור הבא עליהם לאחר מכן, כל שכן שאין מצטרפין עוד לאיסור לאסור. ודוקא בערלה וכלאי הכרם דמכי נתבטל אין צריך להעלותן משם כלל אלא נעשה הכל היתר גמור, אי נמי לתרומה לגבי ערלה ולהתיר לכהן שאינו צריך להרים התרומה משם, אבל תרומה שנפלו בחולין ולגבי ישראל שצריך להרים, והיא מדמעת במקום אחר לפי חשבון תרומה שבה, (ותנן) [כדתנן] בתרומות (פ"ה מ"ח) סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת הרי זו אסורה, ורבי שמעון מתיר, (דדוקא) [ודוקא] כפי חשבון התרומה שבה אבל טפי לא, מצטרפי בהדי תרומה אחרת לאסור. וכן הדין לכל איסורין אחרים שלא נימוחו, כגון כזית חלב שנפל בשל ששים של היתר ולא נימוח כי אם חציו, כיון שהאיסור קיים שאם יפול לקדרה אחרת יאסר כחלב גמור, אם יפול עוד בקדרה זו זית אחר של חלב ונימוחו שניהם יצטרפו שניהם לאסור את הקדרה, ולא נחשב את הראשון כאלו נמוח כולו כבר קודם נפילת השני, שהרי מצאו בעין שעדיין ראוי לאסור במקום אחר, משום הכי מצטרף עם האחרון כדין התרומה, וכן כל כיוצא בזה, אלו דברי הרב ז"ל.

אבל הרמב"ן נ"ר כתב: דאפילו בשאר אסורין נמי כן הדין כדין יין נסך, דאם נפל בהיתר מעט איסור ונתבטל מחמת מיעוטו, אם חזר ונפל שם עוד מעט, איסור זה מצטרף עם הראשון ונעורו וחוזרין ואוסרין דראשון ראשון בטל לאו דינא, דהא דחי לרב דימי דלא אמרה ר' יוחנן, וכיון דאידחייא ליה אידחייא ליה לגמרי וליתא כלל. וטעמא דמילתא משום דטעמא לא בטיל ואפילו במין ומינו דליכא למיקם אטעמא, משום דמכל מקום הא חשיב כיון דנפל שם כשיעור שיש בו כדי לתת טעם בכנגדו בשלא במינו, ואין צריך לומר באיסור המקלח בלא הפסק שלא נאמר אאשון ראשון בטל, דכל שמקלח ויורד בלא הפסק בין מחבית גדולה בין מצלצול קטן כנופל בבת אחת דמי. והראיה מדפרכינן לרב דימי ממתניתין דקתני יין במים בנותן טעם, דמשמע דלדעתיה דרב דימי דאמר ראשון ראשון בטל קשיא מתניתין, אבל לדידן ניחא, ואם כדברי הראב"ד ז"ל דבאיסורי

נותן טעם אמרינן ראשון ראשון בטל, לימא ליה רב דימי ולטעמיך מתניתין מי ניחא והא ראשון ראשון בטל דינא הוא, ומתניתין דמסכת ערלה היא, אלא ודאי משמע דלדידן לית לן אף בשאר איסורין ראשון ראשון בטל, אלא איסור חוזר ונעור ומצטרף לאסור. ועוד ראיה אחרת מדפרכינן לחזקיה (להלן ע"ב) ממתניתין דשאור וחולין, ואמרינן והא אמר אביי לא שנו אלא שקדם וסלק האיסור דאלמא לא אמרינן ראשון ראשון בטל, ואם איתא היכי מקשינן מינה לחזקיה דאמר הגדילו בהיתר מותר, לימא טעמיה דחזקיה משום שכיון שבטלו המים ליין נסך אף על פי שנפל שם עכשיו יין של היתר אינו חוזר וניעור ככל איסורין, ושאני שאור של תרומה מפני שצריך להרים, דעל כרחין בתרומה לישראל קא מיירי, אלא ודאי משמע דאין חלוק בין תרומה לשאר איסורין בענין זה, שבכלן לר' אליעזר אם לא קדם וסלק את האיסור אסור, דלא אמרינן ראשון ראשון בטל, ומדר' אליעזר בשלא קדם וסילק את הראשון נשמע לרבנן, דהא ר' אליעזר דאסר משום דסבר זה וזה גורם אסור, ורבנן דשרו משום דסבירא להו זה וזה גורם מותר, מכלל דאם נפל שם אסור אחר אפילו רבנן מודו דאסור ולא אמרינן ראשון ראשון בטל. ואם תאמר מתניתין דערלה, שאני התם משום ששיעורם במאתים, ואף על פי שנפלה עוד סאה אחרת אכתי אין באיסור בנותן טעם, והלכך דינא הוא דנימא ראשון ראשון בטל, דכיון דנתבטל מחמת מיעוטו ועדיין לא ניתוסף כל כך שיתן טעם, דין הוא שלא יהא ניעור האיסור הראשון, אבל ודאי אף בערלה ובתרומה אם נוסף איסור עד שיתן [טעם] שזהו אחד בששים בין בשל ראשון ושל שני אסור,דאסור ראשון חוזר וניעור בנתינת טעם, ומתניתין דקתני יין במים בנותן טעם כפשטה מתוקמה לדידן דלית לן כרב דימי, כלומר באיסורא לגו היתירא, ואף על פי שנפל כדרך הנופלין ראשון ראשון לא בטיל. עוד הביא ראיה מתלמוד ארץ ישראל דגרסינן התם (ערלה פ"ב ה"ג): גריסין תרומה שנתבשלו עם עדשים חולין ואין בהם נותן טעם ריבה עליהן גריסין חולין מין מעורר מינו לאסור, בתמיהא, לא תהא גדולה מיין [נסך], כמא דתימר ביין נסך את רואה את ההיתר כמי שאינו, ואותו האסור אם יש בו נותן טעם אסור ואם לאו מותר, הדא אמרה ריבה עליהן גריסין תרומה אסור. וזו ראיה גדולה למה שאמרנו דלא אמרינן ראשון ראשון בטל, שהרי גריסין בעדשין מין בשאינו מינו הוא, ותרומה מין בשאינו מינו בטל לגמרי בששים ואינם צריכין לעלות, ואף על פי כן כשריבה עליהם עד כדי נותן טעם חזר האסור וניעור. ואי קשיא לך הא דאמרינן בפרק כיסוי הדם (חולין פז, ב) אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שאנו אלא שנפל מים לתוך דם, אבל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל ואף על פי שיש בו מראית דם, והא מראית דם התם כנותן טעם דהכא ואפילו הכי בטל ראשון

ראשון. יש לומר דהתם לענין קדשים בטיל, אבל לענין אסורין לא בטיל, וכדאמרינן התם עלה דההיא ולענין כיסוי אינו כן אין דיחוי אצל מצות, הלכך לענין אסורין נמי אינו כן,דגבי קדשים הוי טעמא משום דכיון (שנראה) [שנדחה] אינו חוזר ונראה, אבל לגבי מצות ואסורין כיון שיש בו נותצן טעם חוזר וניעור..

איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים אמר חזקיה הגדילו באסור אסור בהתר מותר. פירש רש"י והר"ז ז"ל דלכולי עלמא היכא דנפל יין האיסור בתוך יין ההתר עד שלא נפלו שם המים לעולם אסור, אלא אם כן נפלו שם מים בשיעור שביטלו את הכל, בין יין של אסור בין יין של התר, אבל אם לא נפלו שם מים בסוף אלא כדי לבטל יין של אסור אינו בטל, דכולהו סבירא להו כמאן דבעי תחלה דאחר שנאסור במינו הרי הוא אסור לגמרי, ומצטרף עמו לעמוד כנגד המים הבאים לבטל. אלא כי פליגי, כגון שנפלו המים תחלה לתוך יין ההתר ואחר כך נפל לתוכו יין נסך, דחזקיה סבר כיון שהגדילו באסור וקודם שנתבטל יין נסך זה כבר מצא בתוך הבור היין המותר, מצא מין את מינו ונצטרפו ואין המים מבטלין אותו, אבל הגדילו בהתר, כגון שנפל המים לתוך יין נסך ונתבטל ואחר כך נפל שם יין של היתר, מותר, דמכיון שנתבטל היין נסך בתוך המים שוב איסור שנבטל אינו מתעורר לאסור יין כשר שנפל שם אחר כך, ור' יוחנן סבר אפילו הגדילו באסור מותר, דרואין את מינו כאלו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. אבל הראב"ד ז"ל פירש דחזקיה דאמר הגדילו בהתר מותר, כל שכן שהיה מתיר אם נפלו המים באחרונה שגדול כחם, ואין כח לחצי שיעור האסור להיות נעור מתערובתו ולאסור אותם. ונראה לי שיותר נראה לכאורה כדברי הראב"ד ז"ל. חדא, דהא בעינן לאוקומי פלוגתייהו דחזקיה ור' יוחנן כפלוגתייהו דר' אליעזר וחכמים דשאור של חולין ושל תרומה וחזקיה כר' אליעזר, וטעמיה דר' אליעזר משום דאחר אחרון אני בא הוא, וכיון שכן אף לחזקיה אם ההתר נפל באחרונה התירו. ועוד דלדברי הראב"ד ז"ל אתי שפיר לישנא דיין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים, דההוא לישנא משמע ודאי שנפל לבור שיש בו יין כשר ואחר כך נפל שם קיתון של מים ולא שנפל לבור רק, ואם כן הגדילו בהתר דקאמא חזקיה נמי מצי לאוקומי שנפל יין נסך לתוך יין כשר, וכגון שנפל שם קיתון של מים לבסוף, וכיון דהגדיל בהתר מים מותר, דאחר אחרון אני בא, אבל לדברי רש"י ז"ל והר"ז הלוי ז"ל קשיא לישנא דיין נסך שנפל לבור, דהא הגדילו בהתר דקאמר חזקיה על כרחין אין לן לאוקמה בשנפל לבור רק שאין בו יין ואחר כך נפל לתוכו קיתון של (יין) [מים], דעל כרחין מלישנא דקאמר ונפל לתוכו מים משמע שלאחר שנפל יין נסך לבור נפל שם קיתון של מים, אם כן על כרחין כשנפל יין נסך

לבור רק נפל, ולישנא דנפל לבור לא משמע הכי, אלא אם כן תדחוק דהכי קאמר, יין נסך שנפל לבור יין היתר ונפל שם קיתון של מים כבר, כלומר שם בתוך היין נסך, וזה דחוק מאד, כן נראה לי.

כתב הר"ז הלוי ז"ל והלכתא כר' יוחנן, דסוגיין בעלמא כוותיה דקיימא לן כל מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו מים ומבטלו, והרי"ף ז"ל לא כתב מכל דברי השמועה הזו כלום.

דף עג:

שתי כוסות אחד של תרומה ואחד של חולין ומזגן וערבן זה בזה רואין את ההתר כאלו אינו והשאר מבטלו המים. יש מי שפירש שתי כוסות אלו מוזגין כדי מזיגה על חד תלתא מייא, וכגון שיש בשל תרומה לוג אחד תרומה ושלשת לוגין מים, ובשל חולין י"ט לוגין יין וכנגדן יש במזיגתו חמשים ושבעה לוגין מים, נמצא כשערב שתי הכוסות שיש שם לוג אחד של תרומה וששים לוגין מים, ולפיכך רואין את החולין שהוא מינו כאלו [אינו], ושל תרומה ששים לוגין מים רבים עליו ומבטלין אותו, דתרומה מין בשאינו מינו בטלה בששים לגמרי כשאר איסורין, כמו שכתבת למעלה (עג, א סוד"ה אבל הרמב"ן נ"ר). והראב"ד ז"ל פירש שהן מזוגין יותר ממזיגתן, וכגון שיש בשל תרומה לוג תרומה וכנגדול חמשים לוג מים, ובשל חולין (חצי) לוג יין וחמשים לוג מים, שנמצא בין שניהם מאה לוגין מים שיש בשתי הכוסות, שאינו מינו רבין על לוג של תרומה ומבטלין אותו, אלו דברי הרב ז"ל. ופירש כן הוא ז"ל משום דסבירא ליה דתרומה אינה מבטלה בשאינה מינה בפחות ממאה, והביא ראיה מאותה ששנינו במסכת עליה (פ"ב מ"ז) ומייתינן לה בשחיטת חולין (חולין צט, א), להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד, גריסין שנתבשלו עם העדשים ויש בהן בנותן טעם בין שיש בהן להעלות באחד ומאה בין אין בהם להעלות באחד ומה אסור, אין בה ם בנותן טעם [בין] יש (בו) [בהם] (להעלות באחד ומאה ובין שאין בהם) להעלות באחד מותר. ולא מחוור, דהתם בשחיטת חולין פרק גיד הנשה משמע בהדיא דתרומה בשאינה מינה בטלה בששים כשאר האיסורין, דהתם (שם צח, א) איפליגו ר' חייא בר אבא ור' שמואל בר יצחק בשאר איסורין משמיה דר' יהושע בן לוי, חד אמר בששים וחד אמר במאה, ואמרינן התם (שם צט, א) יתיב רב דימי ואמר לה להא שמעתא כלומר דרב שמואל בר יצחק דאמר במאה, וא"ל אביי וכל איסורין שבתורה במאה, והא תנן למה אמרו כל המתבל והמחמץ והמדמע וכו', אין בהם בנותן טעם בין שיש בהם להעלות באחד ומאה [בין אין בהם להעלות באחד ומאה] מותר,

אין בהם להעלות באחד ומאה אלא בכמה, מאי לאו בששים, לא במאה, אלמא שמעינן בהדיא דתרומה בשאינו מינו כשאר האסורין, ומאן דאית ליה בשאר האסורין בששים בתרומה נמי בששים, ומאן דאית ליה בתרומה נמי במאה, משום דסבירא ליה בשאר האסורין במאה נמי הוא דקאמא כן נראה לי. ומיהו בפירוש שמעתין פירש רבנו יצחק ז"לבכוסות שוין ומזוגין כדי מזיגה דהוה ליה יין של תרומה בטל בששה חלק מים, דאף על גב דשאר איסורין אינן בטלים אלא בששים, יין שאני שנתפסד ונפגם הוא בששה חלקי מים, ונותן טעם לפגם מותר בין בתרומה בין בשאר האסורין. ולפי פירושו הא דתנן במתניתין (עג, א) יין במים, בנותן טעם לשבח קאמא, כלומר שיהא טעם יין, ובששה חלקי מים אין טעמו לשבח ואין טעם יין אלא קיוהא בעלמא. וכדאמרינן התם (ב"ב צז, א) מי סברת חמרא הוא קיומא בעלמא הוא.

מתני': **זה הכלל מין במינו** (**כל שהוא**) [**במשהו**] **שלא במינו בנותן טעם**. פירוש: ולר' יוחנן ור"ל דאמרי דכל איסורים שבתורה אפילו במינם בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך, כללא דמתניתין לאיתויי טבל ואסורי ע"ז, דשאר אסורי ע"ז לר' יוחנן נמי אוסרין במה שהם כיין נסך, ובכלל יין נסך, דהא אמרינן טעמא בגמרא אליבא דר' יוחנן ור"ל דיין נסך משום חומרא דע"ז. ואם תאמר לרב ושמואל דאמרי דכל איסורין שבתורה במינן במשהו וזה הכלל דמתניתין לאתויי שאר אסורין, מאי שנא הנך דקא פריט בסיפא (עד, א) אלו אסורין ואוסרין בכל שהן, כל התורה כלה הכי הוא, דמתניתין ודאי במינן קא מיירי, דהא מוקמינן לה בגמרא בדבר שבמנין, ודבר שבמנין אינו מתערב לעולם בשאינו מינו אלא אם כן נימוח לתוכו, ואם נימוח אינו קרוי דבר שבמנין. יש לומר דסיפא מיירי באסורי הנאה ולאסור את תערובתן בהנאה דומיא דיין נסך, והוא שיהא האיסור דבר שבמנין, אבל אי לא הוי דבר שבמנין נהי דאסר את תערובתו באכילה כשאר כל שאר אסורין לרב ושמואל דאית להו כר' יהודה דמין במינו לא בטיל, אבל לאסור בהנאה אינו אוסר אלא אם הוא דבר שבמנין, כך תירץ הראב"ד ז"ל.

גמרא: **ר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך**, **במינן במשהו וכו'**. ובענין לקמן בשלמא יין נסך משום חומרא דע"ז, אלא טבל מאי טעמא, ומהדרינן כהתירו כך איסורו. ואם תאמר תיפוק ליה משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, וכדתניא בנדרים (נח, א) כל דבר שיש [לו] מתירין כגון הטבל [וכו'] לא נתנו בו חכמים שיעור, ותניא בתוספתא דתרומת מעשר (תרומות פ"ה הי"ח), טבל שנתערב בחולין הרי זה אוסר בכל שהוא, אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון. ועוד

תניא בתוספתא (שם) ר"ש אומר כל שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור. תירץ רבנו תם ז"ל (סי' תש) דהכא מיירי בשאין לזה מתירין כגון שאין לו טבלין ממקום אחר שיפריש עליו, כי ההיא דמרינן בפרק הזהב (ב"מ נג, א) מעשר שני בטל ברוב, באיזה מעשר אמר במעשר שאין בו שוה פרוטה, ואקשי ולחלליה על מעות הראשונות, [ומפרק] דלא פריק ולא הוי דבר שיש לו מתירין, הכא נמי בדלית ליה טבל להפריש עליו ממקום אחר לא הוי דבר שיש לו תירין, והילכך [אי] לאו טעמא דכהתירו כך איסורו לא היה אוסר אפילו במינו במשהו, ומשום טבל הטבול לתרומה גדולה דאיכא למימר האי טעמא מאי [מה] התירו בחטה אחת כך איסורו בחטה אחת גזרו על שאר טבלין לאסור במשהו.

וחומר זה שהחמירו בטבל משום תרומה שבו יותר מן התרומה עצמה משהופרשה שהיא עולה בא' ומאה, ואף על פי שאסור הטבל [משום] התרומה שבו, (לו) משום דתרומה משהופרשה אי אתה יכול לא להוסיף על אסורה ולא למעט, ומשהופרשה הופרשה, ואינה ניתרת כלה בחטה אחת מכיון שקרא עליה שם, והלכך ילפי לה מתרומת מעשר כהיתרו כך איסורו, מה התירו אחד ממאה אף איסורו אחד ממאה, ובמסכת נדרים פרק הנודר (נדרים נט, א) בעי בתרומה עצמה אמאי בטלה, הא דבר שיש לו מתירין הוא דהא אפשר לאתשולי עלה (כיון), ופריקו משום דלאו מצוה לאתשולי עלה, והילכך כל אימת דלא מיתשיל עלה דבר שאין מתירין הוא.

והראב"ד ז"ל תירץ דהאי טבל דשמעתין ודאי דבר שיש לו מתירין הוא ויש לו להפריש עליו ממקום אחר, ואפילו הכי מתמהינן עליה אמאי אוסר במשהו, דמי איכא מידי שהגורם לו האיסור דהיינו התרומה, בטולה באחד ומאה, והוא אוסר במשהו, ומפרקינן משום דכהתירו כך איסורו, מה שאין כן בתרומה שכבר קרא לה שם ואינה נתרת בחטה אחת. והא דתניא טבל בהדי הנך דיש להם מתירין לאו למימרא דחד טעמא אית להו דהא טבל טעמא משום דכהתירו כך איסורו, אלא משום דדמי להו דיש לו מתירין תנא להו בהדייהו.

ואם תאמר לדברי רבנו תם ז"ל היכי מתמהינן להדיא אלא טבל מאי טעמא, דכיון דסתם טבלים שיש לבעלים על מה שיפרישו עליהן ממקום אחר אוסרין (ממה שהם) [במשהו] משום דהוה להו דבר שיש לו מתירין, שפיר קאמר ר' יוחנן טבל במינו במשהו, דמנא ידעינן דהאי טבל דאיירו עליה ר' יוחנן וריש לקיש בטבל שאין לו מתירין הוא דמתמהינן עלייהו, מאי טעמא. יש לומר דודאי ר' יוחנן וריש לקיש על כרחין אית לן למימר דבטבל שאין לו מתירין, [דאי] משום טעמא דיש לו מתירין מאי שנא טבל ויין

נסך בלבד דקא חשבי הוה (ליה) [להו] למימר חוץ מטבל וחדש והקדש ושביעית וכל הנך דתניא בתוספתא דקרי להו דבר שיש לו מתירין, דהא כל דבר שיש לו מתירין לא נתנו בו חכמים שיעור, אלא ודאי מדלא חשבי אינהו אלא טבל בלחוד, בטבל שאין לו מתירין אמרו, ומשום הכי מתמהינן עלייהו טבל שאין לו מתירין אמאי, ומפרקינן כהתירו כך איסורו, כן נראה לי.

ואי קשיא לך הא דתנן במסכת חלה (פ"ג מ"ט) זיתי מסיקה שנתערבו עם זיתי ניקוף ענבי בציר עם ענבי עוללות, אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא תרומה ותרומת מעשר לכל, והשאר מעשר ומעשר שני לפי חשבון, אלמא טבל דבר שיש לו מתירין הוא לעולם, דהא אם אין לו פרנסה ממקום אחר הרי יכול לתקנו שיטול מניה וביה, ומוציא תרומה על הכל. תירץ הרמב"ם נ"ר דלא מקרי דבר שיש לו מתירין כשצריך להפריש על הכל ומפסיד בהתירו דבר מרובה, שצריך להפסיד מן המותר כדי (להפסיד) [להכשיר] האסור, שאם אתה אומר כן, באותם דפרק הזהב דאמרינן דלא פריק שאין לו מעות מעשר דאייתינן לה לעיל, וילך ויקח ויביא ונחשוב אותו כדבר שיש לו מתירין, אלא ודאי לא קרינן ביה דבר שיש לו מתירין אלא בשיכול להתירו כדרכו בלא הפסד אחר, ולא הצריכוהו להפסיד ולהפריש עליו יותר מדינו אלא בשיש לו בו נותן טעם, דהתם כיון שנתן בו טעם, טעמא לא בטיל, והרי הוא כמפריש מן החיוב על החיוב, אבל כשהוא במשהו, אם יפריש על הכל נמצא כמפריש מן הפטור עליו, לפי שאין החיוב ניכר שכבר בטל טעמו וממשו ברוב.

תניא נמי הכי במה אמרו טבל אסור ואוסר במשהו במינו, ושלא במינו בנותן טעם. פירש הראב"ד ז"ל דמשנה היא במסכת חלה פרק ג (מ"י), וסייעו מן הברייתא ואחר כך סייעו מן המשנה, והאי דקאמר תניא אמר הרמב"ן נ"ר דאשגרות לישן הוא.

ממה שאמר במשנה זו דטבל בשאינו מינו בנותן טעם, וסתם טבל קאמר בין טבל שיש לו מתירין בין טבל שאין לו מתירין דהא לא פליג, שמעינן מינה דכשאמרו דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, לא אמרו אלא במינו אבל שלא במינו בנותן טעם כשאר איסורין. ומשנה שבמסכת נדרים פרק הנודר מן המבושל (נדרים נב, א) מסייענו, דתנן התם הנודר מן הדבר ונתערב באחרים אם יש בו בנותן טעם אסור, אלמא נותן טעם בעינן, ואף על פי שהנדרים דבר שיש לו מתירין הוא דהא אי בעי מיתשיל עליה, ומצוה נמי איכא לאתשולי עליה כמדפרש התם בפרק הנודר מן הירק (נדרים נט, א). ועוד תניא במסכת שביעית ואיתא בנדרים (נח, א), ר"ש אומר כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור, וכל דבר שאין לו מתירין

כגון תרומה ותרומת מעשר וחלה וערלה וכלאי הכרם נתנו בהם חכמים שיעור. אמרו לו והלא השביעית אין לה מתירין ולא נתנו בהם חכמים שיעור, דתנן השביעית אוסרת בכל שהוא במינה, אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעור, אבל לאכילה בנותן טעם, ובודאי מדקאמר איהו לא נתנו בו חכמים שיעור ואקשו עליה משביעית במינה, שמע מינה דאיהו נמי במינו קאמר, דאי לאו הכי מאי קושיא, לימא להו שאני שביעית דשלא במינה בנותן טעם והני בין במינן בין שלא במינן במשהו, אלא ודאי מדלא אהדר להו הכי שמע מינה דאיהו נמי במינן דוקא קאמר, אבל שלא במינן בטלין בנותן טעם כשאר אסורין. ובהדיא מפורש בירושלמי במסכת נדרים פרק הנודר מן המבושל (פ"ו ה"ח), זה הכלל היה ר"ש אומר משום ר' יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בהם חכמים שיעור אלא מין במינו כל שהוא שלא במינוב נותן טעם [וכו'], אילין נדרים מה עביד לון כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין, מסתברא מעבדינון כדבר שיש לו מתירין [וכו'], דתנינן תמן שהזקן עוקר הנדר מעקרו, אמרין אין עקור אלא מכאן ולהבא, ודא מתניתא עבדא לון כמי שאין לו מתירין, דתנינן תמן הנודר מן הדבר ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור, תפתר במין שאינו במינו בדבר שיש לו מתירין. משמע מכל הני דדבר שיש לו מתירין אינו אוסר במשהו אלא במינו דוקא, אבל אם נתערב בשאינו מינו בטל בששים כשאר איסורין, וכן עיקר. ואי קשיא לך למאי דכללינן השתא הא דאמרינן (בפ"ק) [בפרק בתרא] דביצה (לח, א), וליבטיל מים ומלח לגבי עיסה,ואוקמה רב אשי (שם לט, א) משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל, דאלמא משמע מינה דאפילו בשלא מינו לא בטיל. יש לומר דכיון דאי אפשר לעיסה בלא מים ומלח הוה ליה כמין במינו.

הא דאפליגי רב ושמואל ור' יוחנן וריש לקיש בכל איסורין שבתורה במינם אם בטלים אם לאו. ומייתינן תניא כוותיה למר ותניא כוותיה למר, קשיא ליה לרמב"ן נ"ר דהוה ליה למימר כתנאי דפלוגתייהו ודאי תנאי היא, דרב ושמואל כר' יהודה דאמר משום ר"ג אין דם מבטל דם ואין רוק מבטל רוק, כדאיתא בזבחים בפרק התערובות (עט, א) ובחולין (פז, ב), ור' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו כרבנן דפליגי עליה דר' יהודה דאמרי מין במינו בטל, ואם כן מאי האי דקאמרינן תניא כוותיה דמר ותניא כוותיה דמר, דודאי פלוגתא דתנאי היא, וטפי הוה לן למימר ולאיתויי פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן, ואם תאמר דמשום דהני ברייתות סתמן חדא כמר וחדא כמר, סתם ברייתא לאו כלום הוא, דאי רבי לא שנאה ר' חייא מנא ליה. ומתרץ לה הוא נ"ר דאצטריך האי תנא כוותיה דר' יוחנן לאשמועינן דטבל ויין נסך מיהא במינו במשהו אף על פי שאין כן

בשאר אסורין, ותניא כוותיה דרב ושמואל אצטריך דלא תימא [דר'] יהודה לא אמר אלא בדם ורוק ומשום חומרא דקדשים וטהרות, אבל בשאר אסורין שבחולין כרבנן סבירא ליה, קא משמע לן דבשאר איסורין נמי הכי אמרינן.

ובפלוגתא דרב ושמואל ור' יוחנן וריש לקיש קיימא לן כר' יוחנן וריש לקיש. חדא דקמו להו ר' יוחנן וריש לקיש כרבנן והלכתא כוותייהו דרבים נינהו, ור' יהודה נמי משמיה דרשב"ג אמרה כדאיתא בזבחים (עט, א) הא דידיה הא דרביה, דתניא ר' יהודה אומר משום ר"ג אין דם מבטל דם, ולדידיה כרבנן סבירא ליה, ועוד דכל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כדאמרינן בפרקא קמא דביצה (ד, א), ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כדאיתא בעירובין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין מז, ב). ועוד הביא רבנו תם ז"ל (סה"י חלק החידושים סי' תעא) ראיה דר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי הכי סבירא ליה, דקאמר בפרק התערובות (זבחים עט, ב) חרסן של זב וזבה, אם כבסו [בין] במים בין במי רגלים של אדם טהור פעם ראשון ושני טמא, שלישי טהור, אלמא מין במינו בטל סבירא ליה. ורבא נמי כר' יוחנן סבירא ליה, כדשמעינן ליה בפרק גיד הנשה (חולין צז, א) דאמר אמור רבנן בששים, מין במינו דלא יכול למיקם אטעמא בס', (וזרוע בשלה נמי דמינה ילפינן ששים) [ורבי יהושע בן לוי נמי] הכי סבירא ליה התם בפרק גיד הנשה (חולין צח, א) דאמר כל איסורין שבתורה בששים, ויליף לה מזרוע בשלה [ומין במינו הוא, אלמא רבי יהושע בן לוי אפילו במין במינו קאמר].והראב"ד (איסור משהו פ"ב) אייתי סייעתא נמי מההיא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא דאיתא בפרק גיד הנשה (שם) וסבר רב אשי לשעורי במאי דבלעא קדרה, כלומר דבעא לצרף מאי דבלעא קדרה בהדי בשר לבטל הכזיתא דתרבא, אלמא מין במינו בטל, דהא חלב ובשר מין אחד הם כדמשמע בשלהי פרק גיד הנשה (חולין קג, א). והרי"ף ז"ל שכתב בתחלה בהלכותיו (בשמעתין) דהלכה כרב ושמואל, דפלוגתא דאביי ורבא (סו,א) בחמירא דחיטי וחמירא דשערי וחלא דחמרא וחלה דשיכרא כרב ושמואל שייכא, אחר כך ר' חזר בו כמו שהעידו עליו תלמידיו, וצוה לתקן שהלכה כר' יוחנן וריש לקיש, וההוא דחמירא דחטי לא מסייעא להו לרב ושמואל דהיינו דוקא בטבל ויין נסך, והיינו דנקטי פלוגתייהו בחלא ובחמירא דשייכי ביין נסך ובטבל. וכן תמצא לרש"י ז"ל שפסק כן בפירושיו גבי עכברא בשכרא (סט, א ד"ה ה"ג) וזה לשונו: הלכה רווחת כל איסורין שבתורה בששים חוץ מחמץ בפסח במינו דמוקמינן לה בפסחים במשהו, וטבל ויין נסך במינו דמוקמינן להו לקמן במשהו, עד כאן. וכן העיד בתשובותיו (תשובות רש"י סי' רכב) משם רבותינו ז"ל, ואף על פי שבפרק כל הבשר (חולין קט, א ד"ה ותו) כתב בהפך ואמר דקיימא לן

כר' יהודה, והביא ראיה מפלוגתא דרבא ואביי בחמירא דחטי, כבר דחינו אותה ראיה דבטבל ויין נסך דוקא קא מיירי, וכן דעת כל הגאונים ז"ל ודעת הר"ז הלוי ז"ל (פסחים ח, א בדפי הרי"ף).

ומכל מקום בחמץ בפסח (במינו) [בזמנו] קיימא לן דבין במינו בין שאינו במינו במשהו. וכן כתוב בהלכות גדולות (הלכות פסח), וכן כתב הרי"ף ז"ל בפרק כל שעה (פסחים ז, ב בדפי הרי"ף) בהא דאמר רבא (פסחים ל, א) הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור, ומדלא יהיב שיעורא שמע מינה במשהו. וטעמא דמילתא משום דאחמירו רבנן טפי בחמץ משאר איסורין משום דעבר עליה בבל יראה ובל ימצא, ועוד דלא בדילי אינשי מניה, ואחמירו ביה טפי, דאפילו בשאינו מינו אחמירו עליה למיסר במשהו, דגזרינן שאינו מינו אטו מינו מה שאין כן אף בטבל ויין נסך, שמע מינה דחומר הוא שהחמירו בו חכמים ולא מדינא אלא בין במינו בין בשאינו מינו גזרת חכמים היא וחומר שהחמירו עליו. ויש מי שאומר שהטעם בדברי רבא שאסר בחמץ בזמנו במינו במשהו משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין דאחר הפסח מותר מדאורייתא אלא דקניס עליה ר' שמעון (שם כח, ב), וכיון דמדינא מותר דבר שיש לו מתירין הוא, ועוד דבתערובת מותר אף לדברי ר"ש (שם ל, א) והלכך אסור במינו במשהו כדין דבר שיש לו מתירין דאינו בטל לעולם, וגזר שאינו מינו אטו מינו, ור' יוחנן דפליג עליה התם (כט, ב) ואמר בנותן טעם, סבירא ליה דאפילו דבר שיש לו מתירין בטל בששים, ובהא לית הלכתא כר' יוחנן אלא כרב אשי דאמר בריש פרק קמא דביצה (ד, א) דבר שיש לו מתירין אפילו באסורי רבנן אף באלף לא בטלי. ודברי הרמב"ם ז"ל (הלכות מאכלות אסורות פט"ו ה"ט) מטין לסברא זו דאסור חמץ משום דבר שיש לו מתירין הוא, ונכון הוא. ורבנו תם ז"ל שכתב בספר הישר (חה"ח סי' תש) דדבר שיש לו מתירין בטל במחוי, שהרי חמץ דבר שיש לו מתירין הוא ובטל, לא נראו דבריו.

דף עד.

מתני': **ואלו אסורין ואיסורן בכל שהם**. פירוש בכל מקום שנתערב, ואפילו נפל אחד מהם באלף, והאי בכל שהן אינו חוזר על האסור לומר אע"פ שאין האיסור אלא משהו אוסר כל תערובתו, דהוא בגמרא מוקמינן לה להא מתניתין דוקא בדבר שבמנין, כדאמרינן בגמרא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה, אלא האי בכל שהו נופל על דבר ההיתר שנתערבו אלו ביניהן, ולומר שבכל מה שאין אסורין, דכיון שהאסור הוא דבר שבמנין לעולם אוסר את תערובתו ועושה את תערובתו כיוצא בו,

כלומר שאסורין בהנאה כיוצא באלו. ובשר בחלב דקתני לאו כגון שנפלה טפה אחת על גב בשר הרבה, אלא כגון בשר שנאסר באסור בשר בחלב ונפלה חתיכה ראויה להתכבד בה בתוך חתיכות בשר של היתר, וכן פירש רש"י ז"ל, ומיהו דוקא בשאר אסורי הנאה דקתני הכא בעינן שיהא האסור דבר שבמנין, אבל ביין נסך וע"ז ועורות לבובים שכל אלו אסורות משום לתא דע"ז, לעולם אסורין ואוסרין את תערובתם במינם במשהו ואפילו בהנאה, וטעמא משום שאסור להנות מאיסור ע"ז, וכדאיתמר בירושלמי (בפרקין הי"ג) דגרסינן התם יין נסך וע"ז ועורות לבובין משום שנאמר: לא ידבק בידך מאומה (דברים יג, יח), והיינו נמי דלא קתני בהני שם חשיבותן, דהא לא קתני חבית של יין נסך וצורה חשובה של ע"ז, אלא שם איסורן בלבד קתני כלומר יין נסך וע"ז ועורות לבובין דמשמע כל שהן, ובשאר קתני בהו חשיבותן, שור הסקל ועגלה ערופה וצפורי מצורע, ועלייהו מפרשינן דהאי תנא תרתי אית ליה איסורי הנאה ודבר שבמנין. והכי נמי מוכח בבבא אחריתי דמתניתין דקתני יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה, ויין נסך סתמא קאמר דאוסר את הכל בהנאה. ורש"י ז"ל שפירש יין נסך חבית באלף חביות וע"ז צורה שעבדוה ונתערבה באלף צורות, דמשמע דסבירא ליה דבכולה מתניתין בדבר שבמנין מיירי ואפילו באיסורי ע"ז, לא מיחוור. והאי דקתני נמי דאוסרין כל תערובתן ואפילו כי נפיל חד באלף, הני מילי בשעומד האיסור בעינו אלא שאינו ניכר בהם, דכל זמן שעומד בעינו דבר שבמנין הוא ודבר שבמנין מיקרי, אבל אם הוא נימוח או שנבלל זה בתוך זה אינו אוסר כי אם אחד בששים כשאר איסורין, דכל שנימוח או שנבלל לאו דבר שבמנין הוא. ומיהו באיסורי ע"ז כיון שאין הדבר תלוי בדבר שבמנין אלא שאוסרין בכל שהן, אף באסור בלול ונמוח אסור לעולם במשהו בהנאה.

גמרא: **תנא מאי קא חשיב, אי דבר שבמנין קא חשיב, ליתני נמי חתיכת נבלה.** כלומר שאוסרת את תערובתה להיות כמוה ואפילו באלף, דדבר שבמנין הוא שראוי להתכבד בה לפני האורחים, ותנן במסכת חולין (צו, ב) אם אין מכירה כלן אסורות. אי איסורי הנאה קא חשיב, דקסבר דכל שאסור בהנאה אוסר את תערובתו כיוצא בו במשהו, ליתני נמי חמץ בפסח דאף הוא נמי מאיסורי הנאה הוא ואמאי לא תני ליה, ומתרצינן האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה. ונראה מדברי רש"י ז"ל דהכי מפרש לה, האי תנא לית ליה איסור אוסר תערובתו להיות כמוהו אלא באסור דאית ביה תרתי דהוי דבר שדרכו לימנות ואיסור הנאה, אבל דבר שבמנין ולאו איסור הנאה כגון חתיכת נבלה בטלה, ואיסורי הנאה דלאו דבר שבמנין [אינן אוסרין תערובתן בכל מה שהן]. ולפי פירוש זה מתניתין דהכא פליגא אמתניתין דגיד הנשה (חולין שם), דהתם תנן גיד הנשה

שנתבשל עם הגידין וכן חתיכה של נבלה וחתיכה של דג טמא שנתבשלו עם החתיכות, בזמן שמכירין בנותן טעם, ואם לאו כלם אסורין. והוינן בה (שם צט, ב) וליבטיל ברובה, ופריקו בריה שאני, פירוש דגיד בריה הוא, וגבי [חתיכה של נבלה] מתרץ (שם ק, א) שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני אורחים, אלמא משמע מהתם דחתיכה הראויה להתכבד בה לפני האורחים אינה בטלה לעולם אלא אוסרת את כל החתיכות במה שהן, והכא אמרינן שאין חתיכת נבלה אוסרת במה שהיא ואף על פי שהיא ראויה להתכבד בה. ולישנא דגמרא דהכא הכי נמי משמע דהאי תנא פליג אדהתם, מדקאמר האי תנא תרתי אית ליה מכלל דאיכא תנא אחרינא דלית ליה תרתי. ויש מחכמי הדור שאומר שזו היא סברתו של הרי"ף ז"ל בחולין שלא כתב בהלכותיו אותה משנה שבפרק גיד הנשה, וכאן כתב דליתיה להאי כללא דהא איכא חמץ בפסח, אלמא משמע דסבירא ליה דבשארא איתא, אבל הרמב"ם ז"ל (הל' מאכלות אסורות פט"ז ה"ה) פסק כאותה משנה דחתיכה הראויה [להתכבד] לעולם אינה בטלה, וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל. (ולפיכך) [ולפי] מה שפירש כאן הראב"ד מתניתין דהכא ודהתם לא פליגא כלל, דהכא הכי קאמר, האי תנא לא איירי במתניתין אלא באסורי הנאה ודבר חשוב, משום דאית ליה לתנא דאפילו איסורי הנאה אין אוסרין את תערובתן להיות כמותן, כלומר: אסורין בהנאה, אלא אם כן הוא דבר שבמנין, ומשום הכי לא קתני נבלה בדבר שבמנין, דהא לא קתני אלא איסורי הנאה ונבלה היא גופה שריא בהנאה, וחמץ בפסח נמי לא קתני, משום דלא הוי דבר שבמנין, ונהי דאוסר את תערובתו איסור אכילה במשהו אבל בהנאה אינו אוסר במשהו. והא דאמרינן הרי אלו למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה, הכי קאמר, משום הכי סתם התנא את דבריו כך, לומר שאלו בלבד ראויין לשנותן כאן, אבל דבר שבמנין ואסורי אכילה אינן ראויין לשנות כאן, דבאיסורי אכילה שאוסרין את תערובתן באכילה כיוצא בהן לא מיירי, ושאר איסורי הנאה נמי אין ראוי לשנות כאן, דכל אסורי הנאה שאינו דבר שבמנין אינו עושה תערובתו כיוצא בו לאסור בהנאה, אבל דבר שבמנין ואסורי הנאה אוסרין את תערובתן בהנאה במה שהן, והיינו הני דקתני הכא ודקתני במסכת ערלה (פ"ג מ"ז), ולעולם דבר שבמנין באיסורי אכילה נמי אוסרין הן את תערובתן במשהו באכילה. והכי מוכח במסכת תמורה פרק כל האסורין (תמורה כח, א) דקא מקשה התם ומאי שנא לענין תערובת קדשים דקתני איסורי הנאה ואסורי אכילה בהדי הדדי, דהתם קתני הרובע והנרבע דלאו איסורי הנאה נינהו ואוסרין בכל שהן, דאלמא כל איסורין שבמנין עושין תערובתן כיוצא בהן, ותערובת דחולין פסיק ותני איסורי הנאה לחוד ואסורי אכילה לחוד, פירוש דבמתניתין דהכא דמתנייא בחולין

לא קתני אלא איסורי הנאה, ופריק כי קאי בע"ז משום דבעי לפרושי איסורי דיין נסך פריש נמי כל אסורי הנאה דדמיין ליה, כי קאי הכא משום דבעי לפרושי מוקצה ונעבד אתנן ומחיר מפרש נמי כל האסורים לגבי מזבח דדמו להו, אלמא כי קתני הכא אסורי הנאה הוא הדין לאסורי אכילה שדינן כן שעושין את תערובתן כיוצא בהן בדבר שבמנין. וגרסינן נמי הכא בירושלמי (פ"ה הי"ב) למה לא תנינן עמהון נבלה, אמר ר' יוסי לא אתינא מתניתין אלא שאסור בהנאה, התיבון הרי חמץ בפסח, [חמץ בפסח] יש בו כרת ואלו אין (בו) [בהם] כרת.

הרי אלו למעוטי מאי וכו'. כתב הרי"ף ז"ל דכללא דמתניתין ליתא, דהא קיימא לן חמץ בפסח אוסר במשהו. ותפס עליו הראב"ד ז"ל דמאין לו לרב ז"ל שחמץ בפסח אוסר את תערובתו בהנאה במשהו, זה לא נזכר בשום מקום, ואי משום דהנך דאלו עוברין (פסחים מב, א) כותח הבבלי וחביריו השנויים שם במשנתנו, הנהו לאו משום משהו מתסרי אלא משום נותן טעם הרבה שיש בהם, וכבר פירשו בגמרא (שם ע"ב) אחד מהם ואמרו: זיתום המצרי תלתא חטי, [תלתא] קורטמי, תלתא מלחא, והוא מעיד על השאר שיש בהן חמץ הרבה, ועוד דהנהו שאני שאין גוף המאכל נעשה זולת החמץ שבהן, וכיון שהחמץ שבהן הוא מכשיר המאכל הרי הן חשובין כאלו הכל חמץ, וכיון שכן מאין לנו לדחות סוגיא אחת שבכאן שאמר שאין כל דבר אוסר את תערובתו בהנאה אלא אם כן הוא דבר שבמנין ונדחה אותה בלא ראיה, ושמא הרי"ף ז"ל פירש משנתינו לענין אכילה, ואינו אלא לענין הנאה כמו שפירשנו למעלה, והרמב"ן נ"ר אומר דאפשר שדעת הרב הגדול ז"ל לומר דקיימא לן דחמץ בפסח אסור בהנאה, וכיון שכן אוסר את תערובתו במה שהוא ודבר שבמנין, ולרבות ככרות של בעל הבית בחמץ בפסח אתא. ואם תאמר והלא אפילו בערלה וכלאים פליגי רבנן עליה דר' עקיבא (ערלה פ"ג מ"ז), דאלמא לא חשיבי להו ככרות של בעל הבית לאסור את תערובתן בהנאה. יש לומר דלתנא דמתניתין מיהא לא גרעי משער נזיר. ולא נתבררו לי דבריו, דאי משום הא למה לי לרבנו ז"ל למימר דליתיה להאי כללא, דהא בעינן ליה בגמרא וליתני ככרות של בעל הבית, ואמרינן דאין הכי נמי למאן דאית ליה חמץ בפסח אסור בהנאה דהיינו ר' עקיבא, ור' עקיבא נמי תנא ליה התם בהדיא.

פסק. כתב הראב"ד ז"ל הלכה למעשה: יין נסך גמור יין ביין משהו אוסר את תערובתו בהנאה. ואם נתחלפה לו חבית של יין נסך בחבית של היתר ולא הכיר אי זו היא של היתר ואיזו של אסור האחת מותרת בהנאה והאחרת אסורה בהנאה. סתם יינן אפילו יין ביין ימכר כלו לגוים חוץ מדמי אותו יין. ולענין [שאר] איסורי הנאה כגון ערלה

וכלאי הכרם וכיוצא בהם, אם נתחלף אכל באכל אפילו הוא דבר שבמנין כגון אגוזי פרך ורימוני באדן שהן אוסרין את כל תערובתן, הני מילי באכילה, אבל בהנאה אהניא להו חשיבותייהו דמיהן אסורין לעולם ויוליך הנאה לים המלח (והשאר) [אבל תערובתן] מותר בהנאה כדין חבית של יין נסך. ואם נימחו בשל התר בזה נשתנה דינם מיין נסך, דיין נסך אוסר את תערובתו בהנאה, ושאר איסורי הנאה כגון ערלה ודכוותה אם נימחו בטלים במאתים, ומותרים אף באכילה. ולענין חמץ בפסח, אם נתערב לו פת בפת והוא מככרות של בעל הבית הכל אסור באכילה, ואינו אוסר בהנאה אלא דמי אותה הפת דומיא דחבית בחבית. ואם נימוח בשל היתר בזה דינו חמור מיין נסך, כי יין נסך במינו במשהו, שלא במינו בנותן טעם, אבל חמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו במשהו לאכילה, דהכין איפסיקא הלכתא בפרק כל שעה (פסחים ל, א). ולענין איסור הנאה דינו קל מיין נסך, שאינו אוסר את תערובתו בהנאה בין במינו בין שלא במינו אלא אם כן הוא ממכשירי המאכל, כגון כותח הבבלי ואותן השנויין במשנת אלו עוברין (פסחים מב, א) שהן חשובין כאלו הכל חמץ, וכנגדו ביין נסך בשאינו מינו, כדאמרינן בכבשים פרק אין מעמידין (לח, ב) לדעת חזקיה, דאם ידוע שנתן לתוכו יין אסורין בהנאה, אבל במינו אוסר את הכל בהנאה. ויין במים נמי אם נתערב בו כדי שיהיו המים ראויים לשתות על ידו בתורת יין אפילו על ידי הדחק הרי הוא ככבשים ואוסר הכל. ויין ביין מסתם יינן אם נתערב בו הרבה כדי שכנגדו במים יהיו ראויים לשתיה על ידו אסר הכל בהנאה, שלא אמר יין ביין להקל אלא להחמיר.

ואנו כבר כתבנו בפרק אין מעמידין דההיא מתניתין דהתם אתיא דלא כרשב"ג, וחזקיה נמי מתניתין הוא דמפרש, אבל לרשב"ג אפילו בידוע ימכר כלו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו. ומיהו סעד מצאתי לדברי הראב"ד ז"ל בירושלמי הכא (הי"ג), דגרסינן בירושלמי גבי פלוגתא דחכמים ורשב"ג, אמר ר' יוסי חד מן רבנין נפק מבי וועדה אמר איתפלגון ר' יוחנן ור"ל, חד אמר הלכה כרשב"ג וחד אמר אין הלכה כרשב"ג, ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור, אלמא בכל מכשירי האוכל מודה רשב"ג מפני שהוא כגופו של יין נסך. ומיהו מה שכתב הרב ז"ל דיין ביין בסתם יינן אם נפל בו הרבה כדי שכנגדו המים יהיו ראויים לשתיה על ידו אסר הכל, קשיא לי, חדא, דיין נסך שנפל לבור סתמא קתני במתניתין, לא חלקו בין רב למעט, ולעולם קאמר רשב"ג ימכר כלו לגוים והלכתא כוותיה, והכי נמי נראה מן הירושלמי שכתבנו למעלה, דקאמר דמודה רשב"ג ביין לתבשיל, וההוא ודאי ביין המכשיר את התבשיל קאמר כגון יין שנפל לכבשין וכיוצא בו כדברי חזקיה, ומשמע דדוקא יין לתבשיל, אבל יין ביין בענין הזה, כלומר שיש בו כדי

שיכשיר בכנגדו במקום אחד מתיר רשב"ג למוכרו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו. ועוד דרב נחמן דפסק הלכה בגמרא, דחשיב ואזיל כרוכלא יין ביין וחבית בחבית ביין נסך ובסתם יינן וחלק כל הדינין אחד לאחד לא הוה שתיק מניה לעולם, שהרי הוא לפרש בא ולא לסתום. ועוד דרב נחמן הוא דקאמר בפרק ר' ישמעאל (נח, א) וכי שכשוך עושה יין [נסך], כלומר בתערובתו, אלמא משמע דאין שכשוך עושה יין נסך לעולם בתערובתו, ואפילו אם נפל מן המשוכשך הרבה לתוך ההתר ימכר כלו לגוים חוץ מדמי יין נסך שבו. ועוד דאמרינן בגמרא אמר רב הלכה כרשב"ג חבית בחבית אבל לא יין ביין, ושמואל אמר אפילו יין ביין, ולכאורה משמע דיין ביין דומיא דחבית בחבית קאמר, כן נראה לי. ובמה שכתב הרב ז"ל דכל שאר אסורי הנאה שנתערבו אכל באכל דינו כיין נסך וימכרו כלם לגוים חוץ מדמי אסור שבהן כדין חבית בחבית, גם הרמב"ן נ"ר מודה לו בכך [שכתב], וכן כתבנו בפרק כל הצלמים (מט, ב ד"ה רבי אליעזר) דאפילו בשאר איסורין שרי רשב"ג כדין יין ביין, וקיימא לן כוותיה, ולא עדיף דבר שבמנין מיין ביין. ומיהו צריך להזהר בדברים הנקחים מן הגוים שלא למוכרן להם, שמא יחזור הגוי וימכר לישראל. וכתב עוד דמסתברא דחבית בחבית אם נפלה אחת מהן לים הגדול מותרות, בין ביין נסך בין בסתם יינן בין בשאר איסורין שבתורה, דקיימא לן כרב דאמר בפרק התערובות (זבחים עד, א), טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן, דאמרינן האי דאיסורא נפל, והוא הדין לחבית, כריש לקיש דאמר התם (שם ע"ב) חבית של תרומה שנפלה למאה ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן, דאמרינן הך דאיסורה נפלה. ולפום פשטה משמע דאפילו באכילה תלינן להיתר, דהא חבית של תרומה לאו איסורי הנאה היא אלא דבאכילה שרינן לה, וכן בחבית של יין נסך. ומיהו לפי דעתינו שאין אנו מבטלין ביבש חד בתרי יש לומר, דדוקא שנפלה לתוך ששים דמדינא בטיל, והוה ליה כתרומה למאה ובע"ז לרבוא דמדינא בטיל ומשום חומרא דע"ז אסור, וכיון שנפלה אחת מהן לים הגדול הותרו דתלינן לקולא, אבל לפחות מששים כיון דאיכא נותן טעם בתערובתן ואפילו בשאר איסורין נמי אסור לא תלינן בנפילה לקולא, שלא אמר לתלות אלא תערובת החומרות כגון תרומה למאה וע"ז לרבוא והוא הדין לדבר שבמנין, אבל נותני טעמים אינם בטלים בנפילה. ודוקא שנפלה מאליה, אבל ליטול אחת מהן להוליכה לים המלח אסור, ואם עשה כן מסתברא במזיד אסורות בשוגג מותרות כדאמרינן במבטל איסור לכתחלה (תרומות פ"ה מ"ט). ואיכא נסחי דגרסי התם אמר רבא לא הכשיר ר"ל אלא בטבעת אבל תאנה לא, ואף על גב דפליג עליה רב יוסף הלכתא כרבה, וזו היא גרסת הרמב"ם ז"ל (הל' תרומת פט"ו ה"ד). שוב ראיתי במסכת

תרומות ירושלמי (פ"ד ה"ז) היו לפניו עשרים תאנים ונפלה אחת לתוכן ואבדה אחת מהו, רשב"ל אומר ספקן בטל ברוב, ור' יוחנן אומר כלן נעשו הוכח, מודה ר' יוחנן שאם רבה מהם על מקום אחר או שרבה ממקום אחר עליהן ספקן בטל ברוב, ומשמע ודאי דהלכה כריש לקיש דהוא אמרה להא שמעתא בגמרא דילן ולא פליג עלה ר' יוחנן, הילכך אפילו נותני טעמים אם נפלו מהם בטלו ביבש, דאמרינן שאני אומר בדרבנן, ושם בירושלמי אמר דלכתחלה אסור כמו שכתבתי, וצריך עיון.

ומה שכתב רש"י ז"ל למעלה שחתיכה נבלה כיון דלאו איסורי [הנאה] הוא בטלה ומשליך אחת מהן לכלבו ואידך שרו באכילה, (תנו רבנן) תמהני עליו שכל האיסורין שבטלו אינם צריכין להרים אותן חוץ מאיסורי מתנות כהונה [כגון תרומה] וחלה מפני גזל השבט, והכי איתא במשנת מסכת ערלה (פ"ב מ"א) עד כאן. וכן הסכימה דעת רבותינו הצרפתים ז"ל דאין צריך להרים בשאין מכיר האיסור אלא הכל מותר, שלא הצריכו להרים אלא באסורי מתנות כהונה [כגון תרומה] וחלה, וכדמפרש בירושלמי (שם ה"א) דהיינו מפני גזל השבט, אבל באיסור הבטל בהיתר ליכא למימר שום גזל אם הם של אדם אחד ואין צריך להרים.

ואי קשיא לך כל איסורין שבתורה היאך בטלין ברוב. כגון נבלה וכיוצא בה בששים ותרומה באחד ומאה, וכן כלם זה כדינו וזה כדינו, ואמאי לא אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכדמשמע פרק התערובות, דתנן התם (זבחים ע, ב) כל הזבחים שנתערב בהן שור הנסקל או אחת מן החטאות המתות אפילו אחת ברבוא ימותו כלן, ופריך בגמרא (שם עג, ב) ונכבשינהו דנינידן, פירוש: נעמידם במקום צר כדי שילכו משם מחמת דוחק המקום, וכל אחת ואחת כשפורשת נימא כל דפריש מרובא פריש, ומשני גזירה שמא יקח מן הקבוע, אלמא משמע מהתם דבתערובת האוסרין איכא למימר נמי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכל דפריש מרובא פריש. יש לומר דלא שייך למימר כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא בדבר שהאיסור נכר וידוע ועומד לבדו, וההיתר ניכר ועומד לבדו, ואם לקח מן האחד ואינו יודע מאיזו לקח אסור, וכדאמרינן (חולין צח, א) בתשע חנויות שכלן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה, אבל בדבר מעורב שאין ניכר איזה היתר ואיזה איסור לא שייך למימר כל קבוע, אלא הולכין בו אחר מה ששערו בו חכמים, תרומה באחד ומאה וערלה באחד ומאתים ונבלה וכיוצא בה בששים, והא דמשני פרק התערובות גזירה שמא יקח מן הקבוע, לאו למימרא שיהא דינו כדין קבוע דאיתמר בעלמא דהוי כמחצה על מחצה ולאו לישנא דוקא קאמר, אלא הכי קאמר גזירה שמא יקח ממקום שקבועין בו עדיין ולא פירשו ואז ודאי אסירי משום

דבעלי חיים לא בטילי כדמפרש התם, או משום דהוי דבר שבמנין, כך תירץ רבנו יצחק הזקן ז"ל.

.

דף עד:

מתני': **גת של אבן שזפתה גוי מנגבה והיא טהורה.** הגת הזה אינו מכניסו לקיום, וכדאמרינן בגמרא ומודה רבי בקנקנים של חרש שהם אסורים, ובעינן ומה הפרש בין זה לזה, ומהדרינן, זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום, אלמא גת לא מקרי מכניסו לקיום, וכן כליו כגון מחץ ומשפך. ואף על פי כן צריכין הכשר גדול משאר כלים שאין מכניסן לקיום, דשאר כלים שאין מכניסן לקיום אין צריכין אלא הדחה בעלמא וכדאמרינן בפרק אין מעמידין (לג, ב), וגת וכלים צריכין נגוב וקלוף, האי כדיניה והאי כדיניה. והטעם, לפי שמשהין שם יין הרבה כל ימות הגתות, וכן כליו משהין אותן בבור של יין, הילכך חמירי טפי משאר כלים שאין מכניסן לקיום. ולפיכך הגת של אבן שזפתה גוי, צריך לנגבה במים ואפר להעביר היין שנקרש עליו, מפני שבשעת זפיתה נותנין בה יין ומשהין אותו שם כדי למתק מרירות הזפת והיין נקרש שם בעמידתו. ומיהו בניגוב בעלמא סגי ליה, ופירש רש"י ז"ל: לפי שאין משימין בה אלא זפת מועט ומתוך כך אינו בולע מן היין. ויש מפרשים דשל אבן כיון דשיעה טובא ולא מפלי מינה זפתה, סגי ליה בנגוב בלא קלוף. והראב"ד ז"ל פירש דאפילו מיפלי פילא ונתעכב בפילי יין מעט [דרך] עברתו, כיון שאינו בולע אותו מהרה והגומא מלאה לא מצאו משקין את מקומן ועברו עליהן ולא הוסיפו, ואותו משהו הראשון שנתעכב שם נתייבש במקומו ולא נתפשטה הלחות שלו כדי שתתרפא הזפת מעליה ויכנס עוד מן היין תחתיה, משום הכי לא בעי קליפה אפילו בשיש גומא בזפת כמו שאמרנו.

ואוקימנא בגמרא דוקא בשלא דרך בה והילכך סגי ליה בנגוב לבד. והא דקתני שזפתה גוי, הוא הדין דזפתה ישראל ונגע בה גוי כשיש בה יין כדי להטפיח בעיא נמי נגוב, וכדאמרינן בשלהי פרק ר' ישמעאל (ס, ב), ההוא גוי דאשתכח במעצרתא אמר רב אשי אי איכא טופח על מנת להטפיח בעיא הדחה ובעיא ניגוב. ואם דרך בה גוי והיא זפותה אינה ניתרת בניגוב, וכדתניא בברייתא של אבן ושל עץ ינגב, ואם היו מזופתין אסורין, ואוקימנא בשדרך בה. ופירש הראב"ד ז"ל: שצריך קליפה ועירוי, דכיון דדרך בה מפלי פילי טובא ונכנס היין הרבה בין הזפת והאבן והוה ליה כמכניסו לקיום, וכדאמרינן בגמרא בההוא דאתא לקמיה דר' חייא, בהדי דקא אזיל ואתי אפלי פילי מניה, חזייה

דהוה מלי חמרא, אמר ההוא ודאי לא סגי ליה בנגוב, וכן הדין בשל עץ מזופת ודרך בו. ויש מפרשים דאינו צריך אלא קלוף ונגוב, וכן נראה מתוך פירוש רש"י ז"ל. והא דאמרינן בגמרא בההוא גברא דאתא לקמיה דר' חייא ואמר רב לא סגי לה בנגוב, לאו למימרא דליבעי מילוי ועירוי, אלא לומר דבעיא אף קלוף ולא סגי ליה בנגוב לבדו. וכן נמי משמע מדקאמר לא סגי ליה בנגוב ותו לא, דאי למימרא דבעיא הכשר גדול במילוי וערוי או הגעלה, הוה ליה לאשמועינן הכשרה. והכי נמי נראה מן התוספתא (פ"ט ה"א) דתני ושל עץ ושל אבן צריך לנגוב ואם היו זפותין צריך לקלוף. ועוד דאי בעי עירוי לא ליבעי קלוף, דבעירוי ויישון לא בעינן קליפה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (הלכות מאכלות אסורות פי"א הכ"א) דבהכשר מילוי ויישון לא בעינן קליפה וזה כלל גדול בדין שכל דבר שאם אינו מזופת [אינו צריך מילוי ועירוי, אם הוא מזופת] וקולף ינגב שאין הזפת מבליעו יותר, וכבר הארכנו בזה בראיות פרק אין מעמידין ש"ל.

ומכל מקום אם של עץ היא, כל שצריך נגוב צריך להתיר הקשרים לפי שאין המים והאפר יכולין להכנס בין הקשרים והדפים אלא אם כן מתיר הקשרים ומרפה אותן, אבל במילוי ועירוי אין צריך להתיר הקשרים מפני שהמים נכנסין לחורין ולסדקין בעומדים שם ימים שלשה. וגם זה שלא כדברי הראב"ד ז"ל שהוא מצריך גם לעירוי רפוי הקשרים. ומיהו לישון אפשר דליבעי התרת קשרים, אבל בהדחה כולי עלמא מודו שאין צריך התרת קשרים, ואפילו הראב"ד ז"ל מודה בדבר זה.

ושל עץ רבי אומר ינגב כשל אבן, דקסבר רבי דאפילו של עץ אף על פי שהוא קל לבלוע, בשהייה מועטת אינו בולע, ואפילו של חרס נמי מתיר רבי בנגוב מטעם זה, דבשהייה מועטת אין בה לבלוע, וכדאמרינן בגמרא בברייתא הגת והמחץ והמשפך של גוים כלומר של חרס רבי מתיר בנגוב, ואקשינן [והא] דאנן תנן ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת אסורה, ופרקינן סיפא דמתניתין אתא לרבנן, אבל רבי מתיר היה בנגוב אף בשל חרס.

וחכמים אומרים יקלוף את הזפת. מפני שהוא קל לבלוע יותר מן האבן, ואי נמי מפני שצריך זפת יותר מן האבן כפירוש רש"י ז"ל, הילכך צריך קליפה ונגוב, ומיהו עירוי לא צריך אפילו לפירושו של הראב"ד ז"ל, דכיון דלא דרך בה בליעתו מועטת ולא חשבינן הכנסתו לקיום.

ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת אסורה. אלא אם כן ממלאה ג' ימים או מיישנה שנים עשר חדש, מפני שהחרס קל לבלוע ובולע הרבה, וכיון שהבליעה מרובה אפילו בשאין מכניסו לקיום בעיא מילוי ועירוי או יישון. והוא הדין נמי בשאינה זפותה,

וכדאמרינן בגמרא בברייתא הגת והמחץ והמשפך של גוים, פירוש: והיא של חרס, רבי מתיר בנגוב וחכמים אוסרים, ובשאינם זפותים מיירי מדקתני בסיפא ואם היו מזופתין אסורין. וגת כיון שנותנין לה דין מכניסה לקיום במקצת, אם של חרס היא, אפילו היה תחלת תשמישה בהתר על ידי ישראל, צריכה מילוי ועירוי ככלי שמכניסו לקיום לדעת רבנן, אבל רבי סבירא ליה דאף על גב דגת חמירא טפי משאר כלים שאין מכניסן לקיום די לנו אם נחמיר עליה להצריכה נגוב. ואם תאמר אם כן דלרבנן גת של חרס שתחלת תשמישו בהיתר על ידי ישראל בעיא נמי הכשר גדול במילוי ועירוי או יישון, אמאי נקט בברייתא הגת והמחץ והמשפך של גוים, דמשמע דוקא כשתחלת תשמישן על ידי גוים באיסור, ליתני הגת והמחץ סתם דמשמע בין של גוי בין של ישראל, יש לומר דלאשמעינן כחו דרבי קאתי, דאפילו בשתחלת תשמישן על ידי גוים לא הצריך אלא נגוב, וכחא דהתירא עדיף ליה לאשמעינן, ואף על גב דלא קיימא לן כוותיה, כן נראה לי. והראב"ד ז"ל כתב: דאפילו גת של חרס אם היה תחלת תשמישן בהיתר ביד ישראל בניגוב סגי להו, ובדין הוא דאפילו בשכשוך בעלמא לישתרו, אלא מדקאמרינן (לג, ב) בחצבי שחימי דסגי להו בשכשוך כשהיא תחלת תשמישן ביד ישראל, מכלל דשאר חצבי שאינם שחימי לא סגי להו בשכשוך ובעו נגוב. וגת ומחץ ומשפך של חרס בהא חמירי טפי משאר כלים של חרס כגון כסי (דמי) דפחרא (שם), כיון דאי הכנסתן לקיום מפעם שניה ואילך סגי להו בשכשוך מפני ששהייתן מועטת מאד, אבל גת ומחץ ומשפך כיון שתשמישן ביין מרובה ושמושן תמיד צריכין לעולם ניגוב, אלו הן דברי הראב"ד ז"ל.

וגת של עץ ושל אבן שאינה זפותה ודרך בה הגוי תחלה בעיא נגוב. כדקתני בברייתא ושל עץ ושל אבן ינגב, ואוקימנא לה בגמרא בשדרך בה. ואם לא דרך בה הגוי תחלה אלא שהיה תחלת תשמישתה על ידי ישראל, אף על פי שנגע בה הגוי בעוד שיש שם יין הרבה ושכשך בה, או אפילו דרך בה גוי אחר כך, נראה מתוך גרסתו של רש"י ז"ל שהגת הזה אינה צריכה רק הדחה בעלמא. דאיהו גריס בגמרא דעל הא מתניתין דגת של אבן, אמר רבא דוקא שזפתה אבל דרך בה, כלומר בשאינה זפותה והיא בלועה כבר מיינו של ישראל, לא בעיא נגוב. והכי נמי גרסי רבותינו הצרפתים ז"ל, ואותיבו עלה תיובתא מדקתני בברייתא ושל עץ ושל אבן ינגבן, ואוקימנא לה בשאינה זפותה, אלמא אפילו בדרך בה לבד בעיא נגוב. ומפרקינן לה דמתניתין בגת של ישראל שנבלעה כבר מיין היתר, ובברייתא ביין של גוי וכדקתני בהדיא בברייתא הגת והמחץ והמשפך של גוים. אבל בגת זפותה אין חלוק בין שתחלת תשמישה על ידי גוים בין שתחלת תשמישה על ידי ישראל, והיינו דפרכינן בגמרא על ההיא ברייתא דקתני של עץ ושל אבן

וכו' ואם היו מזופתין אסורין, והתנן הגת של אבן שזפתה גוי מנגבה והיא טהורה, ולא משנינן מתניתין בשל ישראל דקיל טפי, משום דבזפותות אין הפרש בין ישראל לגוים. וראיתי לרמב"ן נ"ר דלא חלק בין דרך בה ישראל תחלה לדרך בה גוי תחלה, דאפילו אינה זפותה ודרך בה, ואפילו לאחר שדרך בה ישראל, לעולם בעיא נגוב, דהכי גרסינן במילתיה דרבא דוקא זפתה אבל דרך בה לא סגי בה בלא נגוב, כלומר אם היא זפותה, ולא גרסינן בגמרא איכא דאמרי כלל. והראב"ד ז"ל הכי נמי גריס. מיהו הוא ז"ל גריס בה איכא דאמרי, ותרווייהו חדא לישנא נינהו, וליכא בין לישנא קמא ללישנא בתרא אלא דבלישנא קמא גרסינן רבא ובאיכא דאמרי גרסינן רבה, כלומר איכא דאמרי (רבא) [רבה] אמרה לא (רבה) [רבא]. ומכל מקום גם הראב"ד ז"ל מודה ובא כדברי רבותינו הצרפתים ז"ל, שכך כתב בהדיא בפירושיו: וכי אמרינן גת ומחץ ומשפך של עץ ושל אבן דבעי נגוב, הני מילי שתחלת תשמישן ביד גוי, אבל אם נשתמש בהן ישראל פעם ראשון ושני, אף על פי שנשתמש בהן גוי אחר כך, בשל אבן סגי ליה בשכשוך, כדאמרינן בפרק אין מעמידין (לג, ב) גבי כסא דפחרא וגבי חצבי שחימי דארמאי, עד כאן.

ואותן גיגיות גדולות שלנו שרגילין לדרוך בהן ברגל בלא קורה, דינן כדין גתות אלו ששנאן במשנתינו וצריכות נגוב או קלוף אם הם זפופות, שהרי גתות שהיו בימי חכמים לא היה להם גלגל וקורה אלא לבית הבד בלבד, דגבי בית הבד הזכירו תמיד קורה או עקל, כדאמרינן בשבועות (כט, א) נחש כקורת [בית] הבד, ובסנהדרין פרקא (קמא) [שלישי] (כו, א) לעקל בית הבד, ובשלהי יציאות השבת (שבת יח, א) ושוין שטוענין בקורת בית הבד ועגולי הגת, אבל בגתות לא היו עושין (הרב) גלגל וקורה אלא דריכת הרגל, כדתנן (נה, א) לוקחין גת בעוטה, וכן מהו לדרוך עם הנכרי בגת (נו, ב) ובעינן והא קא מנסך ברגל, אלמא בועטין בהן ברגל ואפילו הכי הצריכום נגוב וקלוף, והילכך אפילו בגיגיות שלנו שאינם זפותות, אם דרך בהן גוי תחלה לדברי הכל צריכין נגוב, ואם דרך בהן ישראל תחלה, לפי גרסתו של רש"י ז"ל ורבותינו הצרפתים ז"ל אין צריך אלא הדחה בעלמא, וכן כתב מפורש הראב"ד ז"ל בפירושיו, ולדברי הרמב"ן נ"ר צריכין אף הן נגוב.

גמרא: **דרש רבא נעוה ארתחו**. פירוש: נעוה, כמו יטופון נעוהי בחמר (תרגום אונקלוס בראשית מט, יב), כלומר מי שלוקח גת של עץ ושל אבן מן הגוים, אם הם מזופתים ירתיחם בחמין שמא דרך בהן הגוי, ואף על פי דשיעא טובא, כההוא מעשה דרב. והילכך אם רוצה להשתמש בהן מיד בלא קליפה ירתיחם, שאין להם הכשר מיד אלא בריתחא כלומר בהגעלה, שאין נגוב מועיל להם, וככולי עלמא דריש להו, וכדתניא בברייתא ואם

היו מזופתין אסורין, וכדאוקמנא בשדרך בהן ודברי הכל היא.
וריתוח זה נראה מתוך לשונו של ר"ח ז"ל שצריך להרתיח גוף הנעוה, שמשים בו מים הרבה ומרתיחו באש מתחתיו, אבל לערות עליו מים רותחין לא סגי ליה, משום דנעוה כיון שהוא כמכניסו לקיום דנין אותו בדין חמור להגעילו בכלי ראשון, ואי אפשר להכניסו בכלי אחר מחמת גדלו, ולפיכך צריך להרתיח האש מתחתיו, וכענין יורה גדולה דאמר (עו, א) רב עוקבא עביד ליה גדנפא. וזהו לשון ר"ח ז"ל שכתב בפירושיו: נעוה ארתחו, כלומר נעוה זו אין לה היתר אלא ברתוח על ידי האור, עד כאן. הלשון הזה מורה על מה שאמרנו. אבל משמו של רבנו תם ז"ל אמרו (סה"י חה"ח סי' רמג) נעוה ארתחו היינו בשפיכת דמים רותחין עליהם, ודייק מינה דעירוי ככלי ראשון הוא, ואפילו קערה שנתנוה ביורה רותחת של איסור ונאסרה שם, אין צריך להגעילה בתוך כלי ראשון, אלא מערה עליה מים רותחין בכלי ראשון ודיו, וראיתו מן הירושלמי (ואיתיה) בשבת פרק כירה (פ"ג ה"ה). והקשו עלה בתוספות (זבחים צה, ב) דהא קיימא לן כשמואל דאמר (פסחים עו, א) תתאה גבר אלמא עירוי אינו מבשל, ותרצו הם ז"ל דהתם מיירי כגון שנטף מרוטבו על החרס אשר קלוחו נפסק וחומו נדעך, אבל במקום עירוי שקלוח הכלי ראשון אינו נפסק מבשל הוא ומגעיל. אבל ודאי זה קשה עליו מאד, דאם כן למה אמרו (עו, א) יורה גדולה מאי, ואמר רב עוקבא עביד ליה גדנפא ושבחוהו ואמרו מאן חכים למעבד כי הא מילתא אלא רב עוקבא דגברא רבה הוא, ולמה להו כולי האי לישדי עליה מים רותחין בכלי ראשון. ומיהו אפשר לומר בגת שתהא ניתרת בעירוי עליו מים רותחין, ואף על גב דעירוי דכלי ראשון אינו מבשל, מפני שבליעתו על ידי צונן ולא גרע עירוי מאפר ומים או ממי זתים. וראייתו שהביא מן הירושלמי כבר דחו אותה ומחו לה אמוחה, וכדי שלא להאריך כאן לא כתבתי ראיותיו בארוכה ומה שיש עליו מן התשובות.
רבא כי הוה שדר גולפי להרפניא סחיף להו אפומייהו וחתים להו אבירצייהו וכו'.
פירש רש"י (ז"ל): נותנין ברצייא ופיהם למטה משום חותם בתוך חותם, כדאמרינן בפרק אין מעמידין (לא, א) נוד בדסקה סתומה ופיה למטה הוי חותם בתוך חותם. והקשה הרמב"ן נ"ר דהא כל היכא דליכא משום ניסוך לא חיישינן לזיופא לדברי הכל, כדאמרינן בפרק אין מעמידין (כט, ב) בחומץ וביין מבושל שלנו ביד הגוים, דאי משום חלופי ביין דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף, וכל שכן משום תשמיש שעה אחת דלא טרח ומזייף. אלא יש לפרש סחיף להו אפומייהו שמהדק דיקולא אפומייהו וחתים והיינו חותם אחד, וכן עביד אבירצייהו דהיינו נקב קטן שבשוליהם שמוציאין משם היין בקלוח.

דף עה.

הדפין והלולבין והעדשים של נסרים מדיחן וכו'. פירש רש"י ז"ל: עדשים היינו גת שקורין מייט, ופליגא אברייתא דקתני ינגב, ועל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת, מדפשיט מינה ר' אבהו ולא אמרינן ליה זו אינה משנה דקתני מתניתין מנגבה, מכלל דסגי לגת בהדחה. ואף על גב דמתניתין קתני דבעי נגוב קמו רבנן בתראי אהא ופשטי הלכתא כוותיה. ויש מקשין עליו אם כן היכי שתיק גמרא ולא אקשי להו חדא על חדא, ועוד קשיא לי דהא רב אשי דהוא בתרא סבירא ליה דבעיא נגוב, כדאמרינן בשלהי פרק ר' ישמעאל (ס, ב), ההוא גוי דאשתכח בי מעצרתא, אמר רב אשי אי איכא טופח על מנת להטפיח בעיא הדחה ובעיא נגוב. ועוד הקשו עליו בתוספות (נדה סה, א ד"ה הדפין) דאפילו אם עדשים היא גת עצמה אמאי דחינן מתניתין מקמי הא, דאטו משום דהלכה כהדה ברייתא בחדא מילתא יהא הלכה כמותה בשאר דברים שבה שהברייתא והמשנה חולקות הם עליה. ורבינו שמואל גריס: העדשים מנגבן, ואומר שכך מצא בתוספתא דמסכת טהרות (פי"א ה"י). ורבנו תם ז"ל (סה"י חה"ח סי' תשלא) פירש: דאפילו גרסינן מדיחן לא קשיא מידי, דלאו הני גת עצמה, אלא כלי אחר של טיט שנותנין על גב התפוח של ענבים במקום קורה כדי לעצור את הענבים ולהוציא יינן, דהא אמרינן בפרק המוכר את הבית (ב"ב סז, ב) המוכר את הבד מכר את הים, ומפרש בגמרא מאי ים טלופחא, דהיינו עדשים כדמתרגמינן (בראשית כה, לד) עדשים טלופחין, ואי עדשים היינו הגת עצמה פשיטא שהיא מכורה שהיא עיקר הגת, ועוד דאי עדשים גת עצמה הוה ליה למתני עדשין ברישא והדר הדפין והלולבין. וכן פירש רבנו חננאל זצ"ל, עדשים: הים של בית הבד. [ויש מפרשים שהוא הרחיים של בית הבד], ויש לה בית קבול ולפיכך קורא אותו ים, ואינה גת עצמה ולא בד עצמה כמו שפירשו. ומיהו בית קבול יש לה, ואף על פי כן אינה צריכה רק הדחה, לפי שהיין [אינו] משתהה שם כל כך כמו בגת עצמה או בבד עצמה, ומשום הכי הקלו בהכשרה.

איכא בנייהו חרפי ואפלי. וקיימא לן כתנא קמא דבעינן י"ב חדש שלמים, דלית הלכתא כרשב"ג אלא במשנתינו וזו ברייתא היא. הילכך הלוקח גיגית של גוים צריך לנגבה אם אינו יודע בבירור שיש י"ב חדש משכלו כל ימי הבציר של אשתקד עד עכשיו. ומיהו אומר רבנו תם ז"ל: שאם שכח ולא עשה נגוב והוא אינו יודע אם יש י"ב חדש מסוף גת של אשתקד עד עכשיו שדרך בה יש להתירו, משום דסתם גתות של גוים בחזקת שאינם בנות שנתן, ואפילו דרך בה הגוי עכשיו ודרך ישראל אחריו בלא נגוב התיר הוא זצ"ל, משום דעכשיו שדורכין ברגל אין היין נבלע בו כל כך כמו בגתות של ראשונים שדורכין

פעמים בקורה כבדה והיין נבלע מחמת כובד הקורה. ועוד מטעם שהוא פוסק דיין נסך של סתם יינן בטל בששים, כמו שכתבנו למעלה (עג, ב במתניתין), ומה שיוצא על ידי נגוב אינו אלא דבר מועט. ועוד דאפילו חמרא חדתא בענבי שרי, כדרבא דאמר (סו, א) בתר שמא אזלינן, ואפילו היו הענבים דרוכות קצת דריכה מותר, מטעם (עג, א) סלק מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו.

העקלים של נסרים. פירוש: של חריות של דקל בולעות טפי ולפיכך צריך לנגבן, ושל שיפה ושל גמי מיישנן שנים עשר חדש. וכתב בעל התרומות (סי' קסו), והסל והגרגותני של גוים נראה דלא סגי בנגוב אלא מיישנן שנים עשר חדש כדין עקלים. ואם הם של ישראל ונגע בהן גוי כשהיה בהן יין שמא סגי בהדחה כדין גת של ישראל שדרך בה אחריו, או שמא חמיר טפי דהא אפילו של גוי לא סגי בנגוב, עד כאן.

ומניחן תחת הצנור שמימיו מקלחין או במעיין שמימיו רודפין. כתב הראב"ד ז"ל דדוקא עקלין שאין המים מתכנסין בהן סגי בצנור שמימיו מקלחין, אבל נודות וקנקנים וכל כלים האסורים לא סגי להו בהכי, כי קלוחן ורדיפתן מאי הוי, הלא כשהן בתוך הכלים אינם מקלחין ולא רודפין, הילכך בעי ג' ימים.

הני דוקי. פירוש: מסננת, מלשון: הנוטה כדוק שמים (ישעיה מ, כב), דמזיא, פירוש: של שער שאינו בולע כלל ולפיכך סגי ליה בהדחה, משמע דאינו נבלע, והילכך אינו צריך להיתר קשרי ביה. דעמרא מנגבן דבלעי קצת, דכיתנא מיישנן דבלעי, וכלי פשתן כשל חרס ודין אחד להם, ואי אית בהו קיטרי שרי להו. ופשטה דמילתא משמע דהוא הדין שצריך באלו לקלוף את הזפת כמו התרת קשרים. והכי נמי משמע מפשטא דמילתא דהתרת קשרים בין אניגוב בין איישנן קאי, דסתמא קאמר ואם אית בה קשרי שרי להו, וכן דעתו של הראב"ד ז"ל. אבל כבר כתבנו למעלה, דלפי דעת הרמב"ם ז"ל אין צריך התרת קשרים (אבל) [אלא] לנגוב לבדו, מפני שאין האפר והמים יכולין ליכנס שם, אבל ביישון ברוב הזמן הלחות כלה מאליו בין מה שעומד על דפני הכלי בין מה שבין הקשרים, [והראב"ד מצריך גם ביישון היתר הקשרים כי] אין האויר שולט בו ואין מייבשו כמו שמיבש אותו שבדופני הכלי ששולט בו, וכבר כתבנו למעלה דלפי דבריו אפילו בהכשר מילוי וערוי צריך התרת קשרים וקליפת הזפת ולגרר מעל דופניו כל הדורדיא.

דף עה:

אשכל וכל סביביו טמאים וכל הגת טהורה. כתב ה"ר שמואל זצ"ל דהוא הדין לענין יין נסך, אם נגע הגוי בענבים או אפילו בפסולת הענבים, שמשליך מקום מגעו והשאר מותר, ובלבד שלא יגע במקום משקה.וכתב הרמב"ן נ"ר בודאי אם נגע במקום נגוב לא אסור אפילו במקום מגעו אלא בשיש משקה טופח על מנת להטפיח על האשכולות, ואפילו הכי האשכול וכל סביבותיו אסורין וכל הגת מותר, וטעמו של (רש"י) [ר"ש] ז"ל (אינו) נראה, משום דאף על גב דמשקה טופח על מנת להטפיח מחברן [לטומאה וטהרה וכל שכן ליין נסך, [הני מילי בשהיה כאן וכאן משקה, וטופח על מנת להטפיח מחברן], אבל כאן בטל הוא לגבי האשכולות, ואינו חבור למשקה הגת, ואין צריך לומר למשקה טופח של שאר האשכולות.

מתני': **השפוד והאסכלא מלבנן באור, והסכין שפה והיא טהורה**. פירש רש"י ז"ל: להתירה לחתוך בה צונן נאמרו הדברים, וכדאמרינן בגמרא (עו, ב). ומוסיף בגמרא בה ונועצה בקרקע עשר פעמים, ובסכין יפה שאין בה גומות, כלומר, אף על פי ששפה צריך לנועצה עשר פעמים, ומאי דשייר במתניתין פריש בברייתא. וכל זה לאכול בה צונן, אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה, כדכתבינן לקמן ב"ה. ולזה הסכים הראב"ד ז"ל דלהתירה לרותח צריכה ליבון או הגעלה. וכתב הוא ז"ל: ואם תאמר מפני מה לא פירשה המשנה הכשרה לרותח כמו שפירשה לשפוד ואסכלא, וכן מפני מה לא פירש הכשר לשפוד ואסכלא לצונן כמו לסכין, יש לומר כי השפוד והאסכלא אין להם תשמיש בצונן שיהו צריכין הכשר של כלים, ואפילו משתמש בהו בהדחה סגי להו, ולפיכך לא פירש בו הכשר אלא לרותח במה שהן משמשין, אבל הסכין מפני שיש לו תשמיש בצונן ורוב תשמישו בכך, לפיכך הוצרכה משנתינו ללמדנו הכשרה אפילו צונן, ומשום דאגב דוחקא דסכינא פליט איהו ובלע אידך הצריכוה שיפה ונעיצה, והכשר רותח לסכין לא הוצרך לשנות, משום דבכלל את שדרכו להגעיל יגעיל ובכלל את שדרכו ללבן באור ילבן הוא.

ומיהו מה שפירש רש"י ז"ל, דשיפה ונעיצה בעינן לא מחוור, דאם כן למה שייר תנא דמתניתין בהכשרה מה שלא שייר בהכשר שאר הכלים, ועוד דעובדא דשבור מלכא דמייתי בגמרא (עו, ב) תקשי ליה דהא שבור מלכא נעיצה לבד עבד ולא שיפה, ונעיצה כזו לא שמענו, על כן יש מפרשים דשיפה ונעיצה בחדא מינייהו סגיא, ומיהו שתיהן אינם מכשירין אלא לצונן.

ויש מפרשים דשיפה הכשר גדול הוא לסכין ואפילו לרותח, ואף על גב דאמר רב

הונא בריה דרב יהושע בגמרא (עו, ב) גבי נועצה בקרקע לאכול בה צונן, לא אמר אלא בהכשר נעיצה לבד, שהוא הכשר מועט שאינו אלא כמסיר מה שנדבק על פני הסכין, אבל בהכשר שיפה לא אמר, דשיפה לסכין הכשר גדול הוא לו, ומתניתין קתני הכשרה לרותח, ובריית קתני הכשרה לצונן. ומביאין ראיה ממאי דגרסינן בירושלמי (פ"ה הט"ו), ר' בא בשם ר' יהודה הדה דתימא בסכין קטנה אבל בגדולה צריך לבון, והליבון צריך שיהו הניצוצות מנתזין ממנה, ומפרשי לה להא מילתא דר' בא בשם רב יהודה דקאי אשפה דמתניתין, ואם לחתוך בה צונן מה בין סכין קטנה לסכין גדולה תרווייהו בשיפה סגי להו, דהא טעמא הוא דלא פלטינן צונן בתר שיפה, אלא ודאי משמע דלחתוך בה רותח קאמר, דאפילו הכי בסכין קטנה סגי ליה בשיפה כמו ליבון גדולה, וזה נראה יותר.

אלא דקשיא לי דבירושלמי משמע דקאי אנועצה בקרקע, דהכין הוא הא דירושלמי, סכין תוחבה בארץ י' פעמים, ר' בא בשם ר' יהודה הדה דתימא בסכין קטנה אבל גדולה צריך ליבון וכו', ואם איתא דאשפה דמתניתין קאי, הוה ליה למיפסק בין מה דקאמר סכין תוחבה בארץ ולאיתויי מתניתין ועלה לימא הדה דתימא, ואי קאי אנועצה בארץ פליגא הא דירושלמי ודאי אגמרא דילן, ולא קיימא לן, דאנן אגמרא דילן סמכינן, דאמר רב הונא דוקא לאכול בה צונן, ואי נמי דהא [דירושלמי נמי] לחתוך בה צונן קאמר, וסבירא ליה לר' בא דגדולה אפילו לחתוך בה צונן בעיא ליבון, דכיון דבלעא טובא ותשמישה על ידי האור, דלפעמים צולין בו בשר מתוך גדלה, אגב דוחקא דסכינא אפילו בצונן פליט עד דמלבנה.

ורבינו שמואל ורבנו תם ז"ל (סה"י חה"ח סי' תשצ) ורבנו יצחק ז"ל כך הסכימו דלא נאמרו הדברים אלא לחתוך בה צונן, אבל לחתוך בה רותח לא סגי ליה בהכי, ומיהו בהכשר לחתוך בה רותח נחלקו, שרבנו שמואל אומר מעולם אינו נכשר אלא בליבון לפי שתשמישו על ידי האור הוא, דלפעמים מהפך בו הבשר שצולה על גב האש ופעמים שהוא חותך בו הבשר שצולה בשפוד בעוד שהוא על גב האש כדי לנסות אם נצלה כל צורכו אם לא, וכיון שתמישו על ידי האור אין הכשרו אלא בלבון על ידי האור כמו השפוד והאסכלא. וכן כתב ר"ח ז"ל דבסכין של גוים [דאיסורא] בלע בעי ליבון, כדאמרינן בריש פרקא קמא דחולין (ח, ב) גבי סכין של ע"ז, כגון שלבנה באור וכן תניא בתוספתא הכא (פ"ט ה"ב), השפודין והאסכלאות והסכינין של גוים מלבנן באור, אבל לגבי סכיני דפסחא דהיתירא בלעי לא בעי אלא הגעלה לבדה, כיון דהתירא בלעי, וכדמתרצינן בגמרא לקמן (עו, א) גבי השפודין והאסכלאות, ולקמן בשמעתין (שם ד"ה

רב אשי) נאריך בזה יותר בע"ה. ורבינו יצחק זצ"ל אומר דסכינין גדולים שרגילין לצלות בהן צלי הרי הן כשפודין וצריכי לבון, אבל קטנים שאין דרכן להשתמש באור אלא באקראי בעלמא ורב תשמישן הוא בדבר של חמין סגי להו בהגעלה, והביא ראיה מהא דגרסינן הכא בירושלמי (הט"ו), הדה דתימא בסכין קטנה אבל בסכין גדולה צריכה ליבון.

גמרא: **תלמוד לומר במי נדה** (במדבר לא, כג)

מים שהנדה טובלת בהן, הוי אומר ארבעים סאה. כתב הרמב"ן נ"ר והא טבילת כלים דאורייתא ברביעית היא כדאתמר בפסחים (יז, ב) הואיל וחזי למיטבל בה מחטין וצנורות, אלא דרבנן מעטוה לרביעית כמפורש במסכת נזיר (לח, א). ויש לומר טבילה זו גזרת הכתוב היא, וכך היא גזרת מלך להצריכה ארבעים סאה, אי נמי אסמכתא. ויש לפרש דכל דהו היינו מים שאין כל גופו של כלי עולה בהן, כתב רחמנא מי נדה, לומר מה נדה מים שכל גופה עולה בהן דהיינו ארבעים סאה, אף כלים מים שכל גופן עולה בהן לפי מה שהן, וגמרא נקיט להו ארבעים סאה משום דבטליה לרביעית, עד כאן.

הא דקתני מדיחן ומטבילן. מפרש בירושלמי (הט"ו) צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל, ומשמע מיהא דלכתחלה צריך להדיח או להגעיל ואחר כך מטבילן, דאם לא הדיחן ולא (הטבילן) [הגעילן] עדיין לא יצאו מטומאת הגוים והיאך נכנסין לקדושת ישראל, אלא ודאי אין טבילה עולה להם עד שידיחם או שיגעילם, והכי נמי משמע לישנא דקתני (להדיחן או להטבילן) [מדיחן ומטבילן] כלומר מדיחן תחלה ואחר כך מטבילן, וכן כתב הראב"ד ז"ל דכן צריך לעשות הכשר לכתחלה, דקרא הכי משמע, דכתיב תעבירו באש (במדבר לא, כג) דהיינו ליבון, ואחר כך וטהר דהיינו טבילה, אבל הוא זצ"ל כתב דמיהו אי אפיך דיעבד לית לן בה דעכובא לא כתיב, ומכל מקום צריך ליזהר מדבר החוצץ בו שהרי הקישה הכתוב לטבילת נדה.

והא דקתני מדיחן, כתב הראב"ד זצ"ל שצריך לשפשפו היטב במים בידו, ולא שיעביר עליו המים בנחת, דאם כן למה הוצרכו להדחה ולטבילה תסגי ליה בטבילה לחודה. וגם נראה שצריך לשטפו במים אחרי השפשוף, והיינו [דתנן] בזבחים פרק דם חטאת (זבחים צו, ב) מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס, ועל כוס אסור קאמר דומיא דכלי אסור דאירי בגויה.

הא דאפליגו רב אחא ורבינו בקוניא. ופסקינן לחומרא כמאן דאמר כסופו וצריך טבילה, לא תקשי מידי אכללא דכללי בעלמא (פסחים עד, ב) בכל התורה כלה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא בר מתלת, דלא אמר אלא היכא דלא איפסיקא

הלכתא בהדיא כחד מנייהו, אבל היכא דאיפסיקא הלכתא בהדיא כחד מנייהו לא איתמר, והלכתא נמי פסקינן בהדיא בקינסא בפרק אין מעמידין (לג, ב) כדברי רב אחא לחומרא.

ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני. כלומר ובכל משכנתא צריך לאטבולי, אי משום דחזייה לגוי דדעתיה לשקועיה, כלומר ובסתם משכנתא לא צריך טבילה, אלא אי חזייה לגוי דדעתיה לשקועיה, אף על גב דלא זבנה מניה בפירוש, אפילו הכי צריך טבילה, דכמכירה מפורשת דמיא. וכתב הרי"ף ז"ל משכנתא בעיא ולא איפשיטא, ולא פירש אם הולכין בה לקולא או לחומרא. והרמב"ם ז"ל (מאכלות אסורות פי"ז ה"ו) כתב דאינו צריך טבילה, משמע דלקולא אזלינן בה עד דחזינן לדעתיה לגוי דבעי לשקועיה. ותמיהא לי דהא משמע ודאי כי טבילה זאת מדאורייתא היא דמכלי מדין גמרינן לה, ואפילו לכלים חדשים, כדאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה דישנין כי מלבנן באור כחדשים דמיין ואפילו הכי בעו טבילה, ואם כן כל טבילת כלים בין לישנים בין לחדשים היא מדאורייתא, ואם כן הוה ליה ספיקא דאורייתא, וכל ספק דאורייתא לחומרא, כן נראה לי. אחר כך מצאתי לראב"ד ז"ל שכתב דמשכנתא צריך טבילה. ומיהו הרמב"ם ז"ל הלך לשיטתו, שהוא ז"ל כתב (שם ה"ה) דטבילת כלים מדברי סופרים היא, נראה שדעתו לומר דקראי אסמכתא בעלמא הן.

הא דקתני וכלן שנשתמש בהן עד שלא הטביל ולא הגעיל ולא לבן. יש מפרשים האי שלא הטביל שלא הדיח, כלומר שנשתמש בו קודם שידיחנו במים להסיר לכלוכי האסור שבדפני הכלי, דומיא דמתניתין דקתני את שדרכו להטביל יטביל, דהיינו הדחה, מדקתני את שדרכו, כלומר את שדרכו להשתמש בו בהטבל לבד כלומר לצונן, יטביל: ידיחנו, ואף על גב דברייתא קתני טבילה וקתני הדחה, היינו משום דאצטריך ליה למתני טבילה אפיק להדחה בלשון הדחה ולא בלשון (הדחה) [טבילה], אבל בסיפא דברייתא דלא אצטריך ליה טבילה אפיק לה להדחה בלשון טבילה כלישנא דמתניתין כדאמרינן, והראיה, דאי טבילה ממש קאמר, היכי תני חדא אסור ומשום נותן טעם לפגם דאסור, דמאי נותן טעם איכא, דאי בכלים חדשים ליכא נותן טעם כלל, ואי בכלים ישנים ולאחר שהגעיל או לבן נותן טעם נמי תו ליכא, דהא פלט איסורו על ידי הגעלתו או לבונו, וטבילה לאו משום אסור הנבלע הוא, [אלא] כטעמא דאיתמר בירושלמי (הט"ו) הואיל ויצא מטומאת גוי לקדושת ישראל, ולדברי הכל אם בשל עד שלא (עשאה) [טבלה] מותר, אלא ודאי הטבלה הדחה היא, ומשום הכי אסור למאן דסבירא ליה דנותן טעם לפגם (מותר) [אסור], דאפילו טיחת איסור שעל פני הכלי כשאינו בן יומו נתעברה צורתו

והוה ליה נותן טעם לפגם, והיינו נמי דלא קתני וכלן שנשתמש בהן עד שלא הטביל ולא הדיח, אלמא טבילה הדחה היא. ולזה הפירוש הסכים הרמב"ן נ"ר, והביא עליו ראיה מדתניא בתוספתא (פ"ט ה"ב) וכלן שנשתמשו בהן עד שלא שף הגעיל הטביל ולבן הרי זה מותר, קתני שיפה דסכין, וכן פירש (הרמב"ן) [הרמב"ם] ז"ל כלן שלא הדיח מותר. אבל הראב"ד ז"ל כתב בפירושיו, הטביל לאו דוקא נקט, דמשום ההיא טבילה ליכא מאן דאסר, ואי אמרת דהאי טבילה על ההדחה קאמר כדאמרינן במתניתין, הא לא איפשר, חדא דהכא לא מפיק הדחה בלשון טבילה כלל, ועוד דאי הדחה דקאמר מאי נותן טעם לפגם איכא, אלא ודאי לאו מדוקא נקט לה. פירוש לפירושו, דאי הדחה קאמר ליכא נותן טעם לפגם, דסבירא ליה לרב זצ"ל דלא אמרו באיסור שאינו בן יומו שהוא נותן טעם לפגם אלא באסור הבלוע שנפגם ונפסד בתוך דופני הכלי, מפני שהוא קלוש מאד, ולפיכך נמר טעמו ונהפך כרגע לפגם, אבל באיסור הדבק בדפני הכלי שהאויר שולט בו, הרי הוא כחתיכת אסור העומד בעינו שאינו נפגם כל כך במהרה. ולזאת הסברא הסכימה דעת רבני צרפת זצ"ל בחולין גבי השוחט בסכין של גוים (בתוס' ח, ב ד"ה השוחט), וכתבתיה למעלה בפרק אין מעמידין גבי חלתית של גוים. והקשה עליו הרמב"ן נ"ר דמכל מקום ברייתא קתני וכלן שנשתמש בהן, דמשמע שנשתמש בהן בלא שום הכשר, ואפילו הכי מותר למאן דאית ליה נותן טעם לפגם מותר, ועד שלא הגעיל ולא לבן ודאי היינו שלא עשה בהן שום הכשר, דמאי פליג שלא הגעיל אבל הדיח, ומעתה הגע עצמך, אלו נשתמש בו גוי ביורה בצונן אסור אם לא הדיח, בשל בה מותר, ואם נפשך לומר דעד שלא הגעיל דוקא קאמר, אבל ודאי הדיח, ואם לא הדיח ונשתמש בכלן אסור, למה התירו שמן וכוספן וכל הנזכרים בגמרא (לח, ב), ודילמא בשלו בהן עד שלא הדיחו, שאין הגוים נוהגין הדחה בהכשר כדי שנאמר חזקה הדיחו עד שלא בשלו. ואם תאמר מדיחין הם כליהן בכל עת למה אמרו מדיחן ומטבילן והם טהורין. ואפשר שזו אינה קושיא, דלעולם הא דקתני עד שלא הגעיל ועד שלא לבן בשהדיח קאמר, דטיחת האיסור אינו נפגם בשאינו בן יומו כבליעת האסור, ואורחא דמילתא קתני שדרכן של בני אדם בכליהן שאין משתמשין בהן תבשיל אחר תבשיל ואפילו ממותר למותר אלא בהדחה לנקיות הדעת, אבל הגעלה ולבון אין דרך המשתמשין בכליהן לעשות כן, ואפילו האסטניס שבהן, ולהוציאן מידי איסורן הוא שצריך לעשות כן, ולפעמים ששכחת הלב מביאה לשגגה ומבשל בו כדרכו בהדחה לבד כדרך שהוא רגיל להשתמש בכליו, ומשום הכי קתני סתמא עד שלא הגעיל ולא לבן ולא חשש לאסור ההדחה, ומן הטעם הזה גם כן התירו שמן וכוספן של גוים, דמשום איסור הנבלע ליכא, דסתם כלים

של גוים אינם בני יומן, ומשום טיחת איסור נכרי ליכא, דסתמא דמילתא חזקה היא שאין מבשלין בהן בלא הדחה, וכל שכן בדברים שדרכן למוכרן שנשמרים בהן מאד כדי שיקפצו עליהם לוקחים, אבל כשמוכרין כליהם מה איכפת להם אם מדיחין ואם אין מדיחין שאין הכלי נפסד כלל בכך, והילכך אין מקפידין, ולפיכך צריכין הדחה, כן נראה לי.

דף עו.

אלא אמר רבא קדשים היינו טעמא כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה דאמר כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. כלומר לעולם בין דבלע איסורא בין דבלע היתירא כל שתשמישו על ידי האור כשפוד ואסכלא אינו יוצא מידי איסורו אלא בליבון על ידי האור, אלא דקדשים שאני דכל יום ויום מבשלין בו, ודלמחר נעשה גיעול לבליעתו של יום זה, והלכך לעולם אינו בא לידי אסור נותר, ולקמן פריך אי הכי הגעלה לא ליבעי. ותמיהא לי טובא, חדא דכי מבשל בה למחר מאי הוי, דהא כל שנבלע על ידי האור בליעתו קשה ואינו יוצא מידי דפנו לעולם עד שילבננו באור שיהו הנצוצות מנתזות ממנו, וכדאמרינן לקמן: ועד כמה מלבנן, אמר ר' מני עד שתסיר קליפתן, וגרסינן בירושלמי (הט"ו) והליבון צריך שיהו הניצוצות מותזין ממנה, ואם כן האיך נגאל מכדי בליעתו בבישול של מחר, שאין בשול עושה לבון ועדיין נשאר בו מבליעתו של אתמול ועושה נותר, ואסור בין חטאת בין שלמים, דדי לבשול להיות כהגעלה. ועוד דהא קיימא לן (פסחים עד, א) דחם מקצתו חם כלו אמרינן, ושפוד ואסכלא שבשלו בהם נתפשטה בליעתן לכלן, ואין יוצאין מידי בליעתן עד שיגעיל את כלן או עד שילבן את כלן, ואין הכשר עולה להן בהגעלה או בלבון עד מקום שממשו של צלי מגיע, ושפוד ואסכלא אי אפשר לצלות בכלן בכל עת, והיאך ניתר בצלית שלמים או חטאת של מחר שלא פשט הבשול בכלן, וכדאמרינן (פסחים ל, ב) גבי סכינין מגעיל להו ולקתייהו ברותחין, אלמא אינם נכשרים בהכשר מקום חתך לבד עד שיגעיל אף קתייהו שאינו חותך בו כלל. ואפשר לומר דהכי קאמר, דקדשים כיון דהגעילן על ידי בשולן קודם שיבא לידי נותר די לו בכך ואף על פי שלא ליבנו, לפי שעל ידי גיעול של מחר יוצא ממנו רב בליעתו עד שלא נשאר בו אלא איסור קלוש מאוד, ואותו המעט הקלוש אין בו כדי שיחול עליו איסור נותר מתוך מיעוטו וקלישותו, וכן אותו הבלוע שנתפשט בכלי איננו אלא משהו וקלוש מאד, והילכך בבשול זה גם כן מתמעט ונקלש קצת עד שלא נשאר בו כדי שיקבל איסור נותר, אבל אם לא בשל בו למחר קודם שיבא לידי נותר הוה ליה בליעתו גדולה ורבה, ויש בה כדי שיחול עליה

איסור נותר אפילו בתוך דפני הכלי, ובעי ליבון ככלים של גוים. והילכך בגיעולי גוים גם כן כיון דאיסורא בלעי, אם משתמשין בו על ידי האור אף על פי שהגעילו ויצא ממנו רוב בליעתו על ידי הגעלתו, מכל מקום כיון שנשאר בו מעט מן האיסור אותו המעט אסור, ואוסר אם יהיה בן יומו, ועוד שאין מבטלין אותו לכתחלה, והילכך צריך ליבון אפילו להשתמש בו ברותחין שלא על ידי האור, כן נראה לי.

ואם תאמר להשתמש בו בחמין לבד שלא על ידי האור לא צריך ליבון, שהלא כל מה שאפשר לצאת ולהפליט ממנו על ידי חמין כבר יצא ממנו על ידי הגעלתו, ועד שישתמש בה על ידי האור לא נצריכה ליבון. זה אינו, דכיון דנשאר עוד איסור בכלי, לעולם פולט מעט מעט על ידי חמין, ותדע שהרי כלי חרס אינו יוצא מידי דפנו על ידי הגעלה ואין לו תקנה אלא שבירה, ואם כן אמאי, יגעילנו ברותחין וישתמש בו על ידי חמין שלא על ידי האור, אלא ודאי כיון שנשאר בו לעולם מן האסור, פולט הוא והולך לעולם מעט מעט אפלו בחמין.

תינח שלמים דכיון דלשני ימים מתאכלי [מקמי] **דליהוו נותר קא הוו להו גיעול**. ואם תאמר אכתי מי ניחא, והא ממעט לשלמים דהאידנא מזמן אכילתן, שאינם נאכלין אלא עד זמן שלמים דאתמול משום דטעמן [של] שלמים דאמש איתיה בהני דהאידנא. יש לומר דאינו ממעטן מזמן אכילתן כלל משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם, כי ההיא דפרק כל הבשר (חולין קיא, ב) דגים שעלו בקערה מותר לאכלן בכותח, שהבשר נותן טעם בקערה ומן הקערה בדגים ועדיין הוא היתר, וכמו כן שלמים דאתמול נתנו טעם בשפוד ומן השפוד בשלמים דהאידנא ועדיין הוא היתר, דשלמים דאתמול זמנן עד הלילה הבאה. אלא מההיא דמתרצינן בסמוך אמרי לא צריכא דכי מבשל בה חטאת האידנא הדר מבשל בה האידנא שלמים, וכי הדר בשיל למחר חטאת או שלמים, חטאת דלמחר ושלמים דהאידנא בהדי הדדי שלים זימנייהו, קשה דמכל מקום כשמבשל לשלמים אחר חטאת מייתי קדשים לידי פסול, דאוסר שלמים הללו לזרים ולנשים ולעבדים, דאין נאכלין אלא לזכרי כהונה כחטאת הבלוע בהן, ולא שייך למימר הכא נותן טעם בר נותן טעם, דלא אמרינן הכי אלא כשיש שני נותן טעם של היתר קודם שיבא האיסור, כמו דגים שעלו בקערה שיש שני נותני טעם של היתר קודם שיאכלם בכותח, כך מצאתי בספר התרומות (סי' ס) וצריך עיון.

אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי. כך גריס רש"י ז"ל, וכן כתובה בפירושי ר"ח ז"ל. וכתב הרמב"ן נ"ר לא מצאתי כן בעקר הנסחאות, ואין צריך [להגיד, דהגעלה לרבא משום הכי בעי לה משום דלא ליהוי של כל יום ויום נותן טעם] בשני, שאם נתן בו טעם חוזר

הוא כמוהו ומיד נעשה נותר הגיעול, ובקדשים עצמן של יום שני ישלם זמנן כזמן של יום ראשון ונמצא מביא קדשים לבית הפסול, וכענין ששנינו בפרק דם חטאת (זבחים צז, א) בשל בו קדשים וחולין או קדשי קדשים וקדשים קלים, אם יש בהן נותן טעם הרי הקלים כחמורין, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגעם, ואם אין בו נותן טעם אין הקלין נאכלין כחמורים, ובמסכת פסחים (מה, א) נמי אמרינן יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היא תפסל ואם כשרה תאכל כחומר שבה, ומשום הכי בעי הכא הגעלה כדי שלא יהא ראשון נותן טעם לשני אלא של שני מבטל של ראשון להיות כמוהו, אלו דברי הרב נ"ר. ואם דברי רבינו וגרסתו עיקר עלה לנו תירוץ לקושייתנו שהקשינו למעלה, דכשמבשל בה שלמים אחר חטאת מביא קדשים לבית הפסול, דאוסר שלמים אלו לזרים ולנשים, ומעתה לא תקשי לן מידי, דכיון דהגעלה מיהת עושין בין חטאת לשלמים הרי אין השלמים נאכלים כחמר חטאת אלא בתורת שלמים, וכדתנן אם אין בו נותן טעם אין הקלין נאכלין כחמורין. אלא דקשיא לי טובא לגרסתו של רבנו נ"ר שאם כן דלדברי רבא הגעלה נמי בעינן, ומשום הדין טעמא דלא ליתן טעם ראשון בשני, אם כן מאי קשיא ליה לתלמודא תינח שלמים וכו' אלא חטאת כיון דליום ולילה מתאכלא כי מבשל בה האידנא חטאת והדר מבשל בה למחר שלמים או חטאת קא פליט נותר דחטאת דהאידנא בחטאת ושלמים דלמחר, וכי פליט להו מאי הוי, והלא מאי דפליט לא הוי נותן טעם, דמשהו הוא דפליט להו בתר דעביד להו הגעלה, ולא הוי נותר ולא פסול. ומיהו מאי דקשיא ליה לרבינו נ"ר דאי לא עביד להו הגעלה יביא שלמים דהאידנא לבית הפסול כד שלים זמן החטאת, ודאי צריכא עיונא. ולדידי קשיא לי אמאי לא פריק להו רבא לעולם כל יום ויום נעשה גיעול לחברו כדאמרית, והגעלה דקתני דאי מבשל בה האידנא [חטאת] ובעי לבשולי ביה למחר חטאת או שלמים פליט בהו חטאת דהאידנא והוה ליה נותר, והשתא דעביד בהו הגעלה תו לא הוי נותר דלית ביה נותן טעם, וצריך לי עיון.

רב אשי אמר לעולם כדקאמרינן מעיקרא, הכא היתירא בלעי הכא איסורא בלעי וכו'. כתב הראב"ד ז"ל דהוא הדין לחמץ בפסח, והיינו דאמרינן בפסחים (ל, ב) לגבי סכינין, והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון, משום דמעיקרא היתירא בלע וכי פליט ליתיה לאיסורא בעיניה, אבל בלוקח סכין מן הגוים לחתוך בה רותח צריך ליבון, מפני שפעמים צולה בו בשר על גבי האור והוה ליה כשפוד, וכיון דבעידנא דקא בלע בלע מאיסור צריך ליבון, והכי נמי תניא בתוספתא (פ"ט ה"ב) כגון השפודין והסכינין והאסכלאות מלבנן באור. וכן אמר בירושלמי (הט"ו) בסכין גדולה שצריך לבון. ובפרקא

קמא דחולין (ח, ב) אמרו בסכין של גוים כגון שלבנה באור, וכן אמרו בשם רבנו תם ז"ל. ואף על גב דרב אשי גופיה הוא דאמר בפסחים (שם) לדידי חדתתא עבדינן לי, ואמר ליה מר איפשר ליה, דלא איפשר ליה מאי, ואמר אנא נמי כעין חדתתא קאמינא, קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעייל להו ולקתייהו ברותחין בכלי ראשון, דאלמא משמע דלרב אשי גופיה בעינן ליבון, יש לומר דרב אשי מחמיר על עצמו היה, לחוש על דברי חבריו דאין מחלקין בין היכא דבלע היתירא להיכא דבלע איסורא, והיינו דקאמר לדידי חדתתא עבדין לי. והלכתא אידי ואידי ברותחין, ורב אשי גופיה הוא דפסק הכי, ואי נמי תלמודא הוא דפסיק הכי, כלומר דהלכתא כפירושיה דרב אשי, דכל היכא דהיתירא בלע בהגעלה סגי להו, והוא הדין לשפודין ואסכלאות בפסח דהיתירא בלעי דבהגעלה סגי להו. והא דבעו מניה מרב אשי סכיני ולא בעו מניה שפודין ואסכלאות וכל שתשמישו על ידי האור, אפשר לומר משום דחזו ליה דעביד מעשה לנפשיה אף בסכינים דמלבן להו, משום הכי בעו מניה סכיני, ואהדר להו דעלמא בהגעלה בכלי ראשון סגי להו משום דהיתירא בלעי, אבל איהו אחמורי הוא דקא מחמיר אנפשיה.

אבל הרמב"ן ז"ל כתב סכיני דפסחא אסורא בלעי, וחד דינא אית להו בהדי סכיני דגוים, ותרווייהו איסורא בלעי, ולא אמרו היתירא בלעי אלא בקדשים דבשעה שבלע לא היה נאסר כלל, דאיסורו משום נותר הוא, וההיא שעתא אכתי לא הוי נותר ולא נאסר כלל שאין שם נותר עליו, ולאחר שנבלע נעשה נותר, וההיא שעתא אין איסור נותר ראוי לחול אלא על מה שראוי להפליט על ידי הגעלה שהיא בליעה גדולה שיהא בה נתינת טעם, וכשהגעיל אף על פי שנשאר בה מעט שאינו נפלט אלא על ידי האור, אותו מעט שנשאר בו אינו אוסר. אבל בחמץ בפסח שנשאר נבלע בסכין, חמץ הוא ושם חמץ עליו, אלא שעדיין לא חל עליו זמן איסורו, מכל מקום כשחל עליו הפסח ראוי הוא ליאסר. וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שפירש גבי נותר כשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה, שבתוך דפני הכלי הוה ומעולם לא הוכר איסורא, וחמץ ניכר בשעת בליעתו ושמו עליו. וכן כתב (ע"ב ד"ה ולאכול) בסכין דמתניתין דגבי רותח צריך הגעלה ברותחין ובכלי ראשון, כדאמרי בפסחים לענין חמת בפסח, אלמא הוא זצ"ל משוה הדינין לחמץ בפסח ולאיסורי הגוים שלא כדברי הראב"ד ז"ל, וכן כתב בתשובותיו (סי' שלג) שכלם אינם צריכין אלא הגעלה. והא דאיבעיא להו התם הני סכיני דפסחא היכי עבדינן להו, לאו דוקא דפסחא, דהוא הדין לסכיני דארמאי , והכי נמי אמרינן התם הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפסחא, והוא הדין לגיעולי גוים. וכתב הרמב"ן נ"ר בשם בה"ג דעיקרא דבעיא זו דסכיני, ממשנתינו זו היתה, מתוך שלא שנינו בגיעולי גוים הכשר לסכין אלא שיפה, הוצרך

הדבר לשאול שיפה זו במקום ליבון עומדת או במקום הגעלה עומדת, במקום ליבון עומדת שאם רצה לשוף ישוף ואם לאו מלבן דכשפוד ואסכלא דמו, שפעמים שאדם צולה בו בשר או דבר אחר שיש בו חמץ, או דילמא במקום הגעלה עומדת, דלא דשכיח תשמישתה באור, ובתר עיקר תשמישתיה אזלינן, ובהגעלה סגי ליה. והגעלה מיהא צריך בכלי ראשון, דזימנין דמעייל ליה לדודא דבשרא לאסוקי בשרא בה, והוה לן כעין כפא, והאי תשמישתה שכיח ביה טפי, והלכך לא סגי ליה בכלי שני, אי נמי דדוחקא דסכינא בכלי שני מצריך ליה כלי ראשון, ומסקנא בתר עיקר תשמישתיה אזלינן, כדתנן, את שדרכן להגעיל להטביל וללבן, ואין חוששין לשלא כדרכן, ואף על פי שפעמים שאדם משתמש בהו בחמין כגון כוסות וצלוחיות שהוא מפשירן כנגד האור ומערה בהו רותחין, אפילו הכי מכשירן בהדחה כעיקר תשמישו והני נמי כיון דזימנין בנורא וזימנין בדודא ושכיח ליה כל שעתא ושעתא תשמיש בכלי שני, לא נפיק מידי... כלי ראשון בעי, ורבנו יצחק ז"ל כתב דהא דאסקינן בפסחים בסכיני דפסחא ברותחין, דוקא בסכינין קטנים אבל בגדולים לבון בעו, כדגרסינן בירושלמי (הט"ו) הדא דתימא בסכין קטנה אבל גדולה צריך ליבון, וכדגרסינן נמי בתוספתא (פ"ט ה"ב) הסכינין והאסכלאות מלבנן באור, והרמב"ן נ"ר מסכים לפסקו של רש"י ז"ל דזה וזה בהגעלה אריך, ומה ששנו בתוספתא בסכינין דמשבשתא היא, שהרי הביאו אותה כאן בגמרא והניחו ממנה סכינין, ואלו היתה שנויה כן היה להם לשנות בה סכינין שהן רבותא גדולה מן השפודין. ומה שחלקו בירושלמי בין גדולה לקטנה אינו עיקר דהיינו נמי סברא דרב [אשי] דגמרין בפסחים, וכבר אידחייא לה במסקנא. וזה ששנינו בפרקא קמא דשחיטת חולין(ח, ב) כגון שליבנה באור, אינה קושיא כלל, שלא בא לפרש שם דיני ההגעלות וללמד עליה אם הלכה כרב אשי או לא, ותפס לו דרך קצרה שלבנה באור, כלומר שטהר אותה טהרה גמורה.ברוך ה' לעולם אמן ואמן ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה אמן.